

MAGYAR SZABADALMI HIVATAL

**A közös jogkezelők által alkalmazott szerzői jogdíjak szerepe
az audiovizuális szektorban**

ÖSSZEFOGLALÓ TANULMÁNY

Készült: a Miniszterelnöki Hivatal megbízásából

Budapest, 2007. május 17.

**A közös jogkezelők által alkalmazott szerzői jogdíjak szerepe az audiovizuális
szektorban**

Szerzők:

Dr. Cserba Veronika
Dr. Ficsor Mihály
Dr. Hepp Nóra
Dr. Kiss Zoltán
Dr. Munkácsi Péter
Dr. Penyigey Krisztina

Szerkesztette:

Dr. Kiss Marietta

A tanulmány egészének vagy részeinek nyilvánosságra hozataláról a Miniszterelnöki Hivatal
jogosult dönteni.

TARTALOMJEGYZÉK

BEVEZETÉS	
A TANULMÁNY ELŐZMÉNYE, CÉLJA ÉS FELÉPÍTÉSE	10
I. FEJEZET	
NEMZETKÖZI JOGKEZELÉSI MODELLEK, KÜLÖNÖS TEKINTETTEL AZ AUDIOVIZUÁLIS SZEKTORRA.....	12
Bevezetés	12
1.1. A digitális jogkezelés	12
1.1.1. A DRM fogalma.....	12
1.1.2. A DRMS szabályozása.....	14
1.1.3. A DRMS által felvetett kérdések	23
1.1.4. Összefoglalás.....	27
1.2. Egyéb megoldások.....	28
1.2.1. Az alternatív kompenzációs rendszerek.....	28
1.2.2. Engedélyezési modellek (licenciák).....	30
1.3. A közös jogkezelés jövőjét érintő technológiai és modellbeli változások összefoglaló elemzése.....	32
1.3.1. A DRM-megoldások áttekintése	32
1.3.2. Hogyan hatnak e műszaki megoldások a közös jogkezelés szerepére?	35
1.3.3. A felhasználói kontroll lehetőségeinek növekedése; a Creative Commons és a felhasználói tartalom-szerkesztésű modellek szerepe.....	36
1.4. Összegzés, következtetések	39
II. FEJEZET	
A KÖZÖS JOGKEZELÉS ÉS AZ AUDIOVIZUÁLIS TARTALOMSZOLGÁLTATÁSOK AZ EURÓPAI KÖZÖSSÉGI JOGBAN.....	40
Bevezetés	40
2.1. Közös jogkezelés — közösségi versenyjog.....	41
2.1.1. Az EKSZ 81. cikke.....	41
2.1.2. Az EKSZ 82. cikke.....	43
2.1.3. Monopolhelyzet a tagállamokban	44
2.2. Áttekintés a közösségi szintű jogharmonizációs politikáról – a „Zöld Könyvtől” (1995) a „Lévai-jelentésig” (2007).....	45
2.3. Lehetséges irányok a közösségi jogharmonizációs politikában — a vezeték útján történő továbbközvetítési jog kötelező közös jogkezelése.....	48
2.4. A nyilvánossághoz közvetítés joga – audiovizuális művek a szállodai szobákban....	50
2.5. Összegzés és következtetések.....	55
III. FEJEZET	57
A KÖZÖS JOGKEZELÉS HAZAI RENDSZERE, SZABÁLYOZÁSA ÉS AZ AUDIOVIZUÁLIS JOGDÍJKÖZLEMÉNYEK	57
Bevezetés	57
3.1. A közös jogkezelés hazai rendszere, a jogdíjak megállapításának módja, az ezzel kapcsolatos eljárás.....	57
3.1.1. A közös jogkezelés fogalma.....	57
3.1.2. A közös jogkezelés szervezeti keretei.....	58
3.1.3. A közös jogkezelés szabályozási előzményei Magyarországon	59

3.1.4. A közös jogkezelés hatályos szervezeti és szabályozási keretei az új Szjt. alapján...	61
3.1.5. A közös jogkezelés típusai	66
3.1.6. A közös jogkezelés egyéb szabályai (joghatályos teljesítés, perlési képesség, vélelem, tájékoztatás a védettségről, adatszolgáltatás)	68
3.1.7. A jogdíjközlemények jóváhagyásának eljárása és a díjszabások alkalmazása	69
3.1.8. Az egyeztető testület igénybevételének lehetősége	72
3.2. A közös jogkezelési tevékenység alkotmányjogi megközelítése	73
3.2.1. Egyesülési jog	74
3.2.2. Gazdasági verseny szabadsága	74
3.2.3. A tulajdon korlátozása	75
3.2.4. Szerződési szabadság	76
3.2.5. A diszkrimináció tilalma	77
3.2.6. A tudományos és művészeti élet szabadsága	77
3.2.7. Összegzés	78
3.3. Az erőfölénnyel való visszaélés tilalma mint a monopólium korlátozásának egyik legfőbb eszköze	78
3.3.1. Az erőfölény meghatározása	80
3.3.2. A tisztességtelen általános szerződési feltételek	80
3.3.3. A jogdíjak tisztességtelenség jogcímén történő megtámadhatósága	83
3.3.4. Az egyenlő bánásmód elve	84
3.3.5. Kötelező szerződéskötés	85
3.3.6. Összefoglalás	86
3.4. A jogdíjak rendszere; az audiovizuális jogdíjközlemények	86
3.4.1. A jogdíj fogalma	87
3.4.2. A jogdíjak megállapítása	87
3.4.3. A jogdíjközlemények	88
3.4.4. Az audiovizuális szektort érintő jogdíjközlemények	90
3.5. Összegzés, következtetések	112

IV. FEJEZET

AZ AUDIOVIZUÁLIS JOGDÍJKÖZLEMÉNYEKET ÉRINTŐ PEREK

ÉS SZAKÉRTŐI VÉLEMÉNYEK	113
Bevezetés	113
4.1. Az audiovizuális jogdíjközlemények bíróságok előtti megtámadása (folyamatban lévő fontosabb perek és eljárások)	113
4.1.1. MSZSZ-EJI kontra T-Online per	113
4.1.2. MSZSZ-EJI kontra MTV per	117
4.1.3. FilmJus kontra Minimax és MTV per	121
4.1.4. TMSZ kontra OKM per	123
4.2. Az audiovizuális jogdíjközleményekkel összefüggő SZJSZT-szakvélemények	126
4.2.1. A Filmmúzeum TV-ben az MTV archívumának felhasználása és annak jogdíjvonzata	126
4.2.2. Filmek televíziós felhasználásának szerzői jogi kérdései	127
4.2.3. Előadóművészi jogok gyakorlása szinkronizálás esetén	128
4.2.4. Az Szjt. hatályának kezdete a filmelőállítói szomszédos jogi teljesítményekre és az ilyen szomszédos jogok átruházhatósága	130
4.2.5. Az Szjt. 74. §-a (2) bekezdésének értelmezése	131
4.3. Összegzés és következtetések	134

V. FEJEZET

A HATÁSVIZSGÁLATI KÉRDŐÍVEKRE BEÉRKEZETT VÁLASZOK

ÖSSZEFOGLALÁSA ÉS ÉRTÉKELÉSE	136
Bevezetés	136
5.1. Első kérdéscsoport.....	136
5.1.1. Állami szervek.....	137
5.1.2. Közös jogkezelő szervezetek	137
5.1.3. Műsorszolgáltatók	137
5.1.4. Következtetések	138
5.2. Hogyan ítéli meg a jogdíjközlemények elfogadásának (jóváhagyásának) folyamatát? Megítélése szerint a jelenlegi eljárási rend és gyakorlat megfelelően biztosítja-e az audiovizuális szektor érintett szereplőinek oldalán megjelenő érdekek közötti egyensúlyt?	138
5.2.1. Állami szervek.....	138
5.2.2. Közös jogkezelő szervezetek	139
5.2.3. Műsorszolgáltatók	139
5.2.4. Következtetések	139
5.3. Ön szerint hogyan modellezhető a jogdíjközleményekben megállapított jogdíjak hatása a műsorszolgáltató és műsorterjesztő szegmensre a digitális átállás során?	140
5.3.1. Közös jogkezelő szervezetek	140
5.3.2. Műsorszolgáltatók	140
5.3.3. Következtetések	140
5.4. Hogyan látja az audiovizuális archívumok, illetve a Nemzeti Audiovizuális Archívum (NAVA) helyzetét, szerepét és jövőjét jogi (elsősorban szerzői jogi) szempontból? Milyen hatása lehet a NAVA-nak, illetve a dedikált hálózati összekapcsolódásnak (NAVA-pontok) az audiovizuális piacra? Milyen szerepe lehet a közös jogkezelésnek a műsorszolgáltatók audiovizuális archívumainak on-line hozzáférhetővé tételében?	141
5.4.1. Közös jogkezelő szervezetek	141
5.4.2. Műsorszolgáltatók	141
5.4.3. Következtetések	142
5.5. Ön szerint alkalmazhatók-e, és ha igen, akkor milyen nemzetközi példák, minták a hazai jogdíjmértékek megállapításában?	142
5.5.1. Közös jogkezelő szervezetek	142
5.5.2. Műsorszolgáltatók	142
5.5.3. Következtetések	143
5.6. Tervezi-e, hogy él olyan újonnan megjelenő műszaki megoldásokkal (pl. az MPEG-4 kódolás által biztosított lehetőségek DRM alkalmazására), amelyek a szerzői jog védelmét is biztosítják? Megítélése szerint indokolt-e, hogy a DRM-megoldások alkalmazása a jogdíj mértékét csökkentő tényezőként kerüljön figyelembevételre? Ha igen, mennyiben?	144
5.6.1. Közös jogkezelő szervezetek	144
5.6.2. Műsorszolgáltatók	144
5.6.3. Következtetések	144

VI. FEJEZET

A KÖZÖS JOGKEZELŐ SZERVEZETEK ÁLTAL ALKALMAZOTT JOGDÍJAK – KÖZGAZDASÁGI MEGKÖZELÍTÉSBN.....

Bevezetés	145
6.1. A közös jogkezelés nemzetközi gyakorlata az audiovizuális szektorban	145

6.1.1. A közös jogkezelő szervezetek gazdasági érdekeltsége, piaci helyzete, tarifamegállapítási modellek a nemzetközi gyakorlatban.....	145
6.1.2. A jogdíjak megállapításának nemzetközi gyakorlata az audiovizuális szektorban..	149
6.1.3. Összegzés	162
6.2. Közös jogkezelés a hazai audiovizuális szektorban.....	163
6.2.1. A jogdíj-megállapítási rendszer hazai sajátosságai az audiovizuális szektorban.....	163
6.2.2. A jogdíjak hatása a hazai audiovizuális piacra – a hatásvizsgálati kérdőív tükrében.....	168
6.3. A jogdíjrendszer közgazdasági megközelítésű vizsgálatából adódó összefoglaló következtetések, javaslatok	177
6.4. Következtetések	180

VII. FEJEZET

ÖSSZEGZÉS ÉS KONCEPCIONÁLIS JAVASLATOK	181
Bevezetés	181
7.1. A tanulmány egyes fejezetei alapján levont következtetések gyűjteménye	181
7.1.1. Nemzetközi jogkezelési modellek, különös tekintettel az audiovizuális szektorra	181
7.1.2. A közös jogkezelés és az audiovizuális tartalomszolgáltatások az európai közösségi jogban	181
7.1.3. A közös jogkezelés hazai rendszere, szabályozása és az audiovizuális jogdíjközlemények	182
7.1.4. Az audiovizuális jogdíjközleményeket érintő perek és szakértői vélemények	183
7.1.5. A hatásvizsgálati kérdőívekre beérkezett válaszok összefoglalása és értékelése.....	184
7.1.6. A közös jogkezelő szervezetek által alkalmazott jogdíjak – közgazdasági megközelítésben.....	185
7.2. Alapvető tanulságok és koncepcionális javaslatok.....	186

RÖVIDÍTÉSEK JEGYZÉKE

AB	Alkotmánybíróság
ACS	<i>Alternative Compensation Systems</i> (alternatív kompenzációs rendszerek)
AIE	<i>Sociedad de Artistas Intérpretes o Ejecutantes de Espana</i>
AISGE	<i>Artistas Intérpretes Sociedad de Gestión</i>
Alkotmány	1949. évi XX. törvény a Magyar Köztársaság Alkotmányáról
ARTISJUS	ARTISJUS Magyar Szerzői Jogvédő Iroda Egyesület
bérlet-irányelv	az Európai Parlament és a Tanács 2006/115/EK irányelve (2006. december 12.) a bérleti jogról és a haszonkölcsönzési jogról, valamint a szellemi tulajdon területén a szerzői joggal szomszédos bizonyos jogokról (kodifikált változat)
BIEM	<i>Bureau International des Sociétés Gérant les Droits D'Enregistrement et de Reproduction Mechanique</i>
BUE	az irodalmi és a művészeti művek védelméről szóló 1886. szeptember 9-i Berni Egyezmény (kihirdette az 1975. évi 4. törvényerejű rendelet)
CISAC	<i>Confédération Internationale des Sociétés d'Auteurs et de Compositeurs</i>
CSS	<i>Content Scrambling System</i> (tartalomkódoló rendszer)
DADVSI	<i>Loi n° 2006-961 du 1er août 2006 relative au droit d'auteur et aux droits voisins dans la société de l'information</i> (Franciaország)
DAMA	<i>Derechos de Autor de Medios Audiovisuales</i>
DÁS	Digitális Átállás Stratégiája
DMCA	<i>Digital Millennium Copyright Act of 1998</i> (Amerikai Egyesült Államok)
DRM	<i>digital rights management</i> (digitális jogkezelés)
DRMS	<i>digital rights management system</i> (digitális jogkezelési rendszer)
EGT	Európai Gazdasági Térség
EKSZ	az Európai Közösséget létrehozó szerződés
Elkertv.	2001. évi CVIII. törvény az elektronikus kereskedelmi szolgáltatások, valamint az információs társadalommal összefüggő szolgáltatások egyes kérdéseiről
Etv.	1989. évi II. törvény az egyesülési jogról
FilmJus	FilmJus Filmszerzők és Előállítók Szerzői Jogvédő Egyesülete
GEMA	<i>Gesellschaft für musikalische Aufführungs- und mechanische Vervielfältigungsrechte</i>
GKM	Gazdasági és Közlekedési Minisztérium
GVH	Gazdasági Versenyhivatal
GVL	<i>Gesellschaft zur Verwertung von Leistungsschutzrechten</i>
HEROE	Helyi Rádiók Országos Egyesülete
HUNGART	HUNGART Vizuális Művészek Közös Jogkezelő Társasága Egyesület
IFPI	<i>International Federation of the Phonographic Industry</i>
IHM	Informatikai és Hírközlési Minisztérium
INFOSOC-irányelv	az Európai Parlament és a Tanács 2001/29/EK irányelve (2001. május 22.) az információs társadalomban a szerzői és szomszédos jogok egyes vonatkozásainak összehangolásáról
IRM	Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium

Ket.	a közigazgatási hatósági eljárás és szolgáltatás általános szabályairól szóló 2004. évi CXL. törvény
Kjvr.	16/1999. (XI. 18.) NKÖM rendelet a szerzői és a szomszédos jogok közös kezelését végző egyesületek nyilvántartásának szabályairól
Korm. határozat	a televíziózás és rádiózás digitális átállásának kormányzati feladatairól szóló 1014/2007. (III. 13.) Korm. határozat
MAHASZ	Magyar Hanglemezkiadók Szövetsége
MASZRE	Magyar Szak- és Szépirodalmi Szerzők és Kiadók Reprográfiai Egyesülete
MCPS-PRS	<i>Mechanical Copyright Protection Society – Performing Right Society</i>
Médiatv.	1996. évi I. törvény a rádiózásról és televíziózásról
MR	Magyar Rádió Zrt.
M-RTL	Magyar RTL Televízió Zrt.
MSZH	Magyar Szabadalmi Hivatal
MSZSZ-EJI	Művészeti Szakszervezetek Szövetsége Előadóművészi Jogvédő Irodája
MTV	Magyar Televízió Zrt.
műholdas irányelv	a Tanács 93/83/EGK irányelve (1993. szeptember 27.) műholdas műsorsugárzásra és a vezeték útján történő továbbközvetítésre alkalmazandó szerzői jogra és a szerzői joghoz kapcsolódó jogokra vonatkozó egyes jogszabályok összehangolásáról
NAVA	Nemzeti Audiovizuális Archívum
NHH	Nemzeti Hírközlési Hatóság
NKÖM	Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma
OKM	Oktatási és Kulturális Minisztérium
P2P	<i>peer-to-peer</i> (a számítógépes hálózat végpontjainak egymással történő kommunikációja, központi kitüntetett csomópont nélkül)
PPL	<i>Phonographic Performance Limited</i>
Ptk.	1959. évi IV. törvény a Polgári Törvénykönyvről
R.	146/1996. (IX. 19.) Korm. rendelet a szerzői és szomszédos jogok közös kezeléséről
régi Sztj.	1969. évi III. törvény a szerzői jogról
RMI	<i>rights management information</i> (jogkezelési adat)
RSZ	Magyar Reprográfiai Szövetség
SABAM	<i>Belgische Vereniging van Auteurs Componisten en Uitgevers</i>
SACEM	<i>Société des Auteurs, Compositeurs et Éditeurs de Musique</i>
SGAE	<i>Sociedad General de Autores y Editores</i>
SIAE	<i>Societa Italiana degli Autori ed Editori</i>
SZJH	Szerzői Jogvédő Hivatal
SZJSZT	Szerzői Jogi Szakértő Testület
Sztj.	1999. évi LXXVI. törvény a szerzői jogról
TMSZ	Televíziós Műsorszolgáltatók Szövetsége
T-Online	T-Online Magyarország Zrt.
TPM	<i>technological protection measure</i> (hatásos műszaki intézkedés)
Tpvt.	1996. évi LVII. törvény a tisztességtelen piaci magatartásról és a versenykorlátozás tilalmáról
TRIPS-megállapodás	az Általános Vám- és Kereskedelmi Egyezmény (GATT) keretében elfogadott, a szellemi tulajdonjogok kereskedelmi vonatkozásairól szóló Megállapodás (kihirdette az 1998. évi IX. törvény)

TV2	MTM-SBS Televízió Zrt.
WCT	WIPO <i>Copyright Treaty</i> [a Szellemi Tulajdon Világszervezetének 1996. december 20-án, Genfben aláírt Szerzői Jogi Szerződése (kihirdette a 2004. évi XLIX. törvény)]
WIPO	<i>World Intellectual Property Organization</i> (a Szellemi Tulajdon Világszervezete)
WPPT	WIPO <i>Performances and Phonograms Treaty</i> [a Szellemi Tulajdon Világszervezetének 1996. december 20-án, Genfben aláírt, Előadásokról és a Hangfelvételekről szóló Szerződése (kihirdette a 2004. évi XLIX. törvény)]

BEVEZETÉS

A tanulmány előzménye, célja és felépítése

A Kormány 2007. március 13-án fogadta el a televíziózás és rádiózás digitális átállásának kormányzati feladatairól szóló 1014/2007. (III. 13.) Korm. határozatot (Korm. határozat). A digitális átállás – 2007–2012-es időszakra szóló – stratégiai célkitűzéseit, javasolt eszközeit, intézményi és indikatív pénzügyi feltételrendszerét a Korm. határozat melléklete tartalmazza.

A Digitális Átállás Stratégiája (DÁS) összefoglalóan tartalmazza azokat a kormányzati lépéseket és elveket, amelyek mentén a televíziózás és a rádiózás átléphet a digitális korba. A digitális televíziózás és rádiózás valamennyi állampolgár számára jobb kép- és hangminőséget, emelt szintű és interaktív szolgáltatásokat tesz lehetővé, valamint a kizárólag földfelszíni vételi lehetőséggel rendelkező háztartások számára kibővített műsorválasztékot, jobb adásminőséget nyújt. A digitális átállás folyamata kedvezően befolyásolja a kábeles és műholdas szolgáltatások minőségének javítását, hozzájárul a műsorszolgáltatási és -terjesztési piacon a verseny élénküléséhez, és hosszabb távon a fogyasztók számára kedvezőbb ár/érték arány kialakulását eredményezheti. A stratégiai célok megvalósításához szükséges legfontosabb lépések egyike a televíziózás és a rádiózás digitális átállásának végrehajtását lehetővé tevő törvényjavaslatok, jogszabályok és jogszabály-módosítások kidolgozása. E feladatok közé tartozik a szerzői jogi környezet és a digitális átállás összefüggéseinek feltárása és az átállást ösztönző szabályozási javaslatok kidolgozása. Ezzel kapcsolatban a Korm. határozat melléklete a következőket rögzíti:

„156. Közös elem a konzultációban résztvevők szerzői jogokkal összefüggő megállapításaiban az audiovizuális piacon a szerzői jog jelentőségének hangsúlyozása. Ebben az összefüggésben csaknem valamennyi vélemény a kérdés további elemzésére, átfogó áttekintésére tesz javaslatot. A jogosultakat képviselő közös jogkezelők a tarifátáblázatok elfogadásával összefüggő eljárás részletesebb bemutatását igényelték, más szereplők – felhasználók, civil szervezetek – a jogdíjak szerepének részletesebb vizsgálatát kérték. Egyes műsorszolgáltatók a további elemzésben saját kettős jellegük – egyszerre felhasználók és szomszédos jogi jogosultak – figyelembevételét is indokoltak tartják.

157. A szerzői jogi szabályozással kapcsolatban alapvető stratégiai feltevés, hogy ez a funkció akkor működik megfelelően, ha az alkotók és a felhasználók számára olyan környezetet teremt, amely a szerzőket, előadóművészeket és más szomszédos jogi jogosultakat alkotásra ösztönzi, és lehetővé teszi, hogy műveik minél szélesebb közönséghez jussanak el.

158. A szerzői jogi szabályozás tekintetében azt is érdemes kiemelni, hogy a digitális sugárzás révén lehetővé váló csatornaszám- és szolgáltatás-bővülés a műfelhasználások arányát is szükségszerűen növeli.

159. A konzultációs válaszok megerősítették, hogy a közös jogkezelés körébe tartozó felhasználásokra megállapított díjmértékek a piaci szereplők tevékenységére szabályozó hatást gyakorolnak. Ez szükségessé teszi, hogy a közös jogkezelők tevékenységével összefüggő minisztériumi kontroll gyakorlása során a döntéshozatalban a digitális átállás szempontjai is megjelenjenek. E körben a következő célokat érdemes követni:

- *Az audiovizuális szektorban a jogdíjak olyan általános szintjének kialakulása kívánatos, amely a hazai művek felhasználásához a lehető legkedvezőbb feltételeket biztosítja úgy az alkotók, mint a felhasználók és a közönség számára. A hazai alkotások így nagymértékben hozzájárulhatnak a digitalizációval előálló*

„tartaloméhség” színvonalas műsorokkal történő kielégítéséhez, ugyanakkor az ésszerűen megállapított jogdíjak az alkotók és más jogosultak számára is méltányos jogdíjbevételt biztosíthatnak;

- *Elő kell mozdítani, hogy a jogdíjtáblázatok ne alkalmazzanak olyan feltételeket, amelyek a digitális szolgáltatások bevezetésére fékező hatást gyakorolnak. Érdemes fontolóra venni olyan megállapodás megkötését a közös jogkezelőkkel, amely a digitálisan terjesztett csatornák számára kedvezményes jogdíjmértékek alkalmazását garantálja.*

160. Mindennek figyelembevételével indokolt a szerzői jogdíjak hazai audiovizuális piacra gyakorolt hatásának további részletes, gazdasági és stratégiai szemléletű vizsgálata, amelynek eredményei a NAMS megalkotása során is hasznosítandók.”

A fentiek megalapozása, illetve előkészítése érdekében a Miniszterelnöki Hivatal 2006 decemberében megbízást adott a Magyar Szabadalmi Hivatalnak (MSZH), hogy 2007. május 17-ig készítse el e tanulmányt.

E tanulmány elsődleges célja tehát az, hogy teljes körű áttekintést adjon a közös jogkezelés működéséről, különös tekintettel a közös jogkezelés körében alkalmazott jogdíjaknak az audiovizuális szektorban betöltött szerepére, illetve hatására. Ennek érdekében a tanulmány ismerteti a közös jogkezeléstől eltérő, „alternatív” jogkezelési, engedélyezési, felhasználói tartalomszerkesztési modelleket (pl. DRM, *Creative Commons*, web2.0), továbbá hazai alkalmazhatóságuk lehetőségeit és korlátjait (I. Fejezet). Külön fejezet tárgyalja az európai közösségi szabályozásnak a közös jogkezelést érintő legfontosabb eredményeit és változásait, amelyek hatással vannak vagy lehetnek az audiovizuális piacra, illetve az on-line környezetben történő műfelhasználásokra (II. Fejezet). Ezt követően mutatjuk be a közös jogkezelés hazai rendszerét, a jogdíjak megállapításának módját és az ezzel kapcsolatos eljárásrendet. Az elemzés részletesen kitér arra, hogy a lineáris és a nem lineáris tartalomszolgáltatások tekintetében a hazai felhasználók (műsorszolgáltatók, illetve műsorterjesztők) mely közös jogkezelőknek, milyen jogcímen, milyen mértékű jogdíjat fizetnek. Ez a fejezet vizsgálja a közös jogkezelés, illetve a jogdíjközlemények alkotmányossági és versenyjogi sajátosságait a kapcsolódó alkotmánybírói és versenyhivatali határozatok alapján (III. Fejezet). Külön blokkban térünk ki az audiovizuális jogdíjközleményeket érintő bírósági perekre és a Szerzői Jogi Szakértő Testület (SZJSZT) szakértői véleményeire is (IV. Fejezet). A megbízás hangsúlyos eleme az audiovizuális jogdíjközlemények hatásvizsgálata. A vizsgálat részeként került sor az érintett műsor-, illetve tartalomszolgáltatók, közös jogkezelő szervezetek és állami szervek megkeresésére, kikérdezésére célzott (testre szabott) kérdőívek és interjúk formájában. A beérkezett válaszok feldolgozását részben az V. Fejezet foglalja magában, részben a tanulmány mellékletét képező táblázatok tartalmazzák (4 db). Önálló fejezet foglalkozik a közös jogkezelők által alkalmazott audiovizuális jogdíjak közgazdasági, piaci szempontú elemzésével és megítélésével nemzetközi és magyarországi kitekintésben (VI. Fejezet). A tanulmány végül összegzéssel és koncepcionális, a médiapolitikai szempontokat figyelembe vevő javaslatok megfogalmazásával zárul (VII. Fejezet).

I. FEJEZET

Nemzetközi jogkezelési modellek, különös tekintettel az audiovizuális szektorra

Bevezetés

A hagyományos közös jogkezelés mellett napjainkban egyre inkább előtérbe kerülnek más megoldások is a szerzői és szomszédos jogok kezelésére, érvényesítésére. Az információs társadalom elterjedése egyre gyorsabban fejlődő, a szerzői jogi szabályok megalkotásakor még ismeretlen technológiai vívmányok megjelenésével párosult, amelyek a közös jogkezelésre is közvetlen hatással vannak. Ez ma már olyan szintű változásokat jelent, hogy felmerül a kérdés: a hagyományos közös jogkezelési rendszerek teljes mértékben megfelelnek-e az új megoldásoknak? A közös jogkezelés tudja-e követni a technológiai változásokat, vagy más lehetőségeket kell kidolgozni a szerzői jogok kezelésére?

Nyilvánvaló, hogy már az analóg világban is bekövetkeztek olyan változások, amelyek szükségessé tették a közös jogkezelési rendszerek módosítását, és ezek általában véve megfelelő módon alkalmazkodtak is az új körülményekhez. A digitális környezet azonban olyan újabb kihívásokat támaszt – különösen az audiovizuális művek tekintetében –, amelyekre egyes vélemények szerint a válaszok nem feltétlenül a közös jogkezelésben keresendők. Napjainkban a szerzői és a szomszédos jogok kezelésére szinte már versenyhelyzet alakul ki a hagyományos jogkezelés, illetve az újabb megoldások között. Egyes megoldások még leginkább csak elméleti szinten, javaslatok formájában léteznek, azonban más esetekben már konkrét alkalmazásról is szó van. A legismertebb példa a közös jogkezeléstől eltérő szerzői jogi gyakorlatra jelenleg az ún. digitális jogkezelés (*digital rights management*, DRM), illetve a digitális jogkezelési rendszer (*digital rights management system*, DRMS), amely éppen a legújabb technikák segítségével próbál választ adni a digitális korszak kihívásaira. Ezt a viszonylag még új rendszert azonban még számos tisztázatlan kérdés veszi körül. Emellett nemzetközi szinten egyéb más megoldások is felmerülnek.

1.1. A digitális jogkezelés

1.1.1. A DRM fogalma

A digitális világ a szerzői és kapcsolódó jogi jogosultak számára számos új lehetőséget nyitott meg a művek előállítására, felhasználására, terjesztésére, vagy akár az árpolitika tekintetében. Ezzel párhuzamosan ugyanakkor megnöttek a művek illegális felhasználásának lehetőségei is. Míg az analóg világban a művek másolása óhatatlanul a minőség rovására ment, a digitális megoldások már tökéletes minőségű, az eredeti művel azonos másolatok elkészítését teszik lehetővé. Az egyre nagyobb teljesítményű számítógépek, a „*ripping*” technológia¹, az internet és a fájlcsere programok megkönnyítik a másolatok készítését és azok korlátlan terjesztését.² Az audiovizuális művek tekintetében a jogosultak szempontjából különösen jelentős károkat okoz a műveknek az interneten való jogosulatlan terjesztése,

¹ Adatok átmásolása zenei CD-ről számítógépre vagy memóriakártyára.

² *Current Developments in the Field of Digital Rights Management*, WIPO, SCCR/10/2 Rev. http://www.wipo.int/edocs/mdocs/copyright/en/scrr_10/scrr_10_2_rev.doc

többszörözése. Válaszként többek között az egyre nagyobb mértéket öltő bevételekiesésekre a jogosultak olyan műszaki megoldások felé fordultak, amelyek segítségével könnyebben tudják kezelni a műveikhez kapcsolódó jogokat, illetve ellenőrizni műveik felhasználását. Az új digitális környezetben a szerzői jogok kezelésével kapcsolatos viták egyik központi témáját a digitális jogkezelés kérdése képezi. Ahhoz, hogy ezt a kérdést mélyebben is megvizsgálhassuk, elsősorban a fogalom meghatározására van szükség.

A DRM fogalmára jelenleg sem hazai, sem nemzetközi szinten nem létezik egységes meghatározás: a szakirodalomban fellelhető különböző definíciók eltérnek, attól függően, hogy az azt meghatározó személy melyik „oldalon áll”, milyen álláspontot képvisel. Szűkebb értelemben a definíciók csak a DRM egy adott funkciójára összpontosítanak, azonban a rendszer gyakran ennél sokkal összetettebb.

A DRM általában olyan, a digitális formában megjelenített tartalomhoz (műhöz) kapcsolódó műszaki megoldásokat foglal magában, amelyek lehetővé teszik, hogy a jogosult maga határozza meg: a fogyasztók mily módon és mértékben férhetnek hozzá a műhöz, illetve milyen feltételek mellett használhatják fel azt. Ebben az értelmezésben bizonyos esetekben a DRM megegyezhet a „műszaki védelmi intézkedés” (hatásos műszaki intézkedés, *technological protection measure*, TPM) fogalmával. A szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény (Szt.) szerint műszaki intézkedés „minden olyan eszköz, alkatrész vagy technológiai eljárás, illetve módszer, amely arra szolgál, hogy a szerzői jog jogosultja által nem engedélyezett cselekményeket – rendeltetésszerű működése révén – megelőzze, illetve megakadályozza. A műszaki intézkedést akkor kell hatásosnak tekinteni, ha a mű felhasználását a jogosultak a hozzáférést ellenőrző vagy védelmet nyújtó olyan eljárás – különösen kódolás vagy a mű egyéb átalakítása, vagy másolatkészítést ellenőrző mechanizmus – útján ellenőrzik, amely alkalmas a védelem céljának elérésére.”³

A DRM azonban gyakran valójában nem korlátozható a jogosításra és a másolásvédelemre: egyik fontos funkciója a digitális művek, az azokhoz kapcsolódó jogok, jogosultak, illetve a felhasználók azonosítása. E funkcióban a digitális jogkezelés fogalma a „jogkezelési adatok” fogalmával van átfedésben (*rights management information*, RMI). A törvényi definíció alapján „jogkezelési adatnak” minősül „minden olyan adat, amely a művet, a szerzőt vagy a műre vonatkozó jogok más jogosultját azonosítja, vagy a felhasználás feltételeiről tájékoztat, ideértve az ilyen adatokat megjelenítő számokat vagy jelzéseket is, feltéve, hogy az adatokat a mű példányához kapcsolják, illetve a mű nyilvánosságához történő közvetítésével összefüggésben jelenítik meg.”⁴

A DRM fogalma alá tehát szélesebb értelemben olyan, a digitális tartalomhoz kapcsolódó technológiákat és/vagy eljárásokat lehet sorolni, amelyek lehetővé teszik a digitális mű azonosítását és/vagy a műhöz fűződő jogok kezelését, a tartalom felhasználásának szabályozását, a jogdíjak megfizetését, a felhasználók magatartásának nyomon követését és a jogok érvényesítését. Ezek a különböző technológiák kapcsolódhatnak magához a műhöz, az internetes hálózathoz, vagy beépülhetnek a felhasználó által használt berendezésekbe.⁵

³ Szt. 95. § (3) bekezdés

⁴ Szt. 96. § (2) bekezdés

⁵ *Current Developments in the Field of Digital Rights Management*, WIPO, SCCR/10/2 Rev., Niels Rump: *Digital Rights Management: Technological Aspects, Definition, Aspects and Overview*, in *Digital Rights Management*, Springer 2003, 3–15. old.

A digitális technológiák elősegítik a művek tökéletes többszörözését és gyors terjesztését, megoldásokat nyújtanak a művek engedély nélküli felhasználása ellen, emellett megkönnyítik a művek felhasználásának engedélyezését. Problémát jelent ugyanakkor, hogy gyakorlatilag minden műszaki megoldással szemben létezik egy ellenintézkedés, és az engedélyezés csak akkor működhet megfelelő módon, ha az érintett adatok valóságosak. Ahhoz, hogy a DRMS megfelelően működhessen, szükség van tehát megfelelő jogi keretekre.

1.1.2. A DRMS szabályozása

A DRMS megfelelő működéséhez szükséges jogi keretet elsősorban a WIPO ún. internet-szerződésai biztosítják. A WIPO Szerzői Jogi Szerződése⁶ (WIPO Copyright Treaty, WCT), valamint a WIPO-nak az Előadásokról és a Hangfelvételekről szóló Szerződése⁷ (WIPO Performances and Phonograms Treaty, WPPT) rendelkezései kiterjednek a hatáson kívüli műszaki intézkedésekre, valamint a jogkezelési adatok védelmére.

A WCT 11. cikke értelmében *„a Szerződő Felek megfelelő jogi védelmet és hatékony jogorvoslatot biztosítanak azoknak a hatáson kívüli műszaki intézkedéseknek a megkerülése ellen, amelyeket a szerzők az e Szerződés, illetve a Berni Egyezmény értelmében biztosított jogaik gyakorlásával kapcsolatban alkalmaznak, és amelyek műveik tekintetében korlátozzák az érintett szerzők által nem engedélyezett, illetve a törvény által meg nem engedett cselekményeket.”*

A WPPT 18. cikke hasonló szöveget tartalmaz az előadóművészek, illetve a hangfelvétel-előállítók tekintetében.⁸

Mint fentebb láttuk, a DRM nem egyezik meg teljes mértékben a „műszaki intézkedés” fogalmával, funkciója ez utóbbiánál szélesebb lehet, míg a műszaki intézkedés nem feltétlenül a digitális tartalomhoz kapcsolódik. Mindazonáltal a két fogalom között nagymértékű átfedés észlelhető.

Ami a jogkezelési adatokat illeti, a WCT 12. cikke a következő módon rendelkezik:

„(1) A Szerződő Felek megfelelő és hatékony jogérvényesítési eszközöket biztosítanak minden olyan személy ellen, aki szándékosan elköveti az alábbi cselekmények valamelyikét, amelyről tudja, illetve a polgári jogi jogorvoslat szempontjából ésszerűen eljáró félként tudnia kellene, hogy az előidézi, lehetővé teszi, megkönnyíti vagy leplezi az e Szerződés, illetve a Berni Egyezmény alá tartozó valamely jog megsértését, nevezetesen:

- (i) elektronikus jogkezelési adatot jogosulatlanul eltávolít vagy megváltoztat;*
- (ii) jogosulatlanul terjeszt, terjesztés céljából behoz, sugároz vagy a nyilvánossághoz másként közvetít jogosulatlanul műveket vagy művek olyan példányait, amelyekről tudja, hogy azokról a jogkezelési adatot jogosulatlanul eltávolították vagy azokon megváltoztatták.*

⁶ Kihirdette a 2004. évi XLIX. törvény.

⁷ Kihirdette a 2004. évi XLIX. törvény.

⁸ *„A Szerződő Felek megfelelő jogi védelmet és hatékony jogérvényesítési eszközöket biztosítanak azoknak a hatáson kívüli műszaki intézkedéseknek a megkerülése ellen, amelyeket az előadóművészek, illetve a hangfelvétel-előállítók az e Szerződés értelmében biztosított jogaik gyakorlásával kapcsolatban alkalmaznak, és amelyek előadásai, illetve hangfelvételeik tekintetében korlátozzák az érintett előadók vagy hangfelvétel-előállítók által nem engedélyezett, illetve a törvény által meg nem engedett cselekményeket.”*

(2) E cikk alkalmazásában „jogkezelési adat” minden olyan adat, amely a művet, a szerzőt, vagy a műre vonatkozó jogok más jogosultját azonosítja, vagy a felhasználás feltételeiről tájékoztat, ideértve az ilyen adatokat megjelenítő számokat vagy kódokat is, feltéve, hogy az adatot a mű példányához kapcsolják, illetve az a mű nyilvánosságához történő közvetítésével összefüggésben megjelenik.”

A WPPT 19. cikke hasonló szöveget tartalmaz az előadóművészek, illetve a hangfelvétel-előállítók tekintetében.⁹ Az internet-szerződések tehát megadják a lehetőséget a WIPO-tagállamoknak, hogy ezeket a rendelkezéseket alapul véve fejlesszék ki saját megoldásaikat a DRMS tekintetében. Ebből adódik, hogy nemzetközi szinten nem létezik egységes szabályozás, és bár általában véve a jogalkotók hasonló problémákkal szembesülnek, a válaszok sok esetben eltérőek. A következőkben a különböző lehetséges megoldásokat az Amerikai Egyesült Államok (USA), az Európai Unió (EU), Franciaország, valamint Ausztrália példáján keresztül tanulmányozzuk; e példákkal a nemzetközi szakirodalom kiemelten foglalkozott a közelmúltban.

1.1.2.1. USA

Az Amerikai Egyesült Államokban az internet-szerződések rendelkezéseinek szövetségi szintű átültetésére a *Digital Millennium Copyright Act* (DMCA) bevezetésével került sor 1998-ban¹⁰. A DMCA öt fejezetből áll, amelyek közül az első ülteti át a WIPO-szerződéseket az amerikai jogba¹¹, többek között a műszaki intézkedések megkerülésére vonatkozó új szabályok bevezetésével. A DMCA 103. szakasza egy új 12. fejezettel egészíti ki a *U.S. Code*-nak a szerzői jogokról szóló 17. címét¹².

A 17. cím 1201. szakasza a WCT 11. cikkével összhangban „megfelelő jogi védelmet és hatékony jogorvoslatot biztosít” a hatásos műszaki intézkedések megkerülése ellen, a szerzői jogi jogosultak által alkalmazott műszaki intézkedések megkerülésének megtiltásával. Az 1202. szakasz határozza meg a jogkezelési adatok védelmére vonatkozó szabályokat, az 1203. és az 1204. szakasz pedig a kapcsolódó polgári jogi és büntetőjogi szankciókról rendelkezik.

Az 1201. szakasz megkülönböztetést tesz a hozzáférést korlátozó műszaki intézkedések, valamint a másolást korlátozó műszaki intézkedések között. A törvény értelmében a műszaki intézkedések megkerülését célzó eszközök előállításával, illetve eladásával, vagy az azokra vonatkozó szolgáltatások felkínálásával kapcsolatos cselekmények mind a két kategória tekintetében jogsértőnek minősülnek.¹³ Magát a „megkerülést” mint cselekményt azonban a jogszabály csak a hozzáférést ellenőrző műszaki intézkedések tekintetében tiltja.¹⁴ A megkülönböztetést a szabad felhasználás („*fair use*”) elve indokolja: mivel a jogszabály bizonyos esetekben engedélyezi a szerzői jogi védelem alatt álló mű

⁹ „A Szerződő Felek megfelelő jogi védelmet és hatékony jogérvényesítési eszközöket biztosítanak azoknak a hatásos műszaki intézkedéseknek a megkerülése ellen, amelyeket az előadóművészek, illetve a hangfelvétel-előállítók az e Szerződés értelmében biztosított jogaik gyakorlásával kapcsolatban alkalmaznak, és amelyek előadásai, illetve hangfelvételeik tekintetében korlátozzák az érintett előadók vagy hangfelvétel-előállítók által nem engedélyezett, illetve a törvény által meg nem engedett cselekményeket.”

¹⁰ A DMCA egyik részét képezi a *WIPO Copyright and Performances and Phonograms Treaties Implementation Act*; <http://www.copyright.gov/legislation/dmca.pdf>

¹¹ *Title 17 Chapter 12 U.S. Code*

¹² http://www.law.cornell.edu/uscode/html/uscode17/usc_sup_01_17.html

¹³ *Section 1201(a)(2)* és *Section 1201(B)*

¹⁴ *Section 1201(a)(1)(A)*

másolását, az 1201. szakasz nem tiltja meg a másolást korlátozó, illetve akadályozó műszaki intézkedések megkerülését. Megjegyzendő, hogy a WIPO-szerződések csak a hatásos műszaki intézkedések megkerülése ellen, vagyis a cselekmény (de nem az eszköz) vonatkozásában követelik meg a megfelelő jogi védelem és hatékony jogorvoslat biztosítását. A DMCA 1201. szakaszában foglalt rendelkezések túllépnek tehát ezen a követelményen. A jogszabály nem határozza meg a műszaki intézkedés fogalmát, azonban definiálja, hogy mi minősül a műszaki intézkedés megkerülésének, valamint, hogy az intézkedés mikor korlátozza hatékonyan a műhöz való hozzáférést.¹⁵ A joggyakorlat szerint hatékonyan korlátozzák a műhöz való hozzáférést például a DVD-k régió kódjai.

Érdekes eleme a DMCA-nek a fenti két tilalmat követő bekezdés¹⁶, amely felhatalmazza a Kongresszusi Könyvtár (*Library of Congress*) vezetőjét, hogy konkrét esetekben felmentést adjon a hozzáférés ellenőrzését szolgáló műszaki intézkedések megkerülésére vonatkozó tilalom alól. A felmentésekre abban az esetben nyílik lehetőség, ha bebizonyosodik, hogy az érintett műszaki eljárás korlátozza a felhasználót nem jogsértő másolatok készítésében. A specifikus esetekre korlátozott felmentéseket háromévente megújítják; a hároméves időszak elteltével a korábbi felmentések lejárnak, ezért azokat minden új ciklus elején újból kell kérni. 2000-ben két esetben került sor felmentésre. A 2003-as felülvizsgálat során a korábbi felmentéseket meghosszabbították, illetve két újat fogadtak el. A legutolsó felmentések kiadására 2006. november 26-án került sor, hat eset meghatározásával¹⁷, amelyek közül három számítógépes programokat, kettő audiovizuális műveket¹⁸, egy pedig irodalmi műveket érint.

A hatásos műszaki intézkedések megkerülésére vonatkozó rendelkezések tekintetében a DMCA több korlátot és kivételt is meghatároz. A jogszabály kimondja többek között, hogy az 1201. szakasz nem érinti a szabad felhasználás eseteit¹⁹, valamint a szólásszabadságot²⁰. Figyelemre méltó emellett a jogszabályban az ún. „*no mandate rule*”, amely leszögezi, hogy nem várható el a műszaki berendezések gyártói részéről, hogy a termékeik alkatrészeit egy bizonyos műszaki megoldással összhangban alakítsák ki. A szabály beiktatására a számítástechnikai, műszaki és telekommunikációs berendezéseket gyártó cégek nyomására került sor, akik attól tartottak, hogy termékeik az 1201. szakaszt sértő eszközöknek minősülhetnek. A klauzula értelmében tehát csak a hatásos műszaki intézkedések aktív megkerülése sérti meg az 1202. szakasz rendelkezéseit. A szabály alól mindazonáltal kivételt képeznek az analóg képrögzítő rendszerek, amelyek kötelező jelleggel alkalmazzák a *Macrovision* analóg másolásvédelmi eljárását²¹.

A kivételek egyike általános jellegű: a jogérvényesítésre, a hírszerzési és egyéb kormányzati tevékenységekre vonatkozó rendelkezés a szakasz egészét érinti.²² A többi

¹⁵ *Section 1201(a)(3)*

¹⁶ *Section 1201(a)(1)(C)*

¹⁷ <http://www.copyright.gov/1201>

¹⁸ A felsőoktatási intézmények média- vagy filmszakának oktatási archívumában található audiovizuális művek oktatási célból történő kompilálása. CD-formátumú hangfelvételek és kapcsolódó audiovizuális művek számítógépek biztonságát veszélyeztető műszaki intézkedéseinek megkerülése tesztelés, hibaelhárítás céljából.

¹⁹ *Section 1201(c)(1)*

²⁰ *Section 1201(c)(4)*

²¹ *Section 1201(k)*. A szakasz utal a *Macrovision „Analog Copy Protection”* nevű eljárásának használatát elősegítő ún. „*automatic gain control*” másolásvédelmi technológia alkalmazására.

²² *Section 1201(e)*

kivétel csak a hozzáférést ellenőrző műszaki intézkedésekre vonatkozó 1201(a) szakaszhoz kapcsolódik²³:

- közkönyvtárak, archívumok és oktatási intézmények: szabad felhasználás a beszerzési döntéshozatal elősegítése érdekében;
- műszaki visszafejtés: a legálisan beszerzett szoftverek esetében a hatásos műszaki intézkedés megkerülésének kizárólagos célja a más programokkal való interoperabilitás létrehozásához szükséges elemek azonosítása és analízisa;
- titkosítással kapcsolatos kutatás: a titkosítási eljárások hibáinak és gyenge pontjainak azonosítása;
- a kiskorúak védelme: a kiskorúaknak az on-line tartalomhoz való hozzáférését megtiltó műszaki intézkedésekre vonatkozó kivétel;
- a magánélet védelme: olyan intézkedések megkerülése, amelyek értesítés nélkül egy természetes személy on-line tevékenységéről gyűjtenek és terjesztenek személyes adatokat;
- biztonsági tesztelés: műszaki intézkedések megkerülése egy számítógép, számítógépes rendszer vagy hálózat biztonságának teszteléséhez.

A felsorolt kivételek alkalmazása (amelyek megvizsgálása túlmutatna e tanulmány keretein) természetesen valamennyi esetben meghatározott feltételekhez kötött.

A DMCA 1202. szakasza rendelkezik a jogkezelési adatok védelméről, összhangban a WCT 12., valamint a WPPT 19. cikkével. A szakasz (a) bekezdése a hamis jogkezelési adatokkal, a (b) bekezdés a jogkezelési adatok eltávolításával vagy megváltoztatásával foglalkozik. A jogszabály itt is általános kivételt határoz meg a jogérvényesítés, a hírszerzési és egyéb kormányzati tevékenységek esetében.²⁴ Emellett bizonyos feltételek mellett korlátokat állít fel a műsorsugárzó állomások és kábelrendszerek felelősségét illetően, mind az analóg, mind a digitális átvitel tekintetében.²⁵

A műszaki intézkedések megkerülése, valamint a jogkezelési adatok megsértése esetén a DMCA mind polgári jogi²⁶, mind büntetőjogi szankciókat kilátásba helyez²⁷.

A DMCA megalkotására éles viták mellett került sor az USA-ban, és a jogszabályt mindmáig számos kritika éri, elsősorban abból kifolyólag, hogy a törvény széles ellenőrzési joggal ruházta fel a szerzői jogi védelem alatt álló művek jogosultjait. A törvény ellenfelei szerint a DMCA ellehetleníti a szabad felhasználás elvének („*fair use doctrine*”) alkalmazását, megsérti a szólásszabadság elvét és alkotmányellenes. A törvény ellen több módosító javaslatot benyújtottak.

1.1.2.2. Európai Unió

Az internet-szerződések rendelkezéseit az információs társadalomban a szerzői és szomszédos jogok egyes vonatkozásainak összehangolásáról szóló 2001/29/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv (2001. május 22.) (INFOSOC-irányelv) ülteti át az európai

²³ Section 1201(d), (f)–(j)

²⁴ Section 1202(d),

²⁵ Section 1202(e),

²⁶ Section 1203

²⁷ Section 1204

közösségi jogrendbe. Az INFOSOC-irányelv megfelelő jogi védelem biztosítását írja elő a DRM-megoldások tekintetében.

Az INFOSOC-irányelv 6. cikkének első két bekezdése szerint

„(1) A tagállamok megfelelő jogi védelmet biztosítanak a hatásos műszaki intézkedések olyan megkerülése ellen, amelyet olyan személy hajt végre, aki tudja, vagy kellő gondosság mellett tudnia kellene, hogy cselekményének célja a műszaki intézkedés megkerülése.

(2) A tagállamok megfelelő jogi védelmet biztosítanak

a) a hatásos műszaki intézkedés megkerülése céljából kínált, reklámozott, illetve forgalmazott, vagy

b) a hatásos műszaki intézkedés megkerülésén kívül számottevő gazdasági jelentőséggel vagy céllal nem rendelkező, vagy

c) elsősorban a hatásos műszaki intézkedés megkerülésének lehetővé tétele, illetve megkönnyítése céljából tervezett, gyártott, átalakított, vagy szolgáltatott eszközök, termékek vagy alkatrészek, illetve ilyen tartalmú szolgáltatások előállítása, behozatala, terjesztése, eladása, bérbeadása, értékesítési vagy bérbeadási célú reklámozása, valamint kereskedelmi célú birtoklása ellen.”

Az INFOSOC-irányelv ugyan definiálja a műszaki intézkedés fogalmát, valamint azt, hogy mi a „hatásos”²⁸, azonban nem határozza meg, hogy mi minősül „megfelelő jogi védelemnek”. A tagállamok így e rendelkezéseket nem egységesen, hanem eltérő módon ültették át nemzeti jogrendszereikbe. A különböző szabályozások közül kiemelhető Franciaország különösen aktuális példája, amely a francia szerzői jogi törvény közelmúltban elfogadott módosításával az egyik legvitatottabb és legsajátosabb megoldást vezette be jogrendszerébe.

1.1.2.3. Franciaország

Franciaország jelentős késéssel ültette át az INFOSOC-irányelv rendelkezéseit nemzeti jogrendszerébe. Az INFOSOC-irányelv átültetését célzó jogszabály tervezete 2003-ban készült el, a végleges szöveget végül 2006 augusztusában fogadták el. A jogszabály elfogadását nemcsak Franciaországban, de világszerte is heves viták és kritikák kísérték, elsősorban éppen a DRM-megoldásokra, valamint az on-line tartalom védelmére vonatkozó rendelkezések miatt.²⁹ A törvényjavaslat első változata gyakorlatilag csak átültette volna az INFOSOC-irányelv rendelkezéseit, azonban a jogalkotási folyamat során a szöveg olyan lényeges változásokon ment keresztül, hogy a végleges változat már jelentősen eltávolodik az irányelvtől. A civil szervezetek, valamint az érdekelt iparágak nyomására a témát sürgősnek minősítették, és a tervezet megvitatására egy szokatlanul gyors eljárás keretében került sor. Mind a francia nemzetgyűlés³⁰, mind a szenátus³¹ módosította az eredeti tervezetet, a

²⁸ 6. cikk (3) bekezdés: „Ezen irányelv alkalmazásában „műszaki intézkedés” minden olyan technológia, eszköz vagy alkatrész, amely rendes működése során alapvetően arra szolgál, hogy a művek és más, jogi védelem alatt álló teljesítmények tekintetében megelőzze, illetve megakadályozza a jogszabályban meghatározott szerzői jog vagy szomszédos jogok, illetve a 96/9/EK irányelv III. fejezetében foglalt sui generis jog jogosultja által nem engedélyezett cselekményeket. A műszaki intézkedés akkor minősül „hatásosnak”, ha a jogi védelem alatt álló mű vagy más teljesítmény felhasználását a jogosult valamely hozzáférés-ellenőrzési vagy védelmet nyújtó eljárással – így például kódolással, titkosítással vagy a mű vagy más teljesítmény egyéb átalakításával – vagy olyan másolatkészítést ellenőrző mechanizmus útján ellenőrzi, amely a védelem célját megvalósítja.”

²⁹ http://www.irpi.ccip.fr/informations/pages.asp?id_arbo=273

³⁰ A francia nemzetgyűlés 2006. március 21-én fogadta el a tervezet módosított változatát.

³¹ A szenátus 2006. május 10-én hagyta jóvá a tervezet általa módosított változatát.

Parlament által végül jóváhagyott változat e két szöveg alapján született meg. Mindazonáltal, a törvény több rendelkezését (az egyes kivételekre, illetve szankciókra vonatkozó rendelkezéseket) a francia Alkotmánytanács alkotmányellenesnek minősítette, és ezáltal az új törvény jóval szigorúbbá vált, mint a Parlament által elfogadott változatában. A törvény (DADVSI) végleges elfogadására 2006. augusztus 1-jén került sor.³²

A DADVSI leglényegesebb – és egyben legvitatottabb – rendelkezései a szerzői jogi védelem alatt álló művek on-line (ún. „peer-to-peer”) átvitelére, valamint a DRM-megoldások (műszaki intézkedések) megkerülésére vonatkoznak. Az új jogszabály többek között megtiltja a szerzői jogi védelem alatt álló műveket tartalmazó fájlok cseréjét³³, büntetőjogi szankciókat ír elő a műszaki intézkedések megkerülése ellen, valamint felállít egy műszaki intézkedéseket szabályozó hatóságot.³⁴

A fájlcsere vonatkozó tilalommal kapcsolatban megjegyzendő, hogy a törvénytervezet 2005. decemberi változatában még egy olyan elképzelés szerepelt, amely ezt a típusú tevékenységet teljes mértékben legalizálta volna.³⁵ Az ún. „globális licencia” alapkonceptiója szerint a fájlcsere egy opcionális átalánydíj megfizetése mellett kerülhetne sor, amelyet az internetes hozzáférés díjába lehetne beépíteni. Ez az elképzelés, amelyet több közös jogkezelő szervezet is támogatott, tulajdonképpen már 2003-ban napvilágot látott, azonban az idők folyamán állandóan továbbfejlődött. A „globális licencia” egyik alapfeltétele, hogy a törvény lehetővé tegye az internetes letöltéseket, a másik, hogy a jogosultak képviselői engedélyezzék az érintett művek közönséghez való továbbítását a „peer-to-peer” (P2P) hálózatokon keresztül. A „globális licencia” kiterjedne valamennyi szerzői jogi védelem alatt álló mű nem kereskedelmi célú on-line letöltésére, illetve internetes hozzáférhetővé tételére, így e körbe tartoznának az audiovizuális művek is. Kivételt mindössze a szoftverek képeznének, amelyek esetében a magáncélú másolás nem engedélyezett. Az elképzelés szerint a jogdíjat az internetszolgáltatók gyűjtenék be előfizetési díjaik részeként, egyes javaslatok szerint e jogdíj összege 4 és 7 euró között lehetett volna. Az elképzelés egy továbbfejlesztett változata szerint a „globális licencia” az internetes előfizetéskor – mint opcionális lehetőség – merülhetne fel. A „globális licencia” elképzelését azonban a viták során elvetették, megfelelő támogatás hiányában kikerült a későbbi szövegtervezetekből.

A francia szerzői jog hagyományosan elismeri a magáncélú másolást: mind a bírói gyakorlat, mind a jogszabályok hosszú idők óta elfogadják azt. Ezért is váltott ki óriási felháborodást az új törvény azon rendelkezése, amely bizonyos értelmezések szerint lehetővé teszi a jogosultak számára, hogy műveik másolását akár teljes mértékben megtiltsák. Az új törvény értelmében ugyanis azok a jogosultak, akik DRM-megoldásokat (műszaki intézkedéseket) alkalmaznak, az ilyen jellegű intézkedések segítségével meghatározhatják az engedélyezett másolatok számát.³⁶ Ügyelniük kell mindazonáltal arra, hogy a korlátozással ne akadályozzák a törvény által engedélyezett szabad felhasználást. Emellett a DADVSI az újonnan felállítandó hatóság hatáskörébe utalja annak megállapítását, hogy egy adott műtípusról a felhasználó a magáncélú másolás keretében minimum hány engedélyezett másolatot készíthet³⁷; sokan attól tartanak, hogy amennyiben a hatóság egyetlen ilyen példány

³² *Loi n° 2006-961 du 1er août 2006 relative au droit d'auteur et aux droits voisins dans la société de l'information* – DADVSI; <http://www.legifrance.gouv.fr/WAspad/UnTexteDeJorf?numjo=MCCX0300082L>

³³ A jogszabály a főszabály alól kivételeket állít fel az időleges műszaki cselekmények, a fogyatékos személyek, a sajtó, valamint a közönyvtárak és közgyűjtemények tekintetében.

³⁴ *Art. L. 331-6. Décret n° 2007-510 du 4 avril 2007 relatif à l'Autorité de régulation des mesures techniques*

³⁵ <http://alliance.bugiweb.com/usr/Documents/RapportUniversiteNantes-juin2005.pdf>

³⁶ *Article L. 331-9 CPI*

³⁷ *Article L. 331-8 CPI*

engedélyezését sem ismeri el, az adott műtípus tekintetében teljesen megszűnhet a magáncélú másolás lehetősége.

A magáncélú másolás problémája mellett a DADVSI körül folyó viták másik központi témája a kölcsönös átjárhatóság (interoperabilitás) kérdése volt. A Parlament által elfogadott szövegváltozat még lehetővé tette, hogy a szabad forráskódú szoftverek fejlesztői visszafejtéssel, nem üzleti célból az interoperabilitást elősegítő programokat fejlesszenek ki. Az Alkotmánytanács azonban ezt a rendelkezést túlságosan homályosnak és diszkriminatívnak ítélte. A törvény mai állása szerint jogsértést követ el az, aki a műszaki intézkedés fejlesztőjének beleegyezése nélkül olyan szoftvert fejleszt ki, amely kompatibilis a műszaki intézkedés által védett tartalommal. A visszafejtés törvényellenes cselekményként való minősítése sokak szerint negatív hatással lesz a szoftverek, valamint a kölcsönös átjárhatóságot lehetővé tevő módszerek fejlesztésére. Mindazonáltal, az aggályok mérsékelése érdekében a Parlament elfogadott egy módosító javaslatot, amely alapján a műszaki intézkedéseket szabályozó hatóság kötelezheti a DRM-megoldások előállítóit arra, hogy azok megosszák az érintett megoldásokra vonatkozó műszaki információt vetélytársaikkal³⁸. Az Alkotmánytanács ezt a rendelkezést azzal a kikötéssel hagyta jóvá, hogy a műszaki intézkedések előállítóit megfelelő ellentételezés kell, hogy megillessen. A Parlament módosító javaslata természetesen a DRM-előállítók körében váltott ki éles kritikákat, kiváltképpen ami az amerikai cégeket illeti (pl. Apple).

A DADVSI rendelkezései szigorú büntetőjogi szankciókat írnak elő a műszaki intézkedések megkerülésére lehetővé tevő, illetve megkönnyítő cselekmények tekintetében. A törvényhez kapcsolódó végrehajtási rendelet³⁹ a büntetőjogi felelősséget három szinten határozza meg⁴⁰:

— közvetett jogsértés: a jogsértő magatartást előkészítő⁴¹ cselekmények, a jogkezelési adatok eltávolítását követően végrehajtott cselekmények (6 hónap szabadságvesztés és 30 ezer euró pénzbüntetés);

— önálló közvetlen jogsértés: a hatásos műszaki intézkedések tudatos megkerülése más módon, mint már létező eszközökkel (375 euró pénzbüntetés);

— közvetlen jogsértés: a hatásos műszaki intézkedés megkerülése vagy a jogkezelési adatok jogosulatlan eltávolítása céljából létrehozott, vagy e célból kialakított eszközökkel megvalósított jogsértő cselekmények (750 euróig terjedő pénzbüntetés).

A törvény, illetve az ahhoz kapcsolódó végrehajtási rendelet a következő két⁴² esetben mentesíti a büntetőjogi felelőssége alól a jogsértés elkövetőjét:

— kutatási célból végzett cselekmények,

— az informatikai biztonság érdekében végzett cselekmények.

A DADVSI mindmáig számos vita tárgya maradt. Mivel joggyakorlat még nem alakult ki a törvénnyel kapcsolatban, csak a jövőben lehet megmondani, hogy a francia jogalkotó által alkalmazott megoldások mennyire bizonyulnak hatékonyak.

³⁸ *Article L. 331-07*

³⁹ *Décret n. 2006-1763 du 23 décembre 2006 relatif à la répression pénale de certaines atteintes portées au droit d'auteur et aux droits voisins*

⁴⁰ A törvényjavaslat 2003-ban a hatásos műszaki eljárások megkerülésére irányuló valamennyi cselekményt még a hamisítási cselekményekkel azonos módon szankcionálta.

⁴¹ Ezzel a rendelkezéssel a francia jogszabály továbbmegy, mint az INFOSOC-irányelv 7. cikke, amely nem szankcionálja az előkészítő cselekményeket.

⁴² A Parlament által 2006 júniusában jóváhagyott változat még tartalmazta az interoperabilitásra vonatkozó kivételt, ezt azonban az Alkotmánytanács hatályon kívül helyezte.

1.1.2.4. Ausztrália

Az ausztrál szerzői jogi törvényt módosító, 2006-ban elfogadott új törvény jelentős változásokat hozott, amelyek több lépcsőben, 2006-ban és 2007-ben lépnek hatályba.⁴³ A korábbi szabályozáshoz képest lényeges változást jelent, hogy az új törvény ezentúl – bizonyos feltételek mellett – azonnali hatállyal lehetővé teszi többek között

- sugárzott műsorok felvételét későbbi lejátszás céljából;
- szerzői jogi védelem alatt álló mű másolását magáncélra egy más típusú hordozóra;
- szerzői jogvédelem alatt álló művek bizonyos célokra történő felhasználását (könyvtárakra, archívumokra, oktatási intézményekre vonatkozó kivételek).

Ezek az újonnan beiktatott rendelkezések a magáncélú másolást jogdíjfizetési kötelezettség nélkül teszik lehetővé, ami természetesen kiváltotta mind az ausztrál, mind a nemzetközi közös jogkezelő szervezetek felháborodását.⁴⁴

A DRM-megoldásokat illetően szintén számos szigorításra került sor, amelyekre az Ausztrália és az USA között létrejött szabadkereskedelmi megállapodásból származó kötelezettségek teljesítése miatt volt szükség. A DRM-megoldásokra vonatkozó rendelkezések 2007. január 1-jén léptek hatályba. Az új jogszabály a korábbinál részletesebben határozza meg a „műszaki védelmi intézkedések” fogalmát, különbséget téve a hozzáférést („*access control technological protection measure*”), valamint a másolást („*copy control technological protection measure*”) korlátozó intézkedések között. Másik alapvető változás a korábbi jogszabályhoz képest, hogy míg korábban a törvény kizárólag a műszaki intézkedések megkerülését célzó eszközök előállításával vagy az azokra vonatkozó szolgáltatások felkínálásával kapcsolatos cselekményeket tiltotta – tehát a műszaki intézkedések megkerülését célzó eszközökkel való kereskedelem jogsértő tevékenységnek minősült, de az ilyen eszközök használata nem –, 2007. január 1-je óta polgári jogi és büntetőjogi szankciók alkalmazhatók az említett eszközök használatát illetően is.⁴⁵

Mindemellett a különböző érdekek közötti egyensúly megtartása érdekében az új törvény új kivételeket is teremt a hatásos műszaki intézkedések védelmére vonatkozó rendelkezéseket illetően. Bizonyos feltételek mellett a törvény lehetővé teszi a hozzáférést korlátozó intézkedések megkerülését a következő esetekben⁴⁶:

- számítógépi programok közötti interoperabilitás: a kivétel, amit a francia Alkotmánytanács alkotmányellenesnek minősített, bekerült az ausztrál szerzői jogi törvénybe. A kivétel értelmében – bizonyos feltételek mellett – engedélyezettek azok a műszaki intézkedéseket megkerülő cselekmények, amelyek kizárólagos célja a kölcsönös átjárhatóság biztosítása egy függetlenül létrehozott számítógépi program és az eredeti program között;

⁴³ *Copyright Act 1968, Copyright Amendment Act 2006*

<http://www.comlaw.gov.au/ComLaw/Legislation/ActCompilation1.nsf/0/72A2989B7B9A2287CA25726000146EFA?OpenDocument>;

[http://www.comlaw.gov.au/ComLaw/Legislation/Act1.nsf/0/F7C8785049B4E62DCA2572430083D1D2/\\$file/158-2006.doc](http://www.comlaw.gov.au/ComLaw/Legislation/Act1.nsf/0/F7C8785049B4E62DCA2572430083D1D2/$file/158-2006.doc)

⁴⁴ Az ausztrál szerzői jog nem ismeri a magáncélú másolások kompenzációjaként alkalmazott ún. üreshordozó-jogdíjakat. 1989-ben született ugyan egy erre vonatkozó törvény, de azt az ausztrál Legfelsőbb Bíróság alkotmányellenesnek minősítette.

⁴⁵ 116AN

⁴⁶ 16AN(2)–(8)

— titkosítással kapcsolatos kutatás („*encryption research*”): a hozzáférést korlátozó intézkedések megkerülésére irányuló tevékenység kizárólagos célja a titkosítási eljárás hibáinak és gyenge pontjainak azonosítása és analízisa;

— számítógépek biztonsági tesztelése: a cselekmény kizárólagos célja a számítógépes rendszer tesztelése, biztonságának ellenőrzése, a hibák kijavítása;

— on-line adatvédelem: a műszaki intézkedések megkerülésére irányuló cselekmény kizárólagos célja az olyan rejtett megoldások azonosítása, illetve letiltása, amelyek az on-line felhasználó személyes adatait gyűjtik be, illetve terjesztik;

— jogérvényesítés és nemzetbiztonság;

— könyvtárak és kapcsolódó intézmények beszerzései: a műszaki intézkedések megkerülésére irányuló cselekmény kizárólagos célja, hogy elősegítse az érintett mű megvásárlásával kapcsolatos döntéshozatalt.

További kivételeket tartalmaz még a törvényhez kapcsolódó végrehajtási rendelet is, ilyen kivétel többek között a számítógépes program többszörözése interoperabilitás céljából, a szerzői jogi védelem alatt álló művek többszörözése és közvetítése fogyatékos személyek számára, vagy könyvtárak, archívumok és kulturális intézmények által, illetve hibásan működő TPM-ek esetében.⁴⁷ A szerzői jogi törvény emellett lehetőséget ad arra, hogy kérelemre, egy külön eljárás keretében a Főügyész (*Attorney-General*) egyéb kivételeket is engedélyezzen a hozzáférést korlátozó intézkedések megkerülését illetően.⁴⁸

A jogszabály szintén tiltja a jogkezelési adatok eltávolítását vagy megváltoztatását, valamint az olyan termékek terjesztését, értékesítését és importálását, amelyek jogkezelési adatait eltávolították vagy megváltoztatták.⁴⁹ A rendelkezések alkalmazása alól egyedül a jogérvényesítés és a nemzetbiztonsági szempontok jelenthetnek kivételt.⁵⁰

Az ausztrál szerzői jogi törvény módosítása számos kritikát váltott ki, különösen a közös jogkezelő szervezetek részéről. Mivel a törvény rendelkezései csak 2006 decemberében, illetve 2007 januárjában léptek hatályba, joggyakorlat még nem alakulhatott ki e tekintetben.

Amint azt a fentiekben ismertetett nemzetközi példák is mutatják, a DRM-megoldások szabályozása, bár alapvetően közös alapokra – a WIPO-szerződések rendelkezéseire – épül, más és más megoldásokkal történik. Közös vonás ugyanakkor, hogy ezeket a szabályozásokat számos kritika és támadás éri. Vitathatatlan, hogy a DRM-megoldások elterjedése, illetve szabályozása számos kérdést vet fel.

⁴⁷ *Copyright Regulations 1969, Schedule 10A*

<http://www.comlaw.gov.au/ComLaw/Legislation/LegislativeInstrumentCompilation1.nsf/frame1odgmentattachments/BD2DE878E17965CCCA2572570016DC77>

⁴⁸ 116AN(9), 132APC

⁴⁹ 116B, 116C, 116CA

⁵⁰ 116CB

1.1.3. A DRMS által felvetett kérdések

Amint azt az előző fejezetben ismertetett nemzetközi példák is mutatják, a DRM-megoldások alkalmazását, illetve a DRM-megoldásokra vonatkozó jogszabályokat minden irányból számos kritika éri.

Egyes, elsősorban felhasználói nézetek szerint a műszaki intézkedések (TPM-ek) a szerzőknek és más szerzői jogi jogosultaknak az ahhoz való jogát, hogy ellenőrizzék a művek többszörözését, illetve felhasználását, egy olyan közvetlen ellenőrzési joggá alakítják át, ami a felhasználókat hátrányosan érinti. A jogkezelési adatok emellett lehetővé teszik a felhasználói magatartások ellenőrzését, és a felhasználók adatainak sokszor rejtett módon történő begyűjtésével megsérthetik ez utóbbiak magánszféráját, valamint veszélyeztethetik a számítógépes rendszerek biztonságát.⁵¹ Az INFOSOC-irányelv preambuluma hangsúlyozza, hogy a DRMS-ek alkalmazásakor tekintettel kell lenni a személyes adatok védelmére.⁵²

Szerzői jogi szempontból a DRM-megoldások alkalmazásában az egyik legfőbb problémát a szerzői jogi kivételekhez és korlátokhoz való viszonyuk jelenti.

1.1.3.1. A kivételek kérdése

Az irodalmi és a művészeti művek védelméről szóló 1886. szeptember 9-i Berni Egyezmény (BUE)⁵³ 9. cikkének (1) bekezdése kimondja, hogy „*az ezen Egyezmény alapján védett irodalmi és művészeti művek szerzőit megilleti az a kizárólagos jog, hogy műveikről bármely módon és formában többszörösítés csak az ő engedélyükkel készüljön*”. Mindazonáltal, a (2) bekezdés szerint „*az Unióhoz tartozó országok törvényhozó szervei jogosultak arra, hogy különleges esetekben lehetővé tegyék az említett művek többszörösítését, feltéve, hogy az ilyen többszörösítés nem sérelmes a mű rendes felhasználására, és indokolatlanul nem károsítja a szerző jogos érdekeit*”. A BUE ezzel a kritériumrendszerével (ún. háromlépcsős teszt) lehetőséget ad tehát a jogalkotók számára a szabad felhasználás, valamint a szerzői jog más korlátjainak bevezetésére.

A hatásos műszaki intézkedések (DRM-megoldások) alkalmazhatósága ellen felhozott egyik gyakori érv az, hogy ezek a megoldások nem teszik lehetővé a szabad felhasználásra vonatkozó törvényes kivételek érvényesítését (pl. könyvtárak esetében). A hozzáférést vagy másolást korlátozó intézkedés azokat a cselekményeket is korlátozhatja, amelyeket jogszabály egyébként engedélyezne. Megemlíthető itt az az előző érvhez hasonló másik gyakori kritika is, amely szerint a műhöz kapcsolódó DRM-megoldások a védelmi idő lejártát követően is fennmaradnak.

A nemzetközi példák arra mutatnak rá, hogy a jogalkotók a problémára általában két irányban keresik a választ. Az egyik megoldás szerint jogszabály határozza meg azokat az

⁵¹ Ld. Sony BMG „rootkit”-ügy; http://www.indicare.org/tiki-read_article.php?articleId=165, <http://www.ftc.gov/opa/2007/01/sony.htm>

⁵² „(57) A fent említett jogkezelési adatrendszerek kialakítástól függően lehetővé tehetik egyidejűleg a jogi védelem alatt álló teljesítmények egyéni felhasználásával kapcsolatos fogyasztói szokásokra vonatkozó személyes adatok feldolgozását is, továbbá segítségükkel az on-line fogyasztói magatartás is nyomom követhető. Az ilyen eszközök technikai funkcióinak megfelelő módon biztosítaniuk kell a magánélet védelmét, a személyes adatok feldolgozása vonatkozásában az egyének védelméről és az ilyen adatok szabad áramlásáról szóló, 1995. október 24-i 95/46/EK európai parlamenti és tanácsi irányelvvel összhangban.”

⁵³ Kihirdette az 1975. évi 4. törvényerejű rendelet.

eseteket, amikor a szabad felhasználást lehetővé kell tenni a hatásos műszaki intézkedés alkalmazása mellett is. Ezt az irányt választotta az INFOSOC-irányelv is: a 6. cikk (4) bekezdése ennek megfelelően kötelezi a tagállamokat arra, hogy meghatározott feltételek mellett a jogszabály által felsorolt esetekben gondoskodjanak arról, hogy a jogosultak a kivétel vagy a korlátozás kedvezményezettje számára tegyék hozzáférhetővé az „adott kivétel vagy korlátozás kihasználásának eszközeit”. Minderre azonban nem nyílik mód akkor, ha „a jogosult az adott kivétel, illetve korlátozás kihasználásához szükséges mértékben a magáncélú többszörözést már lehetővé tette, anélkül, hogy ez a jogosultat akadályozná abban, hogy a másolatok számát megfelelő intézkedéssel e rendelkezésekkel összhangban meghatározza”.⁵⁴ A másik lehetséges megoldás, amikor közigazgatási döntés kötelezheti a műszaki intézkedéseket alkalmazó jogosultakat arra, hogy az érintett műveket tegyék elérhetővé a kivétel vagy a korlátozás kedvezményezettje számára. Példa erre a megoldásra a fentiekben ismertetett DMCA vagy az ausztrál szerzői jogi törvény, és ezt a megoldást alkalmazza az angol szerzői jogi törvény is: amennyiben egy TPM megakadályozza a felhasználót egy törvény által engedélyezett cselekmény elvégzésében, az érintett személy panasszal fordulhat a gazdasági miniszterhez, amely alapján ez utóbbi megfelelő intézkedéseket hozhat.⁵⁵

Megállapítható tehát, hogy bár léteznek különböző törvényi megoldások, a gyakorlatban továbbra is nehezen oldható meg, hogy a műszaki intézkedések (DRM-megoldások) alkalmazása tekintettel legyen a szabad felhasználás eseteire. Erre a problémára hatékonyabb megoldást kellene találni ahhoz, hogy a DRM-ek jobban elterjedhessenek, és könnyebben elfogadottabbá váljanak.

1.1.3.2. A DRMS és a jogdíjak

A DRM-megoldások megjelenése óhatatlanul jelentős következményeket von maga után az ún. üreshordozó-jogdíjak tekintetében. Ez utóbbiak megjelenése is viszonylag új keletű, bevezetésüket elsősorban szintén a műszaki fejlődés indokolta. A művek többszörözése – kézzel vagy a fokozatosan elterjedő hang- és képrögzítő módszerekkel – a kezdetekben csak körülményesen, a minőség romlásával és kis példányszám előállításával

⁵⁴ 6. cikk (4) bekezdés: „(4) Az (1) bekezdésben foglalt jogi védelemre tekintet nélkül, a jogosultak önkéntes intézkedésének – beleértve a jogosultak és más érdekelt felek közötti megállapodásokat is – hiányában a tagállamok megfelelő intézkedésekkel kötelesek gondoskodni arról, hogy a jogosultak a nemzeti jogban az 5. cikk (2) bekezdése a), c), d) és e) pontjának, illetve (3) bekezdése a), b), illetve e) pontjának megfelelően szabályozott kivétel vagy korlátozás kedvezményezettje számára – az adott kivétel, illetve korlátozás érvényesítéséhez szükséges mértékben – az adott kivétel vagy korlátozás kihasználásának eszközeit elérhetővé tegyék, feltéve, hogy a kedvezményezett az érintett jogi védelem alatt álló műhöz vagy más teljesítményhez jogszerűen hozzáférhet.

A tagállamok ilyen intézkedéseket – az 5. cikk (2) bekezdésének b) pontja, valamint (5) bekezdése rendelkezéseinek megfelelően – az 5. cikk (2) bekezdése b) pontjának megfelelő kivétel vagy korlátozás kedvezményezettjei tekintetében is hozhatnak, kivéve, ha a jogosult az adott kivétel, illetve korlátozás kihasználásához szükséges mértékben a magáncélú többszörözést már lehetővé tette, anélkül, hogy ez a jogosultat akadályozná abban, hogy a másolatok számát megfelelő intézkedéssel e rendelkezésekkel összhangban meghatározza.

A jogosultak által önkéntesen alkalmazott műszaki intézkedések – beleértve az önkéntes megállapodások végrehajtásaként alkalmazott intézkedéseket is –, valamint a tagállamok által hozott intézkedések végrehajtásaként alkalmazott műszaki intézkedések az (1) bekezdésben foglalt jogi védelemben részesülnek.

Az első és a második albekezdés rendelkezései nem alkalmazhatók, ha szerződéses megállapodás alapján a műveket és más védelem alatt álló teljesítményeket úgy teszik a nyilvánosság számára hozzáférhetővé, hogy a nyilvánosság tagjai a hozzáférés helyét és idejét egyénileg választhatják meg.

Amennyiben e cikket a 92/100/EGK, illetve a 96/9/EK irányelvvel összefüggésben alkalmazzák, e bekezdést megfelelően alkalmazni kell.”

⁵⁵ UK Copyright Designs and Patent Act 1988, s.296ZE

volt megvalósítható. Ezért az ilyen jellegű többszörözés nem jelentett jelentősebb veszélyt, hátrányt a jogosultak számára. A műszaki fejlődésből kifolyólag a magáncélú másolás az elmúlt évtizedek folyamán azonban egyre könnyebbé, hozzáférhetőbbé és egyre inkább ellenőrizhetetlenné vált, ily módon már sértve a szerzők és más jogosultak jogos érdekeit. Mivel gyakorlatilag lehetetlen ellenőrizni a mára tömegessé vált magáncélú másolásokat, illetve lehetetlen azokat előzetes szerzői engedélyezéshez kötni, nemzetközi szinten több jogalkotó egy átalánydíj, az ún. üreshordozó-jogdíj bevezetése mellett döntött: a magáncélú másolás megengedett, de ezért a felhasználásért díjazás illeti a szerzőt, illetve az egyéb jogosultakat. Jelenleg az Európai Unió szinte valamennyi tagállama alkalmazza ezt a jogdíjnemet.⁵⁶

A legtöbb országban ma már két jogdíjtípus különböztethető meg. A hang- és képfelvételekre vonatkozó díjigény célja a hang- és képfelvételek magáncélú másolásának kompenzálása, és általában egyrészt a hordozókat – a már említett ún. üreshordozó-jogdíj formájában –, másrészt a hang és a képek rögzítésére alkalmas berendezéseket érinti. Emellett az ún. reprográfiai jogdíj a reprográfiai másolást kívánja kompenzálni; a díjfizetésre kötelezettek hagyományosan a másolókészülékek gyártói, importálói, valamint a fénymásoló-szolgáltatók.

A digitális technológiák fényében azonban szükségessé vált újra átgondolni a fenti rendszereket, különösen a hang- és képfelvételekre vonatkozó díjigényt illetően. A legújabb digitális megoldások már korlátlan mennyiségű, az eredetivel megegyező minőségű másolat előállítását teszik lehetővé, emellett az internet azonnali, gyors terjesztési lehetőséget kínál. A másolást elősegítő eszközök mind változatosabbá, tökéletesebbé válnak, így az üreshordozó-jogdíj (és a reprográfiai jogdíj) tekintetében a díjfizetési kötelezettség alá eső hordozók, berendezések körét fokozatosan bővíteni kell (pl. Németország: PC-k). Napjainkban a hazai és külföldi szakirodalomban az egyik legvitatottabb kérdés az, hogy ezeket a jogdíjakat milyen mértékben kell kiterjeszteni a modern technológiákat alkalmazó berendezésekre, valamint, hogy a díjak megállapításakor figyelembe kell-e venni a DRM-megoldások alkalmazását.

Egyes álláspontok szerint a közeljövőben a DRM-megoldások akár teljes mértékben helyettesíthetik a jogdíjakat. Az üreshordozó-jogdíj (valamint a reprográfiai jogdíj) létrejöttét elsősorban az indokolta, hogy a magáncélú másolás tekintetében a jogosultak nem tudják érvényesíteni egyéni engedélyezési jogukat. A DRMS megjelenésével ez az indok átértékelődhet, legalábbis a digitális művek esetében. A digitális környezetben a DRM-megoldásoknak köszönhetően a jogosultak könnyebben ellenőrizhetik a szerzői jogi védelem alatt álló művek felhasználását, egyénileg is gyakorolhatják engedélyezési jogukat, és közvetlenül hozzájuthatnak az őket illető kompenzációhoz. Fontos azt is megjegyezni, hogy felhasználói szempontból egy adott mű tekintetében problémát jelenthet az átalány-jogdíj és a DRM-megoldás egyidejű létezése. Ez esetben előfordulhat ugyanis, hogy a felhasználó kétszer fizet azért, hogy magáncélból másolatot készítsen a műről. Egyes nézetek szerint mindez indokoltá teheti, hogy a két rendszer közül csak az egyik maradjon fenn.⁵⁷

⁵⁶ Kivéve: Egyesült Királyság, Luxemburg, Írország, Málta, Ciprus. Magyarországon 1983-ban vezették be.

⁵⁷ P. B. Hugenholtz, L. M. C. R. Guibault, S. M. van Geffen: *The Future of Levies in a Digital Environment*, 2003, <http://www.ivir.nl/publications/other/DRM&levies-report.pdf>

Az INFOSOC-irányelv ugyanakkor nem választ, hanem megpróbálja összeegyeztetni a jogdíjfizetési kötelezettséget a DRM-megoldások alkalmazásával. A preambulum egyértelműen lehetővé teszi a jogdíjrendszerek fenntartását,⁵⁸ az 5. cikk (2) bekezdésének *b*) pontja pedig előírja, hogy a magáncélú többszörözés esetében a jogosultakat méltányos díjazás illeti, „amelynek meghatározásánál figyelembe kell venni, hogy az érintett művel vagy más, védelem alatt álló teljesítménnyel kapcsolatban alkalmaztak-e a 6. cikkben meghatározott műszaki intézkedést”.⁵⁹ E szabály célja, hogy a jogosultakat kevesebb üreshordozó-jogdíj illesse meg abban az esetben, ha a műveket és teljesítményeket hatásos műszaki intézkedések (DRM-megoldások) védik. „Mivel az üres hordozóra történő magáncélú többszörözés azon felvételek tekintetében, amelyek másolásvédettek, nem lehetséges, ugyanakkor viszont ma még jelentős számú nem védett hordozó van forgalomban, amelyek szabadon többszörözhetők, ezért szükséges a díjszabás megállapításánál annak a figyelembevételére, hogy egy-egy hordozón alkalmaznak-e védelmi intézkedést vagy sem.”⁶⁰

Az INFOSOC-irányelv rendelkezésének megfelelően az Szt. szerint a díjak megállapításakor szintén figyelembe kell venni, hogy „az érintett művek, előadóművészi teljesítmények, valamint filmek és hangfelvételeik esetében alkalmaznak-e a szerzői jog, illetve az ahhoz kapcsolódó jogok védelmére szolgáló hatásos műszaki intézkedést”.⁶¹ Megjegyzendő, hogy a reprográfiai jogdíj tekintetében nem áll fenn hasonló kötelezettség, sem az INFOSOC-irányelv, sem az Szt. alapján.

Az 5. cikk (2) bekezdésének *b*) pontja a szakirodalomban értelmezési kérdéseket vet fel. Kérdéses, hogy a gyakorlatban hogyan lehet megfelelő módon figyelembe venni, „hogy az érintett művel vagy más, védelem alatt álló teljesítménnyel kapcsolatban alkalmaztak-e a 6. cikkben meghatározott műszaki intézkedést”, és hogy mi történik például abban az esetben, ha egy adott művet DRM-megoldásokkal ellátva és DRM-megoldásoktól mentes változatban is forgalomba hoznak. Figyelemre méltó az az elem is, amely szerint az intézkedés alkalmazását csak akkor lehet figyelembe venni a díjszabás megállapításánál, ha az valóban hatásos. Ez a feltétel mind hazai, mind nemzetközi szinten jelentős vita tárgyát képezi. Egyes vélemények szerint igazán hatásos műszaki intézkedés nem létezik, tehát a díjszabás megállapításánál egyelőre nem szükséges figyelembe venni a műszaki intézkedések alkalmazását. A jelen tanulmány keretében kiküldött kérdőívekre beérkezett válaszok egy része is ezt az álláspontot

⁵⁸ „(38) A tagállamok számára lehetővé kell tenni, hogy méltányos díjazás biztosítása fejében a hang-, kép- és audiovizuális anyagok magáncélú többszörözésének egyes fajtái tekintetében a többszörözés joga alól kivételt, illetve korlátozást állapítsanak meg. Ide tartozhat a jogosultakat ért hátrányok ellentételezése érdekében alkalmazott díjazási rendszer bevezetése, illetve fenntartása is. Bár az ilyen díjazási rendszerek közötti különbségek hátrányosan befolyásolják a belső piac működését, az analóg magáncélú többszörözés tekintetében valószínűleg nem gyakorolnak jelentős hatást az információs társadalom fejlődésére. A digitális magáncélú többszörözés valószínűleg jóval nagyobb mértékben terjed el, és gazdasági jelentősége is nagyobb lesz. A digitális és az analóg magáncélú többszörözés közötti különbségeket ezért kellőképpen figyelembe kell venni, és bizonyos vonatkozásokban különbséget kell tenni köztük.”

⁵⁹ Lásd még a (35) preambulumbekendést: „A méltányos díjazás mértékének megállapításakor teljes egészében figyelembe kell venni az ezen irányelv szerinti műszaki intézkedések alkalmazásának mértékét.”

⁶⁰ Gyenge Anikó: Digitális jogkezelési rendszerek a szerzői jogban, Infokommunikáció és jog, 2004, 2. szám, 50–55. old.

⁶¹ Szt. 20. § (2) bekezdés: „(2) Az (1) bekezdésben említett díjat az irodalmi és a zenei művekkel kapcsolatos szerzői jogok közös kezelését végző szervezet állapítja meg a többi jogosult közös jogkezelő szervezeteivel egyetértésben. A díj megállapításakor figyelembe kell venni, hogy az érintett művek, előadóművészi teljesítmények, valamint filmek és hangfelvételeik esetében alkalmaznak-e a szerzői jog, illetve az ahhoz kapcsolódó jogok védelmére szolgáló hatásos műszaki intézkedést (95. §).”

tükrözi.⁶² Más nézőpontok szerint ez az érvelés nem állja meg a helyét, elképzelhető ugyanis, hogy egy DRM-megoldás technikailag megkerülhető, de gazdasági szempontból mégis „hatékonyak” minősül.⁶³

Az Európai Bizottság által felállított DRM-munkacsoport 2004-ben kiadott jelentése⁶⁴ szerint egyértelmű, hogy a jogdíjrendszereknek tekintettel kell lenniük a műszaki intézkedések alkalmazására. A fő kérdés az, hogy „mikor, hol és milyen mértékben” kerüljön sor a rendszerek átalakítására. A jelentés a jelenlegi jogdíjrendszerek átdolgozásához több szempont figyelembevételére tesz javaslatot. Kitér többek között arra, hogy a helyzet felmérését a különböző eszközök és szolgáltatások tekintetében eseti alapon, objektív, átlátható és nem diszkriminatív szempontok alapján kell elvégezni. A jelentés szerint ezenkívül tekintettel kell lenni a különböző eszközök és szolgáltatások esetében megvalósuló magáncélú másolás tényleges mennyiségére.

1.1.4. Összefoglalás

A DRM-megoldások alkalmazhatóságának kérdése nem csak hazai viszonylatban merül fel. A DRMS jogi szabályozására számos nemzetközi példa létezik, de a DRM-megoldásoknak a közös jogkezeléshez való kapcsolata továbbra is kérdéses.

Ahhoz, hogy a díjrendszereket teljesen felválthassák a DRM-megoldások, több feltételnek is meg kellene valósulnia:

- minden művet el kellene látni hatásos műszaki intézkedéssel;
- lehetővé kellene tenni a különböző technikai megoldások közötti kölcsönös átjárhatóságot;
- „ezekhez a művekhez maximálisan azon az áron kellene hozzájuttatni a felhasználókat, amennyibe díjigény fenntartásával kerül a művek felhasználása”.⁶⁵

Jelen helyzetben ezek a feltételek még nem teljesülnek. A DRM-megoldások bizonyos területeken már régebben elterjedtek (pl. audiovizuális szektor – DVD-k), más területeken alkalmazásuk még korai stádiumban van. Magyarországon már jelenleg is alkalmaznak DRM-megoldásokat (pl. T-Online), ezeket azonban a jogdíjak megállapításakor még nem veszik figyelembe.

A DRM-megoldások alkalmazását illetően problémát jelenthet, hogy a fogyasztók még nincsenek teljes mértékben felkészülve az ezen megoldások által nyújtott lehetőségek teljes körű igénybevételére: sok esetben műszaki berendezéseik még nem támogatják az ilyen megoldások alkalmazását (nem kompatibilisek a legújabb műszaki eljárásokkal). Ezért is

⁶² „A kérdés ma csupán teoretikus módon válaszolható meg, mivel nem ismert olyan műszaki intézkedés, amely valóban hatékonyan korlátozná a rögzített előadásokhoz való engedély nélküli hozzáférést, illetve másolatok készítését. A ma ismert műszaki intézkedések nem csupán önmagukban vizsgálva hagynak kívánnivalót maguk után, de teljesen alkalmatlanok együttműködni egymással, így a meglévő DRM-rendszerek ma a legkevésbé sem elégítik ki a jogosultak és a piac igényeit.” (EJI-MAHASZ)

⁶³ P. B. Hugenholtz, L. M. C. R. Guibault, S. M. van Geffen: *The Future of Levies in a Digital Environment*, 2003, 44. old. , <http://www.ivir.nl/publications/other/DRM&levies-report.pdf>

⁶⁴ *High Level Group on Digital Management Rights, Final Report, March–July 2004*
http://ec.europa.eu/information_society/europe/2005/all_about/digital_rights_man/doc/040709_hlg_drm_2nd_meeting_final_report.pdf

⁶⁵ Gyenge Anikó: Digitális jogkezelési rendszerek a szerzői jogban, Infokommunikáció és jog, 2004, 2. szám, 50–55. old.

lenne fontos a megfelelő szabványok kialakítása, valamint a kölcsönös átjárhatóság biztosítása. Szintén hátráltatja a DRM-megoldások elterjedését az a tény, hogy jelenleg gyakorlatilag valamennyi műszaki intézkedés ellen létezik egy ellenintézkedés, tehát a biztonság kérdése még problémát jelent.

A jelen helyzetben a megoldás az lenne, ha a „hagyományos” jogdíjrendszerek és a DRMS párhuzamosan, egymást kiegészítve működnének. El kell kerülni, hogy a magáncélú másolás kompenzálásaként a felhasználók kétszer fizessenek, egyszer az üreshordozó-jogdíjjal, másodsor a DRMS keretében történt fizetésen keresztül. A díjak megállapításakor a jogdíj mértékét csökkentő tényezőként kellene figyelembe venni a DRM-megoldások alkalmazását.⁶⁶

1.2. Egyéb megoldások

1.2.1. Az alternatív kompenzációs rendszerek

1.2.1.1. Alternatív kompenzációs modellek

A közös jogkezeléstől eltérő szerzői jogi gyakorlatok kialakulása elsősorban a digitális környezethez kapcsolható, illetve olyan területekhez, ahol a hagyományos megoldások nem mindig tudnak kielégítő válaszokat adni az újonnan felmerülő kérdésekre. Ilyen terület a szélessávú internet-hozzáférés megjelenésével elterjedt fájlcsere (P2P), amely szerzői jogi szempontból számos új problémát vetett fel. A P2P-technológiát sok esetben szerzői jogvédelem alatt álló művek illegális terjesztésére használják, ez a jelenség az audiovizuális műveket különösen nagymértékben érinti. Gondot okoz, hogy a szerzői jogi védelem alatt álló művek letöltése gyakorlatilag ellenőrizhetetlen, ezáltal a szerzői jog jogosultjai nem részesülhetnek az őket megillető díjazásban. E probléma megoldására terjedtek el –

⁶⁶ Megjegyzendő, hogy Magyarországon korábban már készült egy vizsgálat a digitális jogkezelési rendszereknek a magyar szerzői jogi szabályozáshoz való viszonyáról. Az egyes iparjogvédelmi és szerzői jogi törvények módosításáról szóló 2003. évi törvényjavaslattal összefüggő feladatokról szóló 2204/2003. (IX. 4.) Korm. határozat irányozta elő a reprográfiára szolgáló eszközök körének meghatározásáról szóló 158/2000. (IX. 13.) Korm. rendelet módosítását. Az e tárgyban készült előterjesztést 2004. június 22-én fogadta el a Kormány, azzal a feltétellel, hogy az igazságügy-miniszter legkésőbb 2004. július 31-ig létrehoz egy munkacsoportot a digitális jogkezelési rendszer magyar szerzői jogi rendszerbe való beilleszthetőségének vizsgálatára. A munkacsoport felállítása elsősorban azután vált szükségessé, hogy az informatikai szervezetek felhívták a figyelmet arra, hogy az átalánydíjaknak a szerző egyes, korábban csak analóg magáncélú felhasználások miatt történő kompenzálására kialakított rendszere a digitális felhasználások tekintetében nem feltétel nélkül alkalmazható, más megoldásokkal is garantálható a szerző díjhoz jutása a felhasználásért. Mindezek alapján jött létre 2004 júliusában az ún. DRM-munkacsoport, azzal a feladattal, hogy 2005. június 30-ig e tárgyban készítsen koncepciót a szerzői jogi törvény felülvizsgálatáról és – szükség esetén – módosításáról. A munkacsoportban az – akkori nevükön – Igazságügyi Minisztérium, a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma, az Informatikai és Hírközlési Minisztérium és a Magyar Szabadalmi Hivatal képviselői, valamint a szerzői és felhasználói érdekvédelmi szervezetek képviselői vettek részt. A lefolytatott vizsgálatok alapján a DRM-munkacsoport megállapította, hogy jelentős jogszabály-módosításra nincs szükség, azonban indokolt lazítani a szerzői jogi felhasználási szerződések írásbeli alakhoz történő kötöttségén. Mivel ez egy kis terjedelmű módosítást jelentene, a munkacsoport szükségtelennek tartotta egy önálló koncepció kidolgozását, és javasolta, hogy az írásbeliség szabályainak megváltoztatásával összefüggő normatervezet kerüljön beillesztésre az ún. jogérvényesítési irányelv átültetését célzó módosító-csomagba. Az egyes törvényeknek az iparjogvédelmi és a szerzői jogok érvényesítésével összefüggő módosításáról szóló 2005. évi CLXV. törvény egy új (3) bekezdést iktatott be az Sztj. 45. §-ába: „(3) Ha a 26. § (8) bekezdésében szabályozott módon történő nyilvánossághoz közvetítést maga a szerző gyakorolja, a felhasználási szerződést írásba foglaltnak kell tekinteni, ha a műre a szerző elektronikus úton kötött és rögzített szerződéssel enged további felhasználást.”

elsősorban az USA-ban, ahol nem létezik üreshordozó-jogdíj – az ún. alternatív kompenzációs rendszerek (*alternative compensation systems*, ACS). Bár a koncepció alatt számos – többé-kevésbé kidolgozott – javaslat is napvilágot látott⁶⁷, a javasolt rendszerek egyik fő közös eleme, hogy a felhasználók egy kisebb összeg megfizetése ellenében nem kereskedelmi célú felhasználásra szabadon tölthetnek le bármilyen tartalmat az internetről (P2P, *streaming*, *webcasting*). A különböző javaslatok szerint a fizetendő díj beépülhet többek között az internetes előfizetési díjba, a szoftverek vagy hardverek árába, megjelenhet adó, valamint üreshordozó-díj formájában, vagy lehet akár egy, a felhasználó által önkéntesen fizetendő külön összeg is. Az elképzelés másik lényeges eleme, hogy a letöltések alapján a jogosultak arányos (megfelelő) díjazásban részesülnének. Megjegyzendő, hogy az alternatív kompenzációs rendszerek e tekintetben lényegében visszatérnek a közös jogkezeléshez, a jogdíjak elosztása a „hagyományos” módon történne. A koncepció támogatói szerint a kompenzációs rendszerek alkalmazása kedvezőbb a jogosultak számára, mint például a DRM-megoldások. Ugyanakkor a javaslatok számos, még tisztázandó kérdést vetnek fel. Kérdéses többek között, hogy a letöltött műveket hogyan lehet nyomon követni úgy, hogy a felhasználók magánélethez való joga, illetve a számítógépek biztonsága ne sérüljön.

1.2.1.2. A globális licencia

A gyakorlatban a fenti megoldásokkal még nemigen lehet találkozni. Az előző fejezetben már ismertetett francia DADVSI egyik tervezete a „globális licencia” elgondolásán keresztül megpróbálkozott egy alternatív kompenzációs rendszer bevezetésével. A francia törvényjavaslat korai változata a globális licenciával a fájlcserelet megtiltása helyett a tevékenység „legalizálása” mellett foglalt állást: a fájlcsereletre egy opcionális átalánydíj megfizetése mellett kerülhetett volna sor, amely az internetes hozzáférés díjába lett volna beépítve. Az alapelképzelés szerint az átalánydíj automatikusan beépült volna az internetes előfizetésbe, egy későbbi változat a licencia igénybevétele már a felhasználó választására bízta volna, ami ezen átalánydíj-típus egyik sajátossága lett volna más díjtípusokhoz képest. Mindazonáltal az elképzelés csak a javaslat szintjéig jutott el, a DADVSI elfogadott szövege tiltja a szerzői jogi védelem alatt álló műveket tartalmazó fájlok cseréjét. Ugyanakkor az elképzelés megvalósításáról (többek között egyes jogkezelő szervezetek támogatásával) készült tanulmány⁶⁸ egyértelműen a kompenzációs rendszer megvalósíthatósága mellett foglalt állást. Azonban ha elméleti síkon el is képzelhető a javasolt megoldás, semmi nem garantálja, hogy az internetes felhasználók valóban elfogadják azt.

Az alternatív kompenzációs rendszer, amely egyes modellek szerint egy bizonyos szintű állami beavatkozással működő rendszer lenne, tehát elsősorban a digitális környezethez, a műveknek az interneten keresztül történő felhasználásához kapcsolódik. Bizonyos értelemben ez a megoldás közel áll a magáncélú másolás kompenzációjaként bevezetett jogdíjak rendszeréhez, azonban azoknál szélesebb körű tevékenységekre terjedne ki és a díjak megállapítása szélesebb alapokra épülne. Lényeges különbség emellett az Európában alkalmazott átalánydíj-rendszerekhez képest, hogy az alternatív kompenzációs rendszerek általában lehetővé teszik, hogy a felhasználók megosszák egymás között a műveket. Az elképzelések alkalmazása azonban mind hazai, mind nemzetközi szinten vitatható. A rendszerek egyik gyenge pontja a jogdíjak megállapítása, valamint felosztása.

⁶⁷ <http://jolt.law.harvard.edu/articles/pdf/v17/17HarvJLTech001.pdf>
<http://cyber.law.harvard.edu/people/tfisher/PTKChapter6.pdf>

⁶⁸ <http://alliance.bugweb.com/usr/Documents/RapportUniversiteNantes-juin2005.pdf>

A tanulmány szerint a művek fájlcserelet hálózatokról való letöltése bizonyos esetekben magáncélú felhasználásnak minősül, míg a feltöltést a kötelező jogdíj megfizetése legalizálná.

Egyrészt a jogdíjak mértékének megállapításához szükség van pontos kritériumokra. Másrészt nem világos, hogy hogyan lenne megoldható, hogy a szerzők és egyéb jogosultak megfelelő mértékben részesüljenek a felhasználók által megfizetett díjakból. Szintén negatív eleme a koncepciónak, hogy azok a modellek, amelyek a jogdíjak megfizetését kötelezővé tennék, igazságtalannak tűnhetnek azoknak az internetes felhasználóknak a szempontjából, akik nem használják a fájlcsere hálózatokat.

Bár az alternatív kompenzációs rendszerek egyes előnyei nem vitatottak, és számos szerzői jogi problémára választ adnának, az elképzelések még nem jutottak el a konkrét alkalmazhatóság stádiumába.

1.2.2. Engedélyezési modellek (licenciák)

A következőkben megvizsgált engedélyezési modellek olyan, a közös jogkezeléstől alapvetően eltérő megoldások, amelyek alternatívát nyújthatnak a művek felhasználásának engedélyezésére. Az előző pontban megvizsgált megoldásokkal ellentétben ezek a modellek nem igényelnek állami szintű (hivatalos) beavatkozást. Fő céljuk a művek mint kulturális értékek megosztása, a kulturális fejlődés elősegítése.

1.2.2.1. *Creative Commons*

Támogatói saját meghatározása szerint a *Creative Commons*⁶⁹ „a szerző által a mű mellé adott jognyilatkozat (licenc), melyben a szerző meghatározhatja, hogy mások (a mű felhasználói) mit tehetnek szabadon a művel, és milyen felhasználások esetében kell a szerzőhöz fordulni külön engedélyért.”⁷⁰ A kezdeményezés célja az, hogy „olyan, szabadon felhasználható nyilatkozatokat dolgozzon ki, amelyeket az emberek az alkotásaikhoz csatolhatnak, hogy megjelöljék azokat a műveket, amelyek szabadon felhasználhatók. Ezek azután hozzáférhetővé válnak az engedélyek számítógéppel olvasható változataihoz, így a számítógépek automatikusan azonosíthatják a megosztható anyagokat.”⁷¹

A *Creative Commons* koncepciója négy változatot ismer, amelyek alapján tizenegy licenc létezik:

- *Attribution* (by) – a mű szabadon másolható, terjeszhető, megjelentethető és előadható, illetve módosítható, de csak az eredeti szerző nevének feltüntetésével;
- *Non-commercial* (nc) – a mű szabadon felhasználható, de kizárólag nem kereskedelmi célokra;
- *No Derivative Works* (nd, *NoDerivs*) – a mű szabadon másolható, terjeszhető, megjelentethető és előadható, de nem módosítható;
- *Share Alike* (sa) – az eredeti mű szabadon módosítható, és felhasználható más művekben, de a módosított, illetve befogadó műveket az eredetihez hasonló licencek alatt kell megjelentetni.

A *Creative Commons*-licenc három különböző formában kapcsolódik egy adott műhöz: a leegyszerűsített, „laikusoknak szóló” ún. *Commons Okirat* (*Commons Deed*), az ún. *Jogi Nyilatkozat* (*Legal Code*), amely az Okirat „jogilag is érvényes” változata, és a számítógép által értelmezhető metaadat (*Digital Code*) formájában. Lessig szerint „ez a három együtt – a jogszerű engedély, az emberi nyelven olvasható leírás és a számítógép által

⁶⁹ A *Creative Commons*-mozgalom 2001-ben indult az USA-ban Lawrence Lessig professzor kezdeményezésére.

⁷⁰ <http://creativecommons.hu/civi/?q=node%2F89>

⁷¹ Lawrence Lessig: Szabad kultúra; http://www.szabadkultura.hu/htmlkonyv/free_culture.html

olvasható nyilatkozatok – együttesen alkotja a Creative Commons engedélyét, amely egyfajta szabadságot ad minden felhasználójának, emellett kifejezi, hogy az engedélyt kibocsátó szerző nem a «minden» vagy «semmi» szélsőségeiben hisz. Az ilyen műveket a CC jellel látják el, ami nem azt jelenti, hogy a tulajdonos lemond a szerzői jogairól, hanem azt, hogy engedélyez bizonyos mértékű szabadságot”.⁷² Magyarország azoknak az országoknak a körébe tartozik, amelyekben a Creative Commons-licencet úgymond „honosították”.

A Creative Commons működésének elemeit e tanulmány jellegéből adódóan nem fejtjük ki részletesebben. Mindazonáltal az elemek tanulmányozásakor feltűnhet, hogy „több példa is igazolja, hogy a CC a szerzői jog fogalomrendjébe kíván illeszkedni, és a szerzői jog által tételezett kizárólagos jogok és kivételek jogdogmatikai rendjére épül, csupán a «kizárólagos jog – kivétel» logikáját megfordítva kíván nagyszámú felhasználási szerződés többféle modelljéhez «blankettát», általános szerződési feltételt rendelni”.⁷³ Szükséges azonban megjegyezni, hogy ezt az engedélyezési modellt mind nemzetközi, mind hazai szinten számos kritika éri. Szerzői jogi szempontból különösen problémát jelenthet, hogy a Creative Commons-licencet nem lehet visszavonni, ami hátrányos helyzetet teremthet a szerzők számára.⁷⁴ A Creative Commons-licenc és a közös jogkezelés viszonyát illetően fontos megemlíteni, hogy a két megoldás kizárja egymást: az a jogosult, aki egy közös jogkezelő szervezet tagja, nem dönthet úgy, hogy a közös jogkezeléssel párhuzamosan egyes műveit a Creative Commons-licenc alatt teszi közzé.

1.2.2.2. Creative Archive Licence

A Creative Commons-megoldáshoz hasonlóan jelent meg az Egyesült Királyságban a Creative Archive Licence, amelyet a Creative Archive Licence Group⁷⁵ tagjai dolgoztak ki az archívumaikban található művek on-line közzétételéhez. A Creative Archive Licence egy egységes engedélyezési modell (licenciaszerződés) audiovizuális művek, képek letöltéséhez, illetve felhasználásához. Az engedély alapján az érintett művek felhasználása díjmentes. Bár a licencia támogatja a körébe tartozó művek szabad felhasználását, használata több feltételhez kötött. Ennek megfelelően

- tilos a Creative Archive-ban található művek kereskedelmi célú felhasználása;
- a felhasznált mű alapján létrejött művekre is a Creative Archive Licence-et kell alkalmazni;
- a mű felhasználása csak a szerző feltüntetésével engedélyezett;
- tilos a politikai vagy bármilyen promóciós kampány, illetve rágalmozás céljából történő felhasználás;
- a licenc az Egyesült Királyságban történő felhasználásra terjed ki.

A British Film Institute a Creative Archive Licence alatt kínál letöltésre rövidfilmeket internetes honlapján „a nem kereskedelmi célú, kreatív újrafelhasználás elősegítése érdekében”.⁷⁶ Hasonlóképpen, a BBC 2006 januárjában a licenc alapján megkezdte egy új szolgáltatás tesztelését, amelynek keretében több mint 500 – többek között audiovizuális –

⁷² Lessig, u.o.

⁷³ Dr. Faludi Gábor: A Creative Commons felhasználási engedély (CC-licenc) egyes jogi sajátosságai, in: Fehér Könyv a szellemi tulajdon védelméről 2006, Magyar Szabadalmi Hivatal – Magyar Szellemi Tulajdonvédelmi Tanács 2006, 144. old.

⁷⁴ Tóth Péter Benjámin: Creative humbug; http://www.indicare.org/tiki-read_article.php?articleId=118

⁷⁵ A Creative Archive Licence Group a British Broadcasting Corporation, a British Film Institute, az Open University, a Channel 4, és a Teachers' TV közös kezdeményezésére jött létre 2005-ben.

⁷⁶ <http://creative.bfi.org.uk/>

művet tett elérhetővé internetes honlapján a három legelterjedtebb formátumban⁷⁷ letöltés és felhasználás céljából. Az engedély korlátlan ideig szól, a hosszú távú cél, hogy a licenc alatt letöltött művek alapján létrejött újabb művek szintén felkerüljenek az internetre, és szabadon felhasználhatók legyenek. Megjegyzendő, hogy az archívum DRM-megoldásokat⁷⁸ is alkalmaz, de ezek célja nem a felhasználás korlátozása, hanem elsősorban a művek azonosítása, nyomon követése. Nyilvánvalóan párhuzamok vonhatók a BBC projektje és a Nemzeti Audiovizuális Archívum (NAVA) működése között, azonban lényeges különbség, hogy míg a NAVA archívumában elérhető műsorok megtekintése csak az ún. NAVA-pontokon lehetséges, a *Creative Archive* anyaga bármelyik számítógépről elérhető, és nemcsak megtekinthető, hanem teljes mértékben fel is használható. A BBC-projekt tesztfázisa 2006 szeptemberében ért véget, az eredmények értékelése jelenleg folyamatban van.

A fentiekben ismertetett két, a közös jogkezeléstől eltérő megoldás egy újfajta megközelítés szerint kívánja rendezni a művek felhasználásának engedélyezését. Ugyanakkor működési elvük alapján nyilvánvaló, hogy ezek a megoldások nem helyettesíthetik – és nem is kívánják helyettesíteni – a közös jogkezelést.

1.3. A közös jogkezelés jövőjét érintő technológiai és modellbeli változások összefoglaló elemzése

1.3.1. A DRM-megoldások áttekintése

Mára szinte valamennyi műtípusnál alkalmaznak DRM-megoldásokat, amelyek a felhasználás legkülönbözőbb szintjein jelenhetnek meg. Így e megoldások kapcsolódhatnak magához a tartalomhoz (hordozóhoz), vagy beépülhetnek a különböző felhasználási folyamatokba (pl. on-line műsorsugárzás, on-line vásárlás).

A legelterjedtebb technológiák, amelyekre a DRM-megoldások épülnek: a titkosítás, valamint a digitális vízjel. A titkosítás („*encryption*”) a kriptográfia eljárásán alapul, lényege az adatok kódolása egy algoritmus és egy kulcs segítségével, oly módon, hogy a titkosított folyamból az eredeti adatsort csak a kulcs birtokában lehet kikódolni. A szteganográfia eljárására épülő digitális vízjelzés olyan rejtett adatokat helyez el a digitális tartalomban, amelyek magukban hordozzák a tartalom azonosításához szükséges (vagy bármilyen egyéb) információt.

A DRM-megoldások alkalmazásával új üzleti modellek jelentek meg, amelyek hatással lehetnek a közös jogkezelő szervezetek szerepére is. A megoldások segítségével a szerzők és más jogosultak közvetlenül ellenőrizhetik műveik felhasználását, mivel maguk határozhatják meg, hogy az érintett mű hány alkalommal, mekkora időtartamig, milyen hordozókon használható fel. Néhány példa a különböző DRM-megoldásokhoz kapcsolódó engedélyezési konstrukciók közül:

— előfizetési szolgáltatások: viszonylag alacsony havi előfizetési díjért a felhasználó korlátlan számú zeneművet vagy filmet tölthet le számítógépére. Az alapszolgáltatás

⁷⁷ *Quicktime, Windows Media, MPEG1*

⁷⁸ Virtuális vonalkód alkalmazása a művek nyomon követhetősége, a forrás visszakereshetősége céljából (*Video Watermarking* technológia). GEO-IP szűrőrendszer alkalmazása a kizárólag az Egyesült Királyságban történő felhasználás biztosítására.

keretében azonban általában csak korlátozott felhasználásra nyílik mód (pl. a letöltött mű nem másolható át más hordozóra, az előfizetés megszűnésekor a mű felhasználhatatlanná válik);⁷⁹

— művek egyenkénti megvásárlása és letöltése: a felhasználó egy adott művet tölt le számítógépére⁸⁰;

— on-line kölcsönzés: a letöltött mű felhasználása időhöz kötött, pl. a felhasználás a letöltéstől számított 30 napon belül és a lejátszást követő 24 óráig engedélyezett;⁸¹

— egyéb: „pay-per-view” videószoftártatás, élő műsorszámok közvetítése.⁸²

A DRM-megoldások többsége a tartalomtól függetlenül bármely műtípusra alkalmazható, de léteznek olyan eljárások is, amelyek kizárólag egy-egy adott típusú tartalomhoz, formátumhoz kapcsolódnak (pl. szövegek, képek, zeneművek, filmművek). Az alábbiakban áttekintjük az audiovizuális művek tekintetében leggyakrabban alkalmazott DRM-megoldásokat:

— *Macrovision Analogue Protection System*: a *Macrovision* cég által kidolgozott másolásvédelmi DRM-technológiát 1984-ben használták először VHS videokazettákra, majd 1997-től DVD-kre is. A megoldás olyan jeleket alkalmaz, amelyek megzavarják vagy lehetetlenné teszik a videokazetta, illetve a DVD másolását. A megoldás hátránya, hogy zavart okozhat egyes készülékek megfelelő működésében, amelyek tévesen értelmezhetik a jeleket. A *Macrovision* technológia ellen számos ellenintézkedés ismert. Mindazonáltal az USA-ban a DMCA 1201(k) szakasza gyakorlatilag kötelezővé teszi a *Macrovision* technológia alkalmazását az analóg videokazetták és felvevőkészülékek tekintetében.

— *Content Scrambling System (CSS)*: a DVD-filmek másolásvédelmére alkalmazott DRM-megoldás a kilencvenes évek második felében terjedt el. A megoldás lényege egy titkosító eljárás, amely megakadályozza az adatok lemásolását a DVD-ről. A CSS kulcsához a műszaki berendezések gyártói egy licencszerződés keretében juthatnak hozzá.⁸³ A megoldás alkalmazásának hátránya, hogy azokat a cselekményeket is megakadályozza, amelyeket jogszabály egyébként engedélyezne (kivételek, szabad felhasználás), emellett elméletileg lehetetlenné teszi a CSS-másolásvédelemmel ellátott DVD-filmek számítógépen történő lejátszását. Ez utóbbi probléma „megoldásaként” jelent meg 1999-ben a CSS kódolását DVD-tartalmak feltörését lehetővé tevő DeCSS számítógépes program, amely azonban kérdéssé tette a CSS megbízhatóságát.

— DVD-régió kód: a kilencvenes évek második felétől videojátékokra és filmekre alkalmazott DRM-megoldás kódolás segítségével meghatározott piacokra korlátozza az érintett termékek terjesztését, illetve felhasználását. Ugyanúgy, mint az előző DRM-megoldások esetében, a titkosítási eljárásokat dekódoló programok a régió kódoknál is lehetővé teszik a megoldás megkerülését.

— *Windows Media Digital Rights Management*: 1999 óta alkalmazott, összetett és rugalmas DRM-megoldás az audio- vagy videotartalom biztonságos továbbítására az interneten keresztül, amely lehetővé teszi a tartalom felhasználásának ellenőrzését. A technológia első lépésben egy kódolt és lezárt csomaggá alakítja át a digitális tartalmat. A tartalomszolgáltató választja meg, hogy milyen licencmodell alapján juthat a felhasználó a kikódoláshoz szükséges kulcshoz. A licenc meghatározhatja többek között a tartalom felhasználásának időtartamát és módját. A licenc nem ruházható át, ezáltal a megoldás biztosítja, hogy a tartalom csak annak a felhasználónak a számítógépén legyen hozzáférhető,

⁷⁹ *Yahoo! Music Unlimited, Napster, iTunes, RealOne Rhapsody, MusicMatch, WalMart*

⁸⁰ *Virgin Digital, WalMart*

⁸¹ *MoviLink*

⁸² *Digital Rights Director, CinemaNow*

⁸³ <http://www.dvcca.org/css/>. A CSS az ún. engedélyezésen alapuló titkosítási rendszerbe („certificate-based encryption”) illeszkedik be.

amelyik az e tartalom felhasználásához szükséges engedélyt megkapta. A megoldás megkerülése ellen a *Microsoft* folyamatosan frissíti a *Windows Media* DRM-technológiát. A megoldás hátránya, hogy csak kizárólag a *Microsoft Windows*, illetve meghatározott hordozható eszközök tekintetében alkalmazható. A technológiát több digitális média-üzletközpont is alkalmazza. Ezek közé tartozik többek között az on-line zeneszolgáltatást nyújtó *Napster Music Store*. Ez utóbbi, előfizetéses rendszerben működő szolgáltatása korlátlan számú *Windows Media* DRM-szoftverrel kódolt zeneszám letöltését engedélyezi. A letöltött zeneszámok az előfizetési feltételeknek megfelelően használhatók fel.⁸⁴ Ezek szerint többek között egy megvásárolt (letöltött) zeneszám legfeljebb három számítógép merevlemezére és három hordozható készülékre telepíthető fel, és egy zenei lista elemeként legfeljebb hét CD-re írható fel. Az alapelőfizetés ára 9,95 USD/hó. Lényeges elem, hogy az előfizetés megújítása hiányában valamennyi letöltött zeneszám felhasználhatatlanná válik.⁸⁵ A *Windows Media* DRM-technológiát alkalmazta a BBC is 2005-ben iMP elnevezésű szolgáltatásának tesztelésénél⁸⁶, valamint a *Movielink* on-line filmáruház.

— *FairPlay*: az *Apple Inc.* cég által kidolgozott, a *Quick Time* multimédiás technológiába épített DRM-megoldás. Legfőként zeneművekre, de videofájlokra is alkalmazzák. A megoldás a titkosítás eljárására épül, kódolással és kulcsok segítségével akadályozza meg a védelemmel ellátott zeneszámok/filmek engedély nélküli lejátszását. A *FairPlay*-megoldást az *Apple Inc.* termékeinél és szolgáltatásainál alkalmazzák (*iPod*⁸⁷, *iTunes*⁸⁸ és *iTunes Store*⁸⁹). A megoldás ez esetben lehetővé teszi bizonyos felhasználási módok korlátozását: az *iTunes Store*-on keresztül letöltött zeneszámok *iPod*-ra szabadon másolhatók, de például egy védelemmel ellátott zeneszámot egy időben legfeljebb öt számítógépen lehet lejátszani. A technológiát számos támadás érte az interoperabilitás hiánya miatt, mivel az ilyen DRM-megoldással ellátott műveket kizárólag az *Apple* termékein lehet lejátszani.⁹⁰ Az *Apple Inc.* 2007. április 2-án bejelentette, hogy májustól az EMI cég katalógusában található valamennyi zeneszámot DRM-megoldások alkalmazása nélkül is hozzáférhetővé teszi az *iTunes Store* szolgáltatásán keresztül.⁹¹ A cég a felhasználók döntésére bízta, hogy az eddigi (DRM-megoldással ellátott) verziót kívánják-e letölteni 99 centért, vagy egy DRM-megoldástól mentes, jobb minőségű és interoperabilis verziót 1,29 USD/EUR-ért. Lehetőség nyílik arra is, hogy a felhasználók a már korábban letöltött, DRM-megoldással ellátott (EMI) zeneszámokat számonként 30 centért lecseréljék az új verzióra.⁹²

— *Broadcast Flag*: a digitális televíziók műsorának másolása ellen kidolgozott technológia egy olyan kódolt jellel látja el a digitális adást, amely tájékoztatja a vevőkészüléket arról, hogy a sugárzott műsor milyen feltételekkel használható fel. A DRM-megoldás többek között megtilthatja a digitális műsor másolását vagy merevlemezre való lementését, valamint időbeli korlátokat állíthat fel a műsor megtekinthetőségét illetően. Nagy vitát váltott ki a technológiával kapcsolatban az amerikai szövetségi kommunikációs bizottság

⁸⁴ <http://www.napster.com/terms.html>

⁸⁵ A letöltés mellett („download”) lehetőség nyílik a zeneszám külön megvásárlására is („purchase”), ami esetében a mű az előfizetés megszűnését követően is felhasználható marad.

⁸⁶ A fejlesztés alatt álló iMP szolgáltatással a BBC a már sugárzott televíziós és rádiós programjait a sugárzást követő hét napig a P2P technológia segítségével hozzáférhetővé tenné a felhasználók számára az interneten. A sugárzást követő hetedik nap elteltével az alkalmazott DRM-megoldás letiltja a program felhasználását.

⁸⁷ Az *Apple Inc.* zenei számok lejátszására alkalmas, hordozható készüléke.

⁸⁸ Az *Apple Inc.* digitális zenei és videóállományok lejátszására szolgáló szoftvere.

⁸⁹ Az *Apple Inc.* on-line zeneszolgáltatása (virtuális boltja).

⁹⁰ Az *Apple* ellen norvég, német és francia fogyasztóvédelmi szervezetek indítottak kampányt. A francia Versenyjogi Tanács 2004-ben kimondta, hogy az *Apple Inc.* által alkalmazott DRM-megoldás nem jogellenes, mivel nem teremt tisztességtelen versenyhelyzetet. (<http://www.conseil-concurrence.fr/pdf/avis/04d54.pdf>). A norvég Fogyasztóvédelmi Ombudsman álláspontja szerint ugyanakkor a megoldás sérti a fogyasztók érdekeit.

⁹¹ A *VirginMega* és a *FnacMusic* hasonló megoldást kíván bevezetni a közeljövőben.

⁹² <http://www.apple.com/pr/library/2007/04/02itunes.html>

(*Federal Communications Commission, FCC*) 2003-ban elfogadott határozata⁹³, amely a „*broadcast flag*” használatát 2005-től kötelezővé tette volna. A DRM-megoldás ellenfelei – akik szerint a megoldás akadályozná a művek szabad felhasználását – eljárást indítottak a határozat ellen. A bíróság megállapította, hogy az FCC túllépett hatáskörén, mivel a technológia kötelezővé tételét kizárólag a Kongresszus rendelheti el.

1.3.2. *Hogyan hatnak e műszaki megoldások a közös jogkezelés szerepére?*

A fenti példák elsősorban arra utalnak, hogy a DRM-megoldások hatásai az egyéni engedélyezés szintjén, a szerző vagy más jogosultak, valamint a felhasználó közötti kapcsolatban jelennek meg a legnyilvánvalóbb módon. Jelen fejezet a DRM-megoldások és a közös jogkezelés közötti viszonyok megvizsgálásával azt kívánja feltárni, hogy ezeknek a műszaki megoldásoknak az alkalmazása milyen hatással van a közös jogkezelés hagyományos szerepére.

A felhasználás ellenőrzése, nyomon követése mellett a DRM-megoldások alkalmazása a felhasználás egyéni módon történő engedélyezését is megkönnyíti a szerzők és egyéb jogosultak számára. A különböző megoldások áttekintése arra mutat rá, hogy ezek számos konstrukcióban alkalmazhatók, segítségükkel az érintett művek tekintetében engedélyezett cselekményeket rugalmas módon, a szerző vagy a jogosult igényének megfelelően lehet meghatározni. Mindezek fényében felvetődhet, hogy mivel a DRM-megoldások segítségével a szerzők és az egyéb jogosultak maguk is könnyen és rugalmasan kezelhetik a műveikhez fűződő jogokat, egyre kevésbé lesz szükség a közös jogkezelő szervezetekre. Egyes vélemények szerint a DRMS alkalmazása a jövőben fel is válthatja a közös jogkezelést.

Előljáróban szükséges azonban leszögezni, hogy a kérdés csakis a digitális világ tekintetében tehető fel. Az analóg környezetben ez a felvetés nem indokolt, mivel a DRM-megoldások alkalmazása az analóg felhasználásokat nem érinti, „...*éppen abból kifolyólag, hogy a DRMS csak olyan felhasználások esetén alkalmazható, amelyek valamilyen módon kapcsolatban állnak a digitalizációval, nincs szükség az egész szerzői jogi rendszer újragondolására. Az analóg világban megvalósuló felhasználások tekintetében a DRMS megjelenése nem jelent radikális változást ...*”⁹⁴

Bár egyes álláspontok szerint a DRM-megoldások akár teljes mértékben felválthatnák a közös jogkezelést, ez a kérdés tehát a gyakorlatban ilyen formában nem merül fel. Amellett, hogy a kérdés nem releváns az analóg felhasználás esetében, figyelembe kell venni azt is, hogy a közös jogkezelő szervezetek is alkalmazhatnak DRM-megoldásokat. A műszaki megoldások alkalmazása bizonyos mértékben konkurenciát jelenthet a közös jogkezeléshez képest, mivel a szerzők és más jogosultak a műszaki megoldásoknak köszönhetően könnyebben ellenőrizhetik és engedélyezhetik önállóan műveik felhasználását, de a közös jogkezelő szervezetek ezekkel a megoldásokkal szintén bővíthetik szolgáltatási palettájukat, és hatékonyabbá tehetik „hagyományos” tevékenységüket.

A DRM-megoldások alkalmazása a közös jogkezelésben jelenleg még viszonylag a kezdeti szakaszban van, azonban több nemzetközi példa is rámutat arra, hogy – hasonlóképpen a szerzőkhöz és más jogosultakhoz – a közös jogkezelő szervezetek is

⁹³ *Electronic Code of Federal Regulations (e-CFR)* 47 CFR 73.9002(b)

⁹⁴ Gyenge Anikó: *Digitális jogkezelési rendszerek a szerzői jogban*, Infokommunikáció és jog, 2004, 2. szám, 50–55. old.

kihasználhatják a digitális technológia által nyújtott lehetőségeket, és szintén alkalmazhatnak DRM-megoldásokat a felhasználások engedélyezéséhez. Elsősorban a reprográfiaért felelős közös jogkezelő szervezetek vezettek be a közelmúltban ilyen típusú új szolgáltatásokat. Példaként megemlíthetők az amerikai *Copyright Clearance Center*, a kanadai *Access Copyright* vagy a francia *Centre Français d'exploitation du droit de Copie* közös jogkezelő szervezetek különböző célközönség részére kidolgozott digitális engedélyezési szolgáltatásai. A digitális úton történő engedélyezés ugyanakkor más területeken is elérhető, így az ausztrál *Viscopy* a képzőművészeti alkotások, az amerikai *Harry Fox Agency* pedig a zeneművek tekintetében teszi lehetővé a felhasználások on-line történő engedélyezését. Megjegyzendő, hogy a digitális engedélyezés gyakran új együttműködési megállapodások megkötésére kényszeríti a különböző országok közös jogkezelő szervezeteit. 2007 februárjában a francia *SACEM* és a spanyol *SGAE* bejelentették, hogy az olasz *SIAE* együttműködésével a zenei repertoárjaikban található művek internetes és mobiltelefonos felhasználását illetően létrehoznak egy közös struktúrát a felhasználási jogok kezelésére. A megállapodás értelmében a három szervezet repertoárjában található zeneművek on-line (és mobiltelefonos) felhasználásának engedélyezése egy egykapus rendszerben fog történni, az engedély hatálya az Európai Unió egész területére kiterjed. Az aláírók szerint amellet, hogy egyszerű és biztonságos engedélyeket kínál a felhasználók számára, a megállapodás hozzájárul majd a hatékonyság, valamint az átláthatóság erősítéséhez, és elősegíti a jogosultak jogainak védelmét.

A közös jogkezelő szervezetek a digitális engedélyezés mellett a művek azonosítására, a felhasználás nyomon követésére is alkalmazhatnak DRM-megoldásokat. Az előadóművészeket képviselő spanyol közös jogkezelő szervezet (a fentiekben említett *SGAE*) például digitális vízjellel látja el a tagjai által létrehozott CD-ket, ami megkönnyíti a szervezet számára a művek felhasználásának nyomon követését, az illegális felhasználások kiszűrését, vagy akár a jogdíjak felosztását.

Összefoglalva megállapítható, hogy a DRM-megoldások vitathatatlanul hatással vannak a közös jogkezelő szervezetek szerepének alakulására. Alkalmazásukkal a digitális környezetben a közös jogkezelő szervezetek helyzete átértékelődik, indokoltá válik a hagyományos struktúrák újragondolása. Különösen szükség lehet a díjszabások átalakítására a magáncélú másolások tekintetében fizetendő jogdíjakat (üreshordozó-jogdíj) illetően. Mindez ugyanakkor nem jelenti szükségszerűen azt, hogy a közös jogkezelő szervezetek veszítenek pozíciójukból, vagy hogy fenntartásuk indokolatlanná válik. Nemzetközi példák támasztják alá, hogy a közös jogkezelő szervezetek alkalmazkodhatnak a digitális környezet kihívásaihoz.

1.3.3. A felhasználói kontroll lehetőségeinek növekedése; a Creative Commons és a felhasználói tartalom-szerkesztésű modellek szerepe

Az 1975-ben megjelent, két nyelven kiadott koncepcionális albumukon (*Radioaktivität/Radioactivity*) a rádióaktivitás és/vagy az aktív rádiózás, a humanizált technika tárgykörét választotta témájául a *Kraftwerk* zenekar, ahol szinte kézen fogva vezetik a hallgatót a természetes radioaktivitástól az áramforráson keresztül az információig (*Radioactivity–Voice of Energy–Transistor–Antenna–Airwaves–News*).⁹⁵ Az „*Antenna*” címet viselő kompozícióban vizionált jövőképükben jelenkorunk új valóságát fogalmazzák

⁹⁵ A zenekar magyarországi honlapján (<http://kraftwerk.hu/>) elérhető információk, szövegfordítás felhasználása alapján.

meg: az egyéntől az egyénig eljutó kommunikációt, amelyben az egyén az üzenet aktív felhasználója („*Én vagyok az antenna/Felfogom a rezgéseket/Te vagy az adó/Adod az információt/Én vagyok az adó/Információt adok/Te vagy az antenna/Felfogod a rezgéseket*”).⁹⁶

Az, hogy a düsseldorfi formáció esetében nem egy alkotói-művészi váteszi attitűdről van szó, tények és számadatok bizonyítják, hogy közel három évtizeddel az album megjelenését követően az egyének és közösségek egymás közötti interaktív, internet-alapú kommunikációja terén forradalmi változás ment végbe a web2.0 fogalmával jellemezve. A részvételi, közreműködői webnek a felhasználó által alkotott tartalomnak (angol terminológiával „*user-created content*”, francia kifejezéssel „*contenu auto-créé*”) nevezett új jelenséggel számos kutatóintézet, *think tank* mellett legfrissebben az OECD is foglalkozott a 2007 áprilisában megjelent tanulmányában.⁹⁷

A tanulmány szerint az, hogy mi tekinthető felhasználó által alkotott tartalomnak, legalább három feltételnek szükséges teljesülnie:

— megjelenési követelmény, azaz a felhasználó által létrehozott tartalmat a felhasználó alkotja meg, így olyan műről van szó, amelyet már valamilyen kontextusban megjelentettek, és weboldalakon, közösségi hálózati oldalakon bárki számára hozzáférhető;

— alkotói hozzájárulás bizonyos mértékben szükséges a felhasználó részéről, hogy új művet alkosson vagy a már létező mű átdolgozásával hozzon létre új minőséget. Így tehát nem minősül felhasználó által alkotott tartalomnak pl. egy televíziós showműsor részletének egyszerű kimásolása és egy on-line videó weboldalra történő elküldése;⁹⁸

— a szakmai gyakorlaton és rutinon kívüli alkotási folyamat, vagyis egy felhasználó által alkotott tartalom nem kapcsolódik intézményi, piaci megfontolásokhoz.⁹⁹

A társadalomtudományi szakirodalom szerint a kontribúció alacsony költsége mellett az alkotási folyamatra motivációs erőt jelenthet a kontribúció által elérhető presztízs, valamint az az érzés, hogy az egyén kontribúcióján keresztül hatással van – on-line – a környezetére.¹⁰⁰

Az OECD-tanulmány is utal arra a nehézségre, hogy az egyes nemzeti statisztikai hivatalokban kevés az internet-felhasználói tartalomfejlesztésről gyűjtött hivatalos adat. A meglévőkből viszont leszűrhető az a következtetés, amely szerint ez egy igen népszerű tevékenység a fiatal korosztály körében. A tanulmány kiemeli, hogy pl. Finnország, Norvégia, Izland, Portugália, Luxemburg, Magyarország és Lengyelország esetében 2005-ben a 16–74 év közötti internethasználók közel egyharmada küldött üzeneteket a csevegőszobákba, fórumokra, internetes hírlevelekre, használta a P2P fájlcsere oldalt, és weboldalt hozott létre. A fiatalabb korosztályok tekinthetők az internetes tartalom aktívabb létrehozóinak. A tanulmány szerint Magyarországon, Dániában, Izlandon, Finnországban, Norvégiában, Németországban, Lengyelországban, Luxemburgban (növekvő sorrendben) a 16 és 24 év közötti korosztály 60–70%-a küldött üzeneteket a csevegőszobákba, fórumokra.

⁹⁶ “*I’m the antenna catching vibration/You’re the transmitter give information/I’m the transmitter/I give information/You’re the antenna catching vibration*” <http://www.youtube.com/watch?v=XbgvzvVvNSI>

⁹⁷ OECD Working Party on the Information Economy, *Participative Web: User-Created Content*. DSTI/ICCP/IE (2006)7/FINAL, 12 April 2007, 74. old.

⁹⁸ OECD-tanulmány, 8. old.

⁹⁹ OECD-tanulmány, 8. old.

¹⁰⁰ Vályi Gábor: *Közösségek hálózati kommunikációja*, 125. old., In: MÉDIA REMIX1: Halácsy Péter, Vályi Gábor, Barry Wellman (szerkesztők): *Hatalom a mobiltömegek kezében*, Typotex Kiadó, 2007

Néhány OECD-ország viszonylatában ez a korosztályi csoport egynegyede, de néhány esetben a fele hozott létre weboldalt.¹⁰¹

Az Egyesült Királyság, az USA és Dél-Korea vonatkozásában a *Hitwise*, a *comScore*, a *Nielsen NetRating* vagy az *Alexa* internetes forgalmat mérő intézmények adataira alapozva a tanulmány szerint a felhasználók által a leggyakrabban látogatott weboldalak a *YouTube* és a *MySpace* voltak.¹⁰² Az Információs Társadalom- és Trendkutató Központ (ITTK) által végzett hazai felmérés szerint a *YouTube* egyedi látogatóinak száma 2005 augusztusában még 58 ezer volt, 2006 májusában már közel 20 millió. A másfél év alatt a garázsból a *Google* portfóliójába eljutó cég 1,65 milliárd dollárért cserélt gazdát.¹⁰³ Talán nem véletlenül tekinthető a 2006. év a *YouTube* évének (elnyerve az „év innovációja” címet).

A *Google/YouTube*-ügylet valószínűsíthetően mindkét fél számára előnyöket rejt, mégis a legjobban talán a felhasználók járnak, hiszen a *YouTube* megjelent az élet szinte minden területén. A hírszolgáltatás fősodrába is bekerülve a közszolgáltatóság fogalmát is újraértelmezte akkor, amikor pl. *Tony Blair* brit miniszterelnök ezt a formátumot választotta a 2007 májusában megválasztott francia államfő, *Nicolas Sarkozy* köszöntésére.¹⁰⁴

A *YouTube* és világszerte elterjedt klónjai sikerének titka a megváltozott internetezési és videózási szokások, lehetőségek mellett a létező, a hagyományos médiakínálattal szembeni kritikák kifejeződése. A videomegosztó rendszerek, a *podcasting*, az 1–3 perc időtartamú webizódok, mobizódok, amelyek a tévésorozatok piacát változtathatják meg, már létező és megkerülhetetlen alternatívát jelentenek a hagyományos audiovizuális struktúrában.

A modern sikertörténetnek határt a szerzői jogi bizonytalanságok és a sokszínű értelmezési lehetőségek szabnak. Perek sokasága indult a videomegosztó rendszerek ellen, amelyek közül a legnagyobb figyelmet a soron következő években várhatóan a *Viacom vs. YouTube*-ügy kapja majd, amely 2007 márciusában indult az USA szövetségi bírósága előtt. A felperes a DMCA ún. „safe harbor” rendelkezését alapul véve 1 milliárd dollár kártérítés megfizetésére kötelezné alperest azért a kb. 150 ezer videóért, amelyeket a felhasználók elhelyeztek az oldalán (a kereset az illegális tartalmak eltávolítására is kiterjedt). A szerzői jogi felelősség kérdése mellett, amelyet a *Viacom*-ügy is érint, az eredeti és származékos művek szerzői jogi megítélése, a *Creative Commons* és más hasonló rugalmas engedélyezési rendszerek, valamint a DRM-megoldások lehetnek relevánsak az OECD-tanulmány szerint a felhasználói tartalomalkotás viszonyában.¹⁰⁵

Akár a fejezet zárógondolata is lehetne az OECD-tanulmány azon felvetése, amely szerint a jövőbeli esetjog határozhatná meg a korlátozásokat és kivételeket, világos helyzetet teremtve a felhasználó által alkotott tartalmak kontextusában. Újragondolást kívánnak mind a nemzeti, mind a nemzetközi szintű jogalkotási technikák. Amennyiben szükségesnek látszik, úgy a korlátozások meglévő rendszere megváltoztatható. Erre szolgálhat példaként az Egyesült Királyság szellemi tulajdoni rendszerét áttekintő *Gowers*-jelentés,¹⁰⁶ amely a

¹⁰¹ OECD-tanulmány, 9. old.

¹⁰² OECD-tanulmány, 12. old.

¹⁰³ Az információs társadalom előrehaladása a világban – *World Progress Report* – 2006, ITTK, 2007. március, 64. old. Forrás: http://www.ittk.hu/web/docs/ITTK_WPR_2006.pdf

¹⁰⁴ <http://www.youtube.com/watch?v=xrw5YgWC0rs>

¹⁰⁵ OECD-tanulmány, 44–51. old.

¹⁰⁶ Magyar nyelven történő ismertetését lásd *Ficsor* Mihály: Vigyázó szemetek Londonra vessétek? Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle 2.(112.) évfolyam, 1. szám, 2007. február, 21–37. old.

hatályos európai közösségi szerzői jogot módosítaná oly módon, hogy kivételt biztosítana az alkotó, az átalakító vagy a származékos művek részére a BUE háromlépcsős tesztje keretében, illetve, hogy a karikatúra és a paródia céljából történő felhasználás váljon szabadabbá szerzői jogi szempontból.¹⁰⁷

Az Egyesült Királyságban készült jelentés kormányzati felkérésre készült, Norvégiában viszont a jelenleg ellenzékben lévő szociálliberális párt, a *Venstre* kongresszusán fogadtak el 2007 áprilisában egy cselekvési programot a kultúra szabadsága érdekében, amelynek szerves részét képezi a modern társadalmi követelményekre adaptálható szerzői jogi keretszabályozás – szabad fájlcseré, szabad mintavétel (*sampling*), rövidebb szerzői jogi védelmi idő, a DRM betiltásának elvei mentén – megalkotása.¹⁰⁸

1.4. Összegzés, következtetések

A DRMS jogi szabályozására számos nemzetközi példa létezik, de a DRM-megoldásoknak a közös jogkezeléshez való kapcsolódása még nem teljesen kiforrott. A DRM-megoldások bizonyos területeken már régebben elterjedtek (pl. DVD-k), más területeken alkalmazásuk még korai stádiumban van. Magyarországon alkalmaznak DRM-megoldásokat (pl. T-Online), ezeket azonban a jogdíjak megállapításakor még nem veszik figyelembe. A DRM-megoldások alkalmazását illetően problémát jelenthet, hogy a fogyasztók még nincsenek teljes mértékben felkészülve az ezen megoldások által nyújtott lehetőségek teljes körű igénybevitelére. Fontos lenne a megfelelő szabványok kialakítása, valamint a kölcsönös átjárhatóság biztosítása. Szintén hátráltatja a DRM-megoldások elterjedését az a tény, hogy jelenleg gyakorlatilag valamennyi műszaki intézkedés ellen létezik egy ellenintézkedés, tehát a biztonság kérdése problémát jelent. A jelen helyzetben a megoldás az lenne, ha a „hagyományos” jogdíjrendszerek és a DRMS párhuzamosan, egymást kiegészítve működnének. A díjak megállapításakor a jogdíj mértékét csökkentő tényezőként kellene figyelembe venni a DRM-megoldások alkalmazását.

A felhasználó által alkotott internetes tartalmak, a közreműködői web (a web2.0-alkalmazások) mélyreható változásokat idéztek elő az audiovizuális szektorban. A videomegosztó rendszerek és a hagyományos média egymás mellett létező jelenségek. A felhasználó által alkotott internetes tartalmak fejlődésének (nemcsak az audiovizuális területen) szerzői jogi akadályai vannak. Megfigyelhető ezen a területen a modern társadalmi igények megjelenítése, cselekvési programmá artikulálása (Egyesült Királyság, Norvégia).

¹⁰⁷ OECD-tanulmány, 47. old.

¹⁰⁸ http://www.uv.no/politics/translated-items/culture-wants-to-be-free?set_language=en

II. FEJEZET

A közös jogkezelés és az audiovizuális tartalomszolgáltatások az európai közösségi jogban

Bevezetés

A szerzői művek és a szerzői joghoz kapcsolódó jogi teljesítmények fajtáinak minden egyes felhasználását nem lehetséges külön-külön feljogosítani egyfelől a szerző, a szomszédos jogi jogosult, másfelől a mű leendő felhasználói által aláírt egyedi szerződésekkel. Az információs társadalom korában a szórakozás és a művelődés iránti kereslet ösztönző új technikai lehetőségek, eszközök, platformok a szellemi termékekhez való hozzájutást minden korábbi időszakhoz képest könnyebbé és olcsóbbá teszik, megsokszorozva az olyan típusú felhasználások számát, amelyeket nem lehet egyénileg jogosítani. Így a szerzői és szerzői joghoz kapcsolódó jogok határokon átnyúló közös gyakorlása, annak hatékonysága napjainkban elismert alapelvnek számít.¹⁰⁹

Egy, még az Európai Unió 25 tagállamára végzett felmérés eredménye szerint a közös jogkezelést végző szervezetek létesítését, működését érintő nemzeti szintű szabályozást mindenütt kialakították, sőt, Észtország és Luxemburg kivételével a legtöbb tagállam rendelkezett a felügyeleti szervezetről is. A tagállamok közel egyharmada külön jogszabályban foglalta össze a közös jogkezelés szabályait (Ausztria, Csehország, Görögország, Hollandia, Németország, Portugália), míg az általános európai jogalkotói gyakorlatnak a szerzői jogi törvényekben történő szabályozás tekinthető.¹¹⁰ Ezzel szemben a közös jogkezelést, a közös jogkezelő szervezeteket érintő *acquis* nem számottevő; a hatályos szerzői jogi tárgyú közösségi irányelvek közül a műholdas műsorsugárzásra és a vezeték útján történő továbbközvetítésre alkalmazandó szerzői jogra és a szerzői joghoz kapcsolódó jogokra vonatkozó egyes jogszabályok összehangolásáról szóló, 1993. szeptember 27-i 93/83/EGK tanácsi irányelv (műholdas irányelv) tartalmazza a legátfogóbb rendelkezéseket a közös jogkezelő szervezetek vonatkozásában.¹¹¹ Amint arról még a későbbiekben szó esik, az elmúlt években újra felerősödtek a viták a közös jogkezelést végző szervezetekre vonatkozó közösségi szintű, harmonizált szabályozás szükségességéről, a jogi szabályozás módjáról,

¹⁰⁹ Vö.: miniszteri indokolás az Szjt. 85. §-ához; Ficsor Mihály: Szerzői jogi törvény, VIVA Holding, Budapest, 1999, 141. old.

¹¹⁰ Dr. Lucie Guibault and Stef van Gompel: *Collective Management in the European Union*, in: Daniel Gervais (ed): *Collective Management of Copyright and Related Rights*, Kluwer Law International, The Netherlands, 2006, 117–150. old., 125. old.

¹¹¹ Lásd még: az Európai Parlament és a Tanács 2006/115/EK irányelve (2006. december 12.) a bérleti jogról és a haszonkölcsönzési jogról, valamint a szellemi tulajdon területén a szerzői joggal szomszédos bizonyos jogokról (bérlet-irányelv), HL L 376., 2006.12.27., 28. o., 5. cikk (3) és (4) bekezdés; az Európai Parlament és a Tanács 2001/29/EK irányelve (2001. május 22.) az információs társadalomban a szerzői és szomszédos jogok egyes vonatkozásainak összehangolásáról (INFOSOC-irányelv), HL L 167., 2001.06.22., 10. o., magyar nyelvű különkiadás 17. fejezet, 1. kötet, 230. o., (17), (18) és (26) preambulumbekkezdés; az Európai Parlament és a Tanács 2001/84/EK irányelve (2001. szeptember 27.) az eredeti műalkotás szerzőjét megillető követő jogról, HL L 272., 2001.10.13., 32. o., magyar nyelvű különkiadás 17. fejezet, 1. kötet, 240. o., (28) preambulumbekkezdés, valamint 6. cikk (2) bekezdés.

különösen az Európai Bizottság (Bizottság) 2005 októberében elfogadott, on-line zeneszolgáltatással összefüggő ajánlása kapcsán.¹¹²

Jelenleg a közösségi szintű értelmezésre az Európai Közösséget létrehozó szerződés (EKSZ) versenyjogi rendelkezései alapján került sor. E fejezet első része rövid áttekintést ad a Bizottság és az Európai Bíróság esetjogáról, amelyek az EKSZ 81. és 82. cikkeinek tükrében vizsgálták a közös jogkezelő szervezetek kifogásolt versenyellenes magatartását.

A második rész a közösségi szintű jogharmonizációs politikai törekvéseket foglalja össze, nem hagyva figyelmen kívül az olyan, közösségi szinten felmerült problémafelvetéseket, mint a vezeték útján történő továbbközvetítési jog kötelező közös jogkezelése és a kapcsolódó európai bírósági joggyakorlat.

2.1. Közös jogkezelés — közösségi versenyjog

2.1.1. Az EKSZ 81. cikke

A Bizottság és az Európai Bíróság már a hetvenes évek elejétől kezdődően versenyjogi megközelítésben foglalkozott a közös jogkezelésre vonatkozó alapelvekkel. Ennek során a közös jogkezelő szervezeteket három oldalról vizsgálták: *a)* a közös jogkezelő szervezetek és a tagjaik közötti viszonyban; *b)* a közös jogkezelő szervezetek és a felhasználók viszonyában, valamint *c)* a különböző közös jogkezelő szervezetek kölcsönös viszonyaiban. A három „GEMA-döntés” többek között érintette a többi tagállamban honos tagok diszkriminációmentes jogállásának biztosítását, a más jogkezelő társasághoz való átjelentkezés megkönnyítését, a szerzőktől felhasználási módonként külön-külön jogosítás beszerzését.¹¹³ E helyzet jogszerűségéről (lásd a *SABAM*-ügyet), továbbá a felhasználókhöz való viszonyrendszerrel az Európai Bíróság több sarkalatos döntést hozott.¹¹⁴ A közös jogkezelő szervezetek egymás közötti viszonyáról a Bizottság a nyolcvanas évek közepén a „GEMA-döntések” gyakorlatából kiindulva arra az álláspontra helyezkedett, hogy az egyes tagállami szervezeteknek bizonyos területeken versenyezniük kell egymással. A *Tournier*- és a *Lucazeau*-ügyekben az Európai Bíróság megállapította az EKSZ 81. cikke (1) bekezdése alkalmazhatóságának hiányát a kölcsönös képviseleti megállapodások vonatkozásában.

Mindazonáltal még sokáig fennálltak olyan kölcsönös képviseleti megállapodások, amelyek a nemzeti közös jogkezelő szervezet területi kizárólagosságát biztosították. A közelmúltban a Bizottság több versenyhatósági eljárást kezdeményezett olyan megállapodásokra vonatkozóan tett bejelentések alapján (*notification*), mint a „*Santiago Agreement*”, az „*IFPI Simulcasting Agreement*”, a „*BIEM Barcelona Agreement*”. A „*IFPI Simulcasting*”-ügyben hozott döntésével a Bizottság elrendelte, hogy a feleknek módosítaniuk kell a kölcsönös megállapodásaikat oly módon, hogy az Európai Gazdasági Térség (EGT)

¹¹² A Bizottság ajánlása (2005. október 18.) a jogszerű on-line zeneszolgáltatás érdekében a szerzői és szomszédos jogok közös, határokon átnyúló kezeléséről (2005/737/EK). HL L 276., 2005.10.21., 54. o. [az eredetileg május 18-i keltezés javítását lásd HL L 284., 2005.10.27. 10. o.].

¹¹³ 71/224/EGK határozat („*GEMA I.*”), HL L134., 1971.06.20, 15. o.; 72/268/EGK határozat („*GEMA II.*”), HL L 166., 1972.07.24., 22. o.; 82/204/EGK határozat („*GEMA III.*”), HL L 94., 1982.04.08., 12. o.

¹¹⁴ *Belgische Radio en Televisie* (BRT) kontra *SV. SABAM* 127/73 sz. ügy, EBHT [1974] 313. o.; *Ministère Public* és *J. Verney* kontra *J-L Tournier* 395/87 sz. ügy, EBHT [1989] 2521. o.; *François Lucazeau* és mások kontra *SACEM* és mások 110, 241 és 242/88 sz. ügy, EBHT [1989] 2811. o.; *Roger Tremblay, François Lucazeau, Harry Kestenberg* és mások kontra Európai Bizottság T-5/93 sz. ügy, EBHT [1995] II-188. o.; *Roger Tremblay, Harry Kestenberg* és mások kontra Európai Bizottság T-224/95 sz. ügy, EBHT [1997] II-2215. o.

területén alapított felhasználók bármely olyan közös jogkezelő szervezettől szerezhessenek *simulcasting*-engedélyt, amely részese a megállapodásnak. A Bizottság arról is állást foglalt, hogy a közös jogkezelő szervezetek a felügyeleti tevékenységükből eredő feladatukat az online felhasználások esetén közvetlenül az interneten keresztül valósíthatják meg, ezzel jelentősen megváltoztatva a közös jogkezelő szervezetek hagyományos gazdasági megítélését. Ezáltal a felhasználók a határon átnyúló felhasználás esetén több EGT-államra kiterjedő felhasználási engedélyt kérhetnek. Ugyancsak fontos eleme a döntésnek, hogy a feleknek nagyobb átláthatóságot kell biztosítaniuk a fizetések terén.¹¹⁵

A Bizottság 2006 elején eljárást indított a *CISAC*, illetve azon nemzeti közös jogkezelő szervezetek ellen, amelyek a *CISAC* tagjai.¹¹⁶

A Bizottság vizsgálata során arra a megállapításra jutott, hogy a *CISAC* modellszerződesei, továbbá azoknak a bilaterális szintű változatai olyan rendelkezéseket tartalmaznak, amelyek bizonyos felhasználási módok tekintetében – így a zenének az internet, a műhold és a vezeték útján történő közvetítése kapcsán – az EKSZ versenykorlátozó üzletpolitikát tiltó rendelkezésébe (81. cikk) ütköznek. A Bizottság három kérdést vizsgált:

- a szerzők kötelezettsége, hogy jogaikat kizárólag a nemzeti közös jogkezelő szervezetekre ruházzák át;
- a felhasználóknak a nemzeti közös jogkezelő szervezettől beszerzett engedélye: vajon ez kizárólag a hazai területre korlátozódik-e;
- a szerződések „hálózati hatásai”, vagyis az, hogy a tagságból és a területhez kötöttségből fakadó korlátozások olyan abszolút kizárólagos pozíciót biztosítanak-e a közös jogkezelő szervezetek részére a hazai piacon, ami megakadályozza a közös jogkezeléssel foglalkozni kívánó vállalkozások piacra lépését.

A Bizottság kiemelte, hogy a *CISAC* valamennyi közös jogkezelő szervezete kizárólagos pozícióval és saját portfólióval rendelkezik a nemzeti piacon. Az egyes közös jogkezelő szervezetek közötti kölcsönös megállapodás biztosítja az ún. globális zenei portfóliót (multirepertoárt). A közös jogkezelő szervezetek a multirepertoárt kizárólag a hazai piacon kínálhatják fel felhasználásra. A Bizottság kifogásának tárgya nem a kölcsönös megállapodás, hanem annak – a fentiekben már említett – versenykorlátozó rendelkezései voltak.

A *CISAC* válaszában¹¹⁷ rámutatott, hogy a közös jogkezelés nem hasonlítható az ún. *inter-brand*, azaz a kereskedelmi neveken belüli versenyhez. Álláspontja szerint a közös jogkezelő szervezetek közötti verseny a jogdíjak csökkenését eredményezi, ami negatívan hat az európai kulturális vállalkozásokra, veszélyeztetve a kulturális sokszínűség fenntartását, és ellentmondásba kerül azon bizottsági politikával is, amely célul tűzi ki a kulturális sokszínűség ápolását.

¹¹⁵ A Bizottság 2002. október 8-i döntése, kapcsolódva az EKSZ 81. cikkében és az EGT-megállapodás 53. cikkében foglalt eljáráshoz (COMP/C2/38.014 sz. ügy – *IFPI Simulcasting*) HL L.107., 2003.04.30. 58. o.

¹¹⁶ COMP/C2/38.698 sz. ügy – *CISAC Agreement*

¹¹⁷ *CISAC Reacts to the EU Commission's Statement of Objections on Collective Management of Copyright*, <http://www.cisac.org/web/content.nsf/Builder?ReadForm>

2.1.2. Az EKSZ 82. cikke

2007 februárjában két kereskedelmi televíziós csatorna, a *TV4* és a *Kanal 5*, valamint a svéd előadóművészek jogait védő társaság (*Stim*) között a svéd versenybíróság (*Marknadsdomstolen*) előtti alapeljárásban az eljáró bíróság előzetes döntéshozatal iránti kérelmet terjesztett elő az Európai Bíróság előtt.¹¹⁸ Az ügy fő kérdése, hogy a televíziós csatornák által fizetendő díjazás kiszámítására a *Stim* által alkalmazott díjszabási modell összeegyeztethető-e az EKSZ 82. cikkével.

Mind a felek, mind az eljáró bíróság álláspontja szerint az alábbiakban röviden felvázolandó tényállás az EKSZ 82. cikke alkalmazhatóságához szükséges mértékben érinti a kereskedelmet, amelyben az érintett piac a szerzői jog által védett zenei művekhez televízión keresztül történő hozzáférést biztosító piac. A svéd előadóművészek jogait védő közös jogkezelő szervezet ezen a piacon *de facto* erőfölényes helyzetben van, és a domináns pozíciójával visszaél azzal, hogy az említett hozzáférési jogért olyan díjszabási modellt alkalmaz és érvényesít a televíziós csatornákkal szemben, amely azon a díjon alapul, amelyet a kereskedelmi csatornáknak a nagyközönség részére sugárzott televízióadásokból származó bevételeinek arányában vagy ennek alternatívájaként, a kereskedelmi csatornák hirdetésből és/vagy előfizetés-értékesítésből származó bevételeinek arányában vagy a *Stim* és a televíziós csatornák közötti megállapodásban foglalt díjszabási modellnek megfelelően határoztak meg. Az összeg, amelyet a televíziós csatornák végül megfizetnek, attól függ, hogy mennyi zenét sugároztak, illetve attól, hogy mekkora volt a bevétel. Megjegyzendő, hogy a közös jogkezelő szervezet a svéd közszolgálati műsorsugárzó szervezetek (*SVT* és *SR*) irányában átalányösszeget alkalmaz, vagyis a zeneművek tényleges felhasználása nincs kihatással az előre megállapított összegre.

A svéd szerzői jog a rádió- és televízió szervezetek műsorközvetítései vonatkozásában egy kiterjesztett kollektív engedélyezési rendszert ismer el. A kiterjesztett kollektív engedély kollektív megállapodási rendszert képez, amely a *Stim*-nek *de facto* kizárólagos jogot biztosít a zeneszerzők televíziós csatornákkal kapcsolatos képviselőjére, velük a zeneszerző nevében történő olyan megállapodások megkötése révén, amelyek alapján előbb beszedik, majd felosztják a díjakat.

Az ügyben előadottak alapján a svéd versenybíróság az alábbi kérdéseket intézte az Európai Bírósághoz:

A) Az EKSZ 82. cikkét úgy kell-e értelmezni, hogy annak értelmében erőfölénnyel való visszaélésnek minősül az a gyakorlat, amikor a valamely tagállamban *de facto* monopolhelyzetben lévő közös jogkezelő szervezet a kereskedelmi televíziós csatornákkal szemben olyan díjszabási modellt alkalmaz vagy érvényesít a zeneművekhez a nagyközönség részére sugárzott televízióadásokon keresztül való hozzáférés joga fejében, amely alapján a díjakat a televíziós csatornáknak a nagyközönség részére sugárzott ilyen televízióadásokból származó bevétele arányában számítják ki?

B) Az EKSZ 82. cikkét úgy kell-e értelmezni, hogy annak értelmében erőfölénnyel való visszaélésnek minősül az a gyakorlat, amikor a valamely tagállamban *de facto* monopolhelyzetben lévő közös jogkezelő szervezet a kereskedelmi televíziós csatornákkal

¹¹⁸ *Kanal 5 Limited TV 4 Aktiebolag* kontra *Föreningen Svenska Tonsättares Internationella Musikbyrå (Stim)* C-52/07 sz. ügy.

szemben olyan díjszabási modellt alkalmaz vagy érvényesít a zeneművekhez a nagyközönség részére sugárzott televízióadásokon keresztül való hozzáférés joga fejében, amely alapján a díjakat a televíziós csatornáknak a nagyközönség részére sugárzott ilyen televízióadásokból származó bevétele arányában számítják ki, és amikor nincs egyértelmű összefüggés a bevételek és a közös jogkezelő szervezet által hozzáférhetővé tett dolog, vagyis a szerzői jogvédelem alatt álló zeneművek nyilvános előadásának engedélyezése között, ahogyan az gyakran előfordul, például a hírek és sportközvetítések esetén, és olyankor, amikor a bevételnövekedés a műsorválaszték, a technológiai beruházások és a testre szabott megoldások eredménye?

C) Befolyásolja-e az A) és a B) kérdésre adott választ az a tény, hogy mind a lejátszott zene mennyisége, mind a nézettség pontosan meghatározható és számszerűsíthető?

D) Befolyásolja-e az A) és a B) kérdésre adott választ az a tény, hogy a díjszabási modellt (a bevételi modellt) a közszolgálati társaság tekintetében nem alkalmazzák hasonló módon?

2.1.3. Monopolhelyzet a tagállamokban

Amint a bevezetésben arra már utalás történt, a tagállami nemzeti szintű jogszabályok eltérnek a *de facto/de jure* monopolhelyzet vonatkozásában. Luxemburgban ez kérdés nem merül fel problémaként, hiszen mindössze két közös jogkezelő szervezet működik az országban. A holland példa ezzel szemben sajátos képet mutat: a 15 közös jogkezelő szervezet részleges monopolhelyzetben van, amelyek közül öt pozíciója a korábbi jogi szabályozáson alapul [pl. *BUMA* (szerzők), *SENA* (előadók)], míg mások esetében a jogosultak saját elhatározásán [pl. *Videma* (műsorsugárzó szervezetek)]. Az öt közös jogkezelő szervezetet a holland igazságügy-minisztérium jelölte ki, és 2003 júliusától egy független felügyelő bizottság látja el a felügyeletüket. Jelenleg a közös jogkezelés felügyeletének ezen mechanizmusát az önkéntesen létrehozott közös jogkezelő szervezetekre is ki akarják terjeszteni.¹¹⁹ Ausztriában, Csehországban és Lettországon *de jure* monopolhelyzet áll fenn, érdekességként megjegyzendő, hogy külön közös jogkezelő szervezettel rendelkeznek a lett erotikus filmek előállítói.¹²⁰ Franciaországban csupán néhány különös esetre ír elő jogszabály közös jogkezelést.¹²¹

Svédországban, amint az a *Kanal 5*-esetből is kiderült, csak *de facto* monopolhelyzet létezik. Hasonló a helyzet Németországban, Dániában és Finnországban, ahol az utóbbi államban a kulturális ügyekért felelős minisztérium csupán öt évre engedélyezi a közös jogkezelő szervezet létrejöttét, és a kijelölést visszavonhatja idő előtt, amennyiben a szervezet nem teljesíti a feltételeket.

A Bizottság 2007. március 23-án Magyarország részére felszólítást¹²² (*infringement notice*) küldött, amelyben azt kifogásolta, hogy az Szjt. – közös jogkezelő szervezetek által

¹¹⁹ Lásd a holland szerzői jogi törvény 15f., 16d., 16l. és 30a. szakaszait, valamint a szomszédos jogi törvény 15. szakaszát. Forrás: <http://www.ivir.nl/legislation/intellectual-property/netherlands.html>.

¹²⁰ A *SIA ATBALSS* non-profit szervezatként működik, a német filmelőadási jogok átvételével és közös jogkezelésével foglalkozó társaság (*GÜFA*) lettországi képviselőjeként (www.guefa.de).

¹²¹ Az audiovizuális szektorból a kábelszervezetek vezetőkes továbbkövetítése említendő meg a francia szellemi tulajdonjogi kódex L132-20-1 részében.

¹²² 2006/4238. számú kötelezettségmegszegési eljárás.

végzett tevékenységet jog- és műsортípusonként országosan egyetlen szervezetre korlátozó – 86. §-ának (2) bekezdése nem egyeztethető össze az EKSZ 43. és 49. cikkei által meghatározott letelepedés és szolgáltatásnyújtás szabadságára vonatkozó rendelkezésekkel. A Bizottság szerint a hivatkozott rendelkezés diszkriminatívnak minősíthető, mivel kizárja, hogy a más tagállamokban bejegyzett közös jogkezelő szervezetek Magyarországon is felkínálhassák szolgáltatásaikat, illetve a más tagállamban vagy Magyarországon letelepedett jogosultak Magyarország területén igénybe vehessék az e szervezetek által nyújtott szolgáltatásokat, és így nem megengedett módon korlátozza a szolgáltatásnyújtás szabadságát.

Az Sztj. 86. §-ának (2) bekezdése a szolgáltatásnyújtást azáltal formálisan valóban korlátozza, hogy úgy rendelkezik: országosan csak egy-egy egyesület vehető nyilvántartásba. A szabály hatálybalépése óta folyamatosan alakuló gyakorlat értelmében azonban ma már azt ténylegesen nem tudja kizárni, hogy a más tagállamokban bejegyzett közös jogkezelő szervezetek Magyarországon is felkínálhassák szolgáltatásaikat. A gyakorlatban e rendelkezés nem akadályozza azt sem, hogy több országra kiterjedő engedélyt szerezzenek a felhasználók, ahogyan értelemszerűen a kölcsönös képviseleti szerződések alapján ma már az sincs kizárva, hogy a Magyarországon letelepedett jogosultak akár Magyarország területén is igénybe vehessék az e szervezetek által nyújtott szolgáltatásokat (példaként említhető a *Viasat3* televíziós csatorna).

A Bizottság számára adott magyar válasz hangsúlyozza, hogy az Sztj. közös jogkezelési fejezetének egyes szabályai [így a 86. § (2) bekezdése is] a jogosultak önszerveződésén alapuló közös jogkezelés bevezetésére való átmenetet szolgálták, és ennek a célnak a teljesítéséhez arányos volt a korlátozás, amelyre ma már nem feltétlenül van szükség. Az Sztj. hivatkozott rendelkezése az átállás befejeződését követően ma már aránytalanul és szükségtelenül korlátozza a letelepedés és a szolgáltatásnyújtás szabadságát, így Magyarország készséget mutat a korlátozás megszüntetésére az Sztj. olyan irányú módosításával, amely a jogosultak és a felhasználók érdekeinek szem előtt tartásával a jelenleginél rugalmasabb szabályozást alakít ki.

2.2. Áttekintés a közösségi szintű jogharmonizációs politikáról – a „Zöld Könyvtől” (1995) a „Lévai-jelentésig” (2007)¹²³

Az 1988-ban, majd annak folytatásaként 1991-ben a Bizottság által kibocsátott zöld könyvek tárgykörei mentén az Európai Közösség irányelvek által bizonyos szerzői jogi részterületeket harmonizált, amelyekbe beépültek ugyan a közös jogkezelést érintő szabályok, önálló közösségi norma (pl. irányelv) megalkotására azonban nem került e témában sor.¹²⁴

Az 1995 júliusában közzétett, az információs társadalom szerzői jogával foglalkozó zöld könyvvel (egyidejűleg) a Bizottság széles körű konzultációs folyamatot kezdeményezett, amelynek egyik kérdése a közös jogkezelés új lehetőségeit kereste.¹²⁵

¹²³ A jelen fejezet alapját az alábbi tanulmány 1. része képezi: Dr. Kiss Zoltán–Dr. Munkácsi Péter: A jogszerű on-line zeneszolgáltatás érdekében a szerzői és szomszédos jogok közös, határokon átnyúló kezeléséről szóló 2005/737/EK bizottsági ajánlás vizsgálata és az esetlegesen felmerülő jogalkotási feladatok, in: Fehér Könyv a szellemi tulajdon védelméről 2006, Magyar Szabadalmi Hivatal – Magyar Szellemi Tulajdonvédelmi Tanács 2006, 77–87. old.

¹²⁴ *Green Paper on Copyright and the Challenge of Technology – Copyright Issues Requiring Immediate Action* COM(88) 172 final, 7 June 1988; *Follow-up to the Green Paper, Working programme of the Commission in the field of copyright and neighbouring rights* COM(90) 584 final, 17 January 1991.

¹²⁵ *Green Paper on Copyright and Related Rights in the Information Society* COM(95) 382 final, 19 July 1995.

A több mint 350 válasz beérkezését követően 1996 nyarán zárult le a konzultáció, amelynek végkövetkeztetéseit a zöld könyv 1996-ban kiadott folytatása tartalmazta, amely szükségesnek látta a közös jogkezelő szervezetek jogait és kötelezettségeit közösségi szinten rendezni, különös tekintettel a díjszabásra, a felügyeleti mechanizmusokra és a versenyjogi szabályok alkalmazására.¹²⁶

A közös jogkezelés kérdése állt a Bécsben, 1998 júliusában megtartott nemzetközi szerzői jogi tárgyú konferencia középpontjában, ahol a résztvevők egyetértettek a közösségi szintű szabályozás szükségességében, a jobb áttekinthetőség követelményében. Hasonló eredményre jutottak a résztvevők a 2000. novemberi brüsszeli meghallgatáson is.¹²⁷

Az egységes belső piaci követelmények szem előtt tartása érdekében az Európai Unión belül a közös jogkezelés kérdésköre csak néhány év után került újra a figyelem középpontjába. A 2003 decemberében az Európai Parlament Jogi Ügyek és Belső Piac Bizottságában készült jelentés (a továbbiakban: *Echerer*-jelentés) egy közösségi keretprogramot vázolt fel.¹²⁸

A Bizottság 2004-ben nyilvánosságra hozta a szerzői és a kapcsolódó jogoknak az egységes belső piacon való kezeléséről (gyakorlásáról) szóló közleményét.¹²⁹ A közlemény – együtt olvasva az *Echerer*-jelentéssel – jól körvonalazza a közösségi szintű, magas prioritást élvező jogalkotási szándékot e tárgyban. A bizottsági közlemény egyik figyelemreméltó tematikája a közösségi szintű engedélyezés kérdése, amelynek igényét az on-line műfelhasználás növekvő piaca alapozza meg. A közösségi szintű engedélyezés nem lenne más, mint azon folyamat gyűjtőfogalma, amikor egy közös jogkezelő szervezet egyetlen ügylet keretében engedélyezi a műfelhasználást az Európai Közösségen belül.

Kérdésként merül fel, hogy vajon a közösségi szintű engedélyezés további fejlődése a piaci törvényszerűségek által, avagy a közösségi jogalkotás keretei között történne-e. A közlemény kiindulópontnak a második változatot tekinti, és amennyiben jogi intézkedés kerülne sor, úgy ez az engedélyezés a kötelező közös jogkezelés körébe tartozna, összhangban az Európai Közösségnek a nemzetközi szerzői jogi egyezményekből fakadó kötelezettségeivel és a Bizottság, továbbá az európai bíróságok által követett gyakorlattal. A részletekbe menő megoldások helyett a bizottsági anyag négy lehetséges modellt vázol fel, amelyek közül a legradikálisabbnak tekintett változat az lenne, ha a közösségi jogalkotás biztosítaná az engedélyt a nyilvánossághoz történő közvetítés vagy a hozzáférhetővé tétel cselekményeihez a Közösség teljes területén. Mivel e megoldás elmozdulást jelentene a szerzői jog territorialitásának alapelvétől, az egységes belső piacon való érvényesülése alapos elemzést és további gondolkodást igényelhet a Bizottság részéről.

A további elemzést elősegítendő a közlemény 3. részén alapulva ismét konzultációs folyamat kezdődött el, amelyre 107 szervezet, jogosulti csoport küldte meg válaszát. A vélemények összegzését is tartalmazó, 2005. júliusi tanulmány jelentős változások irányába

¹²⁶ *Follow-up to the Green Paper on Copyright and Related Rights in the Information Society* COM(96) 568 final, 11 November 1996.

¹²⁷ Részletesebben lásd Jörg Reinbothe: *Die kollektive Wahrnehmung von Rechten in der Europäischen Gemeinschaft* In: *Ganea-Heath-Schricker (Hrsg.) Urheberrecht gestern-heute-morgen: Festschrift für Adolf Dietz zum 65. Geburtstag*, C.H. Beck München 2001, 524–528. old.

¹²⁸ *Report on a Community framework for collecting societies for author's rights* (2002/2274 (INI)). Final A5-0478/2003, 11 December 2003.

¹²⁹ COM(2004) 261 final, 16 April 2004.

mutatott tovább: itt jelent meg első alkalommal az új konstrukció, miszerint egy-egy tagállam közös jogkezelő szervezete pán-európai engedélyt biztosítana az on-line zeneszolgáltatások számára.¹³⁰ A 2004-es közleményt meghaladva a dokumentum három opciót kínál: *a)* „do nothing”, azaz a nemzeti jogkezelő szervezetek közötti kölcsönös képviseleti megállapodások jelenlegi rendszerének fenntartása; *b)* az előző pontban említett kölcsönösségi rendszer megváltoztatása; *c)* új rendszer bevezetése, amelyben a jogosultak egyetlen szervezetet jogosíthatnak fel jogaik érvényesítésére, amennyiben műveiket az Európai Unión belül on-line használják fel. Az első két lehetőséget elvetve a tanulmány gyakorlatilag az utolsó változatot tekinti megvalósíthatónak. A tanulmányban a Bizottság is számol azzal a lehetőséggel, hogy az on-line engedélyezés a gyakorlatban néhány nagy, megerősödő (esetleg fúzió útján létrejövő) szervezet kezében lesz. A bizottsági munkaanyag – a *Cap Gemini* által elvégzett felmérést alapul véve – a következő négy legnagyobb jogkezelő szervezetet, azok számadatait veszi alapul: *GEMA* (Németország), *SACEM* (Franciaország), *SGAE* (Spanyolország), *SIAE* (Olaszország).¹³¹

A pán-európai rendszer számos vonatkozásban hasonlít az amerikai gyakorlathoz; érdekes megjegyezni, hogy a Bizottság munkaanyagával szinte egyidejűleg az Amerikai Egyesült Államokban törvényjavaslat készült a zenei engedélyezési rendszerük reformjáról.¹³²

A tanulmány közzétételét követő konzultáció során 80 szervezet, jogosulti csoport, köztük az ARTISJUS, tett észrevételt. A Bizottság a jogszerű on-line zeneszolgáltatás érdekében a szerzői és szomszédos jogok közös, határokon átnyúló kezeléséről szóló 2005/737/EK ajánlását 2005. október 18-án bocsátotta ki.¹³³

Az Európai Parlament Jogi Bizottsága első alkalommal 2006 márciusában tett közzé munkadokumentumot az ajánlásról, azzal a céllal, hogy ennek hatására a Parlamenten kívüli érdekelt felek is nyilvánosságra hozzák ezzel kapcsolatos véleményüket és elképzeléseiket,¹³⁴ amelyet az Európai Parlament Kulturális és Oktatási Bizottsága is támogatott. Az Európai Parlament végül 2007 márciusában ellenszavazat nélkül fogadta el az ajánlásra vonatkozó jelentést.¹³⁵ A jelentés leglényegesebb megállapításai a közösségi jogalkotást érintik:

— megérett az idő kötelező erejű jogszabály (irányelv) elfogadására a tárgyban, amely megerősítené az ajánlást a jogosultak on-line engedélyezési jogaival, a jogkezelő szervezetek irányítására és a jogosultakkal fenntartott kapcsolataikra vonatkozó szabályokkal, valamint a felhasználók és a közös jogkezelő szervezetek közötti együttműködés tekintetében;

¹³⁰ *Commission Staff Working Document. Study on a Community Initiative on the Cross-Border Collective Management of Copyright.* Forrás: http://ec.europa.eu/internal_market/copyright/docs/management/study-collectivemgmt_en.pdf.

¹³¹ *Study*, 27. old.

¹³² „MRO Empowerment Act of 2005” vagy más néven „21st Century Music Licensing Reform Act”; bővebben <http://www.copyright.gov/docs/regstat062105.html>.

¹³³ HL L 276., 2005.10.21., 54. o. [az eredetileg május 18-i keltezés javítását lásd HL L 284., 2005.10.27. 10. o.].

¹³⁴ Az ügy előadója a Jogi Bizottságon belül Lévai Katalin. Forrás:

http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2004_2009/documents/dt/609/609817/609817hu.pdf

¹³⁵ JELENTÉS a Bizottság 2005. október 18-i, a jogszerű on-line zeneszolgáltatás érdekében a szerzői és szomszédos jogok közös, határokon átnyúló kezeléséről szóló ajánlásáról (2005/737/EC) (2006/2008(INI)), Végleges A6-0053/2007, PE 380.834v02-00, 5.3.2007; a jelentés EP-forrása:

<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//NONSGML+REPORT+A6-2007-0053+0+DOC+PDF+V0//HU&language=HU>

— a leendő irányelvnek semmilyen formában nem szabad veszélyeztetnie a piaci szereplők versenyképességét és a közös jogkezelők által nyújtott szolgáltatások hatékonyságát;

— a szabályozásnak lehetővé kell tennie, hogy a közös jogkezelők és a felhasználók hozzáigazíthassák gyakorlatukat az on-line szolgáltatásnyújtás piaci feltételeihez;

— a közös jogkezelőknek folytatniuk kell a kulturális sokszínűség támogatását;

— a szabályozásnak meg kell teremtenie az egyensúlyt a szerzői jogok védelme és az alkotások hozzáféréseinek megkönnyítése között.

Az audiovizuális szektor számára is fontos a jelentés azon megállapítása, hogy tekintettel arra, hogy az ajánlás csak a zenei felvételek on-line eladásának tervezett szabályozására vonatkozik, azonban más, zenei felvételeket tartalmazó on-line szolgáltatásokra (pl. rádióadások) is alkalmazható lehet, tekintettel arra, hogy a különböző engedélyrendszerek alkalmazhatóságával kapcsolatos bizonytalanságok különösen az on-line „rádiószolgálatok” számára hátrányt okozhatnak.¹³⁶ Nemcsak az on-line zenei felhasználásokra értelmezhető a jelentés azon része, miszerint a jövőben megalkotandó irányelv biztosítson demokratikus, átlátható és elszámolható irányítást a jogkezelőknél, többek között minimális normák felállítása révén a szervezeti felépítés, az átláthatóság, a képviselő, a szerzői jog és a terjesztésre vonatkozó szabályok, az elszámolás és a jogorvoslati lehetőségek tekintetében. Ezzel összefügg az, hogy a közös jogkezelőknek a hatékonyság, az igazságosság és az átláthatóság három alapelve szerint kell nyújtaniuk szolgáltatásaikat.¹³⁷

2.3. Lehetséges irányok a közösségi jogharmonizációs politikában — a vezeték útján történő továbbközvetítési jog kötelező közös jogkezelése

A fejezet bevezetőjében már utalás történt arra, hogy a hatályos szerzői jogi tárgyú közösségi irányelvek közül a műholdas irányelv tartalmazza a legátfogóbb rendelkezéseket a közös jogkezelő szervezetek vonatkozásában. A műholdas irányelv 1. cikkének (4) bekezdése definíciót tartalmaz a közös jogkezelő szervezetekre. A meghatározás meglehetősen széles körű: ideért minden olyan szervezetet, *„amely egyetlen vagy egyik fő céljaként kezeli vagy érvényesíti a szerzői és szomszédos jogokat”*.

A vezeték útján történő továbbközvetítésre vonatkozó szabályok rendelkeznek a kötelező közös jogkezelésről a nyilvánossághoz való egyidejű továbbközvetítés esetére. A 9. cikk (1) bekezdése kiemelkedő fontosságú. E rendelkezés szerint *„a tagállamok biztosítják, hogy a szerzői vagy szomszédos jogi jogosultak azon joga, hogy egy kábelszervezetnek a vezetékes továbbközvetítésre engedélyt adjanak vagy azt megtagadják, csak jogkezelő szervezet útján gyakorolható”*. A jogosultak szerződésalkötési szabadságát ennyire széles körűen korlátozó rendelkezés indoka a kábeltelvíziózás különlegességében rejlik. A kábelszolgáltatók, akik rádió- vagy televízió-műsorokat közvetítenek tovább, általában nincsenek abban a tárgyalási pozícióban, hogy a továbbközvetített műsorokban sugárzott valamennyi műre előzetesen engedélyt szerezhessenek, egyenként szerződést köthessenek. Ezen túlmenően, a kábelszolgáltatóknak nagyszámú jogosulti kört – pl. műsorsugárzó szervezeteket, filmelőállítókat, „szabadúszó” szerzőket, előadóművészeket, zenei és kisjogos

¹³⁶ Lásd a jelentés D. pontját. A magyar szövegben használt „rádióadás”, illetve „rádiószolgálatok” kifejezések pontatlanul, szűkebb értelemben kerültek fordításra (ellentétben a W. ponttal); az angol „broadcasting services”, a francia „les services de radiodiffusion”, a német „Rundfunkdienste”, a spanyol „los servicios de radiodifusión” terminológiában az audiovizuális műsorsugárzási szolgáltatások beleértendők.

¹³⁷ Lásd a jelentés R. pontját.

szervezeteket stb. – kell megtalálniuk a szerződéskötéshez minden egyes továbbközvetített mű után. A helyzetet nehezíti az a körülmény, hogy a sugárzott műsor jogosultjai közül nem mindenki tartozik a közös jogkezelő szervezet képviselője alá, így a létrejövő szerződés a közös jogkezelő szervezettel nem garantál teljes körűen tisztázott továbbközvetítési jogot. A közös jogkezelők átvállalják a kártalanítást a kábelszolgáltatótól, de ez nem zárja ki a kábelszolgáltatóval szemben foganatosítható intézkedéseket.¹³⁸

A technikai fejlődés, a konvergencia számos problémát vet fel a vezetékes továbbközvetítés és a kötelező közös jogkezelés viszonyában. Kérdéses például, hogy a 9. cikk (1) bekezdésében foglaltak miért nem terjeszthetők ki a műhold útján történő továbbközvetítésre. Nem egyértelmű, vajon a „*simulcasting*” beleértendő-e a hivatkozott irányelvi rendelkezés alá. A digitális átállás során a „régí” típusú vezetékes továbbközvetítést követően a műsorhordozó jel terjesztése legalább négyféle módon történik majd: a) vezeték; b) műhold; c) internet; és d) mobilhálózatok útján. Vélhetően ebben a rendszerben a kötelező közös jogkezelés nem tartható fenn hatékonyan.

A fentiekkel szemben a közös jogkezelő szervezetek pozícióját erősítette meg az Európai Bíróság tárgybeli joggyakorlata.¹³⁹ A belga előadóművészek jogainak érvényesítésével foglalkozó közös jogkezelő szervezet, az *Uradex* két televíziós társaság: az *RTD*, valamint a *Brutele* ellen engedély nélküli továbbközvetítésre hivatkozva ideiglenes intézkedés iránti kérelmet nyújtott be a *Tribunal de première instance*-nál, amely a kérelmet elutasította. Az *Uradex* arra hivatkozott, hogy a műholdas irányelv 9. cikkén alapuló belga jogszabály rögzíti, miszerint a szerzői vagy szomszédos jogok jogosultja a vezetékes továbbközvetítésre vonatkozó engedélyezést csak jogkezelő szervezet útján gyakorolhatja. A műholdas irányelv 9. cikkének (2) bekezdése továbbá előírja, hogy ilyen megbízás hiányában az azonos jogok érvényesítését végző szervezetet kell a jogosult jogainak érvényesítésére megbízottnak tekinteni.

A fellebbviteli fórum az *Uradex* fellebbezésére vonatkozóan a következő ítéletet hozta: a jogkezelő szervezet feladatköre abban az esetben foglalja magában a továbbközvetítési joggal való rendelkezést, amennyiben a jogosult megbízása erre kifejezetten kiterjed. Ellenkező esetben feladatköre vagyongazdálkodási funkcióra korlátozódik, többek között a díjak beszedésére és a jogosult részére történő kifizetésére. Az audiovizuális műalkotásokra a belga jogszabályok speciális szabályokat tartalmaznak, amelyek értelmében a vagyoni jogok érvényesítése ellenkező bizonyításig a producert illeti meg. A belga bíróság álláspontja szerint ez utóbbi vélelem állt fenn.

Az *Uradex* által kérelmezett határozat megsemmisítése iránti eljárást a *Cour de cassation* felfüggesztette, és előzetes döntéshozatali eljárás iránt nyújtott be kérelmet az Európai Bírósághoz. Az ügyben az értelmezési nehézség a műholdas irányelv 9. cikkének (2) bekezdésében szabályozott *ipso jure* megbízott közös jogkezelő szervezet jogkörének terjedelmével kapcsolatban merült fel. A kérdés arra irányult, hogy az olyan jogkezelő szervezetnek is joga van-e a továbbközvetítés engedélyezésére, illetve megtagadására, amely szervezetet a jogai érvényesítésére megbízást nem adó jogosult irányában is megbízottnak kell

¹³⁸ *The Recasting of Copyright & Related Rights for the Knowledge Economy, final report, Institute for Information Law, November 2006*, 2.5.1. pont, 76. old. A kábelszolgáltatók egyik legnagyobb nemzetközi konferenciáján alternatívaként merült fel a kötelező közös jogkezelés helyett a központi engedélyezés vagy a „minden jogot egyben” csomagterv (<http://www.cablecongress.com/2007/default.asp?page=agenda>).

¹³⁹ *Uradex SCRL kontra Union Professionnelle de la Radio et de la Télédistribution (RTD), Société Intercommunale pour la Diffusion de la Télévision (BRUTELE) C-169/05 sz. ügy, EBHT [2006] I-4973. o.*

tekinteni, vagy az ilyen szervezet felhatalmazása kizárólag a vagyonkezelői funkciókra korlátozódik.

Az *ipso jure* megbízott közös jogkezelő szervezet jogkörének vagyonkezelői funkcióra – elsősorban a jogdíjak beszedésére – történő leszűkítését a bíróság elutasította. Döntésének alátámasztásául szolgált, miszerint sem a 9. cikk alcíme („A továbbközvetítés jogának gyakorlása”), sem a 9. cikk (2) bekezdése nem tartalmaznak korlátozásra történő utalást a jogkezelő szervezetek jogköre tekintetében.

Az Európai Bíróság tehát a jogkezelő szervezet jogkörének gyakorlása tekintetében az „azonosság elvét” mondja ki, egyenlőségjelet téve a megbízott és az *ipso jure* megbízott jogkezelő szervezet közé, azok jogkörét tekintve. Ebből következik, hogy az *ipso jure* megbízott jogkezelő szervezet jogköre nem szűkíthető le a vagyonkezelői funkció gyakorlására. A Bíróság ezúton egyrészt korlátozza az engedélyezésre jogosultak körét, másrészt biztosítja valamennyi szerzői, illetve szomszédos jog jogosultjának védelmét.

A jogesetben a Bíróság kiterjesztő értelmezést adott a műholdas irányelv 9. cikkének (2) bekezdésére. Az ítélet jelentősége abban áll, miszerint a közös jogkezelő szervezetek jogkörüket, függetlenül felhatalmazásuk jellegétől (meghatalmazás, illetve törvényen alapuló felhatalmazás) az egységesség elvének jegyében gyakorolják. Ennek értelmében megvalósul a műholdas irányelv (27) preambulumbekkezdésében megfogalmazott cél: a kábelszolgáltatóknak elegendő az engedélyt egyetlen jogkezelőtől beszereznie.

Összegzésül megállapítható, hogy a bíróság ezzel az ítélettel elsősorban a más tagállamokból származó műsorok vezetékes továbbközvetítésének engedélyezésére vonatkozó joggyakorlatot kívánta az egységesség és ezzel egyidejűleg a jogbiztonság irányába terelni.

2.4. A nyilvánossághoz közvetítés joga – audiovizuális művek a szállodai szobákban

A audiovizuális műsorjelek szállodai szobákban megvalósuló közvetítésének szerzői jogi megítélése iránt az Európai Bíróság a közelmúltban több előzetes döntéshozatali kérelmet fogadott be több európai közös jogkezelő szervezet részvételével folyó ügyekben.¹⁴⁰

A kérdés korábban a tagállamok igazságszolgáltatási fórumain merült fel, de az Európai Bíróság döntéshozatali gyakorlatában sem tekinthető előzmény nélkülinek. 1998-ban az oviedo-i elsőfokú bíróság előzetes döntéshozatali kérelmének tárgya a műholdas irányelv 1. cikke (2) bekezdésének a) pontja és a (3) bekezdés alapján a „nyilvánossághoz történő közvetítés” vagy „nyilvános vétel” megvalósulása volt abban az esetben, ha egy szálloda műhold vagy földi műsorsugárzó rendszerek útján televíziós műsorjeleket vesz át és azokat vezeték útján a szállodai szobába közvetíti. A megválaszolandó kérdés a spanyol

¹⁴⁰ *Sociedad General de Autores y Editores (SGAE) kontra Rafael Hoteles SL* C-306/05 sz. ügy (A bíróság december 7-i ítélete; EBHT-ban még nem került közzétételre); *Ochranný svaz autorský pro práva k dílům hudebním (OSA) kontra Miroslav Lev* C-282/06 sz. ügy (kérelem: HL C 212., 2006.09.02, 22. o.); *Entidad de Gestión de Derechos de los Productores Audiovisuales (EGEDA) kontra Al Rima SA* C-395/06 sz. ügy (törlés: HL C 82., 2007.04.14., 29. o.).

audiovizuális művek előállítóinak közös jogkezelő szervezete (*Egeda*) és a szállodát üzemeltető társaság (*Hoasa*) közötti jogvita eldöntésére szolgált.¹⁴¹

A szállodai rendszer alkalmas volt a földi műsorsugárzás vagy műhold útján sugárzott televíziós műsorok vételére és azoknak a szállodai vendégek részére történő kizárólagos továbbközvetítésére. Az *Egeda* álláspontja szerint az audiovizuális felvételek terjesztése, amit a szállodai vendégeknek biztosított televíziós műsorok magukban foglalnak, megsérti az 1996-os királyi törvényerejű rendelettel (*Real Decreto Legislativo 1/1996*) módosított, a szellemi tulajdonról szóló kodifikált törvény rendelkezéseit. A közös jogkezelő szervezet ezért egyszerűsített eljárás keretében a *Hoasa* tevékenységének abbahagyására, és kifejezett engedélyének megadásáig annak szüneteltetésére, valamint az okozott károkért kártérítési keresetet nyújtott be. A *Hoasa* vitatta a nemzeti bíróság előtt, hogy a műholdas irányelv 1. cikke szerinti „nyilvánossághoz történő közvetítést” vagy „vezeték útján történő továbbközvetítést” végzett volna.

A spanyol bíróság a kérelmében különösen azt emelte ki, hogy a szellemi tulajdonról szóló kodifikált törvény vonatkozó rendelkezése értelmében aki audiovizuális felvételeket a nyilvánossághoz történő közvetítésre a törvény 20. cikke (2) bekezdésének *f*) és *g*) pontja szerint használ fel, köteles az audiovizuális felvételek előállítóinak megfelelő, egyszeri díjat fizetni. Az egyszeri megfelelő díjazás iránti igény érvényesítését a szerzői jogi közös jogkezelő szervezetek gyakorolják. A nemzeti bíróság megállapította továbbá, hogy a hivatkozott 20. cikk (2) bekezdésének *f*) pontja önálló definíciót tartalmaz a nyilvánossághoz történő közvetítésre, miközben ugyanezen bekezdés *d*) pontja szó szerint átveszi a műholdas irányelv 1. cikke (2) bekezdésének *a*) pontjában foglalt meghatározást.

Az Európai Bíróság előtti eljárásban Németország, Franciaország és az Egyesült Királyság észrevételezése osztotta az *Egeda* álláspontját, amely szerint a Bíróság nem értelmezheti az irányelv alapján az előzetes döntéshozatalra irányuló kérdést, azt a nemzeti jog alapján kellene megválaszolni. A *Hoasa* és a spanyol kormány álláspontja szerint a szálloda által végzett sugárzási cselekmények nem tartoznak a műholdas irányelv felhívott rendelkezései alá. A Bizottság abból indult ki, hogy az irányelv felhívott szakaszai nem adnak arra választ, hogy mikor valósul meg a „nyilvánosság részére történő közvetítés”, illetőleg hogyan kell értelmezni a „nyilvánosság” fogalmát. A műholdas irányelv nem harmonizálja teljesen a nemzeti szerzői és szomszédos jogi előírásokat. A Bizottság továbbá kötelezné a spanyol kormányt a BUE párizsi szövegének alkalmazására. A szálloda által átvett műsoroknak a szobák nagy részébe történő továbbközvetítése a BUE 11. és 11bis cikkei alapján a nyilvánosság részére történő közvetítésnek tekinthető, ami feltételezi az érintett jogosultak hozzájárulását.

A Bíróság a kérdést a műholdas irányelv bevezető értelmező szövege alapján vizsgálta meg. Egyfelől a (14) preambulumbekendésből kitűnik, hogy az irányelv 1. cikke (2) bekezdésének *a*) pontja a műhold útján történő műsorközvetítést korlátozó jogi bizonytalanságokat kívánja megszüntetni azzal, hogy a védett művek nyilvánosság részére történő közvetítését közösségi szinten határozza meg, ezzel megakadályozva több nemzeti jog együttes, kumulatív alkalmazását egyetlen sugárzási cselekményre. A műholdas irányelv 2. cikke értelmében a tagállamok kötelesek biztosítani a szerzők számára azt a kizárólagos jogot, hogy az irányelv II. fejezetének rendelkezései alapján engedélyezzék a szerzői jogvédelem

¹⁴¹ *Entidad de Gestión de Derechos de los Productores Audiovisuales (Egeda) kontra Hostelería Asturiana SA (Hoasa)* C-293/98 sz. ügy, EBHT [2000] I-629. o.

alatt álló művek műhold útján történő, a nyilvánosság körében közvetlenül fogható sugárzását.

Másrészről, a műholdas irányelv rendelkezései megkülönböztetik a vezeték útján történő továbbközvetítést a műhold útján történő sugárzástól. Az irányelv 8. cikke, valamint (27) preambulumbekzdése egyértelművé teszi, hogy az irányelv nem kötelezi a tagállamokat sem a vezeték útján történő továbbközvetítésre szolgáló külön jog bevezetésére, sem egy ilyen jog hatályának meghatározására. A tagállamok csak azt kötelesek biztosítani, hogy ha a területükön más tagállamból eredő műsorokat vezeték útján továbbközvetítenek, az alkalmazandó szerzői és szomszédos jogokat tiszteletben tartsák. Ennek következtében a műholdas irányelv felhívott rendelkezései nem szolgálnak támpontul a spanyol bíróság által feltett kérdés megválaszolására.

A fentiek alapján a Bíróság arra a kérdésre, hogy vajon „nyilvánossághoz történő közvetítés” vagy „nyilvános vétel” valósul-e meg akkor, ha egy szálloda műhold vagy földi műsorsugárzó rendszerek útján televíziós műsorjeleket vesz át és azokat vezeték útján a szállodai szobába közvetíti, azt felelte: a műholdas irányelv erre nem ad választ és szabályozást, azt a nemzeti jog alapján kell megítélni.¹⁴²

Az *SGAE*-ügyben¹⁴³ a spanyol szerzők és kiadók közös jogkezelését végző szervezet eljárást indított a *Hotel Rafael* tulajdonosa ellen, azt állítva, hogy 2002 júniusa és 2003 márciusa között a szálloda az *SGAE* közös jogkezelése alatt álló repertoárból valósított meg nyilvánossághoz történő közvetítést, és ezért a szállodától a befizetni elmulasztott díjat követeli. A nyilvánossághoz történő közvetítés a hotelszobákban elhelyezett televíziókkal valósult meg.

A kérdést előterjesztő bíróság rámutatott arra, hogy az előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdések nem előzmény nélküliek, mivel az *Egeda*-ügyben már hasonló kérdések merültek fel. Az Európai Bíróság döntése 2000. február 2-án született, az *INFOSOC*-irányelv pedig 2001. június 22-én lépett hatályba. Ez utóbbi irányelv már kifejezetten foglalkozik a nyilvánossághoz történő közvetítés fogalmával, így helyénvaló újra felvetni a kérdést az új szabályozás fényében.

Az *INFOSOC*-irányelv (23) preambulumbekzdése értelmében az irányelv összehangolja a szerzők nyilvánossághoz közvetítéshez való jogát. A 3. cikk szerint a tagállamok a szerzők számára kizárólagos jogot biztosítanak műveik vezeték nélküli nyilvánossághoz közvetítésének engedélyezésére, illetve megtiltására, beleértve az oly módon történő hozzáférhetővé tételt is, hogy a nyilvánosság tagjai a hozzáférés helyét és idejét egyénileg választhatják meg. Ugyancsak a (23) preambulumbekzdés értelmében a szerzők nyilvánossághoz közvetítéshez való jogát olyan tágan kell értelmezni, hogy lefedjen minden olyan nyilvánossághoz közvetítést, amikor a nyilvánosság nincs jelen a közvetítés kiindulópontjául szolgáló helyszínen.

A korábbi spanyol bírói gyakorlat a spanyol szerzői jogi törvénynek a fentebb hivatkozott 20. cikkét úgy értelmezte, hogy a hotelszobák nem magánjelleű helyszínek (a

¹⁴² Az eset magyar nyelvű ismertetését lásd Munkácsi Péter: Műholdas műsorsugárzás és vezeték útján történő továbbközvetítés az európai joggyakorlatban; gondolatok az *Egeda*-jog eset kapcsán, Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle, 105. évfolyam, 5. szám, 2000. október.

¹⁴³ *Sociedad General de Autores y Editores (SGAE)* kontra *Rafael Hoteles SL* C-306/05 sz. ügy (A bíróság december 7-i ítélete; az EBHT-ban még nem került közzétételre).

kérelem angol nyelvű szövege szerint: „*domestic location*”), ezért a televíziók hotelszobákban történő használata nyilvánosságához történő közvetítést valósít meg. A *Tribunal Supremo* Első Kollégiumának teljes ülése azonban ezt az értelmezést megváltoztatta, és azt állapította meg, hogy a hotelszoba szigorúan magánjellegű helyszínnek („*strictly domestic location*”) minősül, így nincs szükség sem engedélyre, sem díjfizetésre a televíziók használata kapcsán. Ez az értelmezés az alsóbb bíróságokra nézve kötelező.

A spanyol fellebbviteli bíróság által előterjesztett kérdések a következők voltak:

1. Az INFOSOC-irányelv 3. cikkében előírt szerzői jogok védelmére szolgáló nemzeti jogszabályok összehangolásának hatálya alá tartozó nyilvánosságához történő közvetítést valósít-e meg televíziók hotelszobákban való elhelyezése, amelyekre műholdas vagy földi jelet küldenek vezetékén?

2. Ellentétes-e az INFOSOC-irányelv által megvalósítani kívánt szerzői jogvédelemmel a hotelszoba szigorúan magánjellegű helyszínnek („*strictly domestic location*”) minősítése, amely azzal a hatással jár, hogy a hotel által fogadott jelek segítségével sugárzott adás a televíziókban nem tekinthető nyilvánosságához történő közvetítésnek?¹⁴⁴

3. Az INFOSOC-irányelvben szereplő nyilvánosságához történő közvetítéssel kapcsolatos szerzői jogvédelem szempontjából egy hotelszobában található televízióval nyújtott adás tekinthető-e nyilvánosnak azon okból kifolyólag, hogy egymást követő nézőkhöz jutnak el a művek?

A Bíróság az első és a harmadik kérdést együttesen vizsgálta, lényegében arra keresve a választ, hogy az INFOSOC-irányelv 3. cikkének (1) bekezdése értelmében vett nyilvánosságához közvetítésnek minősül-e az olyan közvetítés, amely a szállodai szobákban lévő televíziókészülékeken keresztül történik a szálloda létesítményének szobáiban megszálló vendégek részére, és hogy önmagában a televíziókészülékek elhelyezése az ilyen létesítmények szobáiban ilyen jellegű cselekménynek minősül-e.¹⁴⁵

A kérdés megválaszolásához a „nyilvánosságához közvetítés” fogalmának széles értelmezése mellett olyan átfogó megközelítésre van szükség, amely egyrészt nemcsak azoknak a szállodai szobákban megszálló vendégeknek a figyelembevételét teszi szükségessé, akikre az előzetes döntéshozatali kérdések konkrétan irányulnak, hanem azon vendégeket is, akik az említett létesítmény bármely más helyiségében tartózkodnak, és a közelükben ott elhelyezett televíziókészülék található. Másrésztől figyelembe kell venni azt a körülményt is, hogy általában az ilyen létesítmények vendégei gyorsan váltják egymást. Általában viszonylag jelentős számú egyénről van szó, ezért ők nyilvánosságnak tekintendők az INFOSOC-irányelv alapvető célja szempontjából.¹⁴⁶

Azt is hangsúlyozta a Bíróság, kitérve az értelmezés nemzetközi jogi aspektusaira, hogy az alapeljárásbelivel megegyező körülmények között történő közvetítést a BUE 11bis cikke (1) bekezdésének *ii*) pontja szerint úgy kell értékelni, mint az eredetihez képest más szervezet által végzett közvetítést. Így tehát az ilyen közvetítés a mű közvetítésével célba vett

¹⁴⁴ u.o. 23. pont

¹⁴⁵ u.o. 32. pont

¹⁴⁶ u.o. 38. pont

eredeti közönségtől eltérő közönség, vagyis már egy új közönség, a szálloda vendégek számára történik.¹⁴⁷

Ha a tárgyi eszközök pusztá biztosítása, azaz a vendégeknek sugárzott művek televíziókészülékeken keresztül történő terjesztése – amiben általában közreműködőként szerepet játszanak a szállodán kívül a televíziókészülékek értékesítésére vagy kölcsönzésére szakosodott vállalkozások is – önmagában nem is képez az INFOSOC-irányelv értelmében vett közvetítést, az mindenesetre bizonyos, hogy e berendezések technikailag hozzáférést nyújthatnak a sugárzott művekhez a közönség számára.

Következésképpen az első és a harmadik kérdésre a Bíróság válasza: „*még ha a tárgyi eszközök pusztá biztosítása önmagában nem is képez a 2001/29/EK irányelv értelmében vett közvetítést, a szálloda által az e létesítmény szobáiban tartózkodó vendégek számára az ott elhelyezett televíziókészülékek segítségével történő adásjel-közvetítés, függetlenül az alkalmazott jelátviteli módszertől, az ezen irányelv 3. cikkének (1) bekezdése értelmében vett nyilvánossághoz közvetítésnek minősül*”.¹⁴⁸

A második kérdés megválaszolásához a Bíróság a szállodalétesítmény szobáinak magánjellege és a nyilvánossághoz közvetítés kapcsolatát vizsgálta meg, reflektálva Írország észrevételére, amely szerint különbséget kell tenni a szállodai szobák magánjellegű környezetében és az e létesítmény közös helyiségeiben végbemenő közvetítési cselekmények, illetve a művek rendelkezésre bocsátása között.

A Bíróság érvelése szerint az észrevétel nem helytálló, mivel mind az INFOSOC-irányelv 3. cikke (1) bekezdésének, mind a WCT 8. cikkének – amelyek a szerző hozzájárulását nem a nyilvános helyen vagy a nyilvánosság számára nyitva álló helyen történő továbbközvetítéshez, hanem ahhoz a közvetítéshez követelik meg, amelyek révén a mű a nyilvánosság számára hozzáférhetővé válik – szövegéből és szellemiségéből egyaránt az következik, hogy a közvetítés helye magán- vagy közjelleget nem jelentősége.¹⁴⁹ Egyébiránt, az INFOSOC-irányelv és a WCT rendelkezései szerint a nyilvánossághoz közvetítés joga magában foglalja az oly módon történő hozzáférhetővé tételt is, hogy a nyilvánosság tagjai a hozzáférés helyét és idejét egyénileg választhatják meg. Tehát az említett, a nyilvánosság számára való hozzáférhetővé tétel joga és ezáltal a nyilvánossághoz közvetítés joga nyilvánvalóan elveszítené az értelmét, amennyiben az nem terjedne ki a magánjellegű helyekre történő közvetítésekre is.

A Bíróság válasza a második kérdésre: „*a szállodai szobák magánjellege nem zárja ki azt, hogy a műveknek az azokban üzemeltetett televízió-készülékek útján történő közvetítése a 2001/29/EK irányelv 3. cikkének (1) bekezdése értelmében vett nyilvánossághoz közvetítésnek minősüljön*”.¹⁵⁰

Az OSA-ügyben¹⁵¹ a felperes a cseh zeneszerzők, irodalmi szerzők és zeneműkiadók közös jogkezelő szervezete (OSA), amely az egyes szerzőkkel kötött megállapodások alapján zeneművek szerzőit képviseli, továbbá engedélyezi a nevükben műveik felhasználását és

¹⁴⁷ u.o. 40. pont

¹⁴⁸ u.o. 47. pont

¹⁴⁹ u.o. 50. pont

¹⁵⁰ u.o. 54. pont

¹⁵¹ *Ochranný svaz autorský pro práva k dílům hudebním (OSA) kontra Miroslav Lev* C-282/06 sz. ügy (kérelem: HL C 212., 2006.09.02, 22.o.)

beszedi a szerzői jogdíjakat. A felperes a jelen ügyben azért fordult bírósághoz, mert az általános gyakorlatnak megfelelően kérte az alperes által működtetett szállodában 2005. február 5. és 2005. december 31. közötti időszakban a vendégszobákban elhelyezett 13 televíziókészüléken lejátszott szerzői művekért járó összeg megfizetését, amit az alperes azonban megtagadott. Az alperes állítása szerint a cseh szerzői jogi törvény 23. §-ának a 81/2005. sz. törvénnyel bevezetett, 2005. február 22-én hatályba lépett módosítását követően a felperes a továbbiakban nem jogosult a szerzői jogdíjak beszedésére a magánhasználatú helyiségekben (szállodai szobákban) lejátszott szerzői művek vonatkozásában. (Az nem vitatott, hogy az alperes televíziókészüléken játszotta le a műveket.)

A jelenlegi szabályozás kapcsán azonban felmerül a kérdés, hogy az INFOSOC-irányelv (23) preambulumbekzdése megengedi-e a nemzeti jogban módosítással bevezetett kivételeket. A bíróság szerint problémát okozhat az, hogy a szerző művének magánjellegű hallgatása és a nyilvánossághoz közvetítés közötti különbség, amelyet az irányelv igyekszik kifejezésre juttatni, nem vezethető le egyértelműen magából az irányelvből. Az irányelv nem szól a kivételek és a további pontosítások lehetőségéről. Ezért nehézséget okoz annak megállapítása, hogy a cseh szerzői jogi törvény 23. §-a összhangban áll-e a közösségi joggal.

A spanyol *Egeda*-nak, az *Al Rima S.A.* alperes társasággal szembeni jogvitája is az Európai Bíróság elé került előzetes döntéshozatali eljárás céljából.¹⁵² A közös jogkezelő szervezet az előző esetekhez hasonlóan arra vonatkozóan kérte a Bíróság értelmezését, hogy az INFOSOC-irányelv 3. cikkében foglalt „nyilvánossághoz közvetítés” és a „nyilvánosság számára történő hozzáférhető tétel” kifejezések magukban foglalják-e vagy sem a szállodák és más hasonló létesítmények szobáiban lévő televíziókészülékeken keresztül vett és közvetített adásokat.

Annak ellenére, hogy hasonló tárgyban már folyamatban volt a *SGAE*-ügyben az előzetes döntéshozatali eljárás, a felperes szükségesnek látta előterjeszteni a kérdést, mivel a jelen jogvita az előállítók szellemi tulajdonjogaira vonatkozott, míg a *SGAE*-ügy a szerzők szellemi tulajdonjogaival kapcsolatos. Mindazonáltal, az *SGAE*-döntésben foglaltakra tekintettel a Bíróság elnöke az *Al Rima*-ügyben a 2007. február 5-én kelt végzésével,¹⁵³ az *OSA*-ügyben pedig a 2007. február 26-án kelt végzésével elrendelte az ügy törlését.

2.5. Összegzés és következtetések

A Bizottság és az Európai Bíróság három évtizedre visszanyúló versenyjogi megközelítésben foglalkozott a közös jogkezelésre vonatkozó alapelvekkel, amelyben új fordulatot jelenthet a *Kanal 5*-ügyben előterjesztett előzetes döntéshozatal iránti kérelem, hiszen jó alkalmat teremt a Bíróság számára, hogy fejlessze ítélezési gyakorlatát, és iránymutatással szolgáljon az EKSZ alkalmazására vonatkozóan ezen az igen fontos gazdasági-társadalmi területen. Bár a bevételi modell, amelyet a közös jogkezelő szervezetek alkalmaznak, számos tagállamban, így Magyarországon is, vitatott, mindazonáltal az ügyben felmerült kérdéseket a Bíróság még nem tárgyalta.

A hazai egyeztetési, felügyeleti gyakorlat kiegészítésére, megváltoztatására irányuló elképzelésekhez hasznos lehet a más tagállamok gyakorlatának, pl. a holland példának a

¹⁵² *Entidad de Gestión de Derechos de los Productores Audiovisuales (EGEDA)* kontra *Al Rima SA* C-395/06 sz. ügy.

¹⁵³ HL C 82., 2007.04.14., 29. o.

részletesebb elemzése. Számos tanulsággal szolgálhat e vonatkozásban a finn gyakorlat is, ahol a kulturális ügyekért felelős minisztérium csupán öt évre engedélyezi a közös jogkezelő szervezet létrejöttét, és a kijelölést visszavonhatja idő előtt, amennyiben a szervezet nem teljesíti a feltételeket.

Az elmúlt néhány évben a határokon átnyúló on-line zenei felhasználások kezelésének kérdése került közösségi szinten napirendre. Nem elhanyagolandó az a körülmény, hogy a vezetékes továbbközvetítést végző szervezetek számára a műholdas irányelv által előírt kötelező közös jogkezelés jelenlegi rendszere számos problémát vet fel. Várhatóan a közösségi szintű jogpolitika szintjén lesz szükséges rendezni a vezeték útján történő továbbközvetítési jogok engedélyezésének folyamatát. E téren is a nemzeti szintű monopóliumhelyzetben lévő közös jogkezelő szervezetek gyakorlatát – a bizottsági ajánlásból ismertté vált – „egyablakos” központi engedélyezés vagy a „minden jogot egyben” csomagterv, illetve ezek kombinációja válthatná fel. A digitális átállás során a kábelszervezeteknek megnövekszik a szerepük, fontos lenne ezért – e tanulmány monitoring jellegű folytatásaként – a hazai szektor részletes, átfogó szerzői jogi/közgazdasági megközelítésű vizsgálata.

III. FEJEZET

A közös jogkezelés hazai rendszere, szabályozása és az audiovizuális jogdíjközlemények

Bevezetés

A közös jogkezelés a szerző jog speciális területe, amelynek a lényege a szerzői művek és kapcsolódó jogi teljesítmények tömeges méretű és párhuzamos felhasználása miatt egyedileg nem gyakorolható szerzői, szomszédos és adatbázis-előállítói jogok közös gyakorlása a jogosultak által erre a célra létrehozott szervezeteken keresztül. A közös jogkezelés elsődleges célja tehát az érintett jogosultak polgári jogi (jogdíj iránti) igényeinek érvényesítése.

E fejezet először röviden összefoglalja a közös jogkezelés hazai szabályozásának történetét és jelenlegi intézményrendszerének kialakulását. Ezt követően bemutatjuk a közös jogkezelés hatályos szabályrendszerét, majd az audiovizuális szektort érintő sugárzási és nyilvánossághoz közvetítési jogdíjak típusait, e jogdíjak megállapításának módját, valamint az ezzel kapcsolatos eljárásrendet. Ennek során külön is kitérünk a jóváhagyási folyamatban részt vevő állami szervek feladataira és szerepére. Itt kerül sor a közös jogkezelés, illetve a jogdíjközlemények értékelésére alkotmányossági és versenyjogi szempontból. Ezt követően az audiovizuális szektort érintő jogdíjközleményeket elemezzük. Az elemzés részletesen kitér arra, hogy a lineáris és a nem lineáris tartalomszolgáltatások tekintetében a hazai felhasználók (műsorszolgáltatók, illetve műsorterjesztők) mely közös jogkezelőknek, milyen jogcímen, milyen mértékű jogdíjat fizetnek.

3.1. A közös jogkezelés hazai rendszere, a jogdíjak megállapításának módja, az ezzel kapcsolatos eljárás

3.1.1. A közös jogkezelés fogalma

Az Sztj. 85. §-ának (1) bekezdése szerint „közös jogkezelésnek minősül a szerzői művekhez, az előadóművészi teljesítményekhez, a hangfelvételekhez, a sugárzott vagy vezetéken átvitt műsorokhoz, valamint a filmelőállítói és az adatbázis-előállítói teljesítményekhez kapcsolódó és a felhasználás jellege, illetve körülményei miatt egyedileg nem gyakorolható szerzői és szomszédos, illetve adatbázis-előállítói jogok érvényesítése a jogosultak által erre létrehozott szervezet útján, függetlenül attól, hogy azt a törvény írja elő vagy az a jogosultak elhatározásán alapul.” Közös jogkezelésről tehát akkor beszélünk, ha a művek, előadások, hangfelvételek stb. felhasználásának jellege és körülményei (pl. egyidejű, tömeges felhasználás) miatt a jogosultak nem tudják egyedileg gyakorolni engedélyezési jogaikat, illetve díjigényeiket, ezért jogaik érvényesítésére külön szervezeteket (jogkezelő egyesületeket) hoznak létre.

A közös jogkezelők az általuk beszedett jogdíjakat – költségeik levonása után – továbbosztják az érintett jogosultaknak. Ez a továbbosztás a jogkezelő szervezetek

nyilvántartásba vételét és szakmai felügyeletét ellátó Oktatási és Kulturális Minisztérium (OKM) által jóváhagyott felosztási szabályzat szerint történik.

3.1.2. A közös jogkezelés szervezeti keretei

Az egyes országokban a legkülönbözőbb jogi formákban jöttek létre és működnek a közös jogkezelő szervezetek. A jogi státusz kiválasztása két dologtól függ: egyrészt attól, hogy melyik a legelőnyösebb a szerzői és szomszédos jogok közös kezelésére, másrészt attól, hogy az adott ország jogrendszere mit tesz lehetővé, mit enged meg a jogosultaknak. Az első szempontnál sok tényezőt kell figyelembe venni a közös jogkezelés „különlegességéből” adódóan:

— a jogkezelés „befelé” érinti a jogosultak kizárólagos jogait, ezért pl. nekik az ügyek vitelére beleszólást kell adni, helyet kell biztosítani a szervezet vezető testületeiben;

— a jogkezelés „kifelé”, a felhasználók felé irányuló tevékenysége – a monopóliumból adódóan – versenyjogi kérdéseket is felvet.

Másképp fogalmazva, a közös jogkezelő egyesületek „kifelé” irányuló tevékenységéből és a jelenleg hatályos szabályozás szerinti *de jure* monopóliumhelyzetükből adódó sajátosságok indokolják, hogy a jogszabály a nyilvántartásba vétel szigorú feltételeit a nemzetközi gyakorlatban támasztott szokásos követelményekkel összhangban határozza meg. Nem hagyható figyelmen kívül az sem, hogy a hagyományos egyesületek – szemben a közalapítvánnyal és a köztestülettel – a társadalmi szervezetek azon körébe tartoznak, amelyek elsődlegesen „befelé” tevékenykednek, az alapszabályukban vállalt céljaikat szervezeten belül valósítják meg, ebből következően közhatalmi, hatósági feladatokat csak kivételesen láthatnak el. Mivel a közös jogkezelők „külső” felhasználók ezreivel állnak kapcsolatban, felhasználó-védelmi szempontok is indokolják a szigorú nyilvántartásba vételi előírásokat.

A fejlett piacgazdasággal rendelkező országokban a közös jogkezelő szervezetek leginkább magánjogi jogi személyek formájában jöttek létre (egyesületek, szövetkezetek, gazdasági társaságok). Ezeket a szervezeteket a tagság által választott vezető testületek irányítják. A demokratikus működésből fakadóan előfordulhatnak súrlódások, érdekellentétek az egy társaságban lévő jogosulti csoportok között. Talán ezzel is összefügg, hogy a magánjogi alapú közös jogkezelő szervezeteket az állami szervek – jogrendszerenként eltérő mértékben – felügyeletük alá vonják, ellenőrzik.

A fentiekből következően kijelenthető, hogy a több mint száz éves működés alatt kialakultak azok a közös működési szabályok, amelyek jellemzik e magánjogi alapokon létrejövő szervezeteket. Egyes jogi szakértők szerint nem is a szervezetek jogi formája a döntő, hanem az állam és a szerzők, illetve más jogosultak közötti hatalmi egyensúly a szervezet felügyelete terén¹⁵⁴. Ez a vélemény vitatható, mert a szerzői jogi törvények által pontosan meghatározott és behatárolt szervezeti keretek lényeges hatással vannak a közös jogkezelő társaságok mozgásszabadságára (pl. vállalkozási tevékenység folytatása).

¹⁵⁴ Gyertyánfy Péter: A szerzői és azzal szomszédos jogok közös kezelése. Magyar Jog 11/1999., 132. old.

3.1.3. A közös jogkezelés szabályozási előzményei Magyarországon

A szerzői jogról szóló 1969. évi III. törvény (régii Szjt.) értelemszerűen már tartalmazta a közös jogkezelés körébe tartozó egyes engedélyezési jogokat és díjigényeket, de adós maradt a közös jogkezelés átfogó szabályozásával. Erre – még az „új” Szjt. megszületése előtt – a szerzői és szomszédos jogok közös kezeléséről szóló 146/1996. (IX. 19.) Korm. rendeletben (R.) került sor. Az R.-t megalapozó kormány-előterjesztés abból indult ki, hogy a közös jogkezelők szervezeti formájára két alternatíva kínálkozik: az egyesületi (társadalmi szervezeti) forma, ami kormányrendelet megalkotását teszi szükségessé, valamint a köztestületi forma, ami törvényi szintű szabályozást igényelne. Az előterjesztés lényegesebb megállapításai a következők:

— az országok igen jelentős többségében egyetlen szervezet kezeli a szerzői vagy a szomszédos jogok meghatározott fajtáját, ami nem zárja ki, hogy különböző jogok kezelésére külön-külön – de monopolhelyzetet élvező – szervezetek alakuljanak;

— a közös jogkezelés előnyeinek biztosítására csak monopolhelyzet esetén van lehetőség. Két vagy több jogkezelő szervezetnek ugyanazon a területen való működése ugyanis gyakorlatilag kizárja a kollektív jogkezelés lehetséges előnyeinek valóra váltását;

— a kollektív jogkezelést végző magánszervezetek közhatalmi funkciókat nem tölthetnek be, ami nem zárja ki, hogy e szervezetek bizonyos közcélú, közhasznú tevékenységeket is végezzenek;

— országosan csak egy-egy szervezet (köztestület vagy egyesület) képviselheti az irodalmi és a zenei, az egyéb alkotóművészeti, az előadóművészi, valamint a hangfelvételyártói – egyedileg nem gyakorolható – szerzői, illetve szomszédos jogi jogokat. Módot kell adni azonban az előző csoportosítástól való eltérésre, ha az nem jár a jogkezelés hatékonyságának csökkenésével;

— a választást illetően: az európai gyakorlathoz közelebb áll az egyesület mint „tisztán” magánjogi alapon működő szervezet. A köztestület feladatai inkább igazgatási jellegűek és „befelé” irányulnak. Az egyesületi forma gyorsabban is kivitelezhető, elegendő kormányrendeleti szinten megállapítani. Másrészt a már működő közös jogkezelők is egyesületként (társadalmi szervezetként) működnek [az átalakításra szoruló Szerzői Jogvédő Hivatal (SZJH) kivételével];

— a szerzői és a szomszédos jogok kollektív gyakorlásával csak az érintett jogosultak által önkéntesen létrehozott, tagsággal és önkormányzattal rendelkező, a tevékenységet non-profit jelleggel folytató szervezet foglalkozhat. E kritériumoknak az egyesület (társadalmi szervezet) felel meg;

— a közös jogkezelés önmagában nem gazdasági-vállalkozási tevékenység, célja nem az, hogy a közös jogkezelő abból nyereséghez jusson vagy vagyont szerezzen. Ezt jelzi az is, hogy a befolyó jogdíjakból a közös jogkezelő szervezet csak a költségei fedezéséhez elegendő összeget vonhatja le. Ezáltal nem sérül az az alapelv sem, hogy egyesület (társadalmi szervezet) elsődlegesen gazdasági-vállalkozási tevékenység végzése céljából nem alapítható.

A fenti alapelveket a kormány kivétel nélkül beépítette az R.-be; az egyesület vagy a köztestület közötti választást tekintve pedig egyértelműen az egyesület mellett döntött: az R. 2. §-a (1) bekezdésének második mondata szerint ugyanis „A nyilvántartásba közös jogkezelést végző szervezetként csak egyesület (Ptk. 61–64. §) vehető fel.” A (2) és a (3) bekezdés pedig így szól:

„(2) Országosan csak egy-egy egyesület vehető nyilvántartásba a következő művekkel, illetve teljesítményekkel kapcsolatos szerzői, illetve szomszédos jogok közös kezelésére:

- a) irodalmi és zenei művek,
- b) egyéb alkotóművészeti alkotások,
- c) előadások,
- d) hangfelvételek.

(3) *A jogosultak önrendelkezési jogának érvényesítése és a jogkezelés hatékonyságának fokozása érdekében a (2) bekezdésben említett csoportosítástól el lehet térni, illetve a (2) bekezdésben említetteken kívüli jogok közös kezelésére alakult egyesület is nyilvántartásba vehető, de ugyanazon jogosulti csoport ugyanolyan jogosultságának a kezelésére csak egy egyesület vehető nyilvántartásba.*¹⁵⁵

Az R. hatálybalépése után, 1997 elején kezdődött meg a közös jogkezelő szervezetek nyilvántartásba vételi eljárása. Ebben az első körben négy, majd még egy jogkezelő nyerte el „legitimitását”. Ezeket a szervezeti forma, illetve a megalakulásuk körülményei szempontjából három csoportba sorolhatjuk:

- meglévő költségvetési szerv megszüntetése, jogutódként egy újonnan alakuló egyesület kijelölése és nyilvántartásba vétele (SZJH→ARTISJUS);
- meglévő, közös jogkezelést ellátó szövetségek (mint társadalmi szervezetek) kijelölése és nyilvántartásba vétele (MAHASZ, MSZSZ-EJI);
- a jogosultak részéről újonnan megalakított egyesület kijelölése és nyilvántartásba vétele (HUNGART, FilmJus)¹⁵⁶.

A nyilvántartásba vételi eljárás során vetődött fel az a jogértelmezési probléma, amely szerint a szövetségi formában működő társadalmi szervezetek nem felelnek meg az R.-ben támasztott követelményeknek, ezért az általuk képviselt jogosultaknak új egyesületet kellene alakítaniuk. A dilemmát az – akkori nevén – Igazságügyi Minisztérium 1997. április 14-én kelt állásfoglalása oldotta fel, amely kimondta, hogy „a Ptk. 61. §-ának megfogalmazása – melyet az 1993. évi XCII. törvény 3. §-a állapított meg – semmiféle szűkítést nem tartalmaz az egyesület fogalmát illetően, így pl. nem zárja ki azt sem, hogy tagsága részben vagy kizárólag jogi személyekből álljon. A 64. § értelmében pedig az egyesülési jog alapján létrehozott társadalmi szervezetekre e törvény alkalmazásakor az egyesületre vonatkozó szabályok az irányadók. Az egyesülési jogról szóló 1989. évi II. törvény 13. §-a pedig világossá teszi, hogy a szövetségre, azaz a társadalmi szervezetekből mint tagokból összetevődő társadalmi szervezetre a többi társadalmi szervezetre irányadó általános szabályokat kell megfelelően alkalmazni.” Az állásfoglalás utal a Ptk. indoklására, amely kimondja, hogy „amit a közjog társadalmi szervezetként ismer, azt a magánjog egyesületnek nevezi.” Az IM következtetése tehát az volt, hogy „az R. alkalmazása szempontjából a szövetség egyesületnek minősül, s ilyenként – ha megfelel a többi jogszabályi feltételnek – felvehető az R. alapján vezetett nyilvántartásba.”

A fenti állásfoglalás egyértelművé tette, hogy a MAHASZ-ba és az MSZSZ-EJI-be tömörült tagoknak nem szükséges új egyesületet alakítaniuk, vagyis lényegében megkettőződnieük, hanem a meglévő szervezeti formában és struktúrában láthatják el a közös

¹⁵⁵ Az R. 11. és 14. §-a külön kitért az SZJH megszüntetésére, illetve jogutódlására. Ebben eredetileg egy közalapítvány létrehozása szerepelt a közös jogkezeléssel kapcsolatos egyes állami feladatok ellátására. A 239/1997. (XII. 18.) Korm. rendelet egy évvel később módosította az R.-t, mivel nyilvánvalóvá vált, hogy az időközben megalakított ARTISJUS mind az SZJH vagyona, mind pedig az állami feladatok túlnyomó többsége tekintetében általános jogutóda az SZJH-nak. Ezekkel a szabályokkal e tanulmányban bővebben nem foglalkozunk.

¹⁵⁶ A Magyar Reprográfiai Szövetség (RSZ) és a Magyar Szak- és Szépirodalmi Szerzők és Kiadók Reprográfiai Egyesülete (MASZRE) később jöttek létre.

jogkezelést. Ez a lehetőség nyitva állt az alkotóművészek előtt is, a jogosultak azonban önálló közös jogkezelő egyesület alapítása mellett döntöttek (HUNGART).

3.1.4. A közös jogkezelés hatályos szervezeti és szabályozási keretei az új Szjt. alapján

Az R. korszerűnek és időtállóknak mondható szabályai apróbb módosításokkal kerültek át az Szjt.-be, így az alapelvi szintű szabályok is változatlanok:

- országosan (műfajonként) csak egy-egy szervezet vehető nyilvántartásba;
- a törvényi csoportosítástól el lehet térni, ha az nem jár a jogkezelés hatékonyságának csökkenésével, viszont elősegíti a jogkezelés hatékonyságának növelését;
- a közös jogkezelők szervezeteinek kötelező jogi formája az egyesület, amelyet az érintett jogosultak önkéntesen hoznak létre, és amely tagsággal és önkormányzattal rendelkezik, továbbá a tevékenységét non-profit jelleggel folytatja;
- közös jogkezelőként csak olyan egyesületek működhetnek, amelyeket a bíróság és a kijelölt miniszter ilyenként nyilvántartásba vett (kettős nyilvántartásba vétel);
- lehetőség van a nyilvántartásba vett egyesületek közötti „munkamegosztás” módosítására, ha az érintett egyesületek erről megállapodtak, és a nyilvántartásba vétel feltételei mindegyik egyesületnél továbbra is adóttak.

A fentieknek megfelelően az Szjt. 86. §-a (1) bekezdésének második mondata – hasonlóan az R. 2. §-ának (1) bekezdéséhez – így szól: „A nyilvántartásba közös jogkezelést végző szervezetként csak egyesület (Ptk. 61–64. §) vehető fel.” A (2) bekezdés pedig – ugyancsak az R. mintájára – azt rögzíti, hogy országosan csak egy-egy egyesület vehető nyilvántartásba a tételesen meghatározott művekkel és teljesítményekkel kapcsolatos szerzői és szomszédos jogok közös kezelésére.

Az Szjt.-ben biztosított felhatalmazás alapján került kiadásra a szerzői és szomszédos jogok közös kezelését végző egyesületek nyilvántartásának szabályairól szóló 16/1999. (XI. 18.) NKÖM rendelet (Kjvr.).

Az Szjt. és a Kjvr. értelmében tehát egy adott területre, vagyis a művek, teljesítmények meghatározott csoportjára csak egy közös jogkezelőt lehet nyilvántartásba venni. Lehetőség van viszont arra, hogy a törvényben nem említett jogok kezelésére is a jogosultak alakítsanak egyesületet, illetve a törvény szerinti csoportosítástól¹⁵⁷ az érintett jogosultak egyező akarattal eltérjenek. Annak sincs akadálya, hogy egy jogosulti kör különböző jogait más-más egyesület kezelje, vagy az Szjt. felsorolásában nem nevesített jogok kezelésére is létrejöjjön közös jogkezelő egyesület.¹⁵⁸

Ugyancsak a monopolhelyzet oldását szolgálja az a szabály, amely szerint a már nyilvántartásba vett közös jogkezelő egyesületek megállapodhatnak az általuk kezelt jogok, illetve az ezekhez a jogokhoz tartozó jogosultak egymás közötti átcsoportosításáról.¹⁵⁹ A jogkezelők közötti megállapodást követően a miniszter a nyilvántartásba vételi határozatukat módosítja, ha a nyilvántartásba vétel feltételei valamennyi érintett egyesületnél

¹⁵⁷ 1. irodalmi és zenei művek, 2. egyéb alkotóművészeti alkotások, 3. filmalkotások, 4. előadóművészi teljesítmények, 5. hangfelvételek

¹⁵⁸ Szjt. 86. § (2)–(3) bekezdés

¹⁵⁹ Ilyen megállapodás keretében kerültek át a filmírók, a forgatókönyvírók, illetve az őket megillető közös jogkezelés körébe tartozó jogdíjigények az ARTISJUS-tól a FilmJus-hoz 2003-ban.

megvalósulnak, továbbá fennállnak a Kjvr. 6. §-ának (1) bekezdésében foglalt alábbi feltételek:

- a) a módosítást valamennyi, a megállapodást aláíró nyilvántartásba vett egyesület a megállapodás tartalmának megfelelően külön-külön egybehangzóan kéri,
- b) a kérelemhez az érintett egyesületek csatolják a bejegyzés módosításának alapjául szolgáló szerződésüket,
- c) a szerződés tartalmából megállapítható, hogy az hozzájárul a jogkezelés hatékonyságának fokozásához, és
- d) a szerződés tartalmazza, hogy bármely okból történő megszűnése esetén a szerződés tárgyát képező szerzői, illetve szomszédos jogok közös kezelése folyamatos és zavartalan marad.

A monopolhelyzetre is tekintettel az Szjt. szigorú feltételekhez köti a jogkezelő egyesületek nyilvántartásba vételét. A Kjvr. ehhez csak annyit tesz hozzá, hogy pontosítja az egyesületek nyilvántartásba vételére irányuló kérelméhez szükséges okiratok és egyéb feltételek körét.

A nyilvántartásba vételről szóló jogerős határozat alapján a miniszter közleményt jelentet meg a közös jogkezelő szervezetekről a Magyar Közlönyben. A Kjvr.-ben meghatározott feltételek együttes fennállása esetén lehetőség van a nyilvántartás módosítására. A Kjvr. rendelkezik az egyesületek törléséről is. Eszerint akkor kell törölni a közös jogkezelőt a minisztériumi nyilvántartásból, ha megszűnt és a bíróság törölte a bejegyzését, továbbá, ha a szabályok megszegése miatt írásbeli figyelmeztetésre kerül sor és az egyesület az abban meghatározott határidőn belül sem teljesíti az előírt feltételeket.

3.1.4.1. A közös jogkezelők nyilvántartásba vétele az Szjt. alapján

Az Szjt. értelmében a nyilvántartásban fel kell tüntetni, hogy az érintett egyesület milyen jogkezelési tevékenységet folytat. Az egyes közös jogkezelési jogcímek jogszabályi rendelkezései azonban mások az Szjt.-ben, mint az R.-ben, ezért vált szükségessé a korábban már bejegyzett közös jogkezelő szervezetek (ARTISJUS, HUNGART, FilmJus, MSZSZ-EJI, MAHASZ) miniszteri nyilvántartásba vételi határozatainak megújítása. Erre 2000. január 17-én került sor; a megújított nyilvántartásba vételi határozatok a Magyar Közlöny 2000/10. számában kerültek közzétételre.

Az új nyilvántartásba vételi határozatok leképezték az 1997-es határozatokat, érdemi változást (bővülést) az önkéntes közös jogkezelési jogcímek jelentettek a HUNGART, a FilmJus és a MAHASZ esetében. 2001-ben külön eljárásban történt meg a Magyar Reprográfiai Szövetség (RSZ) nyilvántartásba vétele. Ezt a szervezetet az ARTISJUS és a HUNGART alakította a fénymásolással és más hasonló módon többszörözött művek szerzőit megillető jogdíjak kezelésére. A reprográfiai díjigény érvényesítése a szépirodalmi és szakirodalmi művek kiadóit és szerzőit tömörítő egyesület (MASZRE) megalakulásával vált teljessé (2002).

Az Szjt. előírásainak és a törvényi szakaszok számozásának megfelelő nyilvántartásba vételt követően több közös jogkezelő szervezet esetében került sor időközi módosításokra, pontosabban határozataik kiegészítésére a tevékenységi kör bővülése – döntően a jogosultak önkéntes elhatározásán alapuló szerzői és szomszédos jogok gyakorlása – kapcsán. (Ezekről bővebben az audiovizuális területet érintő jogdíjközlemények bemutatásáról szóló fejezetben lesz szó.)

3.1.4.2. A nyilvántartásba vétel kellékei

Az Szjt. 88. §-ának (1) bekezdése felsorolja azokat az érdemi követelményeket, amelyek teljesítése nélkül egy szervezet sem jogosítható közös jogkezelési tevékenységre.¹⁶⁰ Ezeknek a feltételeknek értelemszerűen a jogkezelés tartama alatt végig fenn kell állniuk. A részletekbe menő szabályozás indoka egyfelől a jogosultak és a felhasználók fokozottabb védelme, másfelől az, hogy a jogkezelés kötelező hatályát az Szjt. a díjigényeken túl egyes esetekben kizárólagos engedélyezési jogokra is kiterjeszti.

A nyilvántartásba vétel feltételeinek együttesen és egyenként is fenn kell állniuk. Megvalósulásuk mértéke ugyanakkor eltérő lehet. Ha a nyilvántartásba vétel iránt egy-egy jogosult csoportra és jogosultságra több, egymással versengő kérelem van, azt az egyesületet kell kijelölni, amelyik a feltételek összességének legjobban megfelel (ilyen „versenyre” azonban még nem volt példa a közös jogkezelés hazai történetében).

E feltételekkel kapcsolatban az alábbiakat emeljük ki:

— az a rendelkezés, hogy a közös jogkezelést végző szervezethez valamennyi érintett jogosult csatlakozhat [88. § (1) bekezdés *a*) pont], azt is jelenti, hogy a jogkezelő szervezetbe külföldiek is beléphetnek;

— a reprezentativitás [88. § (1) bekezdés *b*) pont], vagyis a jogosultak meghatározó többségének képviselője elsősorban a kiterjesztett hatályú közös jogkezelés miatt előfeltétel;

¹⁶⁰ Szjt. 88. § (1) Az az egyesület vehető a közös jogkezelést végző szervezetek nyilvántartásába,
a) amelyhez valamennyi érintett jogosult – megbízást adva az egyesületnek a közös jogkezelésre – csatlakozhat az alapszabályban meghatározott feltételek teljesítése esetén;
b) amelynek tagja, vagy amelyhez csatlakozni kíván az egyesület által megjelölt jogkezelési tevékenységben érdekelt belföldi jogosultak jelentős része;
c) amely – munkavállalói révén – rendelkezik a közös jogkezeléshez és a nemzetközi kapcsolattartáshoz szükséges, megfelelő szakismerettel és gyakorlattal;
d) amely felkészült a közös jogkezeléshez kapcsolódó adatok kezelésére;
e) amely az érintett külföldi jogosultak jogainak közös kezelését végző, a bel- és külföldi felhasználás szempontjából fontos szervezetekkel kölcsönös képviselői szerződéseket kötött, vagy ilyen szerződések megkötésére irányuló kölcsönös szándéknyilatkozatokkal rendelkezik;
f) amelynek alapszabálya rendelkezik arról, hogy az egyesület

1. célja az érintett jogosultak jogainak közös kezelése, valamint e jogosultak érdekeinek védelme, különösen a közös jogkezelés körébe tartozó vagyoni jogok saját nevében történő gyakorlása és érvényesítése a bíróság és a hatóságok előtt,

2. adatbázist vezet a közös jogkezelés alá tartozó bel- és külföldi művekről, szomszédos jogi teljesítményekről, illetve jogosultakról,

3. a közös jogkezelést nem vállalkozási tevékenységként végzi, és – ha van ilyen – kiegészítő vállalkozási tevékenységének eredményét csak költségeinek csökkentésére használja fel,

4. működésének költségeit a befolyó jogdíjakból kezelési költség címén levont összegekből, valamint – ha az alapszabály ezt egyébként előírja – a tagdíjakból fedezi,

5. a közös jogkezeléssel elért és az indokolt kezelési költséggel csökkentett bevételét felosztási szabályzata alapján felosztja az érintett jogosultak között, függetlenül attól, hogy azok tagjai-e vagy sem.

(2) Annak megállapításakor, hogy az egyesületnek tagja-e vagy ahhoz csatlakozni kíván-e az érintett jogosultak jelentős része, a jogosultak létszámát és a jogdíjakból való részesedésük arányát egyaránt figyelembe kell venni.

(3) Az egyesületet a közös jogkezeléshez kapcsolódó adatok kezelésére felkészültnek kell tekinteni, ha biztosítani tudja az érintett jogosultak, illetve a közös jogkezelés körébe tartozó művek vagy szomszédos jogi teljesítmények, valamint a különböző felhasználások olyan nyilvántartását, amely lehetővé teszi a jogdíjak felosztását és kifizetését a jogosultak számára.

(4) Ha ugyanazon jogosult csoport ugyanolyan jogosultságának a kezelésére vonatkozóan több olyan egyesület kéri nyilvántartásba vételét, amely megfelel a nyilvántartásba vétel feltételeinek, közülük azt az egyesületet kell nyilvántartásba venni, amelyik a feltételeket összességében a legjobban tudja megvalósítani.

— a megfelelő munkaszervezet, szakismeret, adatkezelés követelménye [88. § (1) bekezdés *c)–d)* pontok] a közös jogkezelés jogi, gazdasági, ügyvitel-gépesítési hatékonyságát alapozza meg;

— a kölcsönös képviseleti szerződések kötése [88. § (1) bekezdés *e)* pont] külföldi közös jogkezelőkkel a külföldi jogosultakkal való zökkenőmentes együttműködés és elszámolás miatt szükséges. (Abban az esetben, ha valamelyik egyesület olyan önkéntes közös jogkezelőkénti bejegyzést kér, amely eleve csak belföldi jogosultak művei, teljesítményei képviseletére szolgál, a külföldiek képviseletére vonatkozó szerződések hiánya valószínűleg nem lehet a bejegyzés akadálya.);

— a non-profit alapon működő [88. § (1) bekezdés *f)* pont 3. alpont] közös jogkezelő szervezetek kizárólag kiegészítő jelleggel végezhetnek vállalkozói tevékenységet a főtevékenységet, illetve annak bevételét nem veszélyeztetve;

— a beszedett jogdíjak felosztásánál alapkövetelmény, hogy legyen a jogosultak közötti egyedi felosztás, és annak során nem lehet különbséget tenni az egyesületi tagok, valamint az egyéb jogdíjjogosultak között [88. § (1) bekezdés *f)* pont 5. alpont]¹⁶¹.

A nyilvántartásba vételre irányuló eljárásra a közigazgatási hatósági eljárás és szolgáltatás általános szabályairól szóló 2004. évi CXL. törvény (Ket.) szerint kerül sor. Ez azt jelenti, hogy első fokon a kormány tagja (jelen esetben az oktatási és kulturális miniszter) jár el, akinek a nyilvántartásba vételt megtagadó döntése ellen államigazgatási úton nincs helye fellebbezésnek (Ket. 109. §). Lehetőség van ugyanakkor a döntés bíróság előtti megtámadására.

A miniszter a nyilvántartásba vételt a Magyar Közlönyben teszi közzé [Szjt. 89. § (3) bekezdés]. A egyesületek nevééről és az általuk végzett közös jogkezelési tevékenységekről megjelentetett miniszteri közlemény a jogszerű működés feltétele, és egyúttal a felhasználók érdekeit is hatékonyan szolgálja.

3.1.4.3. A közös jogkezelés felügyelete

Az Szjt. a közös jogkezelő egyesületek nyilvántartását végző miniszterhez telepíti a felügyeleti, ellenőrzési hatáskört. Ez a rendelkezés természetesen nem érinti az ügyészség általános törvényességi felügyeletét, valamint a bíróságok ellenőrző szerepét (az egyesületek bírósági bejegyzése vagy nyilvántartásból való esetleges törlése során).

A nyilvántartás és a felügyelet tekintetében a miniszter a Ket.-nek a hatósági ellenőrzésre vonatkozó szabályai szerint jár el, ennek megfelelően a jogkezelő szervezet előzetesen értesítenie kell az ellenőrzésről; az ellenőrzés eredményes ellátásához szükséges helyiségbe beléphet; az iratokat megtekintheti; a szervezet képviselőjétől felvilágosítást kérhet; egyéb bizonyítást folytathat le. Jogszabálysértés esetén az ellenőrzést végző szerv köteles megtenni a szükséges intézkedést, amely magában foglalhatja szabálysértési, polgári vagy büntetőeljárás kezdeményezését is. A felügyelet körében a miniszter azt ellenőrzi, hogy a jogkezelő egyesületnél folyamatosan megvalósulnak-e a nyilvántartásba vétel feltételei,

¹⁶¹ A felosztási szabályzatoknak külföldre is kiható hatályuk van, mert a kölcsönös képviseleti szerződések szerint a belföldön beszedett és felosztott jogdíjakat alapvetően a külföldiek is a belföldi felosztási szabályzat szerint kapják. Az előadóművészi, a hangfelvétel-előállítói és az irodalmi reprográfiai jogdíjakat kezelő szervezetek nem minden jogdíjat osztanak fel egyedi módon jogosultakra. A nemzetközi képviseleti szerződések e szervezetek között több esetben úgy szólnak, hogy a külföldieknek járó részt mindkét fél visszatartja, és a saját belföldi jogosultjai között osztja fel.

továbbá, hogy az alapszabály, a felosztási szabályzat és más belső szabályzat rendelkezései nem ütköznek-e a szerzői jogi szabályokba [Szjt. 93. § (1) bekezdés].¹⁶²

A miniszter ezt az ellenőrzési-felügyeleti-intézkedési jogát nem közvetlenül, hanem a minisztérium azon szervezeti egységén keresztül gyakorolja, amelyik a közös jogkezelő szervezetek nyilvántartásáért és a jogdíjkiemlények jóváhagyásának előkészítéséért felel. Ez jelenleg a Jogi Főosztály.

A felügyelet részeként a közös jogkezelő egyesület megküldi a miniszternek az alapszabályát, szervezeti és működési szabályzatát, felosztási szabályzatát, azoknak a tagjainak a névsorát, akik nevük e célból történő közléséhez hozzájárultak, ügyintéző és képviselői szerve tagjainak névsorát, éves beszámolóját és a külföldi közös jogkezelő szervezetekkel kötött kölcsönös képviselői szerződéseit. A tagnévsor, valamint az ügyintéző és képviselői szerv névsora kivételével a felsorolt dokumentumokat a miniszter az MSZH elnökének is megküldi. A megküldésre nem kötelező jelleggel, hanem az MSZH elnökének kifejezett kérésére kerül sor annak érdekében, hogy az MSZH hatékonyabban és teljes körűen láthassa el a szellemi tulajdon védelmével összefüggő kormányzati feladatait [Szjt. 93. § (2) és (4) bekezdés].

A közös jogkezelés felügyelete körében a miniszter háromféle intézkedéssel élhet [Szjt. 93. § (3) bekezdés]. A legenyhébb szankció az írásbeli figyelmeztetés, amelyben a miniszter kezdeményezi a jogszerűség helyreállítását – megfelelő határidő kitűzésével. Megjegyezzük, hogy ilyen figyelmeztetéssel az ügyészség is élhet, a miniszter intézkedésétől függetlenül. A miniszter továbbá megkeresheti az ügyészséget is törvényességi felügyeleti intézkedés céljából. Egyesületek esetében az ügyész leggyakrabban alkalmazott intézkedése a felszólalás (törvénysértő gyakorlat vagy mulasztásban megvalósuló törvénysértés megszüntetése érdekében) és a figyelmeztetés (jövőbeni törvénysértés veszélye esetén a törvénysértés megelőzése érdekében). Az egyesülési jogról szóló 1989. évi II. törvény (Etv.) értelmében, ha a szervezet működésének törvényessége másképp nem biztosítható, az ügyész a bírósághoz fordulhat annak érdekében, hogy az tegye meg a szükséges lépéseket. Ha a szervezet működésének törvényessége másképp nem biztosítható, a szervezet felosztatásának kimondására is lehetőség van. Legvégső esetben a miniszter is törölheti a közös jogkezelő egyesületet a nyilvántartásból.¹⁶³

¹⁶² Információink szerint az Szjt. szerinti átfogó miniszteri ellenőrzésre még egyetlen alkalommal sem került sor, csupán egy-egy konkrét ügy vagy bejelentés kivizsgálását folytatta le a minisztérium.

¹⁶³ Az Szjt.-ben foglalt felügyeleti intézkedések közül a miniszter a figyelmeztetéssel egy esetben élt, a másik két (súlyosabb) szankcióval még nem.

3.1.5. A közös jogkezelés típusai

Az Szjt. 2004. április 30-ig csak a kötelező közös jogkezelést és az önkéntes közös jogkezelést ismerte. Az Szjt. 2003. évi módosítása egy harmadik típust is létrehozott: a jogszabály által előírt olyan közös jogkezelést, amelyből a jogosultak (megfelelő határidővel) kiléphetnek. Ennek bevezetését az Szjt., valamint a BUE, a TRIPS-megállapodás, a WCT és az európai közösségi jog közötti összhang megteremtése indokolta.¹⁶⁴

Kiterjesztett hatályú közös jogkezelésről akkor beszélünk, ha egy jogkezelő jogosult valamely felhasználást engedélyezni, illetve díjigényt érvényesíteni, és ha ezt megteszi, akkor a felhasználó jogosulttá válik azonos feltételek mellett a közös jogkezelő által érintett valamennyi jogosult azonos műfajú művének felhasználására, akár tagja a jogosult a közös jogkezelő egyesületnek, akár nem.¹⁶⁵

Az egyébként kiterjesztett hatályú kötelező közös jogkezelés esetén nincs választásuk a jogosultaknak, míg a kiterjesztett hatályú önkéntes jogkezelés – mint ahogyan az elnevezése is mutatja – úgy jön létre, hogy a jogosultak előbb önkéntesen létrehoznak egy közös jogkezelési rendszert, és annak hatályát terjeszti ki aztán a törvény a kívülálló jogosultakra megfelelő feltételek megléte esetén. Egy további nagyon lényeges különbség az, hogy a kötelező közös jogkezelés esetén nincs módjuk a jogosultaknak arra, hogy kivonják jogaikat a közös rendszerből, míg a kiterjesztett hatályú önkéntes közös jogkezelés esetén ezt a lehetőséget biztosítani kell. Amennyiben nem kötelező a közös jogkezelés, a jogosult megfelelő határidőben¹⁶⁶ az egyesületnek eljuttatott írásbeli nyilatkozattal tiltakozhat művének vagy teljesítményének közös jogkezelése ellen. Erre nincs lehetősége a jogosultnak, ha a jogkezelés kötelező.¹⁶⁷

A kötelező közös jogkezelés audiovizuális szektort érintő esetei:

— nem színpadra szánt zenei és irodalmi művek földfelszíni és azzal egyidejű műholdas sugárzásának vagy vezetékes nyilvánossághoz közvetítésének szerzői engedélyezési jogai [Szjt. 27. § (1) bekezdés], kezeli: ARTISJUS;

¹⁶⁴ Ennek okait az egyes iparjogvédelmi és szerzői jogi törvények módosításáról szóló 2003. évi CII. törvény miniszteri indokolása a következőképpen foglalta össze: „Az Szjt. jelenleg hatályos (a nyilvános előadási jogok kötelező közös jogkezeléséről szóló) 25. §-ának (1) bekezdése nem áll összhangban a BUE-val és ennek következtében a TRIPS-megállapodással, a WCT-vel és az európai közösségi joggal sem. A BUE 11. cikke (1) bekezdésének (i) pontja és 11ter cikke (1) bekezdésének (i) pontja kizárólagos jog biztosítását írja elő a nyilvános előadás esetében, anélkül, hogy módot adna e jog gyakorlásának feltételekhez való kötésére vagy korlátozására úgy, ahogy ezt például a 11bis cikk (2) bekezdése megteszi az ott szabályozott felhasználások tekintetében. Az a tény, hogy a 11bis cikk (2) bekezdéséhez fogható szabály nem található a BUE 11. és 11ter cikkében, aligha magyarázható mással, mint azzal, hogy a 11. és a 11ter cikkben szabályozott felhasználások esetében a BUE nem ad módot olyan feltételek előírására, amelyek a 11bis (2) cikke alapján megengedhetők. Különben a 11bis cikk (2) bekezdésére nem volna szükség.”

¹⁶⁵ A 2003. évi CII. törvény 58. §-ához fűzött miniszteri indokolás szerint „a kiterjesztett hatályú, a kilépés lehetőségét biztosító jogkezelés, amely nemzetközileg széles körben elterjedt és elfogadott, kellően erős pozíciót teremt a közös jogkezelő szervezetek számára, a gyakorlatban igazoltan működőképes, és jobbiztonságot nyújt mind a jogosultak, illetve a közös jogkezelő szervezetek, mind pedig a felhasználók számára. A módosítás anélkül tesz eleget e harmonizációs követelményeknek, hogy a nyilvános előadási jog közös jogkezelés útján való gyakorlását, a közös jogkezelési rendszer működését veszélyeztetné vagy akár csak számottevően befolyásolná.”

¹⁶⁶ A naptári év vége előtt legalább három hónappal, a következő év első napjánál nem korábbi hatállyal.

¹⁶⁷ Szjt. 91. § (2) bekezdés

— hangfelvételek bármilyen sugárzásáért, vezetékes nyilvánossághoz közvetítéséért [kivéve az Szjt. 26. §-ának (8) bekezdésében szabályozott on-line-lehívásos felhasználást] és nyilvános előadásáért a hangfelvétel-előállítókat és az előadóművészeket megillető megfelelő díjazás iránti igények (77. §), kezeli: MSZSZ-EJI;

— sugárzott vagy vezetékes saját műsor egyidejű, változatlan és csonkítatlan továbbközvetítése miatti szerzői engedélyezési jogok, előadóművészi, hangfelvétel- és filmelőállítói díjigények (ún. kábeltévé-jogdíjak) [Szjt. 28. §, 73. § (3) bekezdés, 77. § (3) bekezdés], kezeli: ARTISJUS, FilmJus, HUNGART, MSZSZ-EJI, MAHASZ.

A kilépést megengedő közös jogkezelés audiovizuális szektort érintő esetei:

— nem színpadra szánt zeneművek és szépirodalmi művek földfelszínivel egyidejű műholdas sugárzásának és saját műsorral vezetékes nyilvánossághoz közvetítésének szerzői engedélyezési jogai [Szjt. 27. § (2) bekezdés, 26. § (7) bekezdés és 27. § (3) bekezdés], kezeli: ARTISJUS;

— másként, mint sugárzással vagy saját műsor vezetékes nyilvánossághoz közvetítésével, így különösen nyilvánosság számára lehívással hozzáférhetővé tételre (on-line-lehívásos felhasználására) vonatkozó előadóművészi és nem színpadra szánt zenei és rövidebb szépirodalmi művek esetén fennálló szerzői engedélyezési jogok [Szjt. 74. § (2) bekezdés és 27. § (3) bekezdés], kezeli: MSZSZ-EJI, ARTISJUS;

— előadás, illetve nem színpadra szánt zenemű sugárzás vagy a nyilvánossághoz átvitel céljára készült rögzítésének szomszédos jogi díjazási igényei, illetve szerzői engedélyezési jogai [Szjt. 74. § (2) bekezdés, 26. § (6) bekezdés és 19. §] kezeli: MSZSZ-EJI, ARTISJUS.

Az önkéntes közös jogkezelés audiovizuális szektort érintő esetei:

— filmalkotások sugárzással vagy egyéb módon történő nyilvánossághoz közvetítése után járó filmelőállítói díjigények [Szjt. 66. § (3) bekezdés és Médiatv. 75. § (7) bekezdés],

— képző-, ipar- és fotóművészeti alkotások nyilvánossághoz közvetítése, így különösen sugárzása vagy vezetékes nyilvánossághoz közvetítése és a nyilvánosság számára lehívással hozzáférhetővé tétele (on-line-lehívásos felhasználás) után járó szerzői díjigények (26. §).

Ha az önkéntes közös jogkezelés körében történő engedélyezés ellen tiltakozik a jogosult, ez a jogkezelés egészéből való kilépést eredményezi, mivel nem lehet bizonyos felhasználásokat, felhasználási módokat benntartani, másokat pedig kivinni a közös jogkezelésből. Az ugyanis teljességgel ellehetetlenítené a közös jogkezelést, ha a tagok egyenként kizárhatnák műveiket, teljesítményeiket a közös jogkezelésből.¹⁶⁸

A fentiekkel kapcsolatban meg kell jegyezni, hogy az Szjt. 86. §-ának (2) bekezdése alapján a már bejegyzett közös jogkezelők olyan, általuk képviselt műfajára vagy teljesítményre vonatkozó további felhasználási jogok vagy jogdíjigények kezelésére is felhatalmazhatók, amelyek a műszaki fejlődés eredményeként később jelennek meg, így az

¹⁶⁸ A 2003. évi CII. törvény 74–75. §-aihoz fűzött miniszteri indokolás szerint „a jogosultnak az Szjt. 91. §-ának (2) bekezdése alapján tett nyilatkozata nem tehet különbséget a közös jogkezelés alá tartozó azonos műfajú művek (teljesítmények) között, és egységesen csak a közös jogkezelés alá tartozó adott felhasználás egészére vonatkozhat. A legalább három hónappal előre, a következő év kezdetére való írásbeli bejelentés követelményét az indokolja, hogy a következő évi felhasználási szerződések előkészítése rendszerint a második félévben kezdődik meg, s a közös jogkezelő szervezetnek tudnia kell, mekkora repertoárral számolhat.”

eredeti nyilvántartásba vételükről szóló határozatban még nem szerepeltek. Ez különösen az audiovizuális területen eredményezhet változásokat, bár a digitális átállásnak közvetlenül nincs hatása a jogdíjigények kezelésére. A szerzői és szomszédos jogi díjigények ugyanis a műsorterjesztőkkel szemben nem érvényesíthetőek, ezért a digitális átállás során kijelölésre kerülő multiplex-szolgáltatók sem szembesülnek jogdíjfizetési teherrel.

Az Szjt. 86. §-ának (3) bekezdése módot ad arra is, hogy a jogosultak eddig egyedileg gyakorolt jogait önként közös jogkezelésbe vigyék. A közös jogkezelés természetesen csak ott lehet indokolt, ahol a nagyobb közvetlen szerzői ellenőrzést és közvetlen ártárgyalást jelentő egyedi szerződéskötési rendszer működésképtelen, vagyis a közös jogkezelés nélkül az illető jog a jogosultak széles köre számára gyakorlatilag üres, értéktelen lenne. Ezt azonban a Kjvr. 2. §-a értelmében az önkéntes közös jogkezelést bevezetni kívánóknak kell indokolniuk és igazolniuk.¹⁶⁹ Ilyen önkéntes jogkezelés keretében gyakorolja a FilmJus a filmalkotások sugárzással vagy egyéb módon történő nyilvánosságához közvetítése után járó filmalkotói díjigényeket. A Televíziós Műsorszolgáltatók Szövetsége (TMSZ) vitatja e jog kiterjesztett hatályú önkéntes közös jogkezelésbe vételének jogalapját, illetve feltételeinek meglétét, ezért bíróság előtt támadta meg az OKM jogelődjének [Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma (NKÖM)] erről szóló közigazgatási döntését. A TMSZ álláspontja szerint ugyanis nem áll fenn a közös jogkezelés törvényi feltétele, amely szerint a kezelt jog a szerzői jogi jogosultak által egyedileg nem gyakorolható hatékonyan.¹⁷⁰

Meg kell említeni, hogy a rádió- és televízió-szervezetek mint szomszédos jogi jogosultak számára az Szjt. nem állapít meg közös jogkezelés alá tartozó díjigényeket. Ennek oka az lehet, hogy a rádió- és televízió-szervezetek száma – bel- és külföldön egyaránt – mindeddig az egyedi érvényesíthetőség határán belül maradt. Tény ugyanakkor, hogy a közös jogkezelés szóba jöhetne a műsoraik egyidejű nyilvánosságához (tovább)közvetítésénél.

3.1.6. A közös jogkezelés egyéb szabályai (joghatályos teljesítés, perlési képesség, vélelem, tájékoztatás a védettségről, adatszolgáltatás)

Ha a felhasználó egy, az adott felhasználási jog tekintetében nyilvántartásba nem vett jogkezelőnek teljesít, akkor nem mentesül a jogdíjfizetés terhe alól, vagyis az illető felhasználó kiteszi magát a kétszeres fizetés és a jogsértés egyéb következményei kockázatának.¹⁷¹ Ez a szabály aggálymentesen tud érvényesülni a kötelező közös jogkezelés esetében, ahol a felhasználónak nem kell tartania attól, hogy egyes jogosultak a közös jogkezelésen kívül maguk gyakorolják az engedélyezési jogukat. A kiterjesztett hatályú közös jogkezelés és önkéntes közös jogkezelés esetköreinél viszont előfordulhat, hogy egyes szerzői vagy szomszédos jogi jogosultak az összes műveikre, illetve teljesítményeikre a jogokat saját maguk gyakorolják, ilyenkor a nekik vagy ügynököknek, képviselőjüknek való fizetés természetesen joghatályos.

Az Szjt. 2006. január 1-jétől hatályos módosítása szerint a közös jogkezelő egyesületet a közös jogkezelés körébe tartozó vagyoni jogok gyakorlása és bíróság előtti érvényesítése során a szerzői vagy szomszédos jog jogosultjának kell tekintetni. Nem szükséges más jogosult perben állása ahhoz, hogy a közös jogkezelést végző egyesület az igényét bíróság

¹⁶⁹ A szerzői jogi törvény magyarázata (szerk.: Gyertyánfy Péter), CompLex Kiadói Kft. Budapest, 2006, 460. old.

¹⁷⁰ Erről bővebben lásd a 3.4.4.6. pontban írtakat.

¹⁷¹ Szjt. 87. § (1) bekezdés

előtt érvényesítse.¹⁷² Ennek indoka elsődlegesen az, hogy a közös jogkezelő szervezet – legyen az kötelező vagy önkéntes jogkezelés – végzi a felhasználás jogosítását, és áll közvetlen, szerződéses kapcsolatban a felhasználókkal. Mivel a beszedett jogdíjakkal felosztásukig sajátjaként rendelkezik, a perlési képességének biztosítása feltétlenül szükséges.

A nyilvántartásba vett közös jogkezelő szervezet sajátjaként rendelkezik a beszedett jogdíjakról mindaddig, amíg azt fel nem osztja a jogosultaknak.¹⁷³ Ez azt jelenti, hogy a kötelező közös jogkezelés keretében érvényesített díjigények beszedését követően a jogkezelő saját felosztási szabályzata szerint végzi el az egyedi felosztást. Egyes jogdíjaknál, így pl. az egyidejű változatlan továbbközvetítésért járó jogdíj esetében (Szjt. 28. §) célszerűségi szempontból az ARTISJUS az egyetlen beszedő szervezet, így ezek a jogdíjak évenként egy összegben kerülnek átutalásra a többi érintett közös jogkezelő részére. Így ezeknél a jogdíjaknál a rendelkezési jog megoszlik, az átutalásig az ARTISJUS-t, azt követően a felosztásig a többi jogkezelő szervezetet illeti meg a rendelkezési jog.¹⁷⁴

A közös jogkezelésre tartozó esetekben az Szjt. azt a vélelmet állítja fel, amely szerint a felhasznált művek, illetve szomszédos jogi teljesítmények védelemben részesülnek.¹⁷⁵ Az említett műveknél és teljesítményeknél tehát a főszabály az, hogy a közös jogkezelés körében felhasznált művek és teljesítmények – az ellenkező bizonyításáig – védelem alatt állnak.

A közös jogkezelő szervezetek az általuk kezelt jogokról és az általuk képviselt jogosultakról adatbázist vezetnek.¹⁷⁶ Ezek az adatbázisok szolgálnak alapul a jogdíjak felosztásához, továbbá a felhasználók tájékoztatására arra vonatkozóan, hogy a kérdéses mű, illetve szerző szerepel-e az adatbázisban. Ezzel összhangban a közös jogkezelő szervezet az általa végzett jogkezelés körében a felhasználó írásbeli kérésére – költségtérítés ellenében – írásbeli tájékoztatást köteles adni arról, hogy a felhasználó által egyedileg megjelölt mű, illetve szomszédos jogi teljesítmény védelemben részesül-e.¹⁷⁷

A közös jogkezelő szervezet a díjszabásban a felhasználásra való jogosítás feltételeként előírhatja, hogy a felhasználó fizesse meg a díjszabás szerinti díjat, továbbá szolgáltatson adatot a felhasznált művekről, illetve szomszédos jogi teljesítményekről.¹⁷⁸ E rendelkezés elsődleges indoka az, hogy lehetnek olyan felhasználási módok, amelyek esetében – magas kockázati tartalmuk vagy egyéb ok miatt – a közös jogkezelő szervezet előre kérheti a felhasználótól a díjat.

3.1.7. A jogdíjközlemények jóváhagyásának eljárása és a díjszabások alkalmazása¹⁷⁹

A régi Szjt. csak bizonyos tarifák megállapítását kötötte a művelődési és közoktatási miniszter jóváhagyásához. Az Szjt. ezzel szemben valamennyi, a közös jogkezelés körébe tartozó jogdíj és a felhasználás egyéb feltételeinek megállapításához megköveteli a miniszter

¹⁷² Szjt. 92. § (1) bekezdés

¹⁷³ Szjt. 92. § (2) bekezdés

¹⁷⁴ Az Szjt. Kommentárja, CompLex CD Jogtár

¹⁷⁵ Szjt. 92. § (3) bekezdés

¹⁷⁶ Az ARTISJUS ezen túlmenően további feladatokat is ellát: pl. jogutódok, örökösök nyilvántartása, tanácsadás.

¹⁷⁷ Szjt. 92. § (4) bekezdés

¹⁷⁸ Szjt. 92. § (5) bekezdés

¹⁷⁹ A jóváhagyási eljárás hiányosságaival és ezek kiküszöbölésének lehetőségeivel külön fejezetben foglalkozunk.

jóváhagyását.¹⁸⁰ Az R.-ből került át az Szjt.-be az a követelmény is, hogy a miniszter a jóváhagyás előtt véleményt kér a jelentős felhasználóktól és a felhasználók érdekvédelmi szervezeteitől.

Az Szjt. 2004. május 1-jétől hatályos módosítása két további állami szereplővel bővítette ki a díjszabások véleményezésébe bevont szervezetek körét: az MSZH elnökével és – a lehívásos-internetes [Szjt. 26. § (8) bekezdés, második mondat] felhasználások tekintetében – az informatikai és hírközlési miniszterrel [akinek feladatkörét a 2006. évi LV. törvény 2. §-ának e) pontja értelmében a gazdasági és közlekedési miniszter vette át]. Az MSZH elnökének és a gazdasági és közlekedési miniszternek véleményezési joga van, az oktatási és kulturális miniszter döntési joga érintetlen maradt. Az Szjt. e módosításához fűzött miniszteri indokolás szerint „*az MSZH e véleményezési jogkörében eljárva a speciális szellemi tulajdoni – azon belül szerzői jogi – szempontok érvényesítésével járulhat hozzá a miniszter döntéseinek megalapozottságához*”.

A gyakorlatban ez a folyamat a következőképpen működik:

— a közös jogkezelő szervezetek megküldik a jogdíjközlemény(ek) tervezetét az oktatási és kulturális miniszternek,¹⁸¹

— a minisztérium Jogi Főosztálya általában 14 napos határidővel¹⁸² kiküldi a tervezeteket a jelentős felhasználóknak és a felhasználók érdekvédelmi szervezeteinek,¹⁸³

— a beérkezett felhasználói észrevételekkel felszerelt tervezeteket a minisztérium Jogi Főosztálya megküldi az MSZH elnökének, valamint – a lehívásos jogdíjközlemények tervezeteit – a gazdasági és közlekedési miniszternek,

— a beérkezett vélemények figyelembevételével a Jogi Főosztály vagy felterjeszti a jogdíjközleményeket a miniszterhez jóváhagyásra, vagy a véleményeket megküldi a közös jogkezelőknek, kérve a vélemények megfontolását vagy megválaszolását, a tervezetek átdolgozását vagy a további egyeztetést,¹⁸⁴

— visszaküldés esetén a közös jogkezelő érdemben reagál a felhasználói véleményekre, illetve lefolytatja az újabb egyeztetéseket, és újra benyújtja a jogdíjközleményt – adott esetben annak átdolgozott változatát – jóváhagyásra,

— a miniszter jóváhagyja a jogdíjközleményt,

— a miniszteri jóváhagyást követően kerül sor a díjszabás közzétételére a Magyar Közlönyben.

Hangsúlyozni kell ugyanakkor, hogy a véleményezési jog nem egyetértési jog, tehát a miniszter végső soron a felhasználói érdek-képviselői szervezetek ellentétes véleményének fenntartása esetén is jóváhagyhatja a díjszabást. Ugyanez érvényes az MSZH és a GKM véleményére is.

¹⁸⁰ Szjt. 90. § (2) bekezdés első mondata

¹⁸¹ Egyes közös jogkezelők (pl. ARTISJUS) már a miniszteri megküldés előtt lefolytatják az egyeztető tárgyalásokat az érintett felhasználói érdekvédelmi szervezetekkel, és ezek dokumentumait, az esetleges megállapodásokat, egyetértéseket vagy észrevételeket csatolják a jogdíjközlemény tervezetéhez.

¹⁸² Több műsorszolgáltató észrevételezte, hogy sokszor a határidő lejártá előtt néhány nappal kapta kézhez a tervezeteket, így nehézségekbe ütközött a vélemény kialakítása. Ennek magyarázata azonban nem a felhasználók ellehetlenítésére irányuló szándékban, hanem a minisztériumi adminisztráció lassúságában, nehézségében keresendő. Az apparátus minden esetben bevárja az észrevételeket, és csak azok beérkezése, feldolgozása után terjeszti fel a tervezeteket a miniszterhez jóváhagyásra.

¹⁸³ 2006 júliusa előtt ezt a feladatot az NKÖM Államtitkársági Hivatala, illetve az ezen belül működő Igazgatási Főosztály végezte.

¹⁸⁴ A 2007. évi jogdíjközlemények tekintetében ez történt az MSZSZ-EJI és a FilmJus jogdíjközleményeivel.

A törvényi szabályozás nem határozza meg, hogy kit kell „jelentős felhasználónak” tekinteni, ami időnként zavarokat okoz az egyeztetési folyamatban. Kétségtelen tény, hogy a felhasználók „reprezentativitásának” feltételrendszerét nem is lehet olyan egzakt módon meghatározni, mint pl. a közös jogkezelő szervezetek esetében. A felhasználói oldal hatékony érdekérvényesítő képességét mutatja, hogy a problémás területeken kivétel nélkül létrehozták szakmai érdekvédelmi szervezeteiket, amelyek nagyobb súllyal tudtak és tudnak részt venni a közös jogkezelőkkel és a minisztériummal folytatott tárgyalásokban, jelentős médianyilvánosságot élveznek, pereket indítanak, és belépnek az általuk képviselt felhasználók ellen indított perekbe.¹⁸⁵

Az Szjt. kimondja azt is, hogy a díjszabás jóváhagyása csak az alkalmazás és a Magyar Közlönyben való közzététel feltétele, következésképpen nem zárja ki, illetve nem érinti más jogszabályok érvényesülését a jogdíjak és a felhasználás egyéb feltételei tekintetében.¹⁸⁶ Ebből következően nem kizárt a közös jogkezelő szervezet díjszabásának általános szerződési feltételként történő megtámadása (Ptk. 209–209/D. §-ok), továbbá helye van versenyjogi kontrollnak, illetve szankciónak gazdasági erőfölénnyel való visszaélés miatt a tisztességtelen piaci magatartás és a versenykorlátozás tilalmáról szóló 1996. évi LVII. törvény (Tpv.) alapján. Ezzel részben ellentétes véleményre helyezkedik „A szerzői jogi törvény magyarázata” című kézikönyv¹⁸⁷. Álláspontja szerint a közzétett díjszabás és a felhasználás egyéb feltételeinek egyensúlytalansága esetén a versenyjogi szabályozás, a Tpv. szerinti eljárás alkalmas eszköz lehet. A gazdasági erőfölénnyel való visszaélést jelentheti ugyanis, ha a közös jogkezelő szervezet a díjszabásaival „tisztességtelenül állapít meg eladási árakat” [Tpv. 21. § a) pont], hiszen „árújával” (a szerzői művel vagy kapcsolódó jogi teljesítménnyel) „ésszerűen helyettesítő árut” – éppen monopolhelyzete miatt – „nem [...] lehet beszerezni” [Tpv. 22. § (1) bekezdés a) pont]. A kézikönyv szerzői szerint a közös jogkezelők díjszabásait mint általános szerződési feltételeket a Ptk. 209. §-a alapján nem lehet tisztességtelenség címén megtámadni a polgári bíróság előtt. E díjszabásokat és általános szerződési feltételeket ugyanis az Szjt. szabályainak megfelelően állapítják meg, és a Ptk. 209 §-ának (5) bekezdése szerint „nem minősülhet tisztességtelennek a szerződési feltétel, ha azt jogszabály állapítja meg vagy jogszabály előírásainak megfelelően határozzák meg”. Az e szabályhoz fűzött törvényindokolás kimondja: „A bíróság ugyanis nem lehet jogosult jogszabályok igazságosságának megítélésére, másfelől a szerződési jog körében a kógens szabályozás tipikusan a gyengébb fél védelmére épül, illetve a törvényhozó a diszpozitív szabályokat már eleve az egyensúlyteremtő igazság elvei alapján határozza meg.” Az is nyilvánvaló, hogy a díjszabások alapján kötött szerződések nem „fogyasztói szerződések”, így azok külön szabályai itt nem jöhetnek szóba.¹⁸⁸

Az Szjt. 2004. május 1-jétől hatályos módosítása iktatta be azt a rendelkezést, hogy a jogdíjak miniszteri jóváhagyásának időpontjáig az előző időszakra megállapított és jóváhagyott díjszabást kell alkalmazni akkor is, ha az az időtartam, amelyre ez utóbbi díjszabást megállapították, időközben lejárt.¹⁸⁹ E rendelkezés azt a célt szolgálja, hogy ne legyen fennakadás és bizonytalanság a jogdíjak érvényesítésében, viszont – szükség esetén –

¹⁸⁵ TMSZ, Digitális Adathordozók Felhasználóinak Közhasznú Egyesülete (DAFKE)

¹⁸⁶ Szjt. 90. § (2) bekezdés, harmadik mondat

¹⁸⁷ A szerzői jogi törvény magyarázata (szerk.: Gyertyánfy Péter), CompLex Kiadói Kft. Budapest, 2006, 476. old.

¹⁸⁸ A szerzői jogi törvény magyarázata (szerk.: Gyertyánfy Péter), CompLex Kiadói Kft., Budapest, 2006, 475–476. old.

¹⁸⁹ Szjt. 90. § (3) bekezdés, második mondat

legyen elegendő idő a jóváhagyásra beterjesztett díjszabásokkal kapcsolatos viták rendezésére is.

A díjszabás alkalmazása során az egyenlő bánásmód követelményét meg kell tartani.¹⁹⁰ Ez azt jelenti, hogy a teljesen azonos helyzetben lévő felhasználóknak egyenlő elbánást kell nyújtani. Másrészt viszont – mivel a díjszabás minden részletessége ellenére sem tükrözheti minden egyes felhasználó konkrét körülményeit – olyan átalányszerződés, kedvezményes elbánás, elszámolási mód kiköthető, amely nem egy-egy felhasználó személyének, hanem valamennyi felhasználó sajátos helyzetének szól. Az ilyen kedvezmények feltételeit – például előleg fizetése, jó adatszolgáltatással vagy egyéb módon az ellenőrzés és általában a jogkezelés költségeinek csökkentése, pénzügyi garancia és egységes, központosított elszámolás a felhasználói szervezetek részéről – aztán az azonos helyzetben lévő valamennyi felhasználóra egyaránt alkalmazni kell.

3.1.8. Az egyeztető testület igénybevételeének lehetősége

Az egyeztető testület intézményét az Szt. vezette be.¹⁹¹ E jogintézmény eredete részben jogharmonizációs kötelezettség volt¹⁹², részben pedig az, hogy a Médiatv.-ben eszközölt Szt.-módosítás óta a sugárzó televíziók egyedileg engedélyezhetik műsoraik egyidejű vezetékes (kábeltelevés) továbbközvetítését. Korábban ez is közös jogkezelés hatálya alá tartozott, mint a szerzők és az egyéb szomszédos jogi jogosultak esetében. Az egyedi engedélyezés következtében egyes szervezetek – különösen a külföldi műholdas televízió-szervezetek – e joggyakorlás során olyan előnyöket próbáltak a maguk számára érvényesíteni, amelyek a másik oldal, vagyis a hazai kábeltelevíziós hálózatok számára teljesen elfogadhatatlanok voltak. E helyzetben fennállt a veszélye annak, hogy ha nem jön létre megegyezés, a nézők elesnek a népszerű műholdas programoktól. A kötelező egyeztető eljárás célja tehát az, hogy a jogosultak ne tagadják meg indokolatlan előnyökhöz és tisztességtelen feltételekhez ragaszkodva a vezetékes továbbközvetítéshez szükséges engedély megadását. Másként fogalmazva, az egyeztető eljárást az Szt. arra az esetre teremtette meg, ha a nyilvánossághoz – az eredetihez képest más szervezet közbeiktatásával – történő egyidejű változatlan továbbközvetítéssel kapcsolatban a felhasználó (tipikusan egy kábeltelevíziós szervezet) és a jogosultak, illetve azok közös jogkezelő szervezete között nem jön létre megállapodás a díjazásról és a felhasználás egyéb feltételeiről, és ezért bármelyik fél az egyeztető testülethez fordul.

A fentiekén túlmenően az Szt. 2004. május 1-jétől lehetővé teszi az egyeztető testület eljárását az érintett felek közös megegyezése alapján a művek, teljesítmények felhasználása ellenében fizetendő – nem az előbbi rendelkezés hatálya alá tartozó – díjazás és a felhasználás egyéb feltételei kapcsán felmerülő vitákban is, valamint igényjogosultságot biztosít egyes szabad felhasználások kedvezményezettjei számára, hogy a szabad felhasználásnak a jogosult általi lehetővé tétele érdekében az egyeztető testület eljárását kezdeményezzék.

¹⁹⁰ Szt. 90. § (4) bekezdés

¹⁹¹ Szt. 102–105/A. §-ok

¹⁹² A műholdas irányelv 11. cikke előírja a tagállamok számára egyeztető testület létrehozását és működtetését, amennyiben nem jön létre megállapodás egy műsorsugárzás vezetékes továbbközvetítésének engedélyezéséről. Az INFOSOC-irányelvre figyelemmel pedig a jogalkotó kiterjesztette az egyeztető eljárást a szabad felhasználással, valamint a hatásos műszaki intézkedésekkel kapcsolatos esetkörökre is.

Az egyeztető testület eljárására a választottbíráskodásról szóló 1994. évi LXXI. törvény eljárási rendelkezéseit kell megfelelően alkalmazni. Az egyetlen lényeges megkötés, hogy az egyeztető testület az SZJSZT-n belül működik, így tagjait is az SZJSZT tagjai közül kell (lehet) kiválasztani. Tagjainak száma csak páratlan számban határozható meg, megállapodás hiányában tagjaik száma: három. Eljárási szabályzatát az SZJSZT dolgozta ki és az – akkori nevén – igazságügyi miniszter hagyta jóvá. A konkrét ügyben eljáró egyeztető testület e szabályzat keretein belül alakítja ki saját eljárási szabályait és állapítja meg díjszabását. Az egyeztető testület tagjai függetlenek, pártatlanok, nem lehetnek semmilyen formában képviselői vagy alkalmazottjai semelyik félnek sem. Eljárásuk során utasítást nem fogadhatnak el, és teljes titoktartásra kötelezettek – az eljárás megszűnése után is.

Az egyeztető testület nem hoz érdemi határozatokat. Megállapodás hiányában megállapodás-tervezetet dolgoz ki, amit átad a feleknek. Ezt a felek vagy elfogadják (akár kifejezett nyilatkozattal, akár hallgatólagosan), vagy elutasítják. Ezt követően a sérelmet szenvedett fél legfeljebb kártérítési igénnyel fordulhat a bírósághoz, illetve versenyjogi eszközök állnak a rendelkezésére. A testület intézkedésével vagy a létrejött megállapodással szemben csak akkor van helye bírósági jogorvoslatnak, ha az egyeztető testület eljárási szabályt sértett.

Sajnálatos tény, hogy mind ez ideig sem a felhasználás ellenében fizetendő díjazás ügyében, sem más, a törvényben szabályozott ügyben nem fordultak az egyeztető testülethez. Ennek oka nyilvánvalóan az, hogy – a műholdas irányelv által meghatározott esetet kivéve – a testülethez egyoldalúan nem, csak az érintett felek közös megegyezésével lehet fordulni.¹⁹³

3.2. A közös jogkezelési tevékenység alkotmányjogi megközelítése

Az Sztj. preambuluma értelmében a szerzői jogi szabályozás céljai között szerepel a szellemi alkotás ösztönzése, a nemzeti és az egyetemes kultúra értékeinek megóvása, illetve a szerzők és más jogosultak, valamint a felhasználók és a széles közönség érdekei közötti egyensúly megteremtése és fenntartása. A preambulum kitér továbbá arra, hogy a szerzői jogi szabályozásnak az oktatás, a művelődés, a tudományos kutatás és a szabad információhoz jutás igényeire is tekintettel kell lennie, gondoskodva egyidejűleg a szerzői jog és a kapcsolódó jogok széles körű, hatékony érvényesüléséről. Valamennyi cél megvalósításakor figyelemmel kell lenni mind a nemzetközi, mind pedig az európai uniós szabályozásra.

A fent említett célok tekintetében a jogdíjak vonatkozásában kulcsszerepet játszik a köz- és a magánérdek kényes egyensúlyának kialakítása és fenntartása. A köz- és magánérdek alatt a felhasználók és a széles közönség érdekeit értjük egyrésztől, illetve a szerzők érdekeit másrésztől. Az egyensúly megteremtésében kiemelkedő szerepet játszanak az egyes alkotmányos alapjogok. A közérdeket, ezen belül a felhasználói érdekeket szolgálja a gazdasági verseny szabadsága [a Magyar Köztársaság Alkotmányáról szóló 1949. évi XX. törvény (Alkotmány) 11. §-a], ami biztosítja a minél kedvezőbb feltételeket kínáló felhasználást, továbbá a tudományos és művészeti élet szabadságához való jog (Alkotmány 70/G. §-a). A gazdasági versennyel összefüggésben kell megemlíteni a szerződési szabadságot és a diszkrimináció tilalmát [Alkotmány 70/A. § (1) bekezdés].

¹⁹³ Az egyeztető testület hatáskörének és szerepének esetleges bővítéséről a VII. fejezetben írunk.

Az említett alapjogokkal „szemben” a magánérdeket, így a szerzők érdekeit védi az emberi méltósághoz való jog [Alkotmány 54. § (1) bekezdés], illetve a tulajdonhoz való jog (Alkotmány 13. §), amelyek közül az előbbi szerzői jogi leképezése a szerző személyhez fűző jogai, míg utóbbinak a szerző vagyoni jogai.¹⁹⁴ A közös jogkezelő szervezetek tekintetében elsősorban a tulajdonhoz való jog vizsgálata jelentős. Itt kell megemlíteni az egyesülési jogot [Alkotmány 63. § (1) bekezdés], továbbá a tudományos és művészeti élet szabadságát [Alkotmány 70/F § (1) bekezdés, 70/G. § (1) bekezdés] is.

3.2.1. Egyesülési jog

Az Alkotmány 63. §-ának (1) bekezdése szerint *„a Magyar Köztársaságban az egyesülési jog alapján mindenkinek joga van a törvény által nem tiltott célra szervezeteket létrehozni, illetőleg azokhoz csatlakozni.”*

Az Alkotmánybíróság értelmezése szerint az egyesülési jog mindenkit megillető szabadságjog. Ez a jog elsősorban jelenti a célra rendelt szervezet alapításának szabadságát, és az ehhez való csatlakozás önkéntességét, valamint az önkéntes kilépés lehetőségét. A szabadon létesített egyesület és ennek önkéntessége, kényszermentessége ugyanakkor garantálja egyúttal a meggyőződés, a szólás, a lelkiismeret és a véleménynyilvánítás szabadságát is.¹⁹⁵ Társadalmi szervezet tehát minden olyan tevékenység végzése céljából alapítható, amely összhangban áll az Alkotmánnyal, és amelyet törvény nem tilt.

A közös jogkezelés tekintetében az Sztj. kötelező formai követelményként fogalmazza meg az egyesületi formát (Ptk. 61–64. §-ok). Az Etv. 4/A. §-a az egyesületet a hatálya alá vonja. Az egyesület önkéntesen létrehozott, tagsággal és önkormányzattal rendelkező, tevékenységét nonprofit jelleggel folytató szervezet, amely nem képezi az államigazgatási rendszer részét, tehát működése magánjogi alapokon nyugszik.

Nem jelenti az egyesülés szabadságának mint alkotmányos alapjognak a sérelmét az, hogy a közös jogkezelési tevékenység végzését az Sztj. nyilvántartáshoz köti. A *„tevékenységre engedélyt a hatóságtól csak a részletes és nyilvános feltételeket teljesítő pályázók kapnak.”*¹⁹⁶

3.2.2. Gazdasági verseny szabadsága

Az Alkotmány 9. §-ának (2) bekezdése szerint *„a Magyar Köztársaság elismeri és támogatja a vállalkozás jogát és a gazdasági verseny szabadságát.”*

A gazdasági versenyszabadság érvényesülése annak függvénye, hogy az Alkotmány egyéb rendelkezései – különös tekintettel az alkotmányos (alap)jogokra – mennyiben érvényesülnek. A tulajdonhoz való jog, a munka és foglalkoztatás szabad megválasztásához való jog, a vállalkozás joga, a diszkrimináció tilalma együttesen képezik a szabad verseny érvényesülésének biztosítékait. A versenyszabadság meglétét és működését az Alkotmány

¹⁹⁴ Vö. 17/1992. (III. 30.) AB határozat

¹⁹⁵ 22/1994. (IV. 6.) AB határozat, ABH 1994, 128–129. old.

¹⁹⁶ A szerzői jogi törvény magyarázata (szerk.: Gyertyánfy Péter), CompLex Kiadói Kft., Budapest, 2006, 457. old.

9. §-ának (2) bekezdése értelmében az államnak kell biztosítania.¹⁹⁷ Az alapjogok védelme útján a gazdasági verseny szabadsága is védelemben részesül.

A versenyszabadság azonban korlátozás alá eshet. Alkotmányossági szempontból a versenyszabadság korlátozásának ott van relevanciája, ahol valamely jog korlátozás alá esik, amely korlátozás alkotmányossági elbírálása a szükségességi/arányossági teszt alkalmazásával történik.

Tekintettel arra, hogy az egyes alapjogok érvényesülése határozza meg a versenyszabadság érvényesülését, a következőkben ezen alapjogok rövid ismertetéséről és azok korlátozásáról lesz szó.

3.2.3. A tulajdon korlátozása

Az Alkotmány 13. §-ának (1) bekezdése szerint „*a Magyar Köztársaság biztosítja a tulajdonhoz való jogot.*”

A közös jogkezelő szervezetek gyakorolják a szerzők vagyoni jogait, amelyeknek különlegessége abban ragadható meg, hogy kulturális javaknak minősülnek.¹⁹⁸ A szerzői vagyoni jogok az Alkotmány 13. §-ában biztosított tulajdonhoz való jog részét képezik¹⁹⁹, amely jog védelme az állam feladata. A közös jogkezelő szervezetek tevékenységének a szerző alkotmányos alapjogaként elismert tulajdonhoz való jog tekintetében kettős szerepe van: egyrészt az adott vagyoni jog gyakorlását segíti elő, másrészt ezzel egyidejűleg a jog gyakorlását korlátozza. Ez a fajta kettős szerep elsősorban olyan felhasználási módok tekintetében jelentkezik, ahol a szerző általi engedélyezés egyénileg nem lehetséges, így kizárólag a közös jogkezelő szervezet által történik.

A közös jogkezelő szervezet tehát hozzásegíti a szerzőt ahhoz, hogy műveinek felhasználása jogszerűen történjen, és egyidejűleg korlátozza a szerzőt tulajdonjogának gyakorlásában. Ez a korlátozás kettős: egyrészt a szerző e tekintetben nem gyakorolhatja engedélyezési jogát, másrészt nem mondhat le a díjazásról.²⁰⁰ Ennek értelmében a korlátozás a felhasználókra is kihat, ugyanis azok kizárólag a közös jogkezelő szervezet által meghatározott jogdíj és feltételek esetében használhatják fel jogszerűen az adott művet.

Ezzel kapcsolatban született meg a 382/B/1995. AB határozat²⁰¹. E szerint a közös jogkezelő szervezet közbeiktatása a felhasználó és a szerző közé a szerzői jogdíj beszedését és kifizetését illetően nem korlátozza alkotmányellenesen a szerző tulajdonhoz való jogát. Az Alkotmánybíróság indoklásában utal arra, hogy a szerzői joggal kapcsolatban nemzetközi együttműködés alapján a közös jogkezelés nemzetközi kötelezettség, amely elsősorban a viszonyosság biztosítása tekintetében fontos. A szerző vagyoni jogai feletti, így a díj feletti, közös jogkezelés útján történő rendelkezés ugyanakkor a szerzők védelmére tekintettel

¹⁹⁷ 22/1994. (IV. 6.) AB határozat, ABH 1994, 120. old.

¹⁹⁸ A szerzői jogi törvény magyarázata (szerk.: Gyertyánfy Péter), CompLex Kiadói Kft., Budapest, 2006, 457. old.

¹⁹⁹ Vö. 1338/B/1992. (XII. 14.) AB határozat, III. rész.

²⁰⁰ Ez utóbbira utal az Szjt. 16. §-a (5) bekezdésének második tagmondata: „*A törvény kizárhatja az ilyen díjazásról való lemondás jogát*”. A díjazásról történő lemondás csak a díj beszedését követően lehetséges.

²⁰¹ AB közlöny, VI. évf. 11. szám.

szükségszerű. Ez utóbbi esetben ugyanis a közös jogkezelő szervezet közbeiktatása a szerző hátrányára történő megállapodással szembeni védelmet szolgálja.

Az Alkotmánybíróság idézett határozatában foglalt indokolás rámutat arra, hogy a szerző tulajdonhoz való alkotmányos alapjogának korlátozása ily módon nem alkotmányellenes. Ezzel kapcsolatban kell megjegyezni, hogy az Alkotmány 8. §-a biztosítja az alapvető jogok – így a tulajdonhoz való jog – sérthetlenségét és egyben tiltja az egyes jogok lényeges tartalmának korlátozását. Ebből következik, hogy az egyes jogok azon tartalma, amely nem minősül lényegesnek, korlátozható. Az Alkotmány nem határozza meg, mi is minősül az alapjog lényeges tartalmának. A korlátozás vizsgálatával kapcsolatban merül fel a klasszikus alapjogi teszt, azaz a szükségességi/arányossági teszt,²⁰² amely vizsgálati módszer az Alkotmánybíróság töretlen gyakorlataként máig érvényesül.

Összefoglalóan tehát megállapítható, hogy az Alkotmánybíróság az említett 382/B/1995. határozatában nem tagadja a tulajdon korlátozásának lehetőségét (erre utal a „nem korlátozza alkotmányellenesen” fordulat). A korlátozás alkotmányellenességének fennállását kizárja azáltal, hogy indokolásában kitér a nemzetközi köteletség teljesítésére, továbbá a szerzői érdekek védelmére. A tulajdonhoz való jog maradéktalan érvényesülése annak korlátozásával történik, tekintettel arra, hogy a már hivatkozott művek esetében az egyéni joggyakorlás nem lehetséges. Itt kell végül utalni arra az alkotmánybírósági határozatra,²⁰³ amely szerint „a szerzőt megillető vagyoni jogoknak – és így az önrendelkezési jognak –, valamint a művészeti élet szabadságának az Szjt. 27. §-ában meghatározott korlátozása a technikai fejlődés és a szerzői alkotások tömegmértű felhasználása miatt szükséges, és az elérni kívánt célhoz viszonyítva nem aránytalan.”

3.2.4. Szerződési szabadság

A versenyszabadság kérdésével függ össze a szerződési szabadság kérdése. Az Alkotmánybíróság 13/1990. (VI. 18.) AB határozata szerint a piacgazdaság lényegi eleme a szerződési szabadság. A szerződési szabadság – amelyet az Alkotmánybíróság önálló alkotmányos jognak tekint – érvényesül abban az általános szabályban, amelyet a Ptk. 200. §-ának (1) bekezdése rögzít: „A szerződés tartalmát a felek szabadon állapíthatják meg. A szerződésekre vonatkozó rendelkezésektől egyező akarattal eltérhetnek, ha jogszabály az eltérést nem tiltja.”

A közös jogkezelés tekintetében a Ptk. 200. §-ának (1) bekezdése korlátozottan érvényesül: a jogdíj megállapítása esetében ugyanis a szerződési szabadság korlátozására kerül sor. Ennek magyarázata az Szjt. 90. §-ának (1) és (2) bekezdésében foglaltakkal függ össze, amelynek értelmében a közös jogkezelést végző egyesület rendszeres időközönként megállapítja az egyes felhasználási módok tekintetében – a felhasználókra indokolatlan megkülönböztetés nélkül vonatkozó – jogdíjakat és a felhasználás egyéb – az egyenlő bánásmód követelményének megfelelő – feltételeit. A jogdíjak és a felhasználás egyéb feltételeinek megállapítása általános szerződési feltételnek minősül.²⁰⁴

²⁰² Az Alkotmány magyarázata, 2004, KJK, Budapest, 214. old.

²⁰³ 482/B/2002. (IV. 3.) AB határozat.

²⁰⁴ Lásd BH 2001/380.

3.2.5. A diszkrimináció tilalma

Az Alkotmány 70/A. §-ának (1) bekezdése szerint „a Magyar Köztársaság biztosítja a területén tartózkodó minden személy számára az emberi, illetve az állampolgári jogokat, bármely megkülönböztetés, nevezetesen faj, szín, nem, nyelv, vallás, politikai vagy más vélemény, nemzeti vagy társadalmi származás, vagyoni, születési vagy egyéb helyzet szerinti különbségtétel nélkül.”

Az alapjogok rendszerében sajátos státusszal rendelkezik a diszkrimináció tilalma. Ezt támasztja alá a klasszikus alapjogi tesztől eltérő módszer is, amely a megkülönböztetés alkotmányosságának felülvizsgálatára szolgál. Az ún. általános racionalitási teszt alapja két elemből tevődik össze: egyrészt az összehasonlíthatósági próbából, másrészt az indokolhatósági próbából. Az összehasonlíthatósági próba arra utal, hogy az Alkotmány nem minden megkülönböztetést véd, csak az azonos helyzetben lévő jogalanyok között merülhet fel a diszkrimináció tilalmának megsértése.²⁰⁵ Az Alkotmánybíróság egyik határozatának értelmében a diszkrimináció tilalma nem más, mint a jogegyenlőség követelményének rögzítése, ami azt jelenti, hogy az állam a jogok és a kötelezettségek megállapítása esetében köteles az azonos helyzetben lévő jogalanyokat indokolatlan megkülönböztetés nélkül, egyenlőként kezelni.²⁰⁶ A diszkrimináció-teszt másik eleme az indokolhatósági teszt, ami azt vizsgálja, hogy az azonos helyzetben lévő jogalanyok esetében vajon indokolt-e a megkülönböztetés. A megkülönböztetés a vizsgálat eredményeként lehet ésszerű, illetve önkényes.

A diszkrimináció tilalma a jogdíj-megállapítás és -alkalmazás esetében merül fel, amit az Szjt. 90. §-ának (1) bekezdése két ízben is nevesít „a felhasználókra indokolatlan megkülönböztetés nélkül vonatkozó”-, illetve „az egyenlő bánásmód követelményének megfelelő”-fordulatokban. Továbbá utal arra az Szjt. 90. §-ának (4) bekezdése, hogy „a díjszabás alkalmazása során az egyenlő bánásmód követelményét meg kell tartani.”

Az egyenlő bánásmódnak nemcsak a jogdíj megállapításánál, de annak alkalmazásánál érvényesülnie kell.²⁰⁷

3.2.6. A tudományos és művészeti élet szabadsága

Az Alkotmány 70/F. §-ának (1) bekezdése szerint „a Magyar Köztársaság biztosítja az állampolgárok számára a művelődéshez való jogot.” Az Alkotmány 70/G. §-ának (1) bekezdése értelmében „a Magyar Köztársaság tiszteletben tartja és támogatja a tudományos és művészeti élet szabadságát, a tanszabadságot és a tanítás szabadságát.”

A művészeti élet szabadsága két irányból közelíthető meg: az alkotó és a felhasználó szempontjából. Eszerint a művészeti élet szabadsága jelenti a művészi alkotó munka szabadságát, a művész önkifejezését, jelenti ugyanakkor a művészeti alkotások nyilvánosság elé tárásának, a művészeti alkotás megismerésének szabadságát is.

A művészeti élet egyik sajátosságából fakad, hogy a művészeti alkotást szerzője a nyilvánosság számára szánja. Erre utal az Szjt. 10. §-ának (4) bekezdésében foglalt, a

²⁰⁵ Az Alkotmány magyarázata, 2004. KJK, Budapest, 222–223. old.

²⁰⁶ 30/1997. (IV. 29.) AB határozat.

²⁰⁷ Ehhez lásd a 3.1.7. pontot.

nyilvánosságra hozatal szándékára vonatkozó vélelem is, miszerint „a szerző halála után fellelt művet – ha a szerző vagy jogutódja ellenkező nyilatkozatot nem tett vagy az ellenkezőjét másképp nem bizonyítják – úgy kell tekinteni, hogy a szerző azt nyilvánosságra hozatalra szánta.”

A tudományos és művészeti élet szabadságának sajátossága abban áll, hogy mind a szerző, mind a szélesebb értelemben vett közönség érdekeit szolgálja. E tekintetben a közös jogkezelő szervezetek, illetve a felhasználók (így a műsorszolgáltatók) érdekeinek harmonikus egymásmellettiése biztosíthatja a legkiterjedtebb módon e jog érvényesülést, tekintettel arra, hogy kisjogos művek esetében a szerzők művei a közönséghez a felhasználókon keresztül jutnak el. A felhasználók, illetve a közönség, valamint a szerzők, továbbá a közös jogkezelő szervezetek érdekeinek kiegyensúlyozottsága jelen esetben a tudományos és a művészeti élet szabadságának minél teljesebb érvényesülésében ölthet testet.

3.2.7. Összegzés

A közös jogkezelés az alkotmányos (alap)jogok korlátozása tekintetében érdemel vizsgálatot. Itt kell kiemelni az egyesülési jogot. A közös jogkezelő tevékenység folytatása ugyanis miniszteri nyilvántartáshoz kötött. A gazdasági verseny szabadságát – jelenleg – az Szjt. *de jure* monopóliumra vonatkozó szabálya korlátozza. A tulajdonhoz való jog korlátozását a kisjogos művek esetében teszi lehetővé az Szjt., amit nemzetközi és európai uniós kötelezettség, a szerzők védelme, a technikai fejlődés, valamint a szerzői alkotások tömegmértékű felhasználása indokol. A szerződési szabadság korlátozása az általános szerződési feltételek alkalmazásával függ össze. A diszkrimináció tilalma érvényre juttatásának a közös jogkezelők által alkalmazott kedvezmények esetében lehet jelentősége.

3.3. Az erőfölénnyel való visszaélés tilalma mint a monopólium korlátozásának egyik legfőbb eszköze

A közös jogkezelő szervezetek versenyjogi vizsgálata az európai versenyjogi gyakorlatban egyre jelentősebb kérdésként merül fel. A következőkben az Szjt. és a Tpvt. kapcsolatát vizsgáljuk, érintve a Gazdasági Versenyhivatal (GVH) gyakorlatát is.

A közös jogkezelő szervezetekkel összefüggő versenyjogi elemzésnél ki kell emelni, hogy a GVH a FilmJus-ra vonatkozó határozatában²⁰⁸ megállapította, hogy a Tpvt. rendelkezései kiterjednek a közös jogkezelő szervezetekre is. Tekintettel azonban a GVH kialakult gyakorlatára, illetőleg a tárgyra vonatkozó csekély jogirodalomra, e fejezet a GVH – közös jogkezelés tekintetében releváns – más ügyeiben hozott állásfoglalásaira világít rá.

Előjáróban utalni kell arra, hogy az Szjt. és a Tpvt. együttes alkalmazhatósága jogalkalmazási anomáliákhoz vezethet.²⁰⁹ Ennek egyik legfontosabb oka, hogy a jogdíj-megállapítás nem kizárólagosan a közös jogkezelő szervezetek hatásköre: a jogdíjközlemények érvényességéhez ugyanis miniszteri jóváhagyás szükséges. A jogdíjközlemény miniszteri jóváhagyása ugyan piaci hatású, de nem minősül piaci magatartásnak.²¹⁰ Itt kell megjegyezni, hogy amennyiben az Szjt. 90. §-ának (2) bekezdése

²⁰⁸ GVH Vj-97/2007/37.

²⁰⁹ GVH Vj-97/2007/37.

²¹⁰ Vö. Vj-6/2000.: A piaci hatású, de nem piaci magatartásra a Tpvt. tárgyi hatálya nem terjed ki.

értelmében a miniszter nem kéri ki a jelentős felhasználóktól és a felhasználók érdekvéviselői szervezeteitől a jogdíjakra vonatkozó véleményt, ez sem minősül piaci magatartásnak.²¹¹ Fontos kiemelni, hogy a hagyományos értelemben vett áru fogalmához képest a szerzői vagyoni jogok vagyoni értékük mellett kulturális funkcióval is rendelkeznek. A közös jogkezelő szervezet sajátos továbbá abban a tekintetben, hogy az egyesületi forma nem teszi lehetővé a közös jogkezelés vállalkozási tevékenységként való folytatását. A Ptk. 62. §-ának (3) bekezdése értelmében ugyanis az egyesület elsődlegesen gazdasági tevékenység folytatására nem alapítható. Az Szjt. 88. §-a (1) bekezdése *f*) pontjának 3. alpontja a Ptk. 62. §-ának (3) bekezdésével összhangban két korlátozást tartalmaz a közös jogkezelő szervezet és a vállalkozási tevékenység kapcsolatában. Egyrészt a közös jogkezelő szervezet tevékenységét vállalkozási tevékenységként nem végezheti, másrészt, amennyiben végez vállalkozási tevékenységet, úgy ezt csak kiegészítő jelleggel teheti, és annak eredményét kizárólag költségeinek csökkentésére használhatja fel.²¹²

A közös jogkezelő szervezetek működésével kapcsolatban főképpen az erőfölénnyel való visszaélés tekintetében merülhet fel versenyjogi probléma különösen a következő kérdésekben: a jogdíj és egyéb feltételek tisztességtelen általános szerződési feltételként történő alkalmazása, az egyenlő bánásmód elvének érvényesülése, továbbá a szerződéskötési kötelezettség.

A gazdasági verseny szabadsága alkotmányos jog, amely a fogyasztói igények optimális kielégítését szolgálja.²¹³ Jelen esetben a fogyasztókon a széles értelemben vett felhasználói közönséget kell érteni. Ez utóbbival függ össze a gazdasági erőfölénnyel való visszaélés szabályozásának jelentősége. A szabályozás egyik legfőbb indoka ugyanis, hogy a monopóliumban lévő vállalkozás valamely áru vagy szolgáltatás piacán mindig veszélyezteti – jelen esetben kioltja – a gazdasági versenyt, hiszen az erőfölényben lévő cég olyan részesedéssel bír az adott piacon, hogy szabadon határozhatja meg árait, diktálhatja a szerződési feltételeket, a versenytársakra tekintet nélkül. Központi eleme ennek a meghatározásnak, hogy a gazdasági döntéshozatal konkurensoktól függetlenül történik.

Utalni kell arra, hogy a versenyfelügyeleti eljárással párhuzamosan lefolytatott más eljárás a versenyfelügyeleti eljárás lefolytatásának nemhogy nem akadálya, hanem a más jogszabály megsértése miatt a más hatóság által lefolytatott eljárás a versenyfelügyeleti döntés megalapozottságát erősítheti.²¹⁴ Ez azonban nem jelenti azt, hogy a más jogszabály megsértése automatikusan a Tpv. megsértését is jelenti.²¹⁵

²¹¹ GVH Vj-97/2007/37.

²¹² Szjt. 88. § (1) bekezdés *f*) pont 3. alpont: „Az az egyesület vehető a közös jogkezelést végző szervezetek nyilvántartásába, amelynek alapszabálya rendelkezik arról, hogy az egyesület a közös jogkezelést nem vállalkozási tevékenységként végzi, és – ha van ilyen – kiegészítő vállalkozási tevékenységének eredményét csak költségeinek csökkentésére használja fel (...)”.

²¹³ A CompLex Jogtárna a Tpv. 21. §-ának *a*) pontjához fűzött magyarázata.

²¹⁴ Vj-17/2006.

²¹⁵ Vj-66/1997. Ennek értelmében a Ptk. 209. §-a alapján a tisztességtelen általános szerződési feltétel jogcímén történő megtámadás a polgári bíróság előtt nem képez akadályt. A versenyfelügyeleti döntés meghozatalakor ugyanis támpontokat, segítséget nyújthat. Ez azonban nem jelenti azt, hogy egy polgári eljárás feltétlenül megalapozza a Tpv. megsértését.

3.3.1. Az erőfölény meghatározása

A közös jogkezelő szervezetek tekintetében a Tpv. 21. §-ában foglalt rendelkezés vizsgálata bír jelentőséggel, amely szerint „*tilos a gazdasági erőfölénnyel visszaélni*”. A Tpv. 22. §-ának (1) bekezdése értelmében gazdasági erőfölényben van az érintett piacon (Tpv. 14. §), aki gazdasági tevékenységét a piac többi résztvevőjétől nagymértékben függetlenül folytathatja, anélkül, hogy piaci magatartásának meghatározásakor érdemben tekintettel kellene lennie versenytársainak, szállítóinak, vevőinek és más üzletfeleinek vele kapcsolatos piaci magatartására.

A közös jogkezelő szervezetek részére az Szjt. 86. §-ának (2) bekezdése jogi monopóliumot biztosít az irodalmi és zenei művek, egyéb alkotóművészeti alkotások, a filmalkotások, az előadóművészi teljesítmények, továbbá a hangfelvételek tekintetében, így egy esetleges verseny kialakulása kizárt. A Tpv. 22. §-ának (1) bekezdése szerint tehát a közös jogkezelő szervezetek az Szjt. 86. §-ának (2) bekezdése alapján gazdasági erőfölényben vannak a jogi monopóliumra tekintettel. Az erőfölényes helyzet megállapításánál vizsgálat tárgyát képezi az érintett szereplők piaci helyzete is, mint például a felhasználóké (műsorszolgáltatók, természetes személyek, stb.). Az erőfölény fennállásának megállapítása akkor lehetséges, ha az adott árut – jelen esetben a művet, illetve teljesítményt – máshonnan nem, vagy csak lényegesen kedvezőtlenebb feltételekkel lehet megszerezni.

A kötelező közös jogkezelés eseteiben a jogkezelő „árúját”, azaz a művet, illetve teljesítményt ésszerű módon éppen a közös jogkezelő szervezet részére biztosított jogi monopólium miatt nem lehet helyettesíteni más áruval. A felhasználó tehát kizárólag az adott közös jogkezelő szervezethez fordulhat az adott mű engedélyezése érdekében.

A gazdasági erőfölénnyel való visszaélés objektív kategória, vagyis míg a polgári jogi viszonyokban – így a szerződési jogban is – úgy kell eljárni, ahogy az az adott helyzetben általában elvárható [Ptk. 4. § (4) bekezdés], addig a versenyjogi elbírálás alá eső erőfölényes vállalkozások magatartásának jogellenességéhez nincs szükség felröhátoságra, illetve megítélésük sem az általában elvárható magatartáshoz igazodik. Az erőfölényes vállalkozások – éppen jelentős piaci hatású, adott esetben nagyszámú piaci partnert érintő szerződéseik, és ezáltal a versenyt (a közérdeket) széles körűen érintő negatív piaci hatás miatt – az átlagos piaci erejű vállalkozásokhoz képest fokozott felelősséggel bírnak.²¹⁶ A versenyjog a gazdasági erőfölénnyel való visszaélést és nem annak létét tiltja.

3.3.2. A tisztességtelen általános szerződési feltételek

A Tpv. 21. §-ának a)–j) pontjai példalózó felsorolásban ismertetik azokat az eseteket, amelyek megvalósíthatják a gazdasági erőfölénnyel való visszaélés tényállását. A közös jogkezelő szervezetek tekintetében a Tpv. 21. §-ának a) pontjában foglalt rendelkezés vizsgálata a legjelentősebb, amely szerint „*tilos a gazdasági erőfölénnyel visszaélni, így különösen az üzleti kapcsolatokban – ideértve az általános szerződési feltételek alkalmazásának esetét is – tisztességtelenül vételi vagy eladási árakat megállapítani, vagy más módon indokolatlan előnyt kikötni, vagy hátrányos feltételek elfogadását kikényszeríteni*”.

²¹⁶ Vj-126/2000.

Erőfölényben lévő vállalkozások – így a közös jogkezelők – esetében gyakori példa, hogy blanketszerződéseket alkalmaznak, amelyek rendelkezéseit a felek nem közösen alakítják ki a szerződéskötéskor, hanem az azokat alkalmazó fél mintegy diktátumként terjeszti a másik fél elé.²¹⁷

A szerződés létrejöttéhez a feleknek a lényeges, valamint a bármelyikük által lényegesnek minősített kérdésekben való megállapodása szükséges. Nem kell a feleknek megállapodniuk olyan kérdésekben, amelyeket jogszabály rendez.²¹⁸ Az általános szerződési feltétel csak akkor válik a Ptk. 205/B. §-ának (1) bekezdése szerint a szerződés részévé, ha alkalmazója lehetővé tette, hogy a másik fél annak tartalmát megismerje, és ha azt a másik fél kifejezetten vagy ráutaló magatartással elfogadta. Külön tájékoztatni kell a másik felet arról az általános szerződési feltételről, amely a szokásos szerződési gyakorlattól, a szerződésre vonatkozó rendelkezésektől lényegesen, vagy korábban a felek között alkalmazott valamely kikötéstől eltér.²¹⁹ Az ilyen feltétel csak akkor válik a szerződés részévé, ha azt a másik fél a tájékoztatást követően kifejezetten elfogadta, tehát ez utóbbi esetben a ráutaló magatartás nem elégséges. Tisztességtelen az általános szerződési feltétel, illetve a fogyasztói szerződésben egyedileg meg nem tárgyalta szerződési feltétel, ha a feleknek a szerződésből eredő jogait és kötelezettségeit a jóhiszeműség és a tisztesség követelményének megsértésével egyoldalúan és indokolatlanul a szerződési feltétel támasztójával szerződést kötő fél hátrányára állapítja meg.²²⁰ Ha az általános szerződési feltétel tisztességtelen, annak egyaránt vannak versenyjogi és polgári jogi következményei.²²¹

3.3.2.1. A jogdíj megállapításra ható tényezők

Az ár fontos része egy szerződésnek, lényegesen befolyásolja mindkét fél szerződéskötési szándékát. A túlzottan magas, illetőleg túlzottan alacsony ár nem kedvez a gazdasági versenynek, a gazdasági verseny hiánya pedig igen kedvező az erőfölényben lévő vállalkozásnak. A gazdasági verseny kiküszöbölését szolgáló, indokolatlanul alacsony vagy indokolatlanul magas ár azonban már erőfölénnyel való visszaélésnek minősül, amely tiltott.²²²

A közös jogkezelő szervezet rendszeres időközönként megállapítja az egyes felhasználási módok tekintetében – a felhasználókra indokolatlan megkülönböztetés nélkül vonatkozó – jogdíjakat és a felhasználás egyéb – az egyenlő bánásmód követelményének megfelelő – feltételeit.²²³

A jogdíjak kialakításánál a *felhasználás körülményeit, módját* – az Szjt. 16. §-ának (4) bekezdésére is tekintettel – figyelembe kell venni. Ilyen tényezők lehetnek a zeneszolgáltatás terén pl. az üzlet kategóriája, nyitva tartási ideje. Érzékeny kérdésként merül fel a felhasználókhoz kapcsolódó tényező esetében a bevétel figyelembevétel, amely jelentheti a jegybevételekből származó jövedelmet, a szponzorációs bevételeket,²²⁴ az előfizetői

²¹⁷ A CompLex Jogtárnak Tpv. 21. §-ához fűzött magyarázata.

²¹⁸ Ptk. 205. § (2) bekezdés

²¹⁹ Ptk. 205/B. § (2) bekezdés

²²⁰ Ptk. 209. § (1) bekezdés

²²¹ A jogdíjközlemények általános szerződési feltételkénti megtámadásához lásd a 3.1.7. pontot.

²²² A CompLex Jogtárnak a Tpv. 21. §-ához fűzött magyarázata.

²²³ Szjt. 90. § (1) bekezdés

²²⁴ A CompLex Jogtárnak az Szjt. 90. §-ához fűzött magyarázata.

díjbevételt, továbbá a reklámbevételeket,²²⁵ illetve a felhasználással összefüggésben keletkezett egyéb bevételeket.²²⁶ Itt kell megemlíteni, hogy a költségvetési, fenntartói, műsorszolgáltatáshoz nyújtott egyéb támogatás²²⁷ szintén a bevétel körébe eshet. Ennek különösen a közszolgálati műsorszolgáltatók esetében van jelentősége. A GVH álláspontja szerint a bevételarányos díjmegállapítás a legversenycentrikusabb megoldás.²²⁸

3.3.2.2. Tisztességtelennek minősülő ár

A GVH gyakorlatának köszönhetően néhány olyan tényezőre is fel kell hívni a figyelmet, amelyek irányadóak lehetnek az adott jogdíjnak a Tpv. 21. §-ának a) pontja alapján történő vizsgálat során.

A GVH több határozata foglalkozik az áremeléssel. A GVH Vj-54/1997. határozata az áremelést jogsértőnek minősíti, amennyiben az indokolatlan. További határozatai szerint (Vj-17/1998. és Vj-72/1997.) tisztességtelenül (túlzottan magasnak) megállapított árnak minősül az ár, ha a gazdasági erőfölényben lévő vállalkozás a korábban érvényesített árát nagyobb mértékben emeli, mint azt a gazdálkodási körülményeiben objektíve bekövetkezett változások indokolják.²²⁹ Ugyanakkor az infláció mértékével növelt díj mint számított díj és a ténylegesen érvényesített díj közötti jelentéktelen eltérés nem alkalmas a gazdasági erőfölénnyel történő visszaélés megállapítására.²³⁰ Túlzottan magasnak (tehát visszaélésszerűnek) minősül az ár, ha a vállalkozás gazdaságilag indokolt költségeinek és működéséhez szükséges nyereségének összegét meghaladja.²³¹ A GVH egyetlen, díjmegállapítással kapcsolatos ügyben mondta ki, hogy a jogdíjak esetében a hagyományos vizsgálat (gazdaságilag indokolt költség, befektetésarányos nyereség) helyett a megállapítás módja vizsgálható csak a tisztességtelenség fennállásának tekintetében.²³²

A GVH egyik határozatában továbbá rámutat, hogy az áremelés alapját képező költségváltozás kikötése esetén a szolgáltatónak biztosítania kell a költségváltozás ellenőrizhetőségét.²³³ Jelen esetben a költségváltozás kikötése jogszabályon alapul, mégpedig az Szjt. 90. §-ának (1) bekezdésén, amely utal arra, hogy a jogdíj megállapítása rendszeres időközönként történik. Ez esetben felmerülhet a költségváltozás ellenőrizhetőségének biztosítása, amely a felügyeletet gyakorló miniszter számára is útmutatást jelenthet.

A GVH Vj-41/2002. határozatában kifejti, hogy a vevői erőfölénnyel való visszaélés káros jóléti hatása abban jelenik meg, hogy a versenyzői állapothoz képest az erőfölényben lévő vállalkozás visszafogja a felhasználását valamely olyan termékből, amelyet ő maga inputként alkalmaz. Ezáltal az output piacon is kisebb lehet a kibocsátás a versenyzői állapothoz képest. Jelen esetben itt arra gondolhatunk, hogy a közös jogkezelő szervezetek, „átvállalva” a vagyoni jogok képviselőjét, általános szerződési feltételként pl. olyan magas jogdíjat állapítanak meg egy adott kategóriába tartozó mű esetében, hogy annak műsorra tűzése visszaszorul. Ezáltal az adott nemzetiségű vagy műfajba tartozó művek kevésbé jutnak

²²⁵ A CompLex Jogtárnak az Szjt. 90. §-ához fűzött magyarázata.

²²⁶ Az MSZSZ-EJI jogdíjközleménye.

²²⁷ Az MSZSZ-EJI jogdíjközleménye.

²²⁸ A GVH-nak a felméréssel kapcsolatos válaszlevele (2007. május 2.), 2. old.

²²⁹ Vö. „Gazdasági erőfölény esetén a gazdasági körülmények változásával összhangban nem álló áremelés versenyjogilag kifogásolható.” (Vj-99/1998.).

²³⁰ Vj-65/1999.

²³¹ Vj-27/1999.; vö. Vj-175/1998.

²³² Erre utal a GVH-nak a felméréssel kapcsolatos válaszlevele (2007. május 2.), 2. old.

²³³ Vj-57/1999.

el széles közönséghez, aminek a szerzőt megillető alacsonyabb összegű jogdíj a következménye. Itt kell megemlíteni, hogy a TMSZ és az MTV szerint a magas jogdíjak a magyar művek versenyképességére negatívan hatnak. Az M-RTL álláspontja szerint a fizetendő jogdíj mértéke befolyásolja a szerkesztő döntését (pl. videoklipeket nem tűz műsorra, kevesebb magyar tartalmú műsort sugároz). Hasonlóan vélekedik a TV2, amely szerint az újfajta jogdíjak bevezetése (pl. „ismételt sugárzást lehetővé tevő rögzítés”, „szinkron-jogdíj”), a meglévő jogdíjak emelkedése, a jogdíjmérték reklámbevételekhez való igazítása befolyásolják a szerkesztő döntéseit.

A GVH a jogdíjak tekintetében egyfajta útmutatást ad a Vj-97/2007/37. határozatában. Kiindulópontként az Szjt. 16. §-ának (4) bekezdését veszi alapul²³⁴, amelynek értelmében „*ha e törvény másképp nem rendelkezik, a szerzőt a mű felhasználására adott engedély fejében díjazás illeti meg, amelynek – eltérő megállapodás hiányában – a felhasználáshoz kapcsolódó bevétellel kell arányban állnia.*” A bevétellel arányos díj alapján megállapított „Ft/perc/előfizető” alapú díjmegállapítást a Versenytanács versenyjogi összefüggésben elfogadhatónak találta. A GVH a műsorszolgáltatók tekintetében a bevétel forrását a műsordíjakban és a reklámokból származó jövedelmekben jelölte meg. Az előfizető-számmal arányos díj megállapítását mindkét említett forrás esetében a GVH bevételarányosnak minősítette. A műsorszolgáltatók bevételeivel áll összefüggésben a díj elemei közül a „percdíj”, amely műsordíjként a műsorszolgáltatók bevételeként jelenik meg. Erre vonatkozóan a GVH a „Ft/perc/előfizető” alapú díjmegállapítást nem találta a Tpv. 21. §-ának a) pontja alapján tisztességtelennek.

3.3.3. A jogdíjak tisztességtelenség jogcímén történő megtámadhatósága

A FilmJus-ügyben²³⁵ a Versenytanács rámutatott arra, hogy a jogdíjak esetében a hagyományos vizsgálati módszer nem alkalmazható. Ezért a Versenytanács arra az álláspontra helyezkedett, hogy a szerzői jogdíjak esetében nem a díj mértéke, hanem megállapításuk módja vizsgálható. A díjak káros hatása a GVH szerint versenyjogi eszközökkel nem ítéltető meg. Ez az álláspont vitatható, tekintettel arra, hogy – bár az Szjt. részletes iránymutatást nem ad a díjmegállapítás tekintetében – az Szjt. 16. §-ának (4) bekezdése a felhasználáshoz kapcsolódó bevételarányosság alapelvét írja elő, amely egy esetleges versenyjogi vizsgálathoz alapul szolgálhat.

A GVH álláspontja szerint²³⁶ a Tpv. hatálya a piaci magatartás tanúsítójára terjed ki, tehát versenyfelügyeleti eljárás csak vele szemben indítható. A jogdíjak esetében a felügyeletet gyakorló miniszter véleménykikérési és jóváhagyási eljárása nem minősül piaci magatartásnak, tehát egy esetleges eljárást a közös jogkezelő ellen kell megindítani.

A miniszter által jóváhagyott jogdíjak a felhasználók képviselőivel lefolytatott alku eredményeként alakulnak ki. Ugyanakkor az alkumechanizmusra vonatkozó eljárás nem szabályozott, ami összefüggésben állhat azzal, hogy a műsorszolgáltatók többsége megkérdőjelezi az egyeztetés mechanizmusának működőképességét.²³⁷ A GVH rámutat arra

²³⁴ A Versenytanács határozatában tévedésből az Szjt. 16. §-ának (1) bekezdésére hivatkozik, amely kizárólag a művek felhasználásának szerző engedélyéhez kötöttségéről szól.

²³⁵ Vj-97/2007/37.

²³⁶ Vj-191/1999.

²³⁷ Ezt az álláspontot képviselik például a következő műsorszolgáltatók: HEROE, T-Online, TMSZ, TV2.

is, hogy a közös jogkezelők monopolhelyzetére tekintettel felmerülhet, hogy az alkumechanizmus tekintetében egyenlő pozícióban vannak-e a tárgyaló felek.

A közös jogkezelő szervezet díjmegállapítása tehát még piaci magatartásnak minősül, a miniszteri jóváhagyás azonban nem esik a Tpvt. hatálya alá,²³⁸ piaci hatása azonban fennmarad. A díjmegállapításra vonatkozó rendelkezés hiányából adódóan ugyanakkor a biztosítékként működő miniszteri jóváhagyás gyakorlása jelentős nehézségekbe ütközik.²³⁹ A miniszter e feladatát ugyanis az Szjt. rendelkezései alapján gyakorolja, amely rendelkezéseket tekintve megállapítható, hogy az Szjt. nem nyújt elegendő támpontot a véleménykerési és a jóváhagyási hatáskör érdemi gyakorlásához.

3.3.4. Az egyenlő bánásmód elve

A közös jogkezelő szervezetek monopolhelyzetére tekintettel a jogdíjak megállapításánál és beszedésénél felmerül a felhasználók közötti indokolatlan megkülönböztetés tilalmának, illetve az egyenlő bánásmód követelményének biztosítása.

A Tpvt. 21. §-ának g) pontja értelmében tilos a gazdasági erőfölénnyel visszaélni, így különösen azonos értékű vagy jellegű ügyletek esetén az üzletfeleket indokolatlanul megkülönböztetni, ideértve olyan árak, fizetési határidők, megkülönböztető eladási vagy vételi feltételek vagy módszerek alkalmazását, amelyek egyes üzletfeleknek hátrányt okoznak a versenyben. Az, hogy mikor indokolatlan az üzletfelek megkülönböztetése, mindig az adott ügyben kell vizsgálni. A megkülönböztetés fennállásához minden esetben három feltétel együttes fennállása szükséges: azonos értékű vagy jellegű ügyletekről legyen szó, indokolatlan legyen az üzletfelek megkülönböztetése, és a megkülönböztetés az üzletfeleknek ténylegesen hátrányt is okozzon.²⁴⁰

Az Szjt. 90. §-ának (1) bekezdése értelmében a szerzői és a szomszédos jogok közös kezelését végző egyesület abban a körben, amelyben a nyilvántartás szerint jogkezelésre jogosult, rendszeres időközönként megállapítja az egyes felhasználási módok tekintetében – a felhasználókra *indokolatlan megkülönböztetés nélkül* vonatkozó – jogdíjakat és a felhasználás egyéb – az *egyenlő bánásmód* követelményének megfelelő – feltételeit. A díjszabás alkalmazása során az egyenlő bánásmód követelményét meg kell tartani.²⁴¹

Ez a szabály nem zárja ki a kedvezmények alkalmazását. A közös jogkezelő szervezet ugyanis egyes felhasználók egyedi körülményeire tekintettel kedvezményeket nyújthat, azzal, hogy a kedvezményeket valamennyi, „sajátos” helyzetben lévő felhasználó esetében alkalmazza.²⁴²

²³⁸ Erre utal a GVH Vj-28/1997. határozata is, amely szerint a hatósági ármegállapítás nem tárgya a versenyfelügyeleti eljárásnak.

²³⁹ Erre utal az NKÖM nyilatkozata is: „a miniszter a közlemény formájában nyilvánosságra kerülő jogdíjakat és egyéb feltételeket érdemben nem vizsgálja, csak a jóváhagyást, illetve a jóváhagyás megtagadását mérlegelheti.” Vj-97/2007/37.

²⁴⁰ A CompLex Jogtárnak a Tpvt. 21. §-ához fűzött magyarázata.

²⁴¹ Szjt. 90. § (4) bekezdés

²⁴² Itt kell kiemelni, hogy az MR az adatok bizalmasan történő kezelése miatt megkérdőjelezi a diszkriminációmentes jogdíj-megállapítás és -alkalmazás gyakorlatát.

A GVH néhány iránymutatást²⁴³ ad a Tpv. 21. §-a g) pontjának alkalmazására. A GVH vizsgálja, hogy a közös jogkezelő kötött-e külön megállapodást az adott műsorszolgáltatóval. Amennyiben nem áll fenn külön megállapodás, akkor a Tpv. 21. §-a g) pontjának megsértését – többek között – a jogdíjközleményben szereplő jogdíjak eltérő alkalmazása alapozhatja meg. Külön megállapodások esetében pedig a Versenytanács elsőként a jogdíjközlemény szerinti és a külön szerződésekben szereplő díjak egymáshoz való viszonyát vizsgálja.

A GVH ez esetben is megerősíti, hogy a megkülönböztetés csak akkor ütközik a Tpv. 21. §-ának g) pontjába, ha az az „egyes üzletfeleknek hátrányt okoz a gazdasági versenyben”. Ez a Versenytanács álláspontja szerint akkor valósul meg, ha a vállalkozás (vagy több vállalkozás) a tevékenységéhez szükséges valamely inputhoz versenytársainál magasabb áron (vagy más összefüggésben: kedvezőtlenebb feltételek mellett) jut hozzá. Ebben az esetben ugyanis a magasabb költségek miatt vagy kénytelen áruját versenytársainál magasabb (kevésbé versenyképes) áron értékesíteni, vagy pedig (azonos hatékonyság mellett) kevesebb jövedelemhez jut, ami korlátozhatja a versenyképessége javításához (fenntartásához) szükséges fejlesztések megvalósításában.

A GVH álláspontja szerint kérdéses, hogy a jelenlegi szabályozás kielégítően biztosítja-e a kialakított jogdíjak diszkriminációmentes alkalmazását. A külön megállapodások megismerésére nincs lehetőség, tekintettel arra, hogy a kedvezményeket tartalmazó – azaz nem kizárólag a közzétett jogdíjközleményben tartalmazott általános szerződési feltételeket magában foglaló – szerződéseket nem hozzák nyilvánosságra.

3.3.5. Kötelező szerződéskötés

A Tpv. 21. §-ának c) pontja értelmében tilos a gazdasági erőfölénnyel visszaélni, így különösen indokolatlanul elzárkózni az ügylet jellegének megfelelő üzleti kapcsolat létrehozásától, illetve fenntartásától. Az Szjt. 90. §-ának (1) bekezdése a közös jogkezelő szervezet szerződéskötési kötelezettségét állapítja meg. A szerződéskötési kötelezettség a közös jogkezelő szervezet jogi monopóliumából következik, tekintettel arra, hogy a felhasználó mástól az adott típusú felhasználásra nem tud jogot szerezni.

A GVH a Vj-10/2002. határozatában rámutat, hogy az üzleti viszony létrehozásához kötődő ügyekben két jogilag védett érdek között kell egyensúlyt találni. Egyfelől az erőfölényben lévő vállalkozást is megilleti a tulajdonnal való rendelkezés. Másfelől a versenyjog előírásai bizonyos többletkötelezettségeket róhatnak a gazdasági erőfölényben lévő vállalkozásokra, a hatékony verseny fenntartásához fűződő közérdek védelme érdekében. A Tpv. 22. §-a értelmében gazdasági erőfölényes helyzetben lévő vállalkozás akkor marasztalható el az üzleti kapcsolat létrehozásától/fenntartásától való elzárkózás miatt, ha azt nem tudja objektív, üzletileg ésszerű indokkal megmagyarázni, és a konkrét vállalkozásokat ért érdeksérelem mellett a piacon folyó versenyre, annak hatékonyságára is érezhetően negatív hatással jár.

A szerződéskötési kötelezettség kizárólag olyan felhasználókkal szemben terheli a közös jogkezelőt, amelyek a feltételeket teljesítik.²⁴⁴ Ezt támasztja alá a GVH Vj-108/1999.

²⁴³ Vj-97/2007/37.

²⁴⁴ A szerzői jogi törvény magyarázata (szerk.: Gyertyánfy Péter), CompLex Kiadói Kft., Budapest, 2006, 475. old.

határozata, amelyben a jogszabályba ütköző szerződéses feltétel igénylése esetén a szerződéskötéstől való elzárkózást nem minősíti visszaélészerű magatartásnak.

Itt is utalunk az egyeztető testület jogintézményének elsődleges rendeltetésére, azaz, hogy a felek bármelyike hozzá fordulhasson, ha nem jön létre megegyezés a nyilvánossághoz – az eredetihez képest más szervezet közbeiktatásával – történő egyidejű változatlan továbbközvetítéssel kapcsolatban a felhasználó és a jogosultak, illetve azok közös jogkezelő szervezete között. Az egyeztető eljárás célja az, hogy a jogosultak ne tagadják meg indokolatlan előnyökhöz és tisztességtelen feltételekhez ragaszkodva a vezetékes továbbközvetítéshez szükséges engedély megadását.²⁴⁵

Végül itt kell utalni az Szjt. 104. §-ának (1) bekezdése alapján az egyeztető testület közbenjárásával kialakított megállapodásra. Az egyeztető testület eljárásának célja, hogy a felek közötti megállapodás létrehozását elősegítse. A közös jogkezeléssel kapcsolatos vitában kezdeményezett, egyeztető testület előtt folyó eljárásról a testület haladéktalanul tájékoztatja a minisztert. Ha a megállapodás a felek eltérő piaci pozíciójából eredően hiúsult meg, a gazdasági erőfölényével visszaélő féllel szemben általános polgári jogi és versenyjogi eszközök igénybevételére van lehetőség.²⁴⁶

3.3.6. Összefoglalás

A közös jogkezelő szervezetek tekintetében az állami kontroll mellett a versenyjogi kontroll biztosíthatja az erőfölénnyel való visszaélés megakadályozását. A Tpv. és az Szjt. együttes alkalmazásából azonban nehézségek erednek, amelyek a jogdíjak miniszteri jóváhagyáshoz való kötésére, a vagyoni jogok kulturális funkciójára és a közös jogkezelők egyesületi formájára vezethetők vissza.

Az erőfölénnyel való visszaélés esetei közül elsősorban a tisztességtelen általános szerződési feltételek alkalmazása érdemel vizsgálatot. A GVH a legversenycentrikusabb megoldásnak a bevételarányos díjmegállapítást tartja; a díjakat a „költség-nyereség” helyett a megállapítás módja tekintetében vizsgálja.

A jelenlegi díjmegállapítási folyamat inkább formális jelleggel, mintsem érdemi módon történik. Ezáltal a jogdíj-megállapításhoz kapcsolódó alkumechanizmusban résztvevők pozíciójának kiegyensúlyozottsága is megkérdőjelezhető.

3.4. A jogdíjak rendszere; az audiovizuális jogdíjközlemények

A digitális technika és az internetes műterjesztés térhódítása következtében egyre inkább igaz az a megállapítás, hogy mind többen válnak szerzővé és felhasználóvá, pontosabban szerzői jogok, jogviszonyok alanyaivá. Míg a szerzők és az egyéb jogosultak (előadóművészek, hangfelvétel-előállítók, rádió- és televízió-szervezetek, adatbázis-előállítók stb.) köre meglehetősen pontosan behatárolható, addig a teljes felhasználói kör meghatározásához ma már komoly szerzői jogi alapismeretekre van szükség. A zenefelhasználás, műtovábbítás egyes eseteinél (különösen az internet útján történő nyilvánossághoz közvetítésnél) nem mindenki számára egyértelmű a jogosult és a felhasználó

²⁴⁵ A CompLex Jogtárnak az Szjt. 102. §-ának (1) bekezdéséhez fűzött magyarázata.

²⁴⁶ A CompLex Jogtárnak az Szjt. 104. §-ának (1) bekezdéséhez fűzött magyarázata.

személye vagy a fizetendő jogdíj mértéke. Ez a kérdés azért is lényeges, mert a felhasználókat a felhasználás formájától, módjától, gyakoriságától stb. függően eltérő típusú és összegű jogdíjfizetési kötelezettség terheli. A különböző felhasználásokhoz, felhasználási módokhoz más-más jogkezelő szervezetek kapcsolódnak, ráadásul egyes felhasználások esetében (pl. hangfelvételek sugárzása) egyszerre és egyidejűleg több jogkezelő érintett, vagyis a befolyt jogdíjak több szervezet között kerülnek felosztásra.

Ebben a pontban – a jogdíjakra és a jogdíjközleményekre vonatkozó általános ismertetést követően – az audiovizuális szektort érintő jogdíjközleményeket elemezzük, megemlítve a jogdíjközleményt érintő bírósági pert, SZJSZT-szakvéleményt vagy GVH-vizsgálatot (ha van), továbbá röviden érintjük a jogdíjközlemény felhasználói megítélését.

3.4.1. A jogdíj fogalma

Az Szjt. nem határozza meg a jogdíj fogalmát, de ennek nincs is különösebb jelentősége. Az Szjt. 16. §-ának (4) bekezdése viszont kimondja, hogy a szerzőt – ha a törvény másképp nem rendelkezik – a mű felhasználására adott engedély fejében díjazás illeti meg.

A szerzői jogdíj értelemszerűen a mű felhasználása ellenében a szerzőt, illetve az egyéb jogosultakat megillető díjazás. Az Szjt. főszabályként mondja ki, hogy a díjazásnak – a felek eltérő megállapodása hiányában – a felhasználáshoz kapcsolódó bevétellel kell arányban állnia (arányos díjazás elve). Más esetekben a szerzőt a mű felhasználásáért megfelelő díjazás illeti meg anélkül, hogy a felhasználás engedélyezésére kizárólagos joga volna (megfelelő díjazás elve). A jogosultakat védő garanciális szabály kimondja, hogy a díjazásról a jogosult csak kifejezett nyilatkozattal mondhat le.

Ha az Szjt. a felhasználási szerződés érvényességét megszabott alakhoz köti, a díjazásról való lemondás is csak a megszabott alakban érvényes. A közös jogkezelés keretében érvényesített díjigényről lemondani sem könnyű: a többi jogosult érdekeinek védelme érdekében a szerző ezt a lemondást csak a közös jogkezelő szervezet általi felosztás után, a reá jutó összeg erejéig gyakorolhatja.

3.4.2. A jogdíjak megállapítása

A közös jogkezelés alapvetően kétirányú kapcsolatrendszerben ragadható meg: a szervezet tagságával (a jogosultakkal) való kapcsolat (belső kapcsolatrendszer) és a felhasználókhoz fűződő viszony (külső kapcsolatrendszer).

A közös jogkezelők és a felhasználók sajátos helyzetéből adódó ellentmondásos viszonyt az Szjt. úgy semlegesíti, hogy a szerzői és a szomszédos jogok közös kezelését végző egyesület abban a körben, amelyben a nyilvántartás szerint jogkezelésre jogosult, rendszeres időközönként megállapítja az egyes felhasználási módok tekintetében a felhasználókra indokolatlan különbségtétel nélkül érvényesülő feltételeket.

A díjmegállapítást illetően a különböző szerzői jogi rendszerek egymástól részben eltérő elveket, számítási módszereket alakítottak ki (pl. fix tarifák, bevételarányos díjak, eladási ár alapján számított díjak, jogdíjatalány). A legelterjedtebb megoldás az, amikor a mű

felhasználásának engedélyezésekor arányos részesedést kötnek ki a szerzők és a szerzői jog egyéb jogosultjai javára. Ezt az elvet általában ott alkalmazzák, ahol közvetlen kapcsolat van a mű felhasználása és a felhasználásból befolyt bevétel között (pl. műpéldányok eladása, bérbeadása, művek sugárzása).

Az egyes országok jogdíj-tarifái jelentős eltéréseket mutatnak, aminek az oka az eltérő hagyományokban, a sajátos helyi árviszonyokban, fogyasztói szokásokban és más helyi körülményekben keresendő. Ennek ellenére a szerzői jogban szinte mindenhol elterjedt szokássá vált az ún. 10 százalékos elv, vagyis az a szabály, hogy a felhasználók a mű hasznosítása révén szerzett összes bevétel kb. 1/10 részéről kötelesek lemondani a szerzők és egyéb jogosultak javára. Nem védett mű felhasználása vagy „vegyes” felhasználás (védett és nem védett művek) esetén a tarifa csökken, illetve különböző kedvezmények léteznek. A hazai tarifaképzés két legfontosabb célkitűzése az inflációval megközelítőleg azonos mértékű díjemelkedés biztosítása, valamint a felhasználók teherbíró képességére is figyelemmel minél differenciáltabb, ezáltal igazságosabb tarifatáblázat kialakítása. Ennek megfelelően pl. a vendéglátó üzletek által a zeneszolgáltatásáért fizetendő jogdíjak alapja egyrészt a település típusa, másrészt az üzlet kategóriája és nyitva tartási ideje.

A nyilvánosan előadott (pl. koncert, rendezvények stb.) művek esetében a fizetendő jogdíj szinte minden esetben a realizált (jegy)bevétel összegéhez igazodik, de különféle mérséklésekre (pl. jótékony célú rendezvények) itt is mód van. A belépődíjak visszaszorulása és a szponzorálás elterjedése szükségessé tette a szponzorációs jellegű bevételek bevonását a jogdíjalap körébe. A speciális zenefelhasználásokra (pl. közlekedési eszközökön szolgáltatott zene, filmszínházak zeneszolgáltatása stb.) felhasználási módonként történik a díjmegállapítás. A rádió- vagy televízió-műsorok egyidejű változatlan átvitelét végző (kábel)szervezetek által fizetendő jogdíj Európában a legalacsonyabbak közé tartozik, de a kis műsórátvivő szervezetek tarifája ennél is alacsonyabb. A rádió- és televízió-szervezetek költségvetési támogatásának, előfizetői díjbevételeinek, továbbá reklám- és szponzorációs bevételeinek %-ában megállapított jogdíjmértékek megfelelnek a nemzetközi ajánlásoknak.²⁴⁷ Az ún. mechanikai (hangfelvétel-) többszörözési és a magáncélú másolásra tekintettel megállapított (üreskazetta-) jogdíjakat a fogyasztói ár bizonyos százalékában kalkulálják vagy az árjegyzéki ár szerint számítják.

Az Sztj. szerint a közös jogkezelői díjszabást a felhasználókkal szemben indokolatlan megkülönböztetés nélkül, az egyenlő bánásmód követelményének megfelelően kell alkalmazni. Ez a szabály nem zárja ki kedvezmények megkülönböztetés nélküli alkalmazását, vagy azt, hogy a jogkezelő átalányszerződéseket kössön a felhasználóval.

A jogdíj nem minősül adók módjára behajtható köztartozásnak, így meg nem fizetése esetén a követelésnek csak polgári peres úton lehet érvényt szerezni.

3.4.3. A jogdíjközlemények

Az egyes felhasználási formák esetén fizetendő szerzői jogdíj összegét – az oktatási és kulturális miniszter jóváhagyását követően – a közös jogkezelő szervezetek évente hozzák nyilvánosságra a Magyar Közlönyben.²⁴⁸ A jogdíjközlemény az egyes felhasználási formákra

²⁴⁷ Mindezek közgazdasági vetületével, piaci szempontú elemzésével a VI. Fejezetben foglalkozunk részletesen.

²⁴⁸ 2007-re vonatkozóan: Magyar Közlöny 2007/19. (ARTISJUS), 2007/21. (MAHASZ, HUNGART), 2007/24. (RSZ), 2007/35. (MAHASZ, MSZSZ-EJI) és 2007/45. (FilmJus).

– a szolgáltatás jellegétől, nyereségességétől és mérhetőségétől függően – differenciált összegű szerzői jogdíjakat állapít meg.²⁴⁹ A díjközleményekben meghatározott díjtételek mindig nettó összegként értendők, amelyekhez 20% áfát kell hozzászámítani.

A tanulmány szempontjából is meghatározó jelentőségű ún. „sugárzási” jogdíjközleményeknél a tarifák minden esetben a rádió- és televízió-szervezetek bevételeihez igazodnak. A jogdíjalap meghatározásánál valamennyi bevételt, így pl. a szponzori támogatást is figyelembe kell venni. Vannak azonban olyan felhasználási módok, amelyeknél a bevétel, a forgalom (a tényleges kihasználtság), illetve a szolgáltatás eredményessége nem vehető figyelembe a jogdíj meghatározásánál.

Az audiovizuális szektort érintő jogdíjközlemények a következők:

— az ARTISJUS jogdíjközleménye a rádió- vagy televízió-műsorok egyidejű továbbközvetítéséért, valamint az irodalmi és zeneművek sugárzás útján, vezetékkel vagy egyéb módon a nyilvánossághoz történő közvetítéséért fizetendő szerzői jogdíjakról (sugárzási jogdíjközlemény);

— az ARTISJUS jogdíjközleménye az irodalmi és zeneművek nyilvánosság számára lehívásra („*on demand*”) hozzáférhetővé tétele fejében fizetendő szerzői jogdíjakról (lehívásos jogdíjközlemény);

— a HUNGART jogdíjközleménye a képző-, ipar- és fotóművészeti alkotások „másodlagos” felhasználása tekintetében;

— az MSZSZ-EJI és a MAHASZ közös jogdíjközleménye a kereskedelmi célból kiadott hangfelvételnek vagy az arról készült másolatnak sugárzás útján, továbbá vezetékkel vagy bármely más hasonló eszközzel vagy módon a nyilvánossághoz közvetítéséért fizetendő előadóművészi és hangfelvétel-előállítói jogdíjakról és e felhasználások egyéb feltételeiről;

— az MSZSZ-EJI jogdíjközleménye a rögzített előadás nyilvánosság számára lehívásra történő hozzáférhetővé tétele engedélyezésének feltételeiről;

— az MSZSZ-EJI jogdíjközleménye az előadás sugárzás vagy a nyilvánossághoz történő átvitel céljára készült rögzítésének díjáról és a felhasználás egyéb feltételeiről;

— a FilmJus jogdíjközleménye a filmalkotások sugárzással vagy egyéb módon történő nyilvánossághoz közvetítése után, illetve egyes nyilvános előadással történő felhasználása után fizetendő jogdíjakról;

— a FilmJus jogdíjközleménye a filmalkotások nyilvánosság számára lehívásra („*on demand*”) hozzáférhetővé tétele fejében fizetendő jogdíjakról.²⁵⁰

A következőkben egyenként bemutatjuk a tanulmány szempontjából releváns jogdíj-közleményeket. Az elemzésben a hagyományos szempontrendszer (jogalap, hatály, jogdíj mértéke, a felhasználás egyéb feltételei) mellett kitérünk az adott tarifa felhasználói megítélésére és az SZJSZT, a GVH vagy a bíróság előtti esetleges „megmérettetésére” is.

²⁴⁹ A legrészletezőbb és legdifferenciáltabb az irodalmi és zeneművek nem színpadi nyilvános előadásáért fizetendő szerzői jogdíjakról szóló díjközlemény. Vendéglátó üzleteknél a jogdíj összege a település típusától, az üzlet befogadóképességétől és nyitva tartásától függ. Magasabb a jogdíj belépődíj, kötelező fogyasztás, élőzene vagy diszkóprogram esetén. Az egyéb felhasználási formák esetén fizetendő jogdíjakat a közlemény tételesen tartalmazza. Koncertek, bálók, belépődíjas műsoros előadások esetében a jogdíj a költségekkel nem csökkentett áfát nem tartalmazó bevétel százalékában kerül meghatározásra.

²⁵⁰ Ennek a jogdíjközleménynek a közzététele e tanulmány elkészítésének az idején még folyamatban van.

3.4.4. Az audiovizuális szektort érintő jogdíjközlemények

3.4.4.1. Az ARTISJUS jogdíjközleménye a műsorok egyidejű továbbközvetítéséért, valamint az irodalmi és zeneművek sugárzás útján, vezetékkel vagy egyéb módon a nyilvánossághoz történő közvetítéséért fizetendő szerzői jogdíjakról (sugárzási jogdíjközlemény)

Jogalapja:

Az Sztj. 16. §-ának (1) bekezdése, 26. §-ának (1)–(7) bekezdései, 26. §-a (8) bekezdésének első mondata, 27. §-a, 28. §-ának (2) és (3) bekezdései.

Hatálya:

A jogdíjközlemény egyfelől a rádió- vagy televízió-szervezet, illetve a saját műsort a nyilvánossághoz vezeték útján vagy másként közvetítő műsorában sugárzott, illetve közvetített művek, előadások és hangfelvételek sugárzással, vezeték útján vagy egyéb módon – az eredetihez képest más szervezet közbeiktatásával – a nyilvánossághoz történő egyidejű, változatlan és csonkítatlan továbbközvetítésére terjed ki.²⁵¹

Másfelől, a jogdíjközlemény hatálya kiterjed az írók, a zeneszerzők és a szövegírók javára – a színpadra szánt irodalmi művek és a zenedramai művek vagy jeleneteik, illetve keresztmetszeteik, valamint a szakirodalmi művek és a nagyobb terjedelmű nem színpadra szánt szépirodalmi művek (pl. regények) felhasználása kivételével – a már nyilvánosságra hozott művek sugárzására. Ennek megfelelően a sugárzási jogdíjközlemény két elemből áll:

(1) a kábelszervezetek által fizetendő – a csatlakozott háztartások és a továbbközvetített műsorok száma alapján meghatározott – jogdíjak;

(2) a már nyilvánosságra hozott irodalmi és zeneművek ismételt sugárzási célú rögzítéséért és sugárzásáért fizetendő jogdíjak.

A jogdíjközlemény időbeli hatálya 2006. január 1-jétől 2007. december 31-éig szól.

Mértéke:²⁵²

(1) A kábelszervezetek az egyes csatlakozott háztartások (előfizetők) részére továbbközvetített rádió- és televízió-műsorok után

a) legfeljebb 500 csatlakozott háztartásig:

²⁵¹ A mű nyilvánossághoz közvetítése történhet sugárzással vagy másként. Sugárzás a mű érzékelhetővé tétele távollévők számára, hangoknak, képeknek vagy technikai megjelenítésüknek vezeték vagy más hasonló eszköz nélkül megvalósuló átvitelével (földi sugárzás). Sugárzás útján megvalósuló műfelhasználásnak minősül a műholdas sugárzás, a kódolt sugárzás, a vezeték útján – vagy bármely más hasonló eszközzel vagy módon – történő műsorközvetítés. Jóllehet nyilvánossághoz közvetítés az az eset is, amikor a művet úgy teszik a nyilvánosság számára hozzáférhetővé, hogy a nyilvánosság tagjai a hozzáférés helyét és idejét egyénileg választhatják meg („on demand” típusú műlehívás), 2004-től önálló közlemény formájában jelentették meg az „on demand” típusú műlehívás tarifáit és e felhasználás egyéb feltételeit. Az internethasználók egyedi választásán alapuló tartalomszolgáltatásokat nyújtó internetszolgáltatók más-más összegű – a lehívható művek, műrészletek számától, hosszától, illetve a felhasználáshoz kapcsolódó bevételtől függő – szerzői jogdíjat kötelesek fizetni.

²⁵² Az összegek minden esetben nettó összegként értendők, amelyekhez a 20% áfát hozzá kell számítani.

televízió-műsoronként	1,52 Ft/hó/csatlakozott háztartás
rádióműsoronként	0,60 Ft/hó/csatlakozott háztartás

b) 500-nál több csatlakozott háztartás esetén:

televízió-műsoronként	3,74 Ft/hó/csatlakozott háztartás
rádióműsoronként	1,52 Ft/hó/csatlakozott háztartás

de – mind az a), mind a b) esetében – csatlakozott háztartásonként legalább 8,27 Ft/hó összegű jogdíjat kötelesek fizetni (minimumjogdíj).

A nyilvánossághoz közvetítést végző szervezethez kódoltan érkező rádió- vagy televízió-műsorok kódolás után vagy (át)kódoltan történő nyilvánossághoz közvetítése fejében a kábelszervezetek minden egyes kategóriában a fenti díjak kb. felét fizetik meg.

(2) A rádió- és televízió-szervezetek a színpadra szánt irodalmi művek és a zenedrámái művek vagy jeleneteik, illetve keresztmetszeik, valamint a szakirodalmi művek és a nagyobb terjedelmű nem színpadra szánt szépirodalmi művek (pl. regények) kivételével már nyilvánosságra hozott irodalmi és zeneművek (ún. kisjogos művek) ismételt sugárzási célú rögzítéséért és sugárzásáért költségvetési támogatásuk 1%-ának, továbbá előfizetői díjbevételeik 2%-ának, valamint reklám- és szponzorációs bevételeik 4%-ának megfelelő együttes összegű, de legalább 10 000 Ft/hó szerzői jogdíjat kötelesek fizetni.

A fentebb meghatározott műveket műsorszámmá, illetve műsorrá szerkesztő, illetve a nyilvánossághoz közvetítő szervezet a (2) pontban foglalt szerzői jogdíjat köteles fizetni, ha a műsort nem sugárzással, hanem vezeték útján teszi a nyilvánosság számára hozzáférhetővé („*cablecasting*”). Szintén a (2) pontban meghatározott, de legalább 7000 Ft/hó szerzői jogdíjat köteles fizetni, ha a műsort nem sugárzással, nem vezeték útján, hanem bármely más hasonló eszközzel vagy módon – ideértve számítógépes, illetve elektronikus hírközlési hálózat igénybevitelét – teszi a nyilvánosság számára hozzáférhetővé (pl. önálló „*webcasting*”). (E díjszabási rendelkezés nem vonatkozik azokra a külön jogdíjközleményben meghatározott esetekre, ha műveket lehívásra tesznek a nyilvánosság számára hozzáférhetővé.)

A rádió- és televízió-szervezetek a (2) pontban meghatározott műveknek a sugárzással egy időben, számítógépes hálózat vagy elektronikus hírközlési hálózat igénybevitelével is történő nyilvánossághoz közvetítéséért („*simulcasting*”) a (2) pont szerint fizetendő szerzői jogdíjon felül annak 5%-át kötelesek fizetni, ha a nyilvánossághoz közvetítést a rádió- vagy televízió-szervezet nyújtja, az általa meghatározott, a sugárzott műsoréval azonos vagy a nyilvánossághoz közvetítés céljára használt elnevezéssel (megjelöléssel), és a közönség tagja e szolgáltatásért ellenértéket nem fizet.

Egyéb feltételek:

A jogdíjközlemény értelmében rádió-, illetve televízió-szervezetnek a saját műsort a nyilvánossághoz földi vagy műholdas sugárzás, illetve vezeték útján vagy egyéb módon átvivő szervezeteket kell érteni.

A jogdíjközlemény alapján a felhasználási engedély megadása a jogdíj megfizetésétől függ. A felhasználó az engedélyt a jogdíj megfizetésével egy időben szerzi meg. A

felhasználás megkezdése előtt megfizetett jogdíj, illetve jogdíjrészlet fejében a felhasználó a megfizetett jogdíjjal (a jogdíjrészlettel) arányos mértékű felhasználási engedélyt szerez.

A jogdíjközleményben említett reklám- és szponzorációs bevételen a bármilyen forrásból származó mindazon befizetéseket és dolog átadásával vagy tevékenység végzésével teljesített szolgáltatásokat érteni kell, amelyekre az adott szervezet beszámolási/könyvvizelési kötelezettsége a mindenkor hatályos számviteli jogszabályok értelmében kiterjed.

A jogdíjközleményben meghatározott, tevékenységüket megkezdő szervezetek jogdíja – működésük első naptári évében – kizárólag beruházási célú, nem a működés folyamatos költségeit fedező költségvetési támogatásuk és egyéb, megfelelő számviteli bizonylattal igazolt beruházási és/vagy tárgyeszköz-beszerzési költségeik összegével csökkenthető. A csökkentés nem haladhatja meg a fizetendő jogdíj mértékének 50%-át.

A jelentős felhasználókkal, illetve a felhasználók képviselőjében eljáró, az érintett felhasználók jelentős részét megfelelően képviselő országos érdek-képviselői szervezetekkel a jogdíjközlemény megfelelő rendelkezéseiben meghatározott tételes vagy %-os szerzői jogdíjfizetés helyett az ARTISJUS átalányjogdíjat tartalmazó felhasználási szerződést is köthet. Az átalányszerződések megkötése során az átalányszerződésekkel érintett felhasználók között az egyenlő bánásmód követelményét sértő megkülönböztetést nem lehet alkalmazni, azaz azonos feltételek mellett azonos kedvezményeket kell biztosítani.

A jogdíjközleményhez kapcsolódó SZJSZT-szakvélemény, bírósági per vagy GVH-vizsgálat:

Egyikről sincs tudomásunk.

Felhasználói megítélése:

Általában pozitív.

A HEROE az ARTISJUS-szal megkötött megállapodása értelmében a HEROE pénzügyi garanciát vállal tagjai jogdíjfizetési kötelezettségére, ennek ellentételezéseként a tagrádiók a 4%-os jogdíj fizetéséből 0,8% kedvezményre jogosultak, vagyis a „szerzői” jogdíj mértéke 3,2%.

Az MR ugyanakkor azt jelezte, hogy a 2007. évi díjtáblázatokat egyáltalán nem kapták meg előzetes véleményezésre ARTISJUS-tól.

A TMSZ értékelése szerint az ARTISJUS mindig komolyan és az ügy súlyát értékelve tárgyal a jelentős felhasználókkal, és gyakorlata is összhangban van az Szjt. rendelkezéseivel. Ugyancsak a TMSZ véleménye, hogy az ARTISJUS mint a legrégebben működő hazai közös jogkezelő szervezet alapvetően nyitott az audiovizuális piac működésével összefüggő hosszú távú megfontolások érvényesítésére.

3.4.4.2. Az ARTISJUS jogdíjközleménye a művek nyilvánosság számára lehívásra hozzáférhetővé tételért fizetendő jogdíjakról

Jogalapja:

Az Sztj. 16. §-ának (1) bekezdése, 26. §-a (8) bekezdésének második mondata, 27. §-ának (3) bekezdése.

Hatálya:

A nyilvánosság számára lehívásra történő hozzáférhetővé tétel az irodalmi és zeneműveknek vagy azok részleteinek vezeték útján, vagy bármely más eszközzel vagy módon történő olyan nyilvánossághoz közvetítése, amelynek során a közönség tagjai a művekhez úgy férhetnek hozzá, hogy mind az egyes műveket, mind a hozzáférés helyét és idejét egyénileg választhatják meg („lehívás”). A lehívásra történő hozzáférhetővé tétel megvalósul tekintet nélkül arra, hogy a nyilvánosság tagjai a lehívott műveket számítógépre vagy bármely hordozóra letölthetik-e.

A jogdíjközlemény alkalmazásában a „szolgáltató” a művet lehívásra hozzáférhetővé tételre felajánló (tartalomszolgáltató), továbbá a tartalomszolgáltató által hozzáférhetővé tétel céljára felajánlott műhöz történő hozzáférés biztosításában részt vevő köztes szolgáltató.

A jogdíjközlemény időbeli hatálya 2007. január 1-jétől 2007. december 31-éig szól.

A jogdíj mértéke:

Az ARTISJUS az új típusú internetes zenefelhasználási modellekhez igazította a zeneművek nyilvánosság számára egyedi lehívásra (on-line, „on demand”) hozzáférhetővé tételére vonatkozó jogdíjközleményét, amely a jogdíjak megállapításánál figyelembe veszi a digitális jogkezelő rendszerek alkalmazását is.

A tarifa mértéke függ egyrészt a letöltés lehetőségétől (letöltést engedő vagy nem engedő), másrészt a művek műfajától (zenemű és videoklip; filmalkotás, egyéb audiovizuális mű, illetve ezek részlete; hívódallam), továbbá a művek (műrészletek) darabszámától vagy hosszától, illetve a letöltés időtartamától. A letöltést engedő felhasználásoknál a jogdíj mértéke függ attól is, hogy a szolgáltató realizál-e bevételt, vagy sem. Az ARTISJUS a letöltést (tartós másolatkészítést) is lehetővé tevő kereskedelmi szolgáltatást nyújtók számára maximálja a nem letölthetően hozzáférhetővé tett művekre fizetendő átalánydíjat.

A jogdíjközlemény a lehívásra hozzáférhetővé tétel esetében fizetendő jogdíjminimumot a hozzáférhetővé tett művek hossza helyett azok számához igazodóan határozza meg. Amennyiben a felhasználással összefüggésben a szolgáltató nem ér el bevételt, a jogdíjminimum fizetendő.

A jogdíjközleményben egyedileg nem meghatározott, a zeneművek nyilvánosság számára lehívásra hozzáférhetővé tétele körébe eső felhasználások esetén a közzétett szerzői jogdíjmértékek elveinek és arányainak alkalmazásával az ARTISJUS által esetenként megállapított szerzői jogdíj fizetendő. E rendelkezés alkalmazható abban az esetben is, ha a

szolgáltató a szolgáltatást igénybe vevővel szemben a jogdíjközleményben nem említett ellenérték-meghatározási módot alkalmaz.

A jogdíj nem foglalja magában a színpadra szánt zenedrámái művek vagy jeleneteik, illetve keresztmetszeteik lehívásra nyilvánosságához közvetítésének, és a zenei nagyjog fogalma alá tartozó egyéb zeneművek lehívásra nyilvánosságához közvetítésének szerzői jogdíját, valamint a zene reklámcélra történő rögzítésének (hangfelvételének), valamint megváltoztatásának, átdolgozásának szerzői jogdíját, amelyre nézve a szolgáltatók az egyes szerzőkkel vagy más igazolt jogosultakkal közvetlenül kötelesek megállapodni.

Egyéb feltételek:

A lehívásra történő hozzáférhetővé tétel megvalósul tekintet nélkül arra, hogy a nyilvánosság tagjai a lehívott műveket számítógépre vagy bármely hordozóra letölthetik-e. A jogdíjközleménnyel nem érintett szerzői mű, vagy audiovizuális mű vagy hangfelvétel lehívásra hozzáférhetővé tételéhez a jogdíjközlemény szerinti szerzői engedélyen felül az egyéb érintett jogosultak (szerzői mű esetében a szerzői jogosult, audiovizuális mű, illetve hangfelvétel esetében a filmelőállító, illetve a hangfelvétel-előállító és az előadóművész) engedélye is szükséges.

A jogdíjközleményben említett egyéb (reklám- és szponzorációs) bevételen a bármilyen forrásból származó mindazon befizetéseket és dolog átadásával vagy tevékenység végzésével teljesített szolgáltatásokat érteni kell, amelyekre az adott szervezet beszámolási/könyvvezetési kötelezettsége a mindenkor hatályos számviteli jogszabályok értelmében kiterjed.

Ha az ARTISJUS és a szolgáltató között a nyilvánosságához közvetítés engedélyezésére létrejött szerződés másként nem rendelkezik, a felhasználások fejében megfizetett jogdíj a műveknek a szolgáltatók ellenőrzése alatt álló számítógépre vagy bármely digitális hordozón rögzített elektronikus adatbázisba történő, az ismételt lehívásra hozzáférhetővé tételt is lehetővé tevő rögzítéséért járó (mechanikai) jogdíjat is magában foglalja.

A jogdíjközleményhez kapcsolódó SZJSZT-szakvélemény, bírósági per vagy GVH-vizsgálat:

Egyikről sincs tudomásunk.

Felhasználói megítélése:

A T-Online véleménye szerint az internetes tartalomszolgáltatásra meghatározott közös jogkezelői jogdíjak mértéke igen magas. Tudomásuk szerint jelenleg az ARTISJUS-nak fizetendő jogdíjak tekintetében az európai átlagértéknél mintegy 20%-al magasabbak a magyar díjak. A legtöbb európai uniós tagállamban pedig a legális zeneletöltéssel kapcsolatban felmerülő előadói jogdíjat a kiadói (filmelőállítói) jogdíj fedezi, szemben a műsor-, illetve tartalomszolgáltatókat terhelő magyar gyakorlattal. A non-lineáris, interneten keresztül nyújtott audiovizuális szolgáltatások esetében mindez azt jelenti, hogy a tartalomszolgáltatóknak pusztán ezt a szolgáltatást elemezve nem érné meg legális non-lineáris tartalomszolgáltatásokat indítani, a tartalmak java így leginkább P2P-hálózatokon keresztül terjed, amelynek során a szerzői jogdíj egyáltalán nem kerül megfizetésre. A közös

jogkezelői jogdíjak mértékének csökkentése esetén véleményük szerint a szolgáltatók képesek lennének legális szolgáltatásokat indítani, ami a legális letöltések irányába terelné a felhasználókat, így több jogdíj jutna a szerzők részére is, mint egy teljesen illegális piacon.

A T-Online szerint az ARTISJUS előzetesen egyeztet a felhasználókkal, megjegyzéseiket beépíti a végleges jogdíjközleménybe, emellett – szem előtt tartva az egyenlő elbánás követelményét – nem zárkózik el kedvezmények adását rögzítő megállapodásoktól sem.

3.4.4.3. A HUNGART jogdíjközleménye képzőművészeti alkotások „másodlagos” felhasználása után járó jogdíjakról

Jogalapja:

Az Sztj. 18. §-a, 26. §-a és 69. §-a.

Hatálya:

A HUNGART jogdíjközleményében szabályozott felhasználások közös kezelését nem az Sztj. írja elő, hanem az a jogosultak (a HUNGART tagságát jelentő alkotóművészek) elhatározásán alapul.

Eltérő rendelkezés hiányában a képző-, ipar- és fotóművészet alkotásainak bármely másodlagos felhasználása – amennyiben az az Sztj. értelmében jogdíjköteles – a HUNGART, illetve egyes esetekben a jogosult előzetes hozzájárulásához kötött, különösen reklám-, illetve hirdetési célokra történő felhasználás esetén.

2001-től a HUNGART jogdíjakat állapított meg a képző-, ipar- és fotóművészeti alkotások nyilvánosságához közvetítéséért. Eszerint jogdíjfizetési kötelezettséget vonnak maguk után a következő felhasználási cselekmények:

— a már nyilvánosságra hozott képző-, ipar- és fotóművészeti alkotások ismételt sugárzási célú rögzítése és sugárzása, valamint a műsor nem sugárzással, hanem vezeték útján a nyilvánosság számára hozzáférhetővé tétele;

— a képző- ipar és fotóművészeti alkotások nyilvánosság számára lehívásra („*on demand*”) hozzáférhetővé tétele, azaz a műveknek vezeték útján, vagy bármely más eszközzel vagy módon történő nyilvánosságához közvetítése, amelynek során a közönség tagjai a művekhez úgy férhetnek hozzá, hogy mind az egyes műveket, mind a hozzáférés helyét és idejét egyénileg választhatják meg („lehívás”), tekintet nélkül arra, hogy a nyilvánosság tagjai a lehívott műveket számítógépre vagy bármely más hordozóra letölthetik-e.

2003-tól a jogdíjközlemény kiterjed a multimédia-üzenet (MMS) keretében felhasznált művekre is.²⁵³

A jogdíjközlemény időbeli hatálya 2007. január 1-jétől 2007. december 31-éig szól.

²⁵³ A jogdíjközlemény meghatározása szerint az MMS olyan távközlési szolgáltatás, amellyel a szolgáltató mobil rádió távbeszélő készülékre olyan adatcsoportot továbbít, amely képi megjelenítéssel összekapcsolva a szolgáltató által hozzáférhetővé tett képző- vagy fotóművészeti műveket tartalmazhat.

A jogdíj mértéke:

A jogdíj mértéke elsősorban a felhasználás jellegének, terjedelmének függvénye és/vagy általános tarifaként vagy egyedi szerződés keretében kerül meghatározásra. A díjszabás kizárólag a HUNGART közreműködésével történő jogosítások tekintetében érvényes, vagyis ha a szerző vagy más jogosult közvetlenül ad engedélyt a felhasználásra, úgy a tarifák nem kötelező érvényűek.

A képző-, ipar- és fotóművészeti alkotások nyilvánossághoz közvetítésének differenciált jogdíjmértéke – az ARTISJUS és az MSZSZ-EJI díjszabásához hasonlóan – függ a letölthető művek számától, valamint attól, hogy a felhasználás során a szolgáltató bevételhez jut-e vagy sem.

Egyéb feltételek:

A felhasználó a felhasznált művekről havonta köteles adatot szolgáltatni, így különösen a tárolt, illetve lehívott művek címét, szerzőjét, valamint a lehívások számát művenként, valamint a lehívás helye szerinti országonként. A tartós másolat készítését nem engedő hozzáférhetővé tétel esetén elegendő a mű címének és szerzőjének közlése. Mentessül a képző-, ipar- vagy fotóművész a jogdíjfizetés alól, ha kizárólag saját művét teszi lehívásra hozzáférhetővé, és erre vonatkozóan a szolgáltató a felhasználás megkezdését megelőzően a HUNGART-tal felhasználási szerződést köt.

A jogdíjközleményhez kapcsolódó SZJSZT-szakvélemény, bírósági per vagy GVH-vizsgálat:

Egyikről sincs tudomásunk.

Felhasználói megítélése:

Nem tettek rá észrevételt.

3.4.4.4. Az MSZSZ-EJI és a MAHASZ jogdíjközleménye a hangfelvétel sugárzás útján, továbbá vezetékkel vagy másként a nyilvánossághoz közvetítéséért fizetendő előadóművészi és hangfelvétel-előállítói jogdíjakrólJogalapja:

Az Sztj. 77. §-ának (1) és (3) bekezdése.

Hatálya:

Az MSZSZ-EJI és a MAHASZ 1998 óta teszi közzé közös jogdíjközleményét a kereskedelmi célból kiadott hangfelvételnél vagy az arról készült másolatnak sugárzás útján, továbbá vezetékkel vagy bármely más hasonló eszközzel vagy módon a nyilvánossághoz közvetítéséért fizetendő előadóművészi és hangfelvétel-előállítói jogdíjakról és a felhasználás egyéb feltételeiről.

A jogdíjközlemény időbeli hatálya 2007. január 1-jétől 2007. december 31-ig szól.

Mértéke:

A jogdíjközlemény tárgyi hatálya alá tartozó hangfelvételt sugárzás útján a nyilvánossághoz közvetítő felhasználó, az előadóművészek és a hangfelvétel előállítójának együttesen, költségvetési, fenntartói, illetve műsorszolgáltatáshoz nyújtott egyéb támogatása 1%-ának, továbbá előfizetői díjbevételei 2%-ának, valamint reklám- és szponzorációs bevételei 4%-ának megfelelő együttes összegű jogdíjat köteles fizetni. A felhasználó ugyanennyi jogdíjat köteles fizetni akkor is, ha a hangfelvételt nem sugárzással, hanem vezeték útján vagy bármely más hasonló eszközzel vagy módon közvetíti a nyilvánossághoz. A felhasználók által fizetendő díj számítási alapjába – fenntartói támogatás címen – beletartoznak azok a támogatások is, amelyeket a felhasználók nem a központi vagy az önkormányzati költségvetésből, hanem a gazdasági élet szereplőitől kapnak.

A jogdíjközlemény minimumdíjat is megállapít, amelynek mértéke sugárzás útján történő nyilvánossághoz közvetítés esetében 10 350 forint. 2007-től megszűnt a „webcasting” felhasználásokra korábban megállapított kedvezményes minimumdíj, e szolgáltatás erősödésére és terjedésére tekintettel.

A hangfelvételnek a sugárzással egy időben, számítógépes hálózat igénybevételével is történő nyilvánossághoz közvetítéséért („*simulcasting*”) a felhasználó az előzőekben részletezett együttes összegű jogdíjon felül annak 5%-át köteles fizetni. E jogdíjak megfizetése a felhasználót nem jogosítja arra, hogy a hangfelvételt olyan módon tegye a nyilvánosság számára hozzáférhetővé, hogy a közönség tagjai mind az egyes hangfelvételeket, mind pedig a hozzáférés helyét és idejét egyénileg választhassák meg („*lehívás*”).

Egyéb feltételek:

2006-tól került sor a reklám- és szponzorációs bevétel fogalmának pontosítására a tarifaközleményben.²⁵⁴ A pontosításra azért volt szükség, mert egyre elterjedtebb az a gyakorlat, amely szerint a reklámbevétel zöme nem a felhasználónál, hanem a felhasználó tulajdonában álló harmadik személynél keletkezik, ugyanis a reklámidő többségének értékesítését az említett önálló szervezet végzi a felhasználó nevében. A jogdíjközlemény ugyanakkor a jogdíjszámítás alapjából kivonja azt a kereskedelmi bevételt, amelyet a reklámidő értékesítése ellenében a felhasználó jutalékként harmadik személy számára kifizet.

A 2007. évi jogdíjközlemény előkészítése során a MAHASZ és az MSZSZ-EJI kísérletet tett a „reklám- és szponzorációs bevétel” fogalmának „kereskedelmi bevétel” kifejezésre történő módosítására. A műsorszolgáltatók (különösen az MR és az országos kereskedelmitelevízió-csatornák) elfogadhatatlannak tartották a változtatást, mivel ez álláspontjuk szerint szélesítette volna a jogdíjalapot és növelte volna a műsorszolgáltatók fizetési kötelezettségét. A kereskedelmi bevétel fogalmán ugyanis a bármilyen forrásból

²⁵⁴ A hatályos fogalom-meghatározás szerint reklám- és szponzorációs, valamint a felhasználással összefüggésben keletkezett egyéb bevétel a bármilyen forrásból származó mindazon befizetéseket és dolog átadásával vagy tevékenység végzésével teljesített szolgáltatásokat érteni kell, amelyekre az adott felhasználó beszámolási/könyvvizelési kötelezettsége a mindenkor hatályos számviteli jogszabályok értelmében kiterjed. Reklám- és szponzorációs, valamint a felhasználással összefüggésben keletkezett egyéb bevételnek minősül az a bevétel is, amely a felhasználással összefüggésben nem a felhasználónál, hanem egy általa igénybe vett vagy vele gazdasági kapcsolatban álló harmadik személynél keletkezett.

származó mindazon befizetéseket és dolog átadásával vagy tevékenység végzésével teljesített szolgáltatásokat érteni kell, amelyekre az adott felhasználó beszámolási/könyvvezetési kötelezettsége a mindenkor hatályos számviteli szabályok értelmében kiterjed. Kereskedelmi bevételnek minősül az a bevétel is, amely a felhasználással összefüggésben nem a felhasználónál, hanem egy általa igénybe vett vagy vele gazdasági kapcsolatban álló harmadik személynél keletkezett. A műsorszolgáltatói reakciókra és az OKM jelzésére figyelemmel az átdolgozott jogdíjközlemény a jogdíjszámítás alapjából kivonta azt a kereskedelmi bevételt, amelyet a reklámidő értékesítése ellenében a felhasználó jutalékként harmadik személy számára kifizet.

A felhasználó – a jogdíj megfizetésén túlmenően – digitális formátumban adatokat köteles szolgáltatni a jogdíjalapot képező bevételeiről, továbbá a nyilvánossághoz közvetített hangfelvételekről. Ez utóbbiról a következő adatokat kell közölni: a hangfelvétel címe, előadójának neve, kiadójának neve, ideértve azt az ún. „*label*” nevet is, amely alatt a hangfelvétel megjelent, valamint a kiadás éve.

A jogdíjközleményhez kapcsolódó SZJSZT-szakvélemény, bírósági per vagy GVH-vizsgálat:

Egyikről sincs tudomásunk.

Felhasználói megítélése:

E jogdíjközleménnyel kapcsolatban alapvetően pozitív a felhasználók véleménye. A TV2 azt jelezte, hogy e szerződés megkötésével kapcsolatban a feleket a kölcsönös együttműködés jellemzi. Az M-RTL megjegyezte, hogy a jogdíj összege a bevétel alakulásától függ, amit nagyban befolyásol a reklámpiac aktuális helyzete.

3.4.4.5. Az MSZSZ-EJI jogdíjközleménye a rögzített előadás nyilvánosság számára lehívásra történő hozzáférhetővé tételéért fizetendő jogdíjakról

Jogalapja:

Az Szjt. 73. §-a (1) bekezdésének *e* pontja, 74. §-ának (2) bekezdése.

Hatálya:

A jogdíjközlemény szempontjából nyilvánosság számára lehívásra történő hozzáférhetővé tétel a rögzített előadásoknak vagy azok részleteinek vezeték útján, vagy bármely más eszközzel vagy módon történő olyan nyilvános hozzáférhetővé tétele, amelynek során a nyilvánosság tagjai mind az egyes előadásokat, mind a hozzáférés helyét és idejét egyénileg választhatják meg. A lehívásra történő hozzáférhetővé tétel megvalósul tekintet nélkül arra, hogy a nyilvánosság tagjai a lehívott előadásokat számítógépre vagy bármely hordozóra letölthetik-e.

Nyilvánosság számára lehívásra történő hozzáférhetővé tételnek minősül továbbá az előadások előre szerkesztett folyamának nem sugárzással, hanem vezeték útján vagy bármely hasonló eszközzel vagy módon – ideértve például a számítógépes hálózat igénybevételét is – történő olyan nyilvánossághoz közvetítése is, amely az igénybevevő számára lehetővé teszi, hogy az előadásfolyamot bármilyen szempontból interaktív módon befolyásolja, személyre

szabja, így például az egyes előadások közül bármilyen szempont szerint válasszon, vagy az igénybevétel közben egy vagy több előadást átugorjon.

A lehívásra történő hozzáférhetővé tétel megvalósul tekintet nélkül arra, hogy a nyilvánosság tagjai a lehívott előadásokat számítógépre vagy bármely hordozóra letölthetik-e.

A jogdíjközlemény szempontjából a szolgáltató a rögzített előadást lehívásra hozzáférhetővé tevő (tartalomszolgáltató), továbbá a tartalomszolgáltatótól különböző, a tartalomszolgáltató felhasználási tevékenységéhez közvetlenül vagy közreműködő(k) útján kapcsolódó hálózati köztes (közvetítő) szolgáltatást nyújtó személy, illetve szervezet.

A jogdíjközlemény időbeli hatálya 2007. január 1-jétől 2007. december 31-éig szól.

Mértéke:

A jogdíjközlemény alkalmazása szempontjából üzletszerűnek nem minősülő felhasználásért a szolgáltató nem köteles előadóművészi jogdíjat fizetni. A felhasználás nem minősül üzletszerűnek a következő feltételek együttes fennállása esetén:

- a szolgáltató a felhasználással nem ér el bevételt, és a felhasználás jövedelemszerzés vagy jövedelemfokozás célját közvetve sem szolgálja;
- a szolgáltató – a hozzáférést biztosító helyek számától függetlenül – összesen legfeljebb tíz, hangfelvételben rögzített előadás részletét teszi lehívásra hozzáférhetővé;
- a szolgáltató az előadásrészleteket olyan műszaki feltételekkel teszi lehívásra hozzáférhetővé, amely az átlagos felhasználó számára csupán azok érzékelését teszi lehetővé, a letöltésüket (tartós másolatkészítést) azonban nem; és
- a szolgáltató a felhasználás megkezdését megelőzően az MSZSZ-EJI-vel felhasználási szerződést köt, és annak feltételeit a felhasználási szerződés tartama alatt mindvégig hiánytalanul teljesíti.

A jogdíjközlemény lehetővé teszi, hogy a „kisfelhasználónak” minősülő szolgáltatók – szűk körben és ellenőrzött feltételek mellett – legfeljebb 10 előadásrészletet előadóművészi jogdíj megfizetése nélkül is feltegyenek az internetre.

Ha a szolgáltató a felhasználáshoz kapcsolódóan nem ér el bevételt, és a szolgáltató az előadást olyan műszaki feltételekkel teszi lehívásra hozzáférhetővé, amely az átlagos felhasználó számára csupán annak érzékelését (például ún. „*real audio*” típusú meghallgatását) teszi lehetővé, a letöltést (tartós másolatkészítést) azonban nem, akkor az előadóművészi jogdíj mértéke a lehívások számától függetlenül a következő:

Hangfelvételek száma	Jogdíj mértéke
1–10 részlet	2 520 Ft/hó
11–100 részlet	12 600 Ft/hó
101–1000 részlet	37 830 Ft/hó
1–10 részletnek nem minősülő vagy teljes előadás	12 600 Ft/hó
11–100 részletnek nem minősülő vagy teljes előadás	37 830 Ft/hó
101–1000 részletnek nem minősülő vagy teljes előadás	75 660 Ft/hó

Ha a lehívható előadásrészletek száma meghaladja az 1000-et, akkor a fenti díjon túl, az 1000-en felüli minden egyes előadásrészlet után a lehívások számától függetlenül 2 Ft/hó fizetendő. A megállapított havi jogdíj nem haladhatja meg a havi 38 000 Ft-ot.

Ha az előadásból lehívható tartam az előadás részletét meghaladja, vagy teljes előadások hívhatók le, és ezek száma együttesen meghaladja az 1000-et, akkor a fenti díjon túl, az 1000-en felüli minden egyes előadás után a hívások számától függetlenül 22 Ft/hó fizetendő. A havi jogdíj nem haladhatja meg a havi 418 000 Ft-ot (jogdíjmaximum).

A szolgáltató a letöltést (tartós másolat készítését) is lehetővé tévő ún. „download” típusú felhasználásért a fenti jogdíjon felül, lehívott előadásenként 30 Ft előadóművészi jogdíjat köteles fizetni.

Ha a szolgáltató a felhasználáshoz kapcsolódóan bevételt ér el, és az előadást olyan műszaki feltételekkel teszi hívásra hozzáférhetővé, amely az átlagos felhasználó számára csupán annak érzékelését teszi lehetővé, a letöltést (tartós másolatkészítést) azonban nem, akkor a felhasználásért költségvetési támogatása 1%-ának, továbbá a közönség tagja által fizetett díjbevétele 2,5%-ának, valamint reklám- és szponzorációs, valamint a felhasználással összefüggésben keletkezett bevételei 6%-ának megfelelő együttes összegű, de valamennyi esetben legalább a bevételt el nem érő felhasználások szerinti előadóművészi jogdíjat köteles fizetni. Szinkronizált filmalkotás esetén a szolgáltató a fenti jogdíjon felül annak 50%-át is köteles megfizetni.

A szolgáltató a fentiekől eltérően a közönség tagjai által fizetett díj 6%-ának megfelelő, de legalább csatlakoztatott háztartásonként és érintett televíziós, illetve rádióműsoronként 1 Ft/hó előadóművészi jogdíjat köteles fizetni, amennyiben az általa nyilvánossághoz közvetített műsorokat az eredeti nyilvánossághoz közvetítés időpontját követően – de legfeljebb attól számított 72 óráig – az igénybe vevői számára oly módon teszi hívásra hozzáférhetővé, amely az átlagos felhasználó számára csupán annak érzékelését (például ún. „real audio” típusú meghallgatását) teszi lehetővé, a letöltést (tartós másolatkészítést) azonban nem („time-shifting”).

Videoklipben rögzített előadás esetén a szolgáltató az előadás felhasználása esetén fizetendő jogdíjon felül annak 50%-át is köteles megfizetni.

Az MSZSZ-EJI 2002-ben állapított meg első ízben jogdíjakat filmalkotások hívásra hozzáférhetővé tétele tekintetében. Ennek mértéke ugyancsak attól függ, hogy a szolgáltató a felhasználáshoz kapcsolódóan ér-e el bevételt vagy sem.

A jogdíjközlemény 2006-tól csökkentette a jogdíjak mértékét az „irányított felhasználás” szempontjából kritikus tömeghez igazított minimumdíj-szabály beiktatásával. A jogdíjközleményben egyedileg nem meghatározott felhasználások esetén a közzétett előadóművészi jogdíjmértékek elveinek és arányainak alkalmazásával esetenként megállapított szerzői jogdíj fizetendő. Ennek magyarázata az, hogy a digitális technika fejlődése rendre olyan felhasználási módokat eredményez, amelyek nem teszik lehetővé minden esetben a normatív módon szabályozott jogdíj-megállapítást.

Egyéb feltételek:

A jogkezelés hatékonysága érdekében lehetőség van arra, hogy az előadóművészek saját hangfelvételben rögzített előadásaik hívásra történő hozzáférhetővé tétele esetén mentesüljenek az előadóművészi jogdíj megfizetése alól a következő feltételek együttes fennállása esetén:

— a szolgáltató olyan előadóművész vagy előadóművészek olyan együttese, aki (amely) kizárólag saját előadóművészi teljesítményét hangfelvételben rögzítő előadást tesz lehívásra hozzáférhetővé;

— a szolgáltató a felhasználás megkezdését megelőzően az MSZSZ-EJI-vel felhasználási szerződést köt, és annak feltételeit a felhasználási szerződés tartama alatt mindvégig hiánytalanul teljesíti; és

— a szolgáltató által rendelkezésre bocsátott adatokból, illetve nyilatkozatokból egyértelműen megállapítható, hogy az engedély ingyenessége a lehívásra hozzáférhetővé tett előadásban közreműködő valamennyi előadóművészre kiterjedően fenntartható, és a jogkezelés ilyen módon hatékonyabban valósítható meg.

Korlátozó szabály vonatkozik arra a kereskedelmi célból kiadott hangfelvételben rögzített előadásra, amelyet a nyilvánosság számára első ízben úgy tesznek hozzáférhetővé, hogy a hangfelvétel többszörözött példányait a tulajdonjog átruházása céljából hanghordozón forgalomba hozzák. Az első ízben ilyen módon hozzáférhetővé tett előadás vagy az arról készített másolat a forgalomba hozatal hónapját követő tizenkét hónapon belül nem tehető lehívásra hozzáférhetővé. A korlátozás nem vonatkozik arra a szolgáltatóra, aki (amely) az előadást maga hozta forgalomba, vagy aki (amely) kizárólag az előadás részletét teszi lehívásra hozzáférhetővé.

A szolgáltató negyedévenként köteles adatot szolgáltatni az előadóművészi jogdíj megfizetésének alapjául szolgáló bevételeiről és a jogdíjelszámolás alapjául szolgáló egyéb adatairól, valamint a felhasználás módjáról és mértékéről. A felhasználás módjára és mértékére vonatkozó adatszolgáltatásnak digitális formátumban kell eleget tenni.

Az MSZSZ-EJI is mentesíti a tartalomszolgáltatótól különböző szolgáltatókat (pl. hozzáférést biztosító szolgáltatók) a díjfizetés alól, amit a felek külön megállapodásban rögzítenek. E szerződésnek lényeges eleme az értesítési-eltávolítási eljárás szabályozása, amelyben a szolgáltató kötelezettségeit részletezik jogsértés észlelése esetén.

Szerzői mű előadása, továbbá hangfelvételen vagy filmalkotásban rögzített előadás esetén a lehívásra való hozzáférhetővé tételhez az MSZSZ-EJI engedélyén kívül az érintett jogosultak [ARTISJUS (a szerzők képviselőjében), hangfelvétel-előállítók, filmelőállítók] engedélye is szükséges.

A jogdíjközleményhez kapcsolódó SZJSZT-szakvélemény, bírósági per vagy GVH-vizsgálat:

E jogdíjközleménnyel egy bírósági per indult (MSZSZ-EJI kontra T-Online).²⁵⁵

Az MSZSZ-EJI 2006. szeptember 22-én pert indított a T-Online ellen. Keresetlevelében az MSZSZ-EJI annak megállapítását kérte a bíróságtól, hogy az alperes 2006. január 1. óta jogsértő módon tesz filmalkotásban rögzített előadásokat az Sztj. 73. §-a (1) bekezdésének e) pontjában meghatározott módon lehívásra hozzáférhetővé, mivel az ehhez szükséges engedéllyel nem rendelkezik. A T-Online viszontkeresetében a kereseti kérelem elutasítását kérte, részben az MSZSZ-EJI jogdíjközleménye hivatkozott pontjainak

²⁵⁵ A kereset és a viszontkereset részletes ismertetését lásd az V. Fejezetben.

jogszabályba ütközésére, részben arra való hivatkozással, hogy az MSZSZ-EJI magatartása „erőfölénnyel való visszaélés tilalma” rendelkezésébe ütközik.²⁵⁶

Felhasználói megítélése:

A T-Online jogértelmezése szerint az MSZSZ-EJI filmekkel kapcsolatos jogdíjigénye nem volt és még ma sem alapos; ezt a véleményét a jogkezelővel folytatott tárgyalások során mindvégig hangoztatta.²⁵⁷

Az IPTV-szolgáltatás tekintetében a T-Online a hagyományos műsorelosztókhoz hasonlóan nem lépett szerződéses kapcsolatba az MSZSZ-EJI-vel. A jogkezelő szervezet jogdíjközleményének 4.6. pontja kapcsán a T-Online álláspontja az, hogy a *time-shifting* funkció egyrészt a hálózati oldalon biztosított felvételi lehetőség, így az Szjt. 35. §-ának (6) bekezdésében foglalt szabad felhasználás alá tartozik, másrészt a felhasználói oldalon a *set-top-box* által (a videomagnók mintájára) lehetővé tett felvételi lehetőség pedig az Szjt. 35. §-ának (1) bekezdésében foglalt szabad felhasználás alá esik.

A T-Online szerint az MSZSZ-EJI által a filmletöltő szolgáltatás révén megállapított jogdíj a nettó bevétel 360-szorosa, és ez a teljes szolgáltatás létét befolyásolja.

3.4.4.6. Az MSZSZ-EJI jogdíjközleménye az előadás sugárzás vagy a nyilvánosságához történő átvitel céljára készült rögzítésének jogdíjáról

Jogalapja:

Az Szjt. 74. §-a (2) bekezdésének első fordulata, 27. §-ának (3) bekezdése.

Hatálya:

A jogdíjközlemény a televízió-szervezet és a saját televízió-műsort vezeték útján a nyilvánosságához közvetítő által sugárzás vagy a nyilvánosságához történő átvitel céljára rögzített előadás első sugárzását követő ismételt sugárzásának előadóművészi díjára terjed ki.

Az Szjt. 74. §-ának (2) bekezdése értelmében az előadás sugárzás vagy a nyilvánosságához történő átvitel céljából készült rögzítésnek díjazására a 27. § rendelkezéseit az előadóművészek, illetve közös jogkezelő szervezetük esetében is megfelelően alkalmazni kell. Az Szjt. 27. §-a szerint az írók, zeneszerzők és szövegírók képviselőiben – a színpadra szánt irodalmi művek és a zenedrámai művek vagy jeleneteik, illetve keresztmetszeteik

²⁵⁶ 2007. április végén a felek – a kereseti kérelem jogalapját nem vitatva – peren kívüli egyezségben állapodtak meg.

²⁵⁷ A tárgyalások eredményeképpen 2005-ben a T-Online jogdíjfizetési kötelezettség nélkül, csak adatszolgáltatási kötelezettség vállalásával szerződött az MSZSZ-EJI-vel, azonban a szerződéshez jogfenntartó nyilatkozatot fűzött, amelyben kikötötte, hogy nem ismeri el a jogkezelő szervezet jogdíjigényét, a szerződést csak a legális működés megkérdőjelezhetetlenségének fenntarthatósága érdekében köti meg, azonban a szerződés megkötése nem teremt precedenst a T-Online és az MSZSZ-EJI jogviszonyában. A 2006. évi jogdíjközlemény megjelenését követően azonban az MSZSZ-EJI már ragaszkodott a jogdíjközleményben szereplő díjak megfizetéséhez is. A jogdíjközlemény alapján, annak alkalmazása esetén a fizetendő jogdíj összege – a T-Online számításai szerint – akár 121.976.010 Ft is lehetne havonta, amely nem áll arányban a szolgáltatás havi mintegy 330 000 Ft összegű árbevételével, a teljes nettó bevétel mintegy 360 szorosát teszi ki. A fentiek miatt – a jogdíjközlemény jogszabályba ütközésére hivatkozással – a T-Online a 2006-ban a Téka szolgáltatása kapcsán nem kötött szerződést az MSZSZ-EJI-vel, jogdíjat a 2006-os évben ennek alapján nem fizetett, aminek a következtében az MSZSZ-EJI pert indított.

felhasználásának kivételével – a már nyilvánosságra hozott művek sugárzásának jogosítására és a felhasználásáért fizetendő díjak mértékére vonatkozóan az irodalmi és zenei művekkel kapcsolatos szerzői jogok közös kezelését végző szervezet köt szerződést a felhasználóval.²⁵⁸

A jogdíjközlemény hatálya nemcsak a saját (belső) gyártású felvételekre terjed ki, hanem azokra is, amelyeket a felhasználó megrendelésére és a műsorában történő sugárzás céljával más személyek rögzítettek, feltéve, hogy a felhasználó az ilyen felvétel sugárzására (vezeték útján nyilvánosságához történő átvitelére) annak bármely más felhasználását megelőzően kizárólagos jogot szerzett.

2005-től önálló tarifák vonatkoznak a sugárzás vagy a nyilvánosságához történő átvitel céljára rögzített szinkronfelvételek ugyancsak az Szjt. 74. §-ának (2) bekezdése alá tartozó felhasználása esetére. E tarifák alkalmazandóak abban az esetben, ha az előadás eredetileg idegen nyelvű hangjához magyar nyelvű szinkronfelvétel készül.

A jogdíjközlemény időbeli hatálya 2007. január 1-jétől 2007. december 31-éig szól.

Mértéke:

A jogdíjközleményben megállapított jogok kellően differenciáltak, így függnek a műsorszolgáltató típusától (közszolgálati és nem közszolgálati műsorszolgáltatók), a műsorszolgáltatás vételkörzetétől (országos, körzeti, helyi) és a sugárzott felvétel perchorzától, a következők szerint:

A műsorszolgáltatás jellege és vételkörzete	A jogdíj mértéke percenként
a) közszolgálati műsorszolgáltatók	
aa) országos műsorszolgáltatás esetén	7 580 Ft
ab) körzeti műsorszolgáltatás esetén	2 330 Ft
ac) helyi műsorszolgáltatás esetén	1 170 Ft
b) nem közszolgálati műsorszolgáltatók	
ba) országos műsorszolgáltatás esetén	11 660 Ft
bb) körzeti műsorszolgáltatás esetén	3 500 Ft
bc) helyi műsorszolgáltatás esetén	1 750 Ft

Az eredetileg idegen nyelvű előadás magyar nyelvű szinkronját tartalmazó felvétel ismételt sugárzása esetén a jogdíj mértéke a fentiekben meghatározott jogdíjmérték 25%-a.

A televíziós műsorszolgáltatás sajátosságaira és a kialakult felhasználási szokásokra (szerződéses gyakorlatra) figyelemmel a jogdíjközlemény számos esetben mentesíti a felhasználót a jogdíj megfizetése alól. Ilyen mentességek a következők:

— a felvétel első sugárzásának napját követő egy éven belüli egyszeri ismétlés;

²⁵⁸ Mivel ez a rendelkezés az előadóművészek esetében is közös jogkezelést ír elő, az MSZSZ-EJI 2001 óta közzéteszi e felhasználási módok tekintetében az előadóművészekre vonatkozóan megállapított jogdíjakat. Ebből következően, a sugárzás és a nyilvánosságához történő átvitel céljára rögzített felvétel minden sugárzása, illetve más nyilvánosságához közvetítése – annak ismételt megvalósítása esetén is – csak abban az esetben jogszerű, ha a felhasználó a jogdíjközleményben foglaltak teljesítésére megállapodást köt az előadóművészi teljesítményekkel kapcsolatos szomszédos jogok közös kezelését végző szervezettel, az MSZSZ-EJI-vel.

— a felvétel részletének két percet meg nem haladó terjedelemben történő ismételt sugárzása (feltéve, hogy a részlet időtartama ezen belül sem haladja meg az első ízben sugárzott felvétel teljes időtartamának 10%-át);

— a felvétel részletének műsorelőzetes céljára történő ismételt sugárzása 30 másodpercet meg nem haladó terjedelemben.

Figyelemmel van a jogdíjközlemény a felhasználók helyzetére olyan szempontból is, hogy amennyiben az eredeti (első) felhasználó a felvétel ismételt sugárzására más felhasználónak ad engedélyt, a fizetendő jogdíj mértékét ez utóbbi felhasználó műsorszolgáltatási jellege és vételkörzete határozza meg. A jogdíjközlemény a közszolgálati műsorok sugárzásának arányát a nem közszolgálati műsorszolgáltatók esetében is figyelembe veszi, és annak a műsorszolgáltatás feltételeként szabott arányt meghaladó, megfelelően mérhető, illetve dokumentálható vállalása esetén jogdíjkezdvezmény biztosítható.

Egyéb feltételek:

A felhasználás részletes feltételeit az MSZSZ-EJI és a felhasználó között megkötött szerződés állapítja meg, amelyben ki lehet térni az adatszolgáltatás tartalmára és esedékességére. Amennyiben a felhasználás részletes feltételeiről szóló szerződés másképp nem rendelkezik, a felhasználó adatszolgáltatást köteles teljesíteni, amelynek tartalmaznia kell a felhasznált felvétel azonosításához és a jogdíjak felosztásához szükséges adatokat (cím, perchossz, szereplők).

A jogdíjközleményhez kapcsolódó SZJSZT-szakvélemény, bírósági per vagy GVH-vizsgálat:

E jogdíjközleménnyel kapcsolatban két SZJSZT-szakvélemény született, továbbá egy per van folyamatban (MSZSZ-EJI kontra MTV-TMSZ).²⁵⁹

2006-ban két szakvélemény foglalkozott a rögzített előadások engedélyezésének és díjazásának kérdéseivel.

A TMSZ kérdése arra irányult, hogy ha a filmszinkron céljára rögzített előadóművészi teljesítmény vonatkozásában alkalmazandó az Szjt. 73. §-ának (3) bekezdése szerinti jogászallási vélelem, akkor követelhet-e az előadóművész az ilyen szinkronnal ellátott film bármilyen további felhasználása esetén jogdíjat. A szakvélemény az Szjt. 73. §-ának (3) bekezdése alapján fennálló vélelem következményeit elemzi, és megállapítja, hogy e vélelem érvényesülése esetén az előadóművészt a továbbiakban csak az említett (3) bekezdésben megjelölt díjigények illetik meg (SZJSZT 06/06/1.).

Az MSZSZ-EJI az Szjt. 74. §-ának (2) bekezdése alapján fennálló díjigényre vonatkozóan kért átfogó véleményt az SZJSZT-től. A szakvélemény tisztázza, hogy a sugárzás vagy nyilvánosságához történő átvitel céljából rögzített előadások esetében – ideértve a filmalkotásoknak tekinthető ilyen rögzítéseket is – teljes egészében, minden korlátozás nélkül fennáll a 74. §-ának (2) bekezdése szerinti díjigény, és nem vonatkozik rá a 73. § (3) bekezdésének első mondata szerinti jogászallási vélelem. A díjigény akkor is fennmarad, ha az előadóművész hozzájárul előadásának filmalkotásban való rögzítéséhez, és nem köti ki

²⁵⁹ A 06/06/1. számú és a 27/06. számú SZJSZT-szakvéleményeket, valamint az MSZSZ-EJI kontra MTV pert az V. Fejezetben mutatjuk be részletesen.

külön, hogy ez a jogdíjigény a rögzítéshez való hozzájárulással nem száll át a rögzítést végzőre vagy másra (SZJSZT 27/06.).

Az MSZSZ-EJI 2002. november 5-én pert indított az MTV ellen. Keresetlevelében az MSZSZ-EJI annak megállapítását kérte a bíróságtól, hogy az alperes jogsértést követett el, másrészt a kereset arra irányult, hogy a bíróság az MSZSZ-EJI és az MTV között létrejött szerződés alapján marasztalja az alperest és kötelezze az elmaradt jogdíj megfizetésére. Az MTV vitatta a díjfizetés kötelezettségét, viszontkeresettel élt, és polgári jogi, illetve alkotmányossági jogcímen támadta az általa megkötött szerződések érvényességét. Az elsőfokú bíróság 2005 elején hozott – nem jogerős – határozatában megállapította, hogy az előadóművészeket a televíziós műsoraik ismételt sugárzása után megilleti a jogdíj. Megállapította továbbá, hogy az MTV érvei, amelyekkel a szerződések érvényességét támadta, megalapozatlanok. Az MTV fellebbezett az ítélet ellen. A másodfokú bíróság 2006 februárjában hozott határozata szerint az elsőfokú ítélet formailag hiányos volt, ezért az elsőfokú eljárást újra le kell folytatni. A per változatlanul folyamatban van; tudomásunk szerint a felek egyetértésével a Fővárosi Bíróság kérdéseivel megkeresi az SZJSZT-t.

Felhasználói megítélése:

A felhasználók (műsorszolgáltatók) egyöntetű véleménye az, hogy az MSZSZ-EJI ismétlési jogdíjai túlzottak, aránytalanul magasak, és negatív hatást gyakorolnak a magyar audiovizuális piacon.

TMSZ: „...[A] magyar gyártású alkotásokat sújtó jogdíjak negatív hatást gyakorolnak a magyar audiovizuális piacon, amely hatás mind a nézőket, mind a műsorszolgáltató szervezeteket, mind a szerzői és szomszédos jogosultakat egyaránt érinti.”

M-RTL: „Az EJI (és a FilmJus) piacidegen és eltúlzott mértékű jogdíjai a magyar tartalmakat érintik jelentősen, ezért egyértelműen megállapítható, hogy súlyosan hátrányos helyzetbe hozzák azokat a műsorszolgáltatókat, amelyek magyar tartalmakat kívánnak műsorra tűzni.”

TV2: „Ez a jogdíj mind jogalapja, mind pedig az irreálisan magas mértéke folytán is kifogás tárgyát képezte a jelentős felhasználók részéről, így a TV2 is folyamatosan aggályait fejezte ki ennek körében. ... A TV2 az EJI jogdíjközleményében meghatározott jogalapok jogszerűségét, továbbá az EJI által a jogdíjközleményben megfogalmazott tartalmú rendelkezéséből a közös jogkezelő által az előadói teljesítményeknek a jogdíjközlemény tárgyi hatálya alá tartozó jogi álláspontot is vitatta...”

MTV: „A jogdíjak nemcsak magasak, de egyes esetekben a felhasználási cselekményekért történő fizetés nem megalapozott, más esetekben a közös jogkezelő szerv nem lenne jogosult jogdíjfizetés érvényesítésére. A szabályozás nem egyértelmű. A közös jogkezelő szervek visszaélnek monopolhelyzetükkel, ami a Tpv. 21. §-ának a) pontjába ütközik.”

3.4.4.7. A FilmJus jogdíjközleménye a filmalkotások sugárzással vagy egyéb módon történő nyilvánosságához közvetítése, illetve egyes nyilvános előadással történő felhasználása után fizetendő jogdíjakról

Jogalapja:

Az Szjt. 66. §-ának (3) bekezdése, valamint a Médiatv. 75. §-ának (7) bekezdése.

Hatálya:

A FilmJus jogdíjközleménye a televízió-szervezet és a saját televízió-műsort vezető útján a nyilvánosságához közvetítő által sugárzás vagy a nyilvánosságához történő átvitel céljára rögzített előadás első sugárzását követő ismételt sugárzásának filmszerzői díjára terjed ki. Az érintett filmszerzők: rendező, forgatókönyvíró (eredeti mű írója), operatőr és egyéb szerző (pl. animációs filmeknél a tervező, az animátor).

A jogdíjak mindazon magyarországi gyártású filmalkotások sugárzással vagy egyéb módon történő nyilvánosságához közvetítése után fizetendők, amelyek után a jogosultak a műsorszolgáltató és a mű előállítója vagy forgalmazója (eladó) közötti szerződés alapján az említett felhasználások után jogdíjban nem részesülnek. E körbe tartoznak különösen az MTV archívumából más műsorszolgáltatók által átvett filmalkotások. A jogdíj fizetésére elsősorban a filmalkotás előállítója köteles, kivéve, ha bizonyítja, hogy a szerződésében a szerzői jogdíj megfizetésének kötelezettségét áthárította a felhasználást végző sugárzó, illetve a nyilvánosságához közvetítő szervezetre (műsorszolgáltató), amely esetben jogdíjfizetésre a felhasználást végző műsorszolgáltató köteles. A 2007. évi jogdíjközlemény a filmelőállító fogalmi körét kiterjeszti azokra a személyekre és szervezetekre is, akikre a felhasználás engedélyezésére vonatkozó vagyoni jogok átszálltak.

A jogdíjközlemény időbeli hatálya 2007. január 1-jétől 2007. december 31-éig szól.

Mértéke:

A sugárzási jogdíjat a felhasználónak a műsorszolgáltatás jellegétől (kereskedelmi és közszolgálati) és az adott műsorszolgáltatásba bekötött lakások számától függően kell megállapítania és megfizetnie. A jogdíj mértéke elsődlegesen a filmalkotás nyilvánosságához közvetítéséért a filmelőállítót megillető bevételhez igazodik, és csak másodlagosan a műsorszolgáltatás jellegéhez és a bekötött lakások számához:

	200 ezer felett	50–200 000	50 ezer alatt
kereskedelmi	98,00 Ft	45,00 Ft	14,00 Ft
közszolgálati	72,00 Ft	31,50 Ft	9,80 Ft

A jogdíjközlemény (az ARTISJUS és az MSZSZ-EJI–MAHASZ jogdíjközleményeihez hasonlóan és azokkal megegyező mértékben) bevezette a „*simulcasting*” után fizetendő jogdíj intézményét. Eszerint a sugárzással egy időben, számítógépes hálózat igénybevételével is történő nyilvánosságához közvetítésért a fenti jogdíjon felül annak 5%-a fizetendő.

Az egyenlő bánásmód követelményét szem előtt tartva a fizetendő jogdíjminimumból 30% kedvezmény adható, amennyiben a felhasználó egyedi megállapodást köt a FilmJus-szal a jogdíjközlemény alapján a rendszeres adatszolgáltatásról.

Mentesül a jogdíjfizetésre kötelezett felhasználó a következő esetekben:

— a felvétel részletének két percet meg nem haladó terjedelemben történő ismételt sugárzása esetén, feltéve, hogy a részlet időtartama ezen belül sem haladja meg az első ízben sugárzott felvétel időtartamának tíz százalékát;

— a felvétel részletének műsorelőzetes céljára történő ismételt sugárzása esetén, harminc másodpercet meg nem haladó terjedelemben.

Egyéb feltételek:

A jogdíjak számításánál bevételen a filmalkotás előállítójának az adott filmalkotás adott felhasználónak történő értékesítéséből származó, áfával csökkentett nettó bevételét kell érteni.

A jogdíjközleményhez kapcsolódó SZJSZT-szakvélemény, bírósági per vagy GVH-vizsgálat:

Közvetlenül a jogdíjközlemény jogalapjával vagy alkalmazásának feltételeivel kapcsolatban nem született SZJSZT-szakvélemény, viszont az SZJSZT több alkalommal foglalkozott a filmek televíziós felhasználásának szerzői jogi és szomszédos jogi kérdéseivel. Ezeknek a jelentősége abban áll, hogy egyes műsorszolgáltatók és a TMSZ jelenleg is vitatják a filmalkotások ismételt sugárzásának önkéntes közös jogkezelés körébe utalt filmszerzői díjigényét. A következőkben ezeket a szakértői véleményeket ismertetjük röviden.

A FilmJus megkeresésére készült szakértői vélemény (tárgya a Filmmúzeum TV-ben az MTV archívumának felhasználása és annak jogdíjvonzata) megállapítása szerint: *„Amennyiben a szerző a film előállítójával kötött szerződésben nem mondott le kifejezetten a felhasználásokért járó jogdíjról, a felhasználási szerződésben kikötött díj megfizetése kötelmi jogi igény tárgya; szemben az olyan esetekkel, amikor a törvény kifejezetten a jogdíj megfizetéséhez köti az engedély megszerzését [így a 28. § (2) bekezdése értelmében a nyilvánossághoz közvetített művek más szervezet közbeiktatásával történő továbbközvetítéséhez a hozzájárulást csak a megállapított díj megfizetésével kell megadottnak tekinteni].”* A szakvélemény kiegészítése pedig azt pontosította, hogy a Filmmúzeum TV által sugárzott filmek felhasználását engedélyező szerződésekre az új Szjt. akkor irányadó, ha a MOKÉP által jogszerűen forgalmazott filmek vonatkozásában az ővele, a MTV által gyártott filmek vonatkozásában az utóbbival kötött felhasználási szerződések kelte a Szjt. hatálybalépését követő időpontra esik (SZJSZT 36/01.).

A Sár és Társai Ügyvédi Iroda a fenti szakértői vélemény további értelmezését kérte az SZJSZT-től. Ennek során az SZJSZT a következőket állapította meg: *„Noha a vagyoni jogok átruházásával a szerzőt már nem illeti meg a filmalkotás mások által történő felhasználásának engedélyezési joga, díjigénye az átruházott jogok gyakorlásának függvényében a mindenkori jogszabályi előírások szerint fennmarad.”* A szakvélemény többek között utalt a régi Szjt. végrehajtási rendeletére, a 9/1969. (XII. 29.) MM rendelet 2. §-ának (1) bekezdésére²⁶⁰, illetve az Szjt. 66. §-ának (3) bekezdésére. A szakvélemény

²⁶⁰ „Ha a munkáltató az Szjt. 14. §-ában biztosított felhasználási jogának gyakorlása során a műre harmadik személlyel köt felhasználási szerződést, a szerzői díj összegének – a munkáltató döntése szerint – 60–80

tisztázta azt is, hogy az Szjt. rendelkezései a hatálybalépésüket követően létesített felhasználási szerződésekre és az érintett filmek előállítójával szemben az ilyen engedélyek alapján eszközölt felhasználásokkal keletkező díjigényekre alkalmazandók. A régi Szjt. a korábbi megfilmesítési és munkaszerződések vonatkozásában az annak idején létrejött jogátruházások tartalmát, terjedelmét és érvényét tekintve irányadó. A 36/01. számú ügyben a „filmek felhasználását engedélyező szerződések” megjelölés a jogokat a film előállítójától megszerző MOKÉP, illetve a MTV mint a filmek tekintetében kizárólagos szerzői jogosultak, valamint a Filmmúzeum TV mint a felhasználó szervezet között létrejött felhasználási szerződésekre vonatkozik (SZJSZT 14/04.).

A MOKÉP Rt. megkeresése arra irányult, hogy Szjt. 82. §-a szerinti szomszédos jogi védelem hatálya mely filmekre nézve lépett hatályba, továbbá fennáll-e ez a védelem az 1999. szeptember 1-jét megelőzően forgalomba hozott, illetve elkészített filmalkotásokkal kapcsolatban. A szakvéleménynek ki kellett térnie arra is, hogy a szomszédos jogok elsődleges alanya mely szervezet vagy személy lehet, továbbá arra is, hogy megilletnek-e egy olyan szervezetet filmelőállítói szomszédos jogok az Szjt. hatálybalépését megelőzően létrejött filmalkotások tekintetében, amely szervezet e filmek tekintetében teljes körűen megszerezte ugyan a szerzői vagyoni jogokat, de a szóban forgó filmek eredeti előállítójától különböző jogalany, és amely nem cégjogi jogutóda az eredeti filmelőállítónak. Az SZJSZT válasza az volt, hogy a filmelőállítói jogok átruházhatók, így azokat az eredeti filmelőállítótól független személy, sőt, olyan szervezet is megszerezheti, amely nem általános jogutódja a film eredeti előállítójának (SZJSZT 20/06.).

A jogdíjközleménnyel kapcsolatban továbbá két bírósági per van folyamatban (FilmJus kontra Minimax-MTV; TMSZ kontra OKM-FilmJus), valamint egy GVH-vizsgálatra került sor, amely időközben lezárult.²⁶¹

A GVH a Tpv. 70. §-ának (1) bekezdése alapján azért indított versenyfelügyeleti eljárást, mert valószínűsítette, hogy a FilmJus az 1987. év előtti gyártású magyar filmek után fizetendő jogdíjak megállapításakor visszaélt gazdasági erőfölényével azáltal, hogy e jogdíjak

— „aránytalanul túlzóak, nem veszik figyelembe piaci realitásokat” [Tpv. 21. § a) pont];

— „korlátozhatják a magyar gyártású filmalkotásoknak az előfizetőkhez való eljuttatását” [Tpv. 21. § b) pont];

— „az egyes jogdíjfizetésre kötelezettek irányában indokolatlanul eltérő mértékűek” [Tpv. 21. § g) pont].

A GVH Versenytanácsa az eljárást 2005. május 3-án megszüntette. Álláspontja szerint a gazdaságilag indokolt költség és befektetés, illetve az arányos nyereség fogalmait nem lehet a szerzői jogdíjakra alkalmazni, a díjak mértékét más módszerrel sem lehet mérni. Ezért a szerzői jogdíjak esetében csak a díj megállapításának módja alapján vizsgálható az esetleges tisztességtelenség. A lefolytatott eljárás versenyjogi szempontból megfelelőnek találta a FilmJus által megállapított díjakat.²⁶²

százaléka a szerzőt illeti meg, amit a munkáltató a szerzői díj felvételétől számított 8 napon belül köteles a szerző részére kifizetni. Amennyiben a műre harmadik személlyel felhasználási szerződés kötése a munkáltató feladatkörébe tartozik, a munkáltató a mű szerzőjének díját – a mű alkotásával kapcsolatos ráfordításokra figyelemmel – a szerzői díj 60 százalékánál alacsonyabb mértékben is meghatározhatja.”

²⁶¹ A perek és a GVH-eljárás részletes ismertetését lásd IV. Fejezetben.

²⁶² Vj-97/2004/37.

A FilmJus 2001-ben indított pert a Fővárosi Bíróság előtt a Minimax Rt.-vel és a MTV-vel szemben az MTV archívumába tartozó audiovizuális művek Minimax Rt. által, jogdíjfizetés nélkül történő felhasználása jogosulatlanságának megállapítása, valamint a jogdíjak megfizetésére kötelezése iránt. A felperes a jogdíjigényét az Szjt. 66. §-ának (3) bekezdésére alapozta.²⁶³ A bíróság az ügyben 2004-ben közbenső ítéletet hozott, amelyben megállapította az I. (Minimax) és II. rendű (MTV) alperes egyetemleges jogdíjfizetési kötelezettségét az alperesek között létrejött felhasználási szerződések alapján megszerzett rajzfilmek sugárzási joga vonatkozásában. A Fővárosi Bíróság közbenső ítéletével szemben az alperesek fellebbezéssel éltek. Álláspontjuk szerint a perbeli filmek tekintetében a régi Szjt. szabályai szerint törvényi jogutódlás ment végbe, a szerzői vagyoni jogok összessége a magánszemély szerzőktől elvált, átszállt a filmek gyártóira, és onnan tovább a sugárzási jogokat megszerző II. rendű alperesre, amelytől I. rendű alperes a sugárzási engedélyeket megszerezte. A TMSZ valamennyi tagját érinti az a tény, hogy a FilmJus-nak közös jogkezelőként nincs hatályos minisztériumi bejegyzése a jogdíjközleményének 2. pontjában szereplő jogdíjak beszedésére. A TMSZ tagjai ugyanis többségükben a FilmJus jogdíjközleményének személyi hatálya alá tartoznak, és érinti őket a jogdíjközlemény tárgyi hatálya, vagyis a magyarországi gyártású filmalkotások nyilvánosságához közvetítése is. A TMSZ beavatkozóként lépett fel a perben az alperesek oldalán azon a jogcímen, hogy a FilmJus jogdíjközleménye álláspontjuk szerint semmis, mivel az adott jog gyakorlására a FilmJusnak közös jogkezelőként nincs hatályos minisztériumi bejegyzése, tehát a jogdíjközlemény az Szjt. 90. §-ának (1) bekezdésébe, azaz jogszabályba ütközik.

A TMSZ 2007 januárjában külön pert indított az OKM ellen a FilmJus jogdíjközleménye idevágó (sugárzási, nyilvánosságához közvetítési tarifák) rendelkezései semmisségének megállapítása iránt, és erre tekintettel kérte a bíróságot, hogy a folyamatban lévő FilmJus kontra Minimax pert függessze fel a TMSZ által indított eljárás jogerős befejezéséig. A TMSZ álláspontja szerint a filmalkotások sugárzásának engedélyezési joga [Szjt. 26. § (1) bekezdés] tekintetében nem állnak fenn az önkéntes közös jogkezelés törvényi feltételei. A FilmJus beavatkozóként lépett fel a perben az alperes oldalán; álláspontja szerint a közös jogkezelés feltételei fennállnak. A bíróság az ügyben még nem tartott tárgyalást.

Felhasználói megítélése:

A felhasználók (műsorszolgáltatók) véleménye az, hogy a FilmJus ismétlési jogdíjai is túlzottak, aránytalanul magasak, és negatív hatást gyakorolnak a magyar audiovizuális piacon.

TMSZ: *„A [...] magyar gyártású alkotásokat sújtó jogdíjak negatív hatást gyakorolnak a magyar audiovizuális piacon, amely hatás mind a nézőket, mind a műsorszolgáltató szervezeteket, mind a szerzői és szomszédos jogosultakat egyaránt érinti.”*

M-RTL: *„A FilmJus piacidegen és eltúlzott mértékű jogdíjai a magyar tartalmakat érintik jelentősen, ezért egyértelműen megállapítható, hogy súlyosan hátrányos helyzetbe hozzák azokat a műsorszolgáltatókat, amelyek magyar tartalmakat kívánnak műsorra tűzni.”*

MTV: *„A jogdíjak nemcsak magasak, de egyes esetekben a felhasználási cselekményekért történő fizetés nem megalapozott, más esetekben a közös jogkezelő szerv nem*

²⁶³ Szjt. 66. § (3) bekezdés: *„A szerzőt minden egyes felhasználási mód tekintetében külön-külön díjazás illeti meg. A felhasználáshoz kapcsolódó bevételek minősül az a támogatás is, amelyet az előállító a film megvalósításához kap. A díj megfizetésére az előállító köteles.”*

lenne jogosult jogdíjfizetés érvényesítésére. A szabályozás nem egyértelmű. A közös jogkezelő szervezet visszaélnek monopolhelyzetükkel, ami a Tpv. 21. §-ának a) pontjába ütközik.”

3.4.4.8. A FilmJus jogdíjközleménye a filmalkotások nyilvánosság számára lehívásra („on demand”) hozzáférhetővé tétele fejében fizetendő jogdíjakról²⁶⁴

Jogalapja:

Az Szjt. 16. §-ának (1) bekezdése és 26. §-a (8) bekezdésének második mondata.

Hatálya:

A jogdíjközleményben megállapított jogdíjak a már nyilvánosságra hozott magyarországi gyártású (azaz magyarországi székhelyű filmelőállító által előállított) filmalkotásoknak vagy azok részleteinek nyilvánosság számára lehívásra hozzáférhetővé tétele engedélyezése fejében fizetendők. A nyilvánosság számára lehívásra hozzáférhetővé tétel a filmalkotásoknak vezeték útján vagy bármely más eszközzel vagy módon a nyilvánosság számára hozzáférhetővé tétele úgy, hogy a nyilvánosság tagjai a hozzáférés helyét és idejét egyénileg választhatják meg. A lehívásra hozzáférhetővé tétel megvalósul tekintet nélkül arra, hogy a nyilvánosság tagjai a lehívott filmalkotásokat számítógépre vagy bármely hordozóra letölthetik-e. A filmalkotások lehívásra történő hozzáférhetővé tételéhez a jogdíjközlemény szerinti engedélyen kívül az egyéb érintett jogosultak engedélye is szükséges. A jogdíjfizetésre kötelezett mentesül a FilmJus-nak történő jogdíjfizetés alól, ha a szerzők vagy a filmelőállító (szerződéses vagy egyoldalú) nyilatkozatával igazolja, hogy a filmszerzők az adott felhasználás után egyedi megállapodás alapján jogdíjban részesülnek, vagy azt, hogy a filmszerzők kifejezetten lemondtak az adott felhasználás után őket megillető jogdíjról.

Mértéke:

A jogdíj mértéke függ egyrészt a letöltés lehetőségétől (letöltést engedő vagy nem engedő), másrészt attól is, hogy a szolgáltató a felhasználáshoz kapcsolódóan bevételt ér-e el vagy sem.

Letöltést nem engedő felhasználás esetén, ha a filmalkotások ingyenesen hívhatók le, a fizetendő jogdíj lehívott filmalkotásonként havonta 30 Ft. Filmalkotás részlete esetén a jogdíj időarányosan csökkentett része fizetendő. Abban az esetben, ha a filmalkotások díjfizetés ellenében hívhatók le, a fizetendő jogdíj a nyilvánosság tagja által a lehívás fejében fizetett díj 6%-a, ilyen díjbevétele hiányában a szolgáltatással kapcsolatban elért egyéb (reklám- és szponzorációs) bevételek 6%-a, de legalább a következő jogdíjminimum:

- legfeljebb 30 perc hosszúságú filmalkotás esetén lehívásonként 10 Ft;
- 31–60 perc hosszúságú filmalkotás esetén lehívásonként 20 Ft;
- 60 percnél hosszabb filmalkotás esetén lehívásonként 30 Ft.

Letöltést (tartós másolatkészítést) engedő felhasználás esetén, ha a szolgáltató a felhasználáshoz kapcsolódóan bevételt ér el, a fizetendő jogdíj a nyilvánosság tagja által a letöltés fejében fizetett díj vagy az előfizetési díj 6%-a, ilyen díjbevétele hiányában a

²⁶⁴ Ennek a jogdíjközleménynek a közzététele a tanulmány leadásának idején még folyamatban van.

szolgáltatással kapcsolatban elért egyéb (reklám- és szponzorációs) bevételek 6%-a, de legalább a következő jogdíjminimum:

- legfeljebb 30 perc hosszúságú filmalkotás esetén lehívásonként 15 Ft;
- 31–60 perc hosszúságú filmalkotás esetén lehívásonként 30 Ft;
- 60 percnél hosszabb filmalkotás esetén lehívásonként 40 Ft.

A jogdíjközleményben meghatározott jogdíjminimumokból kedvezmény adható a következők szerint:

— amennyiben az érintett szolgáltató megállapodást köt a FilmJus-szal a jogdíjközlemény alapján történő jogdíjfizetésről és a rendszeres adatszolgáltatásról, valamint szerződészerűen, teljes körűen adatot szolgáltat és együttműködik a FilmJus-szal, a jogdíjminimumokat a FilmJus 20%-kal csökkentett összegben veszi figyelembe;

— amennyiben a szolgáltató a filmalkotások lehívásra hozzáférhetővé tétele során DRM-et alkalmaz, a jogdíjminimumokat a FilmJus 10%-kal csökkentett összegben veszi figyelembe;

— a szolgáltatót a lehívásos szolgáltatásnyújtás első évében a jogdíjminimumokból 10% kedvezmény illeti meg.

Egyéb feltételek:

A jogdíjközlemény alkalmazásában a szolgáltató a filmalkotást lehívásra hozzáférhetővé tételre felajánló (tartalomszolgáltató), továbbá a tartalomszolgáltatótól különböző, a tartalomszolgáltató felhasználási tevékenységéhez közvetlenül vagy közreműködő(k) útján kapcsolódó közvetítő szolgáltatást nyújtó személy, illetve szervezet. Egyéb (reklám- és szponzorációs) bevétel pedig az a bármilyen forrásból származó, mindazon befizetés és dolog átadásával vagy tevékenység végzésével teljesített szolgáltatás, amelyekre az adott szervezet beszámolási/könyvvézetési kötelezettsége a mindenkor hatályos számviteli jogszabályok értelmében kiterjed.

Ha az elektronikus kereskedelmi szolgáltatások, valamint az információs társadalommal összefüggő szolgáltatások egyes kérdéseiről szóló 2001. évi CVIII. törvény (Elkertv.) 2. §-ának *l)* pontjában meghatározott szolgáltató az Elkertv. 9–11. §-aiban meghatározott feltételeknek megfelelő tevékenységet végzi, és egyébként úgy jár el, ahogy az a szolgáltatótól az adott helyzetben általában elvárható, a FilmJus és az általa képviselt jogosultak irányában a szerzői jogsértésért nem felel, így jogdíjfizetési kötelezettsége sem áll fenn, amennyiben az Elkertv. 13. §-ában meghatározott eljárást lefolytatja.

Felhasználói megítélése:

A jogdíjközlemény egyeztetésekor a T-Online észrevételezte, hogy a FilmJus a minisztériumi bejegyzés²⁶⁵ ellenére is csak abban az esetben lehet jogosult a jog gyakorlására, ha a felhasználás engedélyezésének joga nem száll át automatikusan a filmelőállítóra az Szjt. 66. §-ának (1) bekezdése alapján. Amennyiben jogátszállásra kerül sor, a tartalomszolgáltató a szerzőknek járó jogdíjakat közvetlenül a filmelőállítónak fizeti meg. Ha a filmmel

²⁶⁵ A Magyar Közlöny 2006/69. számában megjelent NKÖM-közlemény szerint a FilmJus a jogosultak önkéntes elhatározása alapján gyakorolja a filmalkotások – másként, mint sugárzással vagy az Szjt. 26. §-ának (7) bekezdésében szabályozott módon megvalósuló – nyilvánossághoz közvetítésének jogát [Szjt. 26. § (8) bekezdés második mondata].

kapcsolatos szerzői jogdíjakat a FilmJus is beszédné a tartalomszolgáltatótól, úgy kettős fizetésre kerülne sor. Éppen ezért a T-Online javasolta a jogdíjközlemény pontosítását akként, hogy a felhasználó csak akkor köteles a jogdíjakat a FilmJus-nak megfizetni, ha a szerzők képviselőjét a FilmJus gyakorolja. Ezt követően a FilmJus a következő 1.6. pontot iktatta be a jogdíjközleménybe: *„A jogdíjfizetésre kötelezett mentesül a FilmJusnak történő jogdíjfizetés alól, ha a szerzők vagy a filmelőállító (szerződéses vagy egyoldalú) nyilatkozatával igazolják, hogy az 1.1 pontban felsorolt filmszerzők az adott felhasználás után egyedi megállapodás alapján jogdíjban részesülnek, vagy az 11. pontban felsorolt filmszerzők kifejezetten lemondtak az adott felhasználás után őket megillető jogdíjról.”*

3.5. Összegzés, következtetések

A közös jogkezelés hatályos jogi szabályozása háromszintű: egyrészt az Szjt. megszabja a közös jogkezelés kereteit (fogalma, nyilvántartás a közös jogkezelő szervezetekről, általános szabályai, felügyelete), másrészt a Kjvr. tartalmazza a közös jogkezelő szervezetek nyilvántartásának részletes szabályait, harmadrészt a miniszter által jóváhagyott és a Magyar Közlönyben nyilvánosságra hozott éves jogdíjközlemények rögzítik az egyes tarifák mértékét és a felhasználás egyéb feltételeit. A jogdíjközlemények fogadtatása vegyes: vannak olyanok, amelyeket a felhasználók (jog)vita nélkül elfogadnak, illetve tudomásul vesznek, míg más jogdíjközleményekkel kapcsolatban jogi és szakmai kifogásokat fogalmaznak meg, amik perekben, GVH-eljárásban vagy SZJSZT-szakvéleményben csúcsosodnak ki. Ez jellemzi különösen az ún. „ismétlési” jogdíjközleményeket.

Az alkotmányjogi kontrollt a közös jogkezelő szervezetek tekintetében fontos hangsúlyozni. A szükségességi/arányossági tesztnek, illetve az általános racionalitási tesztnek különösen jelentős szerepe van, tekintettel arra, hogy az Szjt. szabályozása számos (alap)jogot (pl. a tulajdonhoz való jogot, a szerződési szabadságot, a diszkrimináció tilalmát, gazdasági verseny szabadságát) korlátoz.

A versenyjog tekintetében ki kell emelni, hogy a Tpv. és az Szjt. egymás melletti alkalmazása nehézségekbe ütközhet. A GVH álláspontja szerint azonban a közös jogkezelő szervezetek a Tpv. hatálya alá tartoznak, azzal, hogy a tisztességtelen szerződési feltétel tekintetében a hagyományos költség-nyereség vizsgálati módszer nem alkalmazható, helyette a jogdíjak megállapításának módja vizsgálható.

IV. FEJEZET

Az audiovizuális jogdíjközleményeket érintő perek és szakértői vélemények

Bevezetés

E tanulmány III. Fejezetében már röviden ismertettük azokat a pereket és SZJSZT-véleményeket, amelyek közvetlenül vagy közvetve érintik az audiovizuális jogdíjközleményeket. Ebben a fejezetben ezeket mutatjuk be részletesebben, külön kiemelve kapcsolódásukat az egyes jogdíjközleményekhez.

4.1. Az audiovizuális jogdíjközlemények bíróságok előtti megtámadása (folyamatban lévő fontosabb perek és eljárások)

4.1.1. MSZSZ-EJI kontra T-Online per²⁶⁶

Előzmények

A T-Online 2004 első félévében a következő interaktív felhasználásra kért és kapott engedélyt az MSZSZ-EJI-től:

1. „[Origo] play Zeneáruház” kereskedelmi névvel azonosítható és kizárólag hangfelvételben rögzített előadások felhasználása;
2. videoklipekben rögzített előadások felhasználása.

Az engedélyezést a T-Online a felhasználás megkezdését megelőzően kezdeményezte, az MSZSZ-EJI engedélyezési jogát elismerte.

A nemzeti kulturális örökség minisztere az MSZSZ-EJI 2005. évi „lehívásos” jogdíjközleményének véleményezésére kérte a T-Online-t. A T-Online – amely a MSZSZ-EJI állítása szerint a videoklipek tekintetében engedéllyel rendelkezett – vitatta a videoklipekben rögzített előadások, illetve az egyéb audiovizuális alkotásban (a jogdíjközlemény megfogalmazása szerint: filmalkotásban) rögzített előadásokra vonatkozó rendelkezéseket. A miniszter a jogdíjközleményt változatlan tartalommal jóváhagyta.

A felek 2005 áprilisában személyes találkozón egyeztették álláspontjukat a T-Online időközben – érvényes engedély nélkül – megkezdett ún. TÉKA szolgáltatásáról, amely filmalkotásban rögzített előadásokat tesz lehívásra hozzáférhetővé.

A felek 2005. június 23-án felhasználási szerződést kötöttek, amelyben az MSZSZ-EJI engedélyezte a TÉKA szolgáltatás üzemeltetését; a szerződés 2005. december 31. napján hatályát veszítette.

2006 első felében a felek ismételt tárgyalásokat kezdtek; az egyeztetések eredménytelenül zárultak.

²⁶⁶ Az összefoglaló alapjául az MSZSZ-EJI keresetlevele, illetve a T-Online viszontkeresete szolgált.

Tényállás

Az MSZSZ-EJI 2006. szeptember 22-én keresetet nyújtott be a bírósághoz a T-Online ellen, azzal, hogy a T-Online 2006. január 1. óta TÉKA elnevezésű szolgáltatása keretén belül jogsértő módon tesz filmalkotásban rögzített előadásokat az Sztj. 73. §-a (1) bekezdésének e) pontjában²⁶⁷ meghatározott módon lehívásra hozzáférhetővé, mivel az ehhez szükséges engedéllyel nem rendelkezik.

Az MSZSZ-EJI keresetében arra kérte a bíróságot, hogy

- tiltsa el az alperest a további jogsértéstől;
- kötelezze az alperest, hogy az MSZSZ-EJI hatályos jogdíjközleményében foglaltak szerint fizesse meg az ott meghatározott jogdíjat, valamint annak esedékességétől számítva a jogdíj törvényes késedelmi kamatát;
- kötelezze az alperest az MSZSZ-EJI hatályos jogdíjközleményben meghatározott bevételi, illetve a felhasznált előadásokra vonatkozó adatoknak a jogdíjközleményben meghatározott módon történő közlésére a felhasználás teljes idejére vonatkozóan.

A MSZSZ-EJI a keresetében foglalt kérelmét a következő indokokra alapozta:

1. Az Sztj. 73. §-a (1) bekezdésének e) pontja és 74. §-ának (1) bekezdése²⁶⁸ szerint – ellenkező kikötés hiányában – az előadóművész kizárólagos jogához tartozik az interaktív felhasználás engedélyezése, amely felhasználásért az előadóművészt díjazás illeti meg.

Mivel sem a 73. § (1) bekezdésének e) pontja, sem pedig a 74. § (2) bekezdése nem tesz különbséget a rögzített előadások között annak műfaja (például hangfelvétel, filmalkotás) szerint, ezért minden esetben az MSZSZ-EJI jogosult a felhasználáshoz szükséges kizárólagos engedély kibocsátására. Ebből következően a filmalkotások interaktív felhasználása esetében is az MSZSZ-EJI jogosult az engedély megadására, így a 73. § (3) bekezdésének „ellenkező kikötés” fordulata is kizárólag úgy értelmezhető, hogy annak megtételére is az engedélyezési joggal rendelkező közös jogkezelő szervezet, jelen esetben az MSZSZ- EJI jogosult.

Az MSZSZ-EJI megítélése szerint tehát az Sztj. 73. §-ának (3) bekezdésében említett „ellenkező kikötés” maga a felhasználási szerződés, aminek megkötésére az Sztj., továbbá az MSZSZ-EJI nyilvántartásba vételéről szóló NKÖM-határozat, illetve az azok alapján közzétett jogdíjközlemények értelmében az MSZSZ-EJI jogosult.

2. Az interaktív felhasználás engedélyezése az MSZSZ-EJI hatáskörébe tartozik.

Az Sztj. 74. §-a (2) bekezdésének, illetve 73. §-ának együttes olvasatából az következik, hogy a rögzített előadások interaktív felhasználása engedélyezésére és az ennek fejében fizetendő díjak mértékére vonatkozóan az előadóművészi teljesítményekkel kapcsolatos jogok kezelését végző szervezet köt szerződést a felhasználóval, kivéve, ha az

²⁶⁷ Sztj. 73. § (1) bekezdés: „Ha a törvény eltérően nem rendelkezik, az előadóművész hozzájárulása szükséges ahhoz, hogy

e) rögzített előadását vezeték útján vagy bármely más eszközzel vagy módon úgy tegyék a nyilvánosság számára hozzáférhetővé, hogy a nyilvánosság tagjai a hozzáférés helyét és idejét egyénileg választhassák meg.”

²⁶⁸ Sztj. 74. § (1) bekezdés: „Az előadóművészt a 73. § (1) bekezdésében említett felhasználásokért – ha e törvény másként nem rendelkezik – díjazás illeti meg.”

előadóművész az Szjt. 91. §-ának (2) bekezdésében²⁶⁹ szabályozott nyilatkozatot tett. Az előadóművészek interaktív engedélyezési jogának gyakorlására az NKÖM közleményének 5.11. pontja²⁷⁰ alapján az MSZSZ-EJI jogosult.

3. A jogdíjközlemények jogszerűsége

A rögzített előadás nyilvánosság számára lehívásra történő hozzáférhetővé tétele engedélyezésének feltételeiről szóló jogdíjközlemény közzétételét a miniszter 2001 óta minden évben jóváhagyta, annak jogalapját sem ő, sem az érintett kormányzati szervek egyetlen alkalommal sem kifogásolták.

4. Az MSZSZ-EJI jogdíjközleménye kiterjed a filmalkotások felhasználására is. 2002-től az MSZSZ-EJI a jogdíjközlemény hatályát – videoklipben rögzített előadóművészi teljesítményeken kívül – más audiovizuális alkotásban rögzített előadóművészi teljesítmény felhasználására is kiterjesztette.

5. A T-Online-nal folytatott megbeszélés során az MSZSZ-EJI kifejtette, hogy a filmelőállító (producer) az 1999 előtt rögzített alkotások esetében sem szerezhette meg magyarországi hatállyal az előadóművészekről az engedélyezési jogot, mivel az interaktív felhasználások engedélyezési jogát Magyarországon – a WPPT alapján – az 1999-ben elfogadott Szjt. vezette be. Az Szjt. hatálybalépését megelőzően tehát maga az előadóművész sem rendelkezett az említett engedélyezési joggal, így azt át sem ruházhatta másra.

Az alperes 2007. január 31-én viszontkeresetet terjesztett elő, azt kérve a bíróságtól, hogy utasítsa el a felperes kereseti kérelmében foglalt követeléseket, és állapítsa meg a felperes 2004. és 2005. évi jogdíjközleményeinek Szjt.-be ütközését.

A T-Online viszontkeresetét a következőkkel támasztotta alá:

1. A T-Online szerint az Szjt. 73. §-ának (1) bekezdésére tekintettel helytelen a felperes jogértelmezése. Az Szjt. 64. §-ának (2) bekezdése²⁷¹ alapján az Szjt. mindenkit, aki a film egészének kialakításához alkotó módon járult hozzá, a film szerzőjének tekint. Ennek

²⁶⁹ Szjt. 91. § (1)–(2) bekezdések: „(1) Ha a közös jogkezelést végző – a 86–89. §-ok alapján nyilvántartásba vett – egyesület valamely felhasználónak engedélyt ad a felhasználásra, illetve a felhasználóval szemben díjigényt érvényesít, a felhasználó jogosult az egyesület által végzett jogkezelés szempontjából érintett valamennyi jogosult – e törvény előírása vagy a jogosultak elhatározása alapján közös jogkezelés alá tartozó – azonos műfajú műveinek vagy szomszédos jogi teljesítményeinek felhasználására is, az ezekre a művekre vagy szomszédos jogi teljesítményekre vonatkozó jogdíjak azonos feltételek alapján történő megfizetése mellett.

(2) Az (1) bekezdésben foglaltak nem alkalmazhatók, ha a közös jogkezelést végző egyesület által végzett jogkezelés szempontjából érintett jogosult az egyesülethez intézett írásbeli nyilatkozatában előzetesen tiltakozik művei vagy szomszédos jogi teljesítményei felhasználásának közös jogkezelés körében történő engedélyezése ellen. A jogkezelő szervezet köteles a nyilatkozat szerint eljárni, ha azt több mint három hónappal a naptári év vége előtt, a következő év első napjánál nem korábbi hatállyal teszi meg. A jogosult azonban nem tiltakozhat a felhasználás ilyen módon történő engedélyezése ellen, ha a közös jogkezelést e törvény írja elő [19. § (1) bek., 20. § (7) bek., 21. § (7) bek., 23. § (6) bek., 27. § (1) bek., 28. § (3) bek., 70. § (5) bek., 73. § (3) bek., 77. § (3) bek., 78. § (2) bek.]”.

²⁷⁰ A rögzített előadás nyilvánosság számára bármely módon történő olyan hozzáférhetővé tételének joga, amelynek során a nyilvánosság tagjai a hozzáférés helyét és idejét egyénileg választhatják meg [Szjt. 74. § (2) bekezdés].

²⁷¹ Szjt. 64. § (2) bekezdés: „A filmalkotás szerzői a film céljára készült irodalmi és zeneművek szerzői, a film rendezője és mindazok, akik a film egészének kialakításához szintén alkotó módon járultak hozzá. E rendelkezés nem érinti a filmben felhasznált egyéb művek szerzőinek e törvényben biztosított jogait.”

értelmében a filmben szereplő előadóművészek a film elkészítéséhez művészi játékkal alkotó módon járultak hozzá, így az Szjt. 64. §-ának (2) bekezdése alapján a film szerzőjének tekinthetők, így ilyen minőségükben vonatkozik rájuk az Szjt. 66. §-ának (1) bekezdése.²⁷²

2. Az Szjt. 66. §-ának (1) bekezdése alapján – ellenkező kikötés hiányában – a film szerzői, így az előadóművészek is átruházzák a felhasználás engedélyezésére való jogot a filmelőállítóra.

3. A T-Online álláspontja szerint az Szjt. 73. §-ának (1) bekezdése alapján az előadóművész hozzájárulása a felhasználáshoz akkor szükséges, ha az Szjt. eltérően nem rendelkezik. Az alperes szerint eltérő rendelkezés alatt az Szjt. IX. fejezetében foglaltakat kell érteni. Ebből következően az Szjt. az általánostól eltérően rendezi a filmalkotásokkal és más audiovizuális művekkel kapcsolatos szabályokat, mivel a film szerzői, így az előadóművészek is – ellenkező kikötés hiányában – átruházzák a felhasználás engedélyezésére való jogot a filmelőállítóra, akitől az alperes közvetlenül szerzi meg a felhasználási engedélyt a kereset tárgyát képező TÉKA szolgáltatásra.

4. Ennek alátámasztásául szolgál az Szjt. 73. §-ának (3) bekezdése.²⁷³ A felperes által a kereset tárgyává tett TÉKA szolgáltatás az Szjt. 26. §-ának (8) bekezdésében foglalt felhasználást valósítja meg, tehát nem esik a kivételt képező 20. §, 28. §, valamint 23. § (6) bekezdése alá, azaz az előadóművész az Szjt. 26. §-ának (8) bekezdése esetében is a film előállítójára ruházza át vagyoni jogait.

5. A T-Online továbbá ismertette, hogy az MSZSZ-EJI 2006. évi jogdíjközleménye alapján a fizetendő jogdíj összegét meglehetősen magasnak találja, tekintettel arra, hogy a fizetendő havi összegű jogdíj nem áll arányban a szolgáltatás havi Ft összegű árbevételével.

6. A T-Online állítása szerint méltányos összegű jogdíjat fizet, amit a filmelőállítók eljuttatnak az előadóművészek részére.

7. A Tpv. szerinti erőfölénnyel való visszaélés tilalmába ütközik az MSZSZ-EJI magatartása, mivel egyedüli közös jogkezelőként a bevétel 360-szorosát meghaladó költségeket terhel a szolgáltatókra.

Az MSZSZ-EJI és a T-Online 2007. április végén peren kívüli egyezséget kötött egymással. Az MSZSZ-EJI tájékoztatása szerint a T-Online a kereset benyújtása előtt előkészített szerződést aláírta az MSZSZ-EJI-vel. A T-Online tett azonban egy egyoldalú nyilatkozatot, miszerint továbbra is vitatja a jogdíj jogalapját. A T-Online a szerződés aláírásával visszamenőlegesen is megszerezte az engedélyt a TÉKA szolgáltatás nyújtására. Az egyezséget a bíróság nem hagyta jóvá, ez az MSZSZ-EJI kívánsága volt.

²⁷² Szjt. 66. § (1) bekezdés: „A filmalkotás létrehozására kötött szerződés (a továbbiakban: megfilmesítési szerződés) alapján a szerző – kivéve a szöveges vagy a szöveg nélküli zenemű szerzőjét – ellenkező kikötés hiányában átruházza az előállítóra a filmalkotás felhasználására és a felhasználás engedélyezésére való jogot.”

²⁷³ Szjt. 73. § (3) bekezdés: „Ha az előadóművész hozzájárult ahhoz, hogy előadását filmalkotásban rögzítsék, a hozzájárulással – ellenkező kikötés hiányában – a film előállítójára [64. § (3) bek.] ruházza át az (1) bekezdésben említett vagyoni jogokat. Ez a rendelkezés nem érinti az előadóművészeknek a 20. § és a 28. § alapján fennálló díjigényét. A 23. § (6) bekezdését az előadóművészekre is megfelelően alkalmazni kell.”

4.1.2. MSZSZ-EJI kontra MTV per²⁷⁴

Előzmények

Az MSZSZ-EJI és az MTV 2002-ben szerződésben állapodott meg a jogdíjközleményben foglaltak végrehajtására. A megállapodás az MTV adatközlési és fizetési kötelezettségére vonatkozó előírásokat is tartalmazott, amelyet a szerződő felek közösen módosítottak. A módosítás értelmében az MSZSZ-EJI művészeti, kultúrtörténeti és televíziótörténeti gyűjteményére ötven (50) százalékos jogdíjfizetési kedvezményt biztosított az MTV-nek.

Az MTV-nek egy-egy előadóművészi teljesítmény ismételt felhasználásának ellenértékére egy-egy műsorra vetítve átlagosan a következő összegeket kellett volna fordítania:

- 2002. II. félév: 12 911 Ft
- 2003. I. félév: 20 466 Ft
- 2003. II. félév: 22 092 Ft
- 2004. I. félév: 21 380 Ft
- 2004. II. félév: 18 714 Ft

Az MTV 2003 februárjában – az alapszerződésben meghatározott határidő lejártát követően – adatot szolgáltatott az MSZSZ-EJI-nek a 2002. július 1. és december 31. közötti időszakban megismételt műsorokról. Az MTV adatszolgáltatása alapján az MSZSZ-EJI megküldte az MTV-nek a fenti időszak tekintetében a 2003/14. számú jogdíjfizetési-értesítőt.

Az MTV a fenti jogdíj halasztott fizetéséhez kérte az MSZSZ-EJI engedélyét, amelyet a MSZSZ-EJI elutasított. Az MTV késedelembe esésére tekintettel elveszítette a szerződésmódosításban biztosított kedvezmények igénybevételéhez fűződő jogát, ezért az MSZSZ-EJI a korábbi kedvezményekből adódó jogdíjkülönbözetről kiállította a 2003/23. számú jogdíjfizetési értesítőt.

Az MTV a 2003/23. számú jogdíjfizetési értesítőt átvette, míg a 2003/14. számú jogdíjfizetési értesítő befogadását megtagadta.

Az MTV 2003. augusztus 15-én adatot szolgáltatott az MSZSZ-EJI-nek a 2003. január 1. és június 30. közötti időszakban megismételt és a jogdíjközlemény, valamint az alapszerződés tárgyi hatálya alá tartozó műsorokról.

A szolgáltatott adatok alapján az MSZSZ-EJI kiállította és megküldte az MTV-nek a 2003/34. számú jogdíjfizetési értesítőt. Az MTV a 2003/34. számú jogdíjfizetési értesítő befogadását 2003. szeptember 9-én levelében megtagadta, az érintett okiratokat pedig fizetés nélkül visszaküldte.

²⁷⁴ Az összefoglaló az MSZSZ-EJI által megküldött keresetlevélen, előkészítő iraton, továbbá a perről készült összefoglalón alapul.

Tényállás

Az MSZSZ-EJI keresetet nyújtott be az MTV-vel mint az Sztj. 74. §-a (2) bekezdésének első fordulata szerint jogdíjfizetésre kötelezett felhasználóval szemben a következő indokokra tekintettel:

1. Az MSZSZ-EJI-t a nemzeti kulturális örökség minisztere nyilvántartásba vette mint az előadóművészeket megillető, az *„előadás sugárzás vagy a nyilvánossághoz történő közvetítés céljára készült rögzítésére tekintettel fennálló díjazás iránti igény [Sztj. 74. §-ának (2) bekezdése]”* érvényesítésére jogosult közös jogkezelő szervezetet.

2. Az MSZSZ-EJI az Sztj. 90. §-ának (1) bekezdése alapján a Magyar Közlöny 2001/95., 2002/2., valamint 2002/162. számaiban – az illetékes miniszter jóváhagyásával – közzétette jogdíjközleményét az előadás sugárzás vagy a nyilvánossághoz történő átvitel céljára készült rögzítésének díjáról és a felhasználás egyéb feltételeiről.

Az MTV viszontkeresetében foglalt indokok a következők:

1. az ismétlési díjak aránytalanul magasak;
2. az MTV tévedésben volt a szerződés létrehozásakor;
3. az MSZSZ-EJI megtévesztéssel és fenyegetéssel vette rá az MTV-t a szerződés megkötésére;
4. az MSZSZ-EJI kihasználta az MTV mint gyengébb fél helyzetét, és olyan jogdíjakat kötött ki a művészek javára, amelyek feltűnően aránytalan előnynek minősülnek;
5. az ismétlési jogdíjak olyan magasak, hogy feltűnő aránytalanság keletkezett a szolgáltatás (az előadóművészek műsorainak hasznosítása) és az ellenszolgáltatás (a jogdíjfizetés) között; valamint
6. az ismétlési jogdíj a jó erkölcsbe ütközik, visszamenőleges jellege miatt pedig alkotmányellenes is.

Az MSZSZ-EJI ezzel szemben a következőkre hivatkozott:

1. Teljesítés elmaradása és az ebből keletkező kár

A szerződések ellenére az MTV nem teljesít, és a teljesítés elmulasztása ellenére az MTV ismételt sugárzás formájában évek óta rendszeresen hasznosítja az előadóművészek közreműködésével készült műsorokat. Az MTV eljárása súlyos károkat okozott, illetve okoz a művészeknek: csak az eddigiekben peresített követelés – áfa és késedelmi kamat nélküli – összege is meghaladja a 300 millió forintot, de az eddig ismert felhasználási adatok alapján a 2005-ig felhalmozódott teljes jogdíjtartozás – ugyancsak áfa és késedelmi kamat nélkül – több mint 600 millió forint. Az MTV az ismételt sugárzásokkal kapcsolatos díjfizetést azonban már korábban is rendszeresen elmulasztotta. A kilencvenes évek közepétől kezdődően – egy-két kivételtől eltekintve – állandósult az a gyakorlat, hogy az MTV-t csak sorozatos peres és nemperes eljárások útján lehetett teljesítésre kényszeríteni.

2. Tévedés

Az MTV az ismétlési jogdíjszerződések megkötése kapcsán tévedésre érvényesen nem hivatkozhat, tekintettel arra, hogy egy több évtizede működő országos közszolgálati műsorszolgáltató szervezet esetében a szerzői jogi rendelkezések ismerete alapkövetelmény.

3. Feltűnő aránytalanság

A miniszter által már jóváhagyott és a Magyar Közlönyben kihirdetett jogdíjközleménnyel megegyező mértékű ismétlési díj érvényesítése nem jelenti feltűnően aránytalan előny kikötését.

4. Ismétlések növekedése

Az MTV 1998-tól kezdődően ugrásszerűen növelte az ismétléseket. A felhasználás mértéke 2001-ig több mint ötszörösére, 5 803 percről 33 524 percre nőtt, 2002-ben pedig még az előző évhez képest is további közel ötven százalékkal, 49 719 percre emelkedett. A számítások így egyértelműen azt támasztják alá, hogy az ismétlési jogdíj összege nem eltűzött, ellenkezőleg, annak reálértéke a felhasználás mértékéhez viszonyítva jelenleg is folyamatosan csökken. Míg az MTV által ténylegesen fizetendő ismétlési jogdíj értéke 1989 és 2003 között kevesebb mint háromszorosára, addig az ennek fejében ismételt műsorpercek száma közel nyolcszorosára emelkedett.

Az elsőfokú bíróság 2005 elején hozott – nem jogerős – határozatában megállapította, hogy az előadóművészeket a televíziós műsoraik ismételt sugárzása után megilleti a jogdíj. Az MTV fellebbezett a döntés ellen. A másodfokú bíróság idén februárban hozott határozata szerint az elsőfokú ítélet formailag hiányos volt, ezért az elsőfokú eljárást újra le kell folytatni. Az elsőfokú bíróság az új eljárás első tárgyalását 2006 októberére tűzte ki.

Az MSZSZ-EJI a Fővárosi Ítéletábla előtt folyó peres eljárásban az előkészítő iratában (2006. február 6.) a következőkre hivatkozott:

1. Jogszerűség

2006. január 25-én a miniszter az Szjt. 74. §-ának (2) bekezdése szerinti felhasználásról kiadott, az előadás sugárzás vagy a nyilvánossághoz történő átvitel céljára készült rögzítésének díjáról és a felhasználás egyéb feltételeiről szóló 2006. évi jogdíjközleményt jóváhagyta. Itt hivatkozott az MSZSZ-EJI arra, hogy a jogdíjközleményt az Szjt. 90. §-ának (2) bekezdése szerint hatáskörrel rendelkező állami szervek is jogszerűnek ítélték.

2. A miniszteri indokolás rámutat, hogy az Szjt. 74. §-ának (2) bekezdésében előírt előadóművészi díjat a 73. § (3) bekezdése alapján rögzített előadások esetében is minden egyes felhasználásért meg kell fizetni. Alaptalan az MTV állítása, miszerint az audiovizuális rögzítések esetében a díjfizetés csak egyszeri díjat jelent.

3. Lemondás az ismétlési díjról az egyedi szerződésekben

Az MSZSZ-EJI álláspontja szerint a díjról való lemondás az egyedi szerződésekben magát az ismétlési jogdíjat mint követelést nem szünteti meg. Ugyanakkor a lemondás rendkívül megnehezíti az ismétlési díjigény érvényesítését.

Az eljárás információink szerint folyamatban van.

Az MTV elleni per kapcsán érdemes utalni a szinkronismétlések jogdíja kapcsán kialakult vitára, valamint az MSZSZ-EJI megállapodási javaslatára az ismétlési jogdíjközlemény módosításáról.

Az MSZSZ-EJI az ismétlési jogdíj hatályát – a Színházi Dolgozók Szakszervezete és a MASZK Országos Színészegyesület egységes kezdeményezése alapján – 2005-ben kiterjesztette a televízióműsorok szinkronjának ismételt sugárzására is. A felhasználók egy része alapjaiban vitatta a döntést. Az őket tömörítő TMSZ véleménye szerint a szinkron nem is előadóművészi teljesítmény, de ha az lenne is, jogdíjat akkor sem indokolt utána fizetni.

A Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma azonban úgy ítélte meg, hogy egyrészt az MSZSZ-EJI javaslata megfelel a jogszabályoknak, másrészt a TMSZ azzal szemben – az általános tiltakozáson túl – nem tudott sem konkrét érveket, sem elfogadható ellenjavaslatokat megfogalmazni, ezért a jogdíjközleményt jóváhagyta.

Az MSZSZ-EJI a felhasználókkal való egyeztetést a jogdíjközlemény miniszteri jóváhagyását követően is megkísérelte folytatni, és a díjközleményekről való megállapodás érdekében a következő javaslatokat terjesztette a TMSZ elé:

1. Csomagvásárlási kedvezmény: egy adott éves műsor-óraszámot meghaladó mértékű ismétlés esetén, továbbá az ezen felüli ismétlésekre mind a kereskedelmi műsorszolgáltatókra, mind pedig a közszolgálati műsorszolgáltatókra irányadó díjakat csökkenteni lehet.

2. Moratórium a díjemelésekre: az MSZSZ-EJI kész megállapodni egy közösen meghatározott időtartamú díjemelési moratóriumról.

3. Éves átalány alapján történő díjfizetés: a jogdíjközleményben foglalt feltételeket kiindulópontnak tekintve az MSZSZ-EJI kész megállapodni az ismétlési jogdíjak éves átalányösszegben történő megfizetéséről, akár egy-egy felhasználási mód tekintetében, akár az összes felhasználást alapul véve.

4. A szinkrontarifák differenciálása: az MSZSZ-EJI kész megállapodni a jogdíjközleményben szereplő szinkrondíjak olyan differenciálásáról, amely megkülönböztetné a jellegüknél fogva önálló csoportokba sorolható műsortípusok – így játékfilmek, sorozatok, animációs filmek, tudományos-ismeretterjesztő műsorok, kereskedelmi jellegű műsorok stb. – szinkronjait, illetve ezek megfelelően arányosított díjtételeit. Ennek során figyelembe veszi a műsorszolgáltatók szakmai szempontjait az említett műsortípusok kellően szabatos meghatározásához.

Ezekre a még 2005 augusztusában megtett javaslatokra az MSZSZ-EJI mind ez idáig nem kapott érdemi választ.

4.1.3. FilmJus kontra Minimax és MTV per²⁷⁵

Előzmények

Az MTV és a Minimax 1999 novemberében szerződést kötött magyar rajzfilmek Minimax televízióon történő sugárzása céljából. A szerződést 2000 novemberében meghosszabbították. A szerződés értelmében az MTV mint jogosult opciós jogot biztosított a Minimaxnak mint felhasználónak a tulajdonában álló magyar animációs és rajzfilmek felhasználási jogának megszerzésére, azzal, hogy a felhasználó az opciós jogának gyakorlása útján megszerzett felhasználási jogot jogosult a műsorszolgáltató szervezetre továbbruházni.

Tényállás

A FilmJus 2001-ben pert indított a Fővárosi Bíróság előtt a Minimax-szal (I. r. alperes) és az MTV-vel (II. r. alperes) szemben az MTV archívumába tartozó audiovizuális művek Minimax általi szerzői jogdíjfizetés nélkül történő felhasználása jogosulatlanságának megállapítása, valamint a jogdíjak megfizetésére kötelezése iránt.

A FilmJus álláspontja a következő volt:

1. A rajzfilmek vonatkozásában valamennyi olyan alkotót képviseli, akik az általa végzett közös jogkezeléssel érintettek, így az Szjt. 92. §-ának (1) bekezdése²⁷⁶ alapján jogosult a perindításra.

2. A Minimax által az MTV-től sugárzásra megvásárolt filmalkotások felhasználására az új Szjt. szabályait kell alkalmazni. Mindazonáltal a régi Szjt. alapján is jogos a követelése.

3. Az Szjt. 16. §-ának (1) bekezdése²⁷⁷ alapján az MTV a filmalkotások sugárzására csak felhasználási szerződéssel adhat engedélyt.

4. Az Szjt. 66. §-ának (3) bekezdése²⁷⁸ alapján a filmalkotások szerzőit minden egyes felhasználási mód tekintetében külön-külön díjazás illeti meg, a jogdíj megfizetésére az előállító köteles. Az SZJSZT 36/01. számú szakvéleménye is megállapította, hogy a FilmJus a sugárzási engedély fejében járó jogdíjat elsősorban a filmelőállítótól, illetőleg a jogosított forgalmazótól követelheti.

Az alperesek a felperes kérelmének elutasítását kérték. A Minimax álláspontja a következő volt:

1. Az Szjt. 66. §-a alapján a felperes a film előállítójától követelheti a jogdíjat, a Minimax sugárzó cég.

²⁷⁵ Az összefoglaló a Fővárosi Bíróság közbenső ítélete, a FilmJus által megküldött előkészítő iratok, valamint a TMSZ perről készült összefoglalója alapján készült.

²⁷⁶ Szjt. 92. § (1) bekezdés: „A 86–89. §-ok alapján nyilvántartásba vett, közös jogkezelést végző egyesület a közös jogkezelés körébe tartozó igényeket bíróság előtt saját nevében, saját igényeként érvényesíti.”

²⁷⁷ Szjt. 16. § (1) bekezdés: „A szerzői jogi védelem alapján a szerzőnek kizárólagos joga van a mű egészének vagy valamely azonosítható részének anyagi formában és nem anyagi formában történő bármilyen felhasználására és minden egyes felhasználás engedélyezésére. E törvény eltérő rendelkezése hiányában a felhasználásra engedély felhasználási szerződéssel szerezhető.”

²⁷⁸ Szjt. 63. § (3) bekezdés: „A szerzőt minden egyes felhasználási mód tekintetében külön-külön díjazás illeti meg. A felhasználáshoz kapcsolódó bevételek minősül az a támogatás is, amelyet az előállító a film megvalósításához kap. A díj megfizetésére az előállító köteles.”

2. A FilmJus nem alapíthatja igényét az új Sztj. hatálybalépését megelőzően megkötött szerződésekre, az igény csak akkor lenne jogos, ha az alperes a korábitól eltérő felhasználási módot alkalmazott volna.

3. Az Sztj. 10. §-a alapján senki nem köteles jogdíjat fizetni a filmek után.

4. A felperesnek a film készítésében részt vett filmstúdiókat is perelnie kell.

Az MTV álláspontja a következő volt:

1. Az MTV a filmek előállítására vonatkozó vállalkozási szerződésekkel megszerezte a jogvita tárgyát képző filmek hasznosítási jogát.

2. A perbeli filmalkotások készítésének időpontjában hatályos jogszabályok rendelkezései az irányadók [régii Sztj. 41. §-ának (3) bekezdése és az 5/1970. (VI. 12.) MM rendelet 8. §-ának (1) bekezdése].

3. A Minimax vállalta a szerződésben, hogy a harmadik személyek felé fennálló díj fizetését 50%-ban átvállalja.

A Fővárosi Bíróság 2004. április 13-án közbenső ítéletet hozott, amelyben megállapította az alperesek egyetemleges jogdíjfizetési kötelezettségét a közöttük létrejött felhasználási szerződések alapján megszerzett rajzfilmek sugárzási joga vonatkozásában. A bíróság kimondta azt is, hogy a perbeli jogvita vonatkozásában az új Sztj. rendelkezéseit kell alkalmazni. Az alperesek nem bizonyították, hogy a rajzfilmek szerzői utóbb írásban lemondtak volna a díjigényről.

A Fővárosi Bíróság közbenső ítéletével szemben az alperesek fellebbezéssel éltek. Az alperesek álláspontja a következő volt:

1. A felperesnek nincs perbeli legitimációja: a FilmJus mint közös jogkezelő szervezet hatályos miniszteri bejegyző határozatában nem szerepel a felperes által a perben érvényesíteni kívánt nyilvánossághoz való közvetítési jog, azon belül is a televíziós sugárzási jog. Miniszteri bejegyzés hiányában pedig e jogokra a FilmJus nem rendelkezik jogkezelési jogosultsággal.

2. A perbeli megfilmesítési szerződésekre a régi Sztj. rendelkezései az irányadók, nem az új Sztj. szabályai.

3. A perbeli filmek tekintetében a régi Sztj. szabályai szerint törvényi jogutódlás ment végbe, a szerzői vagyoni jogok összessége a magánszemély szerzőktől elvált, átszállt a filmek gyártóira, és onnan tovább a sugárzási jogokat megszerző II. rendű alperesre, amelytől I. rendű alperes a sugárzási engedélyeket megszerezte.

A másodfokú eljárásban a Fővárosi Ítéltábla a Fővárosi Bíróság közbenső ítéletét 2004-ben hatályon kívül helyezte, és a Fővárosi Bíróságot az ügyben új eljárásra kötelezte a következő indokolás alapján:

1. Az alperesek között 1999 novemberében létrejött, majd meghosszabbított szerződés tekintetében az új Sztj. szabályai alkalmazandók.

2. A szerzőket megillető jogok vonatkozásában a II. rendű alperes által megszerzett jogosultságok tekintetében a régi Sztj.-t kell alkalmazni.

3. A filmelőállító a szerzőkkel kötött szerződések alapján volt jogosult a filmre vonatkozó szerzői vagyoni jogok megszerzésére, ezek a szerződések az elsőfokú eljárás folyamán nem kerültek beszerzésre.

4. Tisztázni kell, hogy a II. rendű alperes hogyan, milyen feltételekkel szerezte meg a szerzőktől a jogokat.

5. Be kell szerezni a filmelőállítók és a szerzők közötti szerződéseket, amelyekből megállapítható, hogy szerzőijogdíj-igény előterjeszhető-e.

6. Fel kell tárni a filmelőállítók és a II. rendű alperes közötti jogviszonyt is, ahol erre szükség van.

7. A felperesnek igazolnia kell, hogy közös jogkezelő szervezetként nyilvántartásba vették-e.

A Fővárosi Bíróság a megismételt eljárásban a Fővárosi Ítéletábla fenti indokolása alapján a perbeli megfilmesítési szerződésekkel kapcsolatos bizonyítást folytat le.

A TMSZ a polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvény 54. §-ának (1) bekezdése alapján beavatkozóként lépett fel a perben a FilmJus jogdíjközleményével szemben az alperesek oldalán. Álláspontja szerint valamennyi tagját érinti az a tény, hogy a FilmJus-nak közös jogkezelőként nincs hatályos minisztériumi bejegyzése a jogdíjközlemény 2. pontjában szereplő jogdíjak beszedésére. A TMSZ tagjai ugyanis többségükben a FilmJus jogdíjközleményének személyi hatálya alá tartoznak, és érinti őket a jogdíjközlemény tárgyi hatálya, vagyis a magyarországi gyártású filmalkotások nyilvánosságához közvetítése is. A TMSZ azzal érvelt, hogy a FilmJus korábbi évekbeli és hatályos jogdíjközleményei, amelyek álláspontja szerint a közös jogkezelő szervezet és az alperesek közötti szerződéseknek minősülnek, a Ptk. 200. §-ának (2) bekezdése alapján semmisek, ugyanis az Szjt. 90. §-ának (1) bekezdésébe ütköznek.

A TMSZ külön pert indított a FilmJus jogdíjközleménye sugárzási és nyilvánosságához közvetítési tarifákra vonatkozó rendelkezései semmisségének megállapítása iránt²⁷⁹, és erre tekintettel kérte a bíróságot, hogy a folyamatban lévő pert fügessze fel az általa indított eljárás jogerős befejezéséig. A bíróság nem függesztette fel a pert.

Jelenleg a Minimax azt vitatja, hogy a FilmJus az MTV-t a perbeli filmek előállítójának tekinti, mivel véleménye szerint a filmelőállító a Pannónia Filmstúdió volt. A FilmJus szerint viszont a becsatolt Pannónia-MTV szerződések alapján egyértelmű, hogy az MTV is a filmek előállítója.

4.1.4. TMSZ kontra OKM per²⁸⁰

Előzmények

A FilmJus kérelmére az NKÖM 2006. május 11-én 2.3./482-1/2006. számú határozatával²⁸¹ módosította a közös jogkezelő szervezet nyilvántartásba vételéről szóló korábbi határozatát, és a FilmJus kérelmének megfelelően kibővítette tevékenységi körét a sugárzással történő nyilvánosságához közvetítés jogával. A 2.3./482-1/2006. számú határozat 6.c. pontja értelmében a közös jogkezelésbe tartozik többek között: „c) *filmalkotások sugárzással történő nyilvánosságához közvetítésének joga [Szjt. 26. §-ának (1), (2), (3), (4), (5), (6) bekezdései]*”.

²⁷⁹ Lásd TMSZ kontra OKM per.

²⁸⁰ Az összefoglaló a TMSZ által megküldött keresetlevélen, továbbá a FilmJus észrevételein alapul.

²⁸¹ Megjelent: Magyar Közlöny 2006/69.

Tényállás

A TMSZ 2007 januárjában keresetet nyújtott be az NKÖM jogutódja, az OKM ellen a 2.3./482-1/2006. számú határozat 6.c. pontja miatt, amely a TMSZ álláspontja szerint jogszabályt sért, és a vitatott rendelkezés hatályon kívül helyezését kérte a bíróságtól.

Keresetében a TMSZ azzal érvelt, hogy az NKÖM-határozat 6.c. pontja

1. jogszabályba ütközik, mert a filmalkotásokra vonatkozó sugárzási jog olyan, kizárólag egyedileg gyakorolható szerzői vagyoni jog, amely nem vehető önkéntes közös jogkezelésbe [sérti az Szjt. 85. §-ának (1) bekezdését];

2. jogszabályba ütközik, mert olyan jogot von közös jogkezelés alá, amely tekintetében kiterjesztett közös jogkezelés nem állhat fenn [sérti az Szjt. 91. §-ának (1) bekezdését];

3. sérti a jogállamiság fogalmából levezethető szerzett jogok védelmének doktrínáját [sérti az Alkotmány 2. §-ának (1) bekezdését];

4. jogpolitikailag nem indokolt (sérti a magánszemély szerzők szabad joggyakorlását).

Ad. 1. pont

Az Szjt. 85. §-ának (1) bekezdése határozza meg a közös jogkezelés fogalmi elemeit: *„közös jogkezelésnek minősül a szerzői művekhez, az előadóművészi teljesítményekhez, a hangfelvételekhez, a sugárzott vagy vezetéken átvitt műsorokhoz, valamint a filmelőállítói és az adatbázis-előállítói teljesítményekhez kapcsolódó és a felhasználás jellege, illetve körülményei miatt egyedileg nem gyakorolható szerzői és szomszédos, illetve adatbázis-előállítói jogok érvényesítése a jogosultak által erre létrehozott szervezet útján, függetlenül attól, hogy azt a törvény írja elő vagy az a jogosultak elhatározásán alapul.”*

A TMSZ érvelése szerint a fenti rendelkezésben foglalt feltételek a filmalkotásokra vonatkozó sugárzási jog esetében nem érvényesülnek. Egyrészt a közös jogkezelés alapvető feltételei nem állnak fenn, mivel az Szjt. a filmalkotásokra vonatkozó sugárzási jog tekintetében nem ír elő kötelező közös jogkezelést. Másrészt, mivel a filmalkotások tekintetében mindig az adott szerződés tartalmától függ, hogy a szerzők átruházzák-e – és ha igen, milyen feltételekkel – a filmelőállítóra a sugárzási joggal kapcsolatos díjigényüket, jelen esetben az a feltétel sem teljesül, amely szerint az érintett jog a *„felhasználás jellege, illetve körülményei miatt egyedileg nem gyakorolható”*. Mindezek alapján a TMSZ álláspontja szerint *„a filmalkotásokra vonatkozó sugárzási jog olyan, kizárólag egyedileg gyakorolható szerzői vagyoni jog, amely az Szjt. 85. §-ának (1) bekezdése alapján nem állhat önkéntes közös jogkezelésben”*.

Ad. 2. pont

Az Szjt. 91. §-ának (1) bekezdése rendelkezik a kiterjesztett közös jogkezelésről: *„Ha a közös jogkezelést végző – a 86–89. §-ok alapján nyilvántartásba vett – egyesület valamely felhasználónak engedélyt ad a felhasználásra, illetve a felhasználóval szemben díjigényt érvényesít, a felhasználó jogosult az egyesület által végzett jogkezelés szempontjából érintett valamennyi jogosult – e törvény előírása vagy a jogosultak elhatározása alapján közös jogkezelés alá tartozó – azonos műfajú műveinek vagy szomszédos jogi teljesítményeinek*

felhasználására is, az ezekre a művekre vagy szomszédos jogi teljesítményekre vonatkozó jogdíjak azonos feltételek alapján történő megfizetése mellett.”

A kiterjesztettség lényege, hogy a közös jogkezelő szervezetnek jogdíjat fizető felhasználó jogosulttá válik az azonos kategóriába tartozó összes egyéb mű felhasználására, anélkül, hogy meg kellene vizsgálnia, hogy ez utóbbi művek szerzői, illetve jogosultjai tagjai-e a közös jogkezelő szervezetnek. A TMSZ véleménye szerint az önkéntes közös jogkezeléssel kapcsolatban kifejtett indokok miatt az Szjt. 91. §-ának (1) bekezdésében meghatározott kiterjesztett közös jogkezelés sem alkalmazható a filmalkotásokra vonatkozó sugárzási jog tekintetében. Tekintve, hogy a filmalkotásoknál esetenként szükséges megvizsgálni azt, hogy egy szerző az adott mű vonatkozásában rendelkezik-e a sugárzási joggal, vagy azt átruházta-e a filmelőállítóra, *„a felhasználó semmilyen körülmények között nem szerezhet jogot a többi filmalkotás televíziós sugárzására”*.

Ad. 3. pont

A TMSZ keresetében előadott érvek szerint a sugárzási jog önkéntes közös jogkezelésbe vétele sérti a szerzett jogok védelmének elvét, amely az Alkotmány jogállamiság-klauzulájából vezethető le²⁸². A TMSZ szerint az Szjt. és az általános jogosítási gyakorlat alapján a televíziós sugárzási jogot általában a filmelőállító stúdiók vagy filmforgalmazó szervezetek gyakorolják. A nemzeti filmvagyonba tartozó alkotások esetében ezt a jog az Állami Privatizációs és Vagyonkezelő Rt.-hez – illetve a jövőben a Filmarchívumhoz – kerül. Mindezek alapján *„a sugárzási jog kiterjesztett közös jogkezelésbe vétele a filmelőállító, filmforgalmazó és televíziós műsorsugárzó szervezetek már törvény, illetve megfilmesítési szerződések alapján megszerzett jogait sértené.”* A TMSZ indítványozta, hogy az OKM nyilatkozzon arról, hogy *„a Filmtörvény szerint az állam vállalkozói vagyonskörébe tartozó filmvagyon tekintetében a szerzői vagyoni jogok a Filmtörvény 2. és 35. §-a értelmében az ÁPV Rt.-nél vannak, később pedig ugyancsak a törvény alapján a Filmarchívumhoz kerülnek, és hogy ebből a vagyoni jogi körből a televíziós sugárzási jog nincs kivéve.”*

Ad. 4. pont

A TMSZ álláspontja szerint a televíziós sugárzási jog közös jogkezelésbe vétele jogpolitikailag sem indokolt. Az Szjt. alapján a filmalkotások szerzői rendelkezhetnek úgy, hogy fenntartják szerzői vagyoni jogaikat (többek között a sugárzási jogot), vagy más szervezetet bíznak meg e jogok gyakorlásával, és emellett más, a közös jogkezeléstől eltérő megoldás mellett is dönthetnek vagyoni jogaik gyakorlása tekintetében (pl. érdek-képviselői szervezetek, ügynökségek). A televíziós sugárzási jog közös jogkezelésbe vétele, illetve a kiterjesztett közös jogkezelés sértené a szerzőket e jogaik szabad gyakorlásában, *„ugyanis ebben az esetben a kiterjesztett közös jogkezelés alapján a szerző elvesztené azt a lehetőségét, hogy egyedileg, minden esetre kiterjedően ellenőrizni, illetőleg engedélyezni tudja a műve felhasználását, önkéntes kiterjesztett közös jogkezelés esetén ugyanis a felhasználási engedélyt a FilmJus adná meg a felhasználó számára.”*

²⁸² Alkotmány 2. § (1) bekezdés: *„A Magyar Köztársaság független, demokratikus jogállam.”*

A fenti érvelést vitatva a FilmJus a perben beavatkozóként lépett fel az OKM oldalán.²⁸³ A FilmJus véleménye szerint a TMSZ által vitatott közös jogkezelési feltételek fennállnak a következők miatt:

1. A FilmJus álláspontja szerint „*a filmalkotások sugárzással, vezeték útján vagy más hasonló eszközzel vagy módon történő nyilvánossághoz közvetítése tekintetében kiterjesztett közös jogkezelés végezhető és működik*”. Mindezt az is bizonyítja, hogy több mint 700 olyan filmalkotó van, akik a nyilvánossághoz közvetítéssel kapcsolatos igényeiket a FilmJus-on keresztül kívánják érvényesíteni. A FilmJus a televíziós sugárzási jogot illetően több filmelőállítóval áll kapcsolatban, az együttműködés mindeddig problémamentes volt.

2. Észrevételében a FilmJus hivatkozik az SZJSZT 14/04. számú szakvéleményére, amely többek között megállapítja, hogy „*noha a vagyoni jogok átruházásával a szerzőt már nem illeti meg a filmalkotás mások által történő felhasználásának engedélyezési joga, díjigénye az átruházott jogok gyakorlásának függvényében a mindenkori jogszabályi előírások szerint fennmarad*.” Ebből következik, hogy a filmalkotót a sugárzási jog átruházását követően is jogdíj illeti meg.

3. A FilmJus a jogosulttól nem vesz el jogot, és lehetőséget ad egyedi megállapodások megkötésére az alkotó és a jogdíjfizetésre kötelezett között. A FilmJus azokban az esetekben jogosult a jogdíj beszedésére és az engedély megadására az alkotók nevében, amikor az alkotók „*a sugárzás engedélyezésére vonatkozó jogot is fenntartották maguknak*”. Ezzel szemben azon filmalkotások tekintetében „*amelyeknél a sugárzással vagy más hasonló módon történő nyilvánossághoz közvetítés jogát a filmalkotások előállítói megszerezték a szerzőktől, az engedélyt továbbra is az előállító vagy az általa erre feljogosított forgalmazó adja*.”

4. A FilmJus figyelembe veszi a filmalkotók és -előállítók jogait és igényeit. Ezt tanúsítja a FilmJus díjszabásának 1.5. pontja is, amely előírja, hogy „*a jogdíjfizetésre kötelezett mentesül a FilmJus-nak történő jogdíjfizetés alól, ha a szerzők (szerződéses vagy egyoldalú) nyilatkozatával igazolja, hogy az 1.1. pontban felsorolt filmszerzők az adott felhasználás után egyedi megállapodás alapján jogdíjban részesülnek, vagy azt, hogy az 1.1. pontban felsorolt filmszerzők kifejezetten lemondtak az adott felhasználás után őket megillető jogdíjról*.”

Az ügyben tárgyalásra még nem került sor.

4.2. Az audiovizuális jogdíjközleményekkel összefüggő SZJSZT-szakvélemények

4.2.1. A Filmmúzeum TV-ben az MTV archívumának felhasználása és annak jogdíjvonzata

Iktatószáma: SZJSZT-36/01.

Megkereső: FilmJus

²⁸³ Az OKM jogi álláspontjáról 2007. május 15-ig nem sikerült információt szereznünk.

A megkereső kérdése egyfelől arra irányult, hogy az új Szjt. hatálybalépése előtt készült filmek sugárzási célú felhasználására létrejött felhasználási szerződésekre a régi Szjt. és végrehajtási rendeletei vagy az Szjt. rendelkezései-e az irányadók. További kérdés volt az is, hogy az MTV archívumába tartozó audiovizuális művek Filmmúzeum TV által történő felhasználása díjfizetés hiányában jogosulatlan felhasználás-e, és ha igen, kinek a kötelessége elsősorban a szerzői jogdíj megfizetése.

Az SZJSZT rámutatott arra, hogy az érintett filmek szerzőinek a filmek gyártóival kötött szerződése az új Szjt. hatálybalépése előtt jöttek létre. A régi Szjt. 41. §-ának (3) bekezdése szerint „*a filmre vonatkozó szerzői vagyoni jogokat a szerzőkkel kötött szerződések alapján jogutódként a filmgyár szerzi meg és harmadik személyekkel szemben kizárólag a filmgyár gyakorolja*”. A filmekre vonatkozó felhasználási szerződések megkötésére tehát a filmszerzők jogutódként a film előállítója, illetőleg az általa a film forgalmazására jogosított személy jogosult. A film bármilyen felhasználására 1999. szeptember 1. után kötött szerződésekre nézve a Szjt. előírásai az irányadók.

A Szjt. 26. §-ának (1) bekezdése szerint „*a szerző kizárólagos joga, hogy a művét sugárzással a nyilvánossághoz közvetítse, és hogy erre másnak engedélyt adjon*.” Filmek esetében az engedélyt a szerzők jogutódként a film előállítója, illetőleg az általa jogosított filmforgalmazó adhatja meg. Amennyiben a szerző a film előállítójával kötött szerződésben nem mondott le kifejezetten a felhasználásokért járó jogdíjról, a felhasználási szerződésben kikötött díj megfizetése kötelmi jogi igény tárgya, szemben az olyan esetekkel, amikor a törvény kifejezetten a jogdíj megfizetéséhez köti az engedély megszerzését [így a 28. § (2) bekezdése értelmében a nyilvánossághoz közvetített művek más szervezet közbeiktatásával történő továbbközvetítéséhez a hozzájárulást csak a megállapított díj megfizetésével kell megadottnak tekinteni].

A Szjt. 66. §-ának (3) bekezdése értelmében a szerzőt a jogosított felhasználások tekintetében mindenfajta felhasználási módra nézve külön díjazás illeti meg. A díj megfizetésére a film előállítója köteles. Az Szjt. 16. §-ának (4) bekezdése szerint – eltérő megállapodás hiányában – a díjazásnak a felhasználáshoz kapcsolódó bevétellel kell arányban állnia. Mindezekből következően a szerzők, illetőleg a szerzői jogosultak elhatározása alapján eljáró FilmJus a Filmmúzeum Rt. által a MOKÉP Rt., illetőleg a MTV vállalatokkal kötött szerződésekben adott sugárzási engedély fejében járó jogdíjat a jogosítóknak járó díj megfelelő arányában, elsősorban a filmelőállítótól, illetőleg a jogosított forgalmazótól követelheti. A szakvélemény kiegészítésében az SZJSZT megállapította, hogy a Filmmúzeum TV által sugárzott filmek felhasználását engedélyező szerződések az új Szjt. akkor irányadó, ha a MOKÉP által jogszerűen forgalmazott filmek vonatkozásában az övele, az MTV által gyártott filmek vonatkozásában az utóbbival kötött felhasználási szerződések kelte a Szjt. hatálybalépését követő időpontra esik.

4.2.2. Filmek televíziós felhasználásának szerzői jogi kérdései

Iktatószám: SZJSZT-14/04.

Megkereső: Sár és Társai Ügyvédi Iroda

A megkereső az SZJSZT korábbi, 36/01. számú alap- és kiegészítő szakvéleményének értelmezésével kapcsolatosan fordult az SZJSZT-hez.

Az SZJSZT válaszában rámutatott arra, hogy különbséget kell tenni egyrészt a szerző és a film előállítója közötti megfilmesítési szerződés [régi Szjt. 41. §-ának (3) bekezdése és 42. §-a; új Szjt. 66. §-a], illetőleg a filmalkotásra kötelező munkaszerződés (régi Szjt. 14. §; új Szjt. 30. §), másrészt a filmalkotás harmadik személyek által történő felhasználását engedélyező szerződések (régi Szjt. 26–28. §-ok; új Szjt. 42–54. §-ok) között.

A megfilmesítési szerződéssel vagy munkaszerződéssel bekövetkező jogutódlás törvényi feltétele a film előállítója által a szerzőnek fizetendő díj, amiről a szerző csak kifejezett nyilatkozattal mondhat le [régi Szjt. 13. § (3) bekezdés, 42. § (1) bekezdés, új Szjt. 16. § (4) bekezdés]. Noha a vagyoni jogok átruházásával a szerzőt már nem illeti meg a filmalkotás mások által történő felhasználásának engedélyezési joga, díjigénye az átruházott jogok gyakorlásának függvényében a mindenkor jogszabályi előírások szerint fennmarad. A régi Szjt. végrehajtási rendeletek körébe utalta az átruházott jogok alapján harmadik személyekkel kötött felhasználási szerződésekkel kapcsolatos szerzői díjazás szabályozását.²⁸⁴ Az új Szjt. kifejezetten rögzíti, hogy a szerzőt minden egyes felhasználási mód tekintetében külön-külön díjazás illeti meg [66. § (3) bekezdés]. Előírja továbbá, hogy eltérő törvényi rendelkezés vagy megállapodás hiányában az engedély fejében fizetendő díjazásnak a felhasználáshoz kapcsolódó bevételekkel összhangban kell állnia [16. § (4) bekezdés]. Az Szjt. a munkaviszonyban vagy más hasonló jogviszonyban létrehozott mű kapcsán külön is kimondja, hogy a szerzőt megfelelő díjazás illeti meg, ha a munkáltató a felhasználásra másnak engedélyt ad vagy a művel kapcsolatos vagyoni jogokat másra ruházza [30. § (3) bekezdés].

Az élő szerző vagy örököse az új Szjt. alapján a megfilmesítési vagy munkaszerződés alapján készült film előállítójától [66. § (3) bekezdés, 30. §], amennyiben idővel a ráruházott vagyoni jogok másra szálltak át, az ő jogutódjától, adott esetben az előállító jogutódjának minősülő filmforgalmazótól igényelheti az általuk a törvény hatálybalépését követően harmadik személyeknek engedélyezett felhasználási módokért, illetőleg bevétellel járó felhasználásokért fizetendő szerzői díjat.

Az SZJSZT a 36/01. számú ügyben feltett kiegészítő kérdésre adott válaszában a „*filmek felhasználását engedélyező szerződések*”-kitételt a jogokat a film előállítójától megszerző MOKÉP, illetve MTV – mint a filmek tekintetében kizárólagos szerzői jogosultak –, valamint a Filmmúzeum TV mint felhasználó szervezet között létrejött felhasználási szerződésekre vonatkoztatta. A szerzők által annak idején a film előállítására kötött, jogátruházást eredményező szerződések az érintett szerzők jogállásától függően megfilmesítési vagy munkaszerződések.

4.2.3. Előadóművészi jogok gyakorlása szinkronizálás esetén

Iktatószám: SZJSZT-06/06.

Megkereső: TMSZ

²⁸⁴ Lásd a 9/1969. (XII. 29.) MM rendeletnek a régi Szjt. 14. §-ának (2) bekezdését végrehajtó, 1983-ban módosított 12. §-át vagy a régi Szjt. 1994-ben módosított 34. §-a (3) bekezdését és a sugárzási szerződésekkel kapcsolatos szerzői díjazásról hozott, 1994-ben módosított 5/1970. (VI. 12.) MM rendeletnek a televízió által rögzített audiovizuális mű ismételt sugárzásáért, illetőleg újabb felhasználásáért előírányzott díjazási szabályait.

A megkereső kérdése arra irányult, hogy ha az előadóművész filmszinkron céljára előadóművészi teljesítményt nyújt, alkalmazható-e az ilyen előadóművészi teljesítménnyel kapcsolatban az Szjt. 73. §-ának (3) bekezdésében foglalt jogátszállási vélelem? Ha pedig a filmszinkron céljára rögzített előadóművészi teljesítmény vonatkozásában is alkalmazandó az Szjt. 73. §-ának (3) bekezdése szerinti jogátszállási vélelem, úgy követelhet-e az előadóművész az ilyen szinkronnal ellátott film bármilyen további felhasználása esetén jogdíjat?

Az SZJSZT szakvéleménye értelmében az Szjt. 73. §-ának (3) bekezdése szerint, ha az előadóművész hozzájárult ahhoz, hogy előadását filmalkotásban rögzítsék, a hozzájárulással – ellenkező kikötés hiányában – a film előállítójára [Szjt. 64. § (3) bekezdés] ruházza át az (1) bekezdésben említett vagyoni jogokat. Ez a rendelkezés nem érinti az előadóművészeknek a 20. § és a 28. § alapján fennálló díjigényét. Az Szjt. 23. §-ának (6) bekezdését az előadóművészekre is megfelelően alkalmazni kell.

A szinkronszínészek a vonatkozó nemzetközi szerződések²⁸⁵ alapján előadóművészeknek minősülnek, ezért megállapítható, hogy a szinkronszínészekre is alkalmazandók az Szjt. előadóművészekre vonatkozó szabályai, így a 73. § (3) bekezdése is, vagyis a szinkronszínészi teljesítmények vonatkozásában is alkalmazni kell ezt a szabályt.

Az Szjt. 73. §-ának (3) bekezdése diszpozitív abban a tekintetben, hogy az előadóművész szerződésben szabadon rendelkezhet arról, hogy átruházza-e a vagyoni jogait a filmelőállítóra vagy sem. A törvény azonban – az általános, tipikus esetekből kiindulva – egy megdönthető vélelmet állít fel amellett, hogy az előadóművész a vagyoni jogait átruházza a filmelőállítóra, ha hozzájárult az előadása filmalkotásban való rögzítéséhez. E szerződésértelmező, kiegészítő szabály alapján értelmezhetővé válik a szerződés abban az esetben is, ha a felek egyáltalán nem rendelkeztek a jogátszállásról. A jelen esetben egyébként az kétségtelen, hogy a filmalkotásban való rögzítéshez a szinkronszínész hozzájárult.

A hozzájárulással keletkező vélelem alapján a szinkronszínész a filmelőállítóra átruházta a 73. §-ának (1) bekezdésében meghatározott vagyoni jogait [tehát azt, hogy *a*) rögzítetlen előadását rögzítsék; *b*) rögzítetlen előadását sugározzák vagy más módon a nyilvánossághoz közvetítsék, kivéve, ha az előadás, amelyet sugároznak vagy más módon a nyilvánossághoz közvetítenek, már maga is sugárzott előadás; *c*) rögzített előadását többszörözzék; *d*) rögzített előadását terjesszék; *e*) rögzített előadását vezeték útján vagy bármely más eszközzel vagy módon úgy tegyék a nyilvánosság számára hozzáférhetővé, hogy a nyilvánosság tagjai a hozzáférés helyét és idejét egyénileg választhassák meg].

A törvény az átengedés melletti vélelem bevezetésével a szerződések tipikus módját figyelembe véve segíteni kívánja a szerződés értelmezését, de nem zárja ki azt sem, hogy a felek akár ettől eltérően is rendelkezhessenek, például úgy, hogy az előadóművész bizonyos jogait nem engedi át. A vélelem megdöntésének terhe ilyenkor az előadóművészen van, így neki kell bizonyítania egy ilyen, a jogátruházást kizáró, „eltérő megállapodás” létezését.

Mindez azonban függetlenül ítélendő meg az Szjt. 73. §-a (3) bekezdésének azon kógens szabályától, amely alapján egyes díjigényeit az előadóművész nem engedheti át a filmelőállítóknak. Ezekkel a konkrétan nevesített díjigényekkel kapcsolatban nem érvényesül a

²⁸⁵ Az előadóművészek, a hangfelvétel-előállítók és a műsorsugárzó szervezetek védelméről szóló, 1961-ben, Rómában létrejött nemzetközi egyezmény (kihirdette az 1998. évi XLIV. törvény) 3. cikkének *a*) pontja, illetve a WPPT 2. cikkének *a*) pontja.

főszabály, azaz a 73. § (3) bekezdésének első mondata, miszerint a vagyoni jogok átruházhatók.

A 73. § (3) bekezdésének második mondatában meghatározott két díjigény (mint a vagyoni jogok speciális alakzata) nem átruházható. E két díjigény a filmalkotás magáncélú többszörözése (Szjt. 20. §), a sugárzott vagy más módon a nyilvánosságához közvetített előadás egyidejű, változatlan továbbközvetítése (Szjt. 28. §). Ezek a jogosultságok minden esetben (tehát függetlenül attól, hogy a vagyoni jogok átruházásra kerültek-e vagy sem) az előadóművésznél maradnak. Az Szjt. 73. §-ának (3) bekezdésében megjelölt harmadik díjigény tekintetében ugyanez a végkövetkeztetés vonható le, vagyis erről sem lehet rendelkezni, de itt a törvény – a másik két díjigényhez képest – más szabályozási technikát alkalmaz. Az eltérő szabályozási technikának az az oka, hogy míg a 20. és a 28. § kifejezetten nevesíti jogosultként az előadóművészt is, a 23. § (6) bekezdése csak a szerzőre vonatkozik. Ezért ahhoz, hogy az előadóművészekre is alkalmazni lehessen a szabályt, szükséges volt egy utaló szabály bevezetése. Ebből következően tehát a szerzőhöz hasonlóan az előadóművészeknek is fennmarad ez a díjigénye, függetlenül attól, hogy az egyéb vagyoni jogok tekintetében milyen megállapodás született.

A fentiekből következik, hogy abban az esetben, ha a vélelem alkalmazásra kerül (vagyis nem létezik a felek között a vagyoni jogok át nem ruházására vonatkozó megállapodás), az Szjt. 73. §-ának (1) bekezdésében felsorolt vagyoni jogok tekintetében az előadóművészek további követelése nem állhat fenn, míg a 73. § (3) bekezdésében megjelölt három díjigénye függetlenül attól, hogy egyébként hogyan rendezik a vagyoni jogok sorsát, mindenképp fennmarad.

4.2.4. Az Szjt. hatályának kezdete a filmelőállítói szomszédos jogi teljesítményekre és az ilyen szomszédos jogok átruházhatósága

Iktatószám: SZJSZT-20/06.

Megkereső: MOKÉP Rt.

A MOKÉP Rt. megkeresése arra irányult, hogy Szjt. 82. §-a szerinti szomszédos jogi védelem hatálya mely filmekre nézve lépett hatályba, továbbá fennáll-e ez a védelem az 1999. szeptember 1-jét megelőzően forgalomba hozott, illetve elkészített filmalkotásokkal kapcsolatban. A szakvéleménynek ki kellett térnie arra is, hogy a szomszédos jogok elsődleges alanya mely szervezet vagy személy lehet, továbbá arra, hogy megilletnek-e egy olyan szervezetet filmelőállítói szomszédos jogok az Szjt. hatálybalépését megelőzően létrejött filmalkotások tekintetében, amely szervezet e filmek tekintetében teljes körűen megszerezte ugyan a szerzői vagyoni jogokat, de a szóban forgó filmek eredeti előállítójától különböző jogalany, és amely nem cégjogi jogutóda az eredeti filmelőállítónak.

Az SZJSZT válaszában rámutatott arra, hogy az Szjt. az 1999. szeptember 1-jei hatálybalépése előtt első ízben forgalomba hozott, illetve elkészített filmekre is hatályba lépett, feltéve, hogy az Szjt. 84. §-a szerint számított 50 év akkor még nem telt el.

A filmelőállítói jogok átruházhatók, így azokat az eredeti filmelőállítótól független személy is megszerezheti. Az Szjt.-nek a szerzői jog tárgyát és tartalmát – és közelebbről a vagyoni jogokat – leíró általános szabályai közül közvetlenül csak a preambulum és az 1. § (8)

bekezdése tekinthető a kapcsolódó és szomszédos jogok általános szabályának. Így a 9. § előírása, hogy a szerzői vagyoni jogok általában elidegeníthetetlenek, csak a szerzői jogokra vonatkozik. Az Sztj. 3. §-a világosan kijelöli azt a kapcsolatot a Ptk.-val, aminek folytán a kapcsolódó (szomszédos) vagyoni jogok (a kizárólagos felhasználási jog vagy a jogdíjhoz való jog) a polgári jog általános szabályai szerint szabadon elidegeníthetőek, átruházhatóak. Ott, ahol ennek mégis akadálya van, az Sztj. kifejezett szabállyal állít korlátot [például az előadóművészek bizonyos díjigényei esetében a 77. § (3) bekezdésében]. A filmelőállítók szomszédos jogai tekintetében nincsen ilyen kifejezett tilalom.

Olyan szervezet is megszerezhet filmelőállítói jogokat, amely nem általános jogutódja a film eredeti előállítójának, nevezetesen nem nevesített, atipikus (elemeit tekintve a szerzői jogi felhasználási szerződéshez közel álló) polgári jogi szerződéssel.

4.2.5. Az Sztj. 74. §-a (2) bekezdésének értelmezése

Iktatószám: SZJSZT-27/06.

Megkereső: MSZSZ-EJI

Az MSZSZ-EJI az Sztj. 74. §-ának (2) bekezdése alapján fennálló díjigényre vonatkozóan kért átfogó véleményt az SZJSZT-től. A megkeresés indoka az volt, hogy az előadóművészek közreműködésével készült televízió-műsorok ismételt sugárzásának díjazásával kapcsolatban ellentétes értelmezés alakult ki az MSZSZ-EJI, illetve egyes televíziós műsorszolgáltatók között az Sztj. 74. §-a (2) bekezdésének első fordulátát illetően.²⁸⁶

²⁸⁶ „Az EJI álláspontja szerint a 74. § (2) bekezdésének első fordulata egy sajátos díj-megállapítási módozatról rendelkezik, kifejezetten azokra az esetekre vonatkozóan, amikor az előadást sugárzás vagy a nyilvánosságához történő más átvitel céljára rögzítették. E díj-megállapítási módozat érvényesülése szempontjából tehát nem annak van jelentősége, hogy az előadást hogyan rögzítették (hang- és/vagy képfelvételre), hanem annak, hogy milyen célból. Ha a sugárzás mint rögzítési cél fennáll – márpedig televízió-műsorok esetében ez kétségkívül így van – akkor e díj-megállapítási módozatnak érvényesülést kell engedni. Ennek nem akadálya a filmbe foglalt előadásokra [73. § (3) bek.] vonatkozó rendelkezés sem. A 74. § (2) bekezdésének első fordulata ugyanis – nézetünk szerint – nem a 73. § (1) bekezdése szerinti vagyoni jogot megállapító szabály, hanem a rögzítés ellenértékének díj-megállapítási módozatáról szóló rendelkezés, azokra az esetekre, amikor az előadás rögzítése, ideértve az „audiovizuális” rögzítést is, kifejezetten sugárzás céljára történt. A díjmegállapítás – a 26. § (6) és a 27. § (3) bekezdésére történő hivatkozásból következően – úgy történik, hogy ismételt sugárzást is lehetővé tévő rögzítés esetén, a felvétel minden egyes felhasználásért járó díjazást az előadóművészek közös jogkezelő szervezete érvényesíti. A 74. § (2), a 26. § (6) és a 27. § (3) bekezdések ilyen együttes alkalmazásának kötelezettsége a törvény végrehajtásának alapvető feltétele. Ezek a rendelkezések ugyanis együttesen írják elő azt a sajátos díjérvényesítési módot, amely során az előadás sugárzás vagy nyilvánosságához történő átvitel céljára készült rögzítésére az előadóművész egyedileg ad engedélyt, hozzájárulását, illetve a felhasználás jogszerűségének azonban feltétele, hogy az ismételt sugárzás díjazására vonatkozóan megállapodás szülessen a közös jogkezelő szervezet és a felhasználó között. Véleményünk szerint az EJI álláspontját támasztják alá az alábbi tények:

i) Az egyes iparjogvédelmi és szerzői jogi törvények módosításáról szóló 2003. évi CII. törvény pontosította az Sztj. 74. § (2) bekezdésének szövegét, annak érdekében, hogy annak első fordulata ne csak implicit visszautalást, hanem kifejezett hivatkozást tartalmazzon a 26. § (6) bekezdésének megfelelő alkalmazására. Az előterjesztő igazságügyi miniszter a módosításhoz fűzött indoklásában a 74. § (2) bekezdésének első fordulatában foglalt rendelkezés tartalmát minden tekintetben az EJI jelen megkeresésben ismertetett álláspontjával egyezően értelmezte.

ii) A nemzeti kulturális örökség minisztere (a továbbiakban: „a miniszter”) a szerzői és a szomszédos jogok közös kezelését végző egyesületek nyilvántartásának szabályairól szóló 16/1999. (XI. 18.) NKÖM rendelet alapján az EJI-t az előadás sugárzás, vagy a nyilvánosságához történő közvetítés céljára készült rögzítésére

Az SZJSZT részletesen elemezte az Szjt. 74. §-ának (2) bekezdésén alapuló díjigényre vonatkozó törvényi rendelkezéseket, a jogalkotói szándékot, és külön megvizsgálta e rendelkezéseknek az Szjt. 73. §-ának (3) bekezdéséhez való viszonyát. Az SZJSZT álláspontja a következőkben foglalható össze.

Az Szjt. 74. §-ának (2) bekezdése zárójelben utal a 26. § (6) bekezdésére annak a díjigénynek az azonosítása végett, amiről szó van, és aminek érvényesítésére a 27. § (3) bekezdésének alkalmazását írja elő. A 26. § (6) bekezdése így szól: „Az ismételt sugárzást lehetővé tevő rögzítéshez a szerző külön engedélye szükséges. A felvétel minden egyes felhasználásáért díjazás jár.” Ez a bekezdés egyike a szerzői mű nyilvánosságához való közvetítésének jogáról szóló 26. § nyolc bekezdésének. Ezek közül a 74. § (2) bekezdésben foglalt hivatkozás és a megbízó által feltett kérdés szempontjából elsősorban az (1) és a (7) bekezdésnek van még jelentősége. Az (1) bekezdés így szól: „A szerző kizárólagos joga, hogy a művét sugárzással a nyilvánosságához közvetítse, és hogy erre másnak engedélyt adjon. Sugárzás a mű érzékelhetővé tétele távollevők számára, hangoknak, képeknek és hangoknak, vagy technikai megjelenítésüknek vezeték vagy más hasonló eszközök nélkül megvalósuló átvitelével.” A (7) bekezdés pedig úgy rendelkezik, hogy „saját műsornak a nyilvánosságához vezeték útján vagy bármilyen más hasonló eszközzel vagy módon történő közvetítésére a sugárzásra vonatkozó rendelkezéseket megfelelően alkalmazni kell.” A (2), (3), (4) és (5) bekezdés a sugárzás fogalmát tisztázza a műhold útján történő, illetve kódolt sugárzás esetében, a (8) bekezdés pedig a nyilvánosságához közvetítésnek a sugárzáson kívüli eseteiről szól. A 27. § (3) bekezdése, amit alkalmazni kell a 74. § (2) bekezdésében foglalt díjigényre is, a következőképpen rendelkezik: „Az írók, a zeneszerzők és a szövegírók képviselőiben – a zenedramai művek vagy jeleneteik, illetve keresztmetszeteik kivételével – a már nyilvánosságra hozott nem színpadi zeneművek és zeneszövegek, valamint az ilyen színpadi zeneművekből vett részletek tekintetében a 26. §-ban szabályozott egyéb – az (1) és (2) bekezdésben nem említett – felhasználások engedélyezésére és ennek fejében fizetendő díjak mértékére vonatkozóan az irodalmi és zenei művekkel kapcsolatos szerzői jogok közös kezelését végző szervezet köt szerződést a felhasználóval, kivéve, ha a szerző a 91. § (2) bekezdésében szabályozott nyilatkozatot tett.”

A 26. § (1) és (2) bekezdése, amire a 27. § (3) bekezdése utal – a (7) bekezdés szerinti kiterjesztett alkalmazási körrel – a szerzők sugárzási jogáról szól. Erre a jogra a 27. § (1) bekezdése – egyes műkategóriák tekintetében, a (2) bekezdésben foglalt, a műholdas sugárzásra vonatkozó egyes kivételekkel – kötelező hatályú közös jogkezelést ír elő. A 27. §

tekintettel fennálló díjazás iránti igény [Szjt. 74. § (2) bek.] közös kezelésére vonatkozóan is nyilvántartásba vette (NKÖM közlemény a szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény szerint nyilvántartásba vett közös jogkezelő egyesületekről; IV. fejezet 5.10. pont; közzétéve a Magyar Közlöny 2000. évi 10. számában).

iii) A ii) pont szerinti nyilvántartásba vétel, valamint az Szjt. 90. § (1) bekezdése alapján, az EJI a 2001. évtől kezdődően minden évben megállapította az Szjt. 74. § (2) bekezdésének első fordulata szerinti felhasználás jogdíját és egyéb feltételeit: „A Művészeti Szakszervezetek Szövetsége Előadóművészi Jogvédő Irodájának (MSZSZ-EJI) jogdíjközleménye az előadás sugárzás vagy a nyilvánosságához történő átvitel céljára készült rögzítésének díjáról és a felhasználás egyéb feltételeiről”.

A miniszter a jogdíjközleményt az Szjt. 90. § (2) bekezdése alapján minden évben jóváhagyta. A Magyar Szabadalmi Hivatal elnöke – az Szjt. 90. § (2) bekezdése szerinti véleményezési jogával élve – szintén úgy ítélte meg, hogy a jogdíjközlemény minden tekintetben összhangban áll a vonatkozó jogszabályi előírásokkal.

b) A Műsorszolgáltatók álláspontja fentiekkel szemben az, hogy mivel a sugárzás céljára rögzített televízió-műsornak a 73. § (3) bekezdésének hatálya alá tartozó, filmbe foglalt előadásnak kell tekinteni, az előadóművészt – a rögzítést követően – további díjazás már nem illetheti meg. Nem lehet tehát jogosult a 74. § (2) bekezdése alapján a rögzített televízió-műsor ismételt sugárzása utáni díjazásra sem.” (Idézet az MSZSZ-EJI beadványából.)

(3) bekezdése viszont a nyilvánossághoz közvetítésnek a 26. §-ban említett egyéb eseteire vonatkozik, amelyekre nem kötelező hatályú közös jogkezelést rendel. Ebből következően az előadóművészeknek a 74. § (2) bekezdése alapján – a díjigény tekintetében (és csak annak tekintetében) a 26. § (6) bekezdésére való hivatkozásra tekintettel – fennálló díjigénye külön önálló jog. Gyakorlására a 27. § (3) bekezdésének megfelelő közös jogkezelést ír elő a törvény.

Az előadások olyan műsorokban való rögzítése esetén, amelyek egyéni, eredeti jelleg hiányában nem minősülnek filmalkotásoknak, az Szjt. 73. §-ának (3) bekezdésében foglalt rendelkezés nem alkalmazható. Alaptalan azonban az az álláspont, hogy abban az esetben, amikor a sugárzás céljára történő rögzítést a 73. § (3) bekezdésének hatálya alá tartozó filmalkotásnak lehet tekinteni, az előadóművészeket nem illeti meg a 74. § (2) bekezdése szerinti díjigény. Ezt támasztja alá az is, hogy a 2003. évi CII. törvény pontosította a 74. § (2) bekezdésének a szövegét, kiegészítve azt a 26. § (6) bekezdésére való utalással.²⁸⁷ Az indokolás minden kételyt kizáróan megerősíti a törvény hatályos szövegében is egyértelműen megjelenő jogalkotói szándékot, nevezetesen azt, hogy a sugárzás vagy nyilvánossághoz történő átvitel céljából rögzített előadások esetében – és a 73. § (3) bekezdésére való zárójeles utalás nyilvánvalóvá teszi, hogy ez áll a filmalkotásoknak tekinthető ilyen rögzítésekre is – teljes egészében, minden korlátozás nélkül fennáll a 74. § (2) bekezdése szerinti díjigény, és nem vonatkozik rá a 73. § (3) bekezdésének első mondata szerinti jogát ruházási vélelem.

Összefoglalva: az Szjt. 74. §-ának (2) bekezdése szerinti díjigényre nem terjed ki az Szjt. 73. §-a (1) bekezdésének első mondatában foglalt vélelem hatálya. A díjigény akkor is fennmarad, ha az előadóművész (i) hozzájárul előadásának filmalkotásban való rögzítéséhez; és (ii) nem köti ki külön, hogy ez a jogdíjigény a rögzítéshez való hozzájárulással nem száll át a rögzítést végzőre vagy másra. A jogdíjigénynek az előadóművészek és jogutódjaik képviselőiben való érvényesítésére – az Szjt. 27. §-ának (3) bekezdése szerinti kiterjesztett hatályú közös jogkezelés keretében – az illetékes miniszter által az irányadó jogszabályoknak megfelelően nyilvántartásba vett közös jogkezelő szervezet jogosult.

Az MSZSZ-EJI külön kérésére az SZJSZT megvizsgálta az MSZSZ-EJI előadás sugárzás vagy a nyilvánossághoz történő átvitel céljára készült rögzítésének díjáról és a felhasználás egyéb feltételeiről szóló 2006. évi jogdíjközleményét is abból a szempontból, hogy az megfelel-e a hatályos szerzői jogi szabályoknak.

Az eljáró tanács a megbízó által benyújtott iratok alapján megállapította, hogy a kérdéses jogdíjközleményt az illetékes miniszter – az Szjt. 90. §-a (2) bekezdése első mondatának megfelelően – 2006. január 25-én jóváhagyta, és a 90. § (3) bekezdésében előírt

²⁸⁷ A miniszteri indokolás kimondja, hogy „a javaslat pontosítja az Szjt. 74 §-ának (2) bekezdésében foglalt hivatkozásokat. Erre részben a 27. § módosítása miatt, részben pedig azért van szükség, hogy még egyértelműbb legyen: a bekezdés első fordulata szerinti rögzítés díjazására a 26. § (6) bekezdésében foglaltakat kell megfelelően alkalmazni. Ez utóbbi – még az 1994. évi VII. törvénnyel beiktatott – különös díjérvényesítési módozat tartalmát a javaslat nem módosítja, hiszen a visszautalás eddig is magában foglalta a 26. §-ban foglaltak értelemszerű alkalmazását. Szükséges azonban annak nyomatékosítása, különösen a sugárzás vagy a nyilvánossághoz történő átvitel céljából rögzített audiovizuális előadások [73. § (3) bek.] felhasználása tekintetében, hogy az előadás ismételt sugárzást is lehetővé tevő rögzítésének minden egyes felhasználásáért díjazás jár, amelyet a közös jogkezelő szervezet érvényesíthet. Más megközelítésben: az előadás sugárzás vagy nyilvánossághoz történő átvitel céljára készült rögzítésére az előadóművész egyedileg ad engedélyt. Az előadóművész hozzájárulásának, illetve a felhasználás jogszerűségének azonban feltétele az, hogy megállapodás szülessen a díjazásra vonatkozóan a közös jogkezelő szervezet és a felhasználó között”.

közzététele a Magyar Közlöny 2006. február 3-i 2006/6. számában megtörtént. Ezzel az alapvető eljárási feltételek teljesültek. Ahhoz, hogy a jóváhagyás minden eljárási feltételét teljesítettnek lehessen tekinteni, a 90. §-ban előírtaknak megfelelően a miniszternek a jóváhagyás előtt véleményt kellett kérnie a jelentős felhasználóktól és a felhasználók érdekképviseleti szervezeteitől, valamint ezt követően az MSZH elnökétől.

Az eljáró tanácshoz eljuttatott iratokból kitűnt, hogy nemcsak a televíziós társaságoknak volt módjukban véleményt nyilvánítani, de a TMSZ-nek is, amelynek tagsága – mint ahogyan arra a TMSZ elnöke az ebben a tárgyban az NKÖM-höz intézett, 2005. december 12-én kelt beadványában rámutatott – a legnagyobb három televíziós műsorszolgáltató mellett több kisebb televíziós csatornára is kiterjed. A TMSZ, valamint az egyes televíziós társaságok külön is kifogásokat emeltek a jogközlemény ellen. Ezeket azonban – mint ahogyan arra a Minisztérium Igazgatási Főosztálya vezetőjének a TMSZ beadványára adott, 2006. január 10-i válaszlevele rámutatott – csak a 90. § (2) bekezdése szerinti véleményezési jog, nem pedig valamilyen egyetértési jog alapján adhatták elő. Az így kifejezett véleményeket a miniszter mérlegelés tárgyává teheti, de nem köteles azokat elfogadni (különbön is, csak két lehetőség közül választhat: vagy jóváhagyja a jogdíjközleményt vagy nem, amely utóbbi esetben mindaddig, amíg az esetleges további egyeztetés eredménnyel nem jár, az előző időszakra megállapított jogdíjak és feltételek alkalmazandók). Az említett minisztériumi válaszlevél azonban részletesen meg is indokolta, miért nem volt ok a jogdíjközlemény megtagadására.

Összefoglalva: az MSZSZ-EJI által a 74. § (2) bekezdésében foglalt jogdíjigényre vonatkozóan 2006-ra megállapított jogdíjközlemény jóváhagyása és közzététele megfelelt az Szjt.-ben foglalt előírásoknak. Az eljáró tanács tartalmi szempontból is áttekintette a vitatott jogdíjközleményt, és azt állapította meg, hogy az egységesen határozza meg valamennyi érintett felhasználóra nézve a díjtételeket és egyéb feltételeket, és nem alkalmaz a felhasználók közötti indokolatlan megkülönböztetést. Az eljáró tanács véleménye szerint a jogdíjközlemény kialakítása és annak jóváhagyása megfelelt az Szjt. irányadó szabályainak.

4.3. Összegzés és következtetések

Összegzésül megállapítható, hogy az MSZSZ-EJI kontra T-Online perben a jogvita arra irányult, hogy az előadóművészek interaktív engedélyezési jogának gyakorlására a közös jogkezelő szervezet vagy a filmelőállító jogosult-e. A felek peren kívül egyeztek meg, így a vitatott jogalapról bírói határozat nem született. A T-Online és az MSZSZ-EJI között létrejött egyezség keretében a T-Online egyoldalú nyilatkozatot tett arra vonatkozóan, hogy nem ért egyet a közös jogkezelő szervezet ez irányú joggyakorlásával. Az MSZSZ-EJI kontra MTV eljárásban az MTV az ismétlési jogdíj esetében a tévedésre, valamint a jogdíj aránytalan magas összegére hivatkozik, míg a szinkrondíj tekintetében annak jogalapját vitatja. Az eljárás még folyik.

A FilmJus kontra Minimax és MTV pert a FilmJus audiovizuális művek jogosulatlan felhasználásának megállapítása, valamint a jogdíjak megfizetésére kötelezése iránt indította. Az alperesek vitatják a FilmJus perbeli legitimációját, illetve azt, hogy a FilmJus az MTV-t a perbeli filmek előállítójának tekinti. A Fővárosi Bíróság közbenső ítéletében a jogdíj megfizetésére kötelezte az alpereseket, akik az ítélet ellen fellebbezést nyújtottak be. Az eljárás jelenleg folyamatban van. A TMSZ kontra OKM perben a jogvita tárgya arra irányul,

hogy a filmalkotásokra vonatkozó sugárzási jog önkéntes jogkezelésbe vehető-e vagy sem. Az ügyben tárgyalásra még nem került sor.

Az SZJSZT két esetben foglalkozott kifejezetten a jogdíjközlemények kérdésével: a 06/06/1. számú szakvélemény az Szt. 73. §-ának (3) bekezdése alapján fennálló vélelem következményeit elemzi, és megállapítja, hogy e vélelem érvényesülése esetén az előadóművészt a továbbiakban csak a (3) bekezdésben megjelölt díjigények illetik meg. A 27/06. számú szakvélemény pedig azt tisztázta, hogy a sugárzás vagy nyilvánossághoz történő átvitel céljából rögzített előadások esetében – ideértve a filmalkotásoknak tekinthető ilyen rögzítéseket is – teljes egészében, minden korlátozás nélkül fennáll az Szt. 74. §-ának (2) bekezdése szerinti díjigény, és nem vonatkozik rá a 73. § (3) bekezdésének első mondata szerinti jogátszállási vélelem. A díjigény akkor is fennmarad, ha az előadóművész hozzájárul előadásának filmalkotásban való rögzítéséhez, és nem köti ki külön, hogy ez a jogdíjigény a rögzítéshez való hozzájárulással nem száll át a rögzítést végzőre vagy másra.

Az SZJSZT továbbá több alkalommal foglalkozott a filmek televíziós felhasználásának szerzői jogi és szomszédos jogi kérdéseivel (36/01., 14/04., 20/06.). Ezeknek a jelentősége abban áll, hogy egyes műsorszolgáltatók és a TMSZ jelenleg is vitatják a filmalkotások ismételt sugárzásának önkéntes közös jogkezelés körébe utalt filmszerzői díjigényét.

V. FEJEZET

A hatásvizsgálati kérdőívekre beérkezett válaszok összefoglalása és értékelése

Bevezetés

Az MSZH e tanulmány előkészítéseként 2007 februárjában három hatásvizsgálati kérdőívvel fordult a jogdíjközlemények jóváhagyásában érintett állami szervekhez, az audiovizuális szektort érintő jogdíjközleményeket megjelentető közös jogkezelő szervezetekhez és az e jogdíjak megfizetésére kötelezett műsor-, illetve tartalomszolgáltatókhoz. A kérdések jelentős része mindhárom csoportnál azonos volt; az állami szerveknek kiküldött kérdőívek értelemszerűen nem tartalmazták a szerződéses kapcsolatokra, a jogdíjak összegére és a jogdíjak szerkesztői döntésekre gyakorolt hatására vonatkozó kérdéseket. A kérdőíveket a következő szervezetek kapták meg:

Állami szervek: OKM, IRM, GKM, GVH, NHH. A kérdőívre egyedül a GKM nem válaszolt, mivel nem tartotta magát illetékesnek a jogdíjközlemények jóváhagyásának kérdésében.

Közös jogkezelő szervezetek: ARTISJUS, HUNGART, MSZSZ-EJI, MAHASZ, FilmJus. A kérdőívre – tapasztalatok és információk hiányára hivatkozva – egyedül a HUNGART nem küldött választ.

Műsor- és tartalomszolgáltatók: MTV, MR, HEROE, TMSZ, TV2, M-RTL, T-Online, Helyi Televíziósok Országos Egyesülete, Magyar Telekom Nyrt., AXN Magyarország Kft. A kérdőívre a Helyi Televíziósok Országos Egyesülete, a Magyar Telekom Nyrt. és az AXN Magyarország Kft. érintettség vagy információ hiányában nem válaszolt.

A beérkezett válaszokat az átláthatóság kedvéért táblázatos formában összesítettük; a táblázatok a tanulmány függelékében találhatóak. A következőkben kérdésenként, illetve, ahol szükséges, kérdéscsoportonként értékeljük az adott célcsoportok tagjaitól beérkezett válaszokat.

5.1. Első kérdéscsoport

Az első kérdéscsoport a következő kérdéseket tartalmazza:

1. Befolyásolja-e a szerkesztői döntéseit a közös jogkezelőknek fizetendő jogdíj mértéke? Ha igen, hogyan?

2. Mi a véleménye a hazai rádió- és televízió-szervezeteket érintő jogdíjközleményekben megállapított jogdíjaknak az audiovizuális szektorra gyakorolt hatásáról? Ön szerint – figyelemmel a médiapiac egyre inkább nemzetközi jellegűvé válására – hogyan ítéltethető meg a magyar közös jogkezelők által alkalmazott jogdíjmértékek hatása a hazai audiovizuális szektor versenyképességére?

3. Megítélése szerint a hazai audiovizuális piacon kimutathatók-e a díjmegállapítás folyamatára, illetve gyakorlatára (pl. az egyeztetés gyakorisága) visszavezethető zavarok?

4. Megítélése szerint a jogdíjak befolyásolják-e, és ha igen, akkor hogyan, a magyar gyártású művek, műsorok versenyképességét?

Tekintettel arra, hogy a kérdések a jogdíjaknak az audiovizuális piacra gyakorolt hatására vonatkoznak (különös tekintettel az észlelt zavarokra, illetve a magyar gyártású alkotások jelenlétére a piacon), a válaszok közgazdasági szempontú értékelését az ezzel részletesen foglalkozó VI. Fejezet tartalmazza.

5.1.1. Állami szervek

Az OKM véleménykérési és jóváhagyó feladatköre ellenére nem adott választ a kérdésekre. Az IRM a kérdésekre egyértelmű választ nem nyújtott, csak arra tért ki, hogy a jogkezelő szerveket érintő szabályok módosítására közösségi szintű, kógens szabályozás esetében kerülhet sor. Erre a GVH is utalt válaszában. Az NHH és a GVH egyaránt fontosnak tartják a jogdíjak megállapításánál a technológiasemlegesség elvének és a piaci viszonyoknak a figyelembevételét.

Megállapítható, hogy az állami szervek részéről érkezett válaszok érintőlegesen térnek ki a kérdésekben megfogalmazottakra, így a jogdíjakra vonatkozó szabályok esetleges módosítására, illetve a jogdíjak megállapítása tekintetében figyelembe vehető szempontokra.

5.1.2. Közös jogkezelő szervezetek

Az ARTISJUS, a FilmJus és az MSZSZ-EJI álláspontja szerint a jogdíjaknak az audiovizuális piaci versenyre gyakorolt hatása nem mutatható ki. A közös jogkezelő szervezetek szerint a jogdíjak nem befolyásolják a magyar gyártású művek, műsorok versenyképességét. A díjmegállapítás folyamata, illetve gyakorlata miatt a hazai audiovizuális piacon zavarok az ARTISJUS szerint nem mutathatók ki. E tekintetben a MAHASZ nem válaszolt, a FilmJus és az MSZSZ-EJI álláspontja szerint egyes műsorszolgáltatók magatartása miatt mutathatók ki zavarok.

5.1.3. Műsorszolgáltatók

Az M-RTL egyik kérdésre sem, a TV2 pedig a jogdíjak audiovizuális piaci versenyre gyakorolt hatása tekintetében nem nyilatkozott. A jogdíjak a HEROE, a T-Online, a TMSZ, illetve az MTV szerint – szemben az MR-rel – befolyásolják az audiovizuális verseny piacát. Ezen túlmenően a TMSZ és az MTV véleménye szerint a jogdíjak a magyar alkotások műsorra tűzésére negatívan hatnak. A HEROE szerint a magyar gyártású művek versenyképességének növelése érdekében differenciált jogdíj-megállapítás javasolt.

Az audiovizuális piacon kimutatható és a díjmegállapítás folyamatára visszavezethető zavarok esetében a műsorszolgáltatók eltérő indokokat említettek, mint például

- a díjtáblázatok megküldésének elmulasztása a közös jogkezelők részéről;
- a díjtáblázatokra vonatkozó válaszadási határidő rövidege;
- az egyes esetekben alkalmazott kedvezmények titkossága;
- az egyeztetés hiánya, illetve eredménytelensége;
- a jogdíjak megállapításakor, illetve felügyeletekor a piaci mutatók figyelmen kívül hagyása;
- a felülvizsgálat érdemi jellegének hiánya;
- a közös jogkezelőkkel fennálló perek, a felek közötti egyensúly hiánya;
- az Szjt. nem egyértelmű szabályozása.

5.1.4. Következtetések

A műsorszolgáltatóktól és a közös jogkezelő szervezetektől kapott válaszok egymásnak teljesen ellentmondóak. A műsorszolgáltatók szinte egyöntetű véleménye szerint a fizetendő jogdíj mértéke egyértelműen negatív hatást gyakorol az audiovizuális szektorra, az egyes műsorszolgáltatók műsorösszetételére, a hazai művek versenyképességére a hazai piacon. Ezzel szemben a közös jogkezelők szerint a jogdíjnak nincs számottevő hatása az audiovizuális szektorra, a versenyképességre, mivel a jogdíjak versenysemlegesek, alkalmazásuk során az egyenlő elbánás érvényesül. A díjmegállapítás folyamatára visszavehető zavarok mind a közös jogkezelő szervezetek (kivéve az ARTISJUS, illetve a MAHASZ véleményét), mind a műsorszolgáltatók szerint kimutathatók az audiovizuális piacon. A műsorszolgáltatók szinte kivétel nélkül úgy látják, hogy a jogdíjak mértéke befolyással van a szerkesztői döntésekre, pontosabban kevesebb olyan műsort sugároznak, amelyeknél magasnak ítélik a jogdíjvonzatot. Az MR szerint ugyanakkor a kisjogos felhasználás nincs hatással a szerkesztői döntésekre az átalányfizetési módra tekintettel.

5.2. Hogyan ítéli meg a jogdíjközlemények elfogadásának (jóváhagyásának) folyamatát? Megítélése szerint a jelenlegi eljárási rend és gyakorlat megfelelően biztosítja-e az audiovizuális szektor érintett szereplőinek oldalán megjelenő érdekek közötti egyensúlyt?

A kérdést valamennyi válaszadó megválaszolta.

5.2.1. Állami szervek

Az OKM szerint az Szjt. 90. §-ának (2) bekezdésében részletezett eljárás felesleges adminisztrációs terhet ró a tárcára, a jogdíjközlemények jóváhagyásának, a közös jogkezelők bejegyzésének (nyilvántartásba vételének) és ellenőrzésének nincsenek meg a személyi és a jogszabályi feltételei. Számos érdemi javaslatuk közül itt említendő, hogy praktikusán a közös jogkezelő szervezeteknek kellene a jelentős felhasználókkal egyeztetniük, és a jogdíjközlemény tervezetét erre figyelemmel kialakítaniuk, és ezután fordulhatnának a minisztériumhoz jóváhagyásra. A jóváhagyáshoz a díjközlemények mellett az egyeztetések eredményét is csatolni kellene, hogy a minisztérium tisztában legyen a felhasználók véleményével. A GKM-mel, illetve az MSZH-val már a minisztérium egyeztetne, ugyanakkor ebből az egyeztetésből nyilvánvalóan nem lehet kihagyni a közös jogkezelő szervezetet sem, ha bármilyen változtatási igény merül fel. Ez egyszerűsítene az eljárást, és kiküszöbölné azt a problémát is, hogy csak az érintettek véleményét kell kikérnie, nem az egyetértésüket kell bírnia a miniszternek a jóváhagyáshoz. A minisztérium javasolta még, hogy egyértelművé

kellene tenni, hogy pontosan milyen esetben tagadhatja meg a jóváhagyást a miniszter, illetve azt, hogy a szerzői díjak összegszerűsége miatt nincs helye a miniszteri jóváhagyás megtagadásának.

Az IRM meglátása szerint a jelenlegi jogszabályi környezet és feltételrendszer megfelelő, de ha bármely intézmény vagy szakmai szervezet nem tudná ellátni a feladatát, a véleményezésben és a jogdíjközlemények értékelésében segítséget nyújthat az SZJSZT és az egyeztető testület is. Az IRM javasolta egy irányelv kidolgozását, amely részletesen bemutatná azt, hogy a miniszter a jóváhagyás során milyen szempontokat érvényesít. Az NHH szerint pótolni kell a jogdíjközlemények jóváhagyásában érintett szervezetek gyakorlatát a piacelemzés, illetve hatásvizsgálatok tekintetében. A GVH egyetért mind az IRM, mind pedig az OKM arra vonatkozó konkrét javaslataival, amelyek egyrészt arra irányulnak, hogy a közös jogkezelőnek kelljen a felhasználókkal egyeztetniük a jogdíjak megállapítása során, másrészt azzal is, hogy egyértelműen tisztázzák a jóváhagyás szempontjait.

5.2.2. Közös jogkezelő szervezetek

Az ARTISJUS szerint bevált és jól funkcionál az a gyakorlat, miszerint a jogdíjközlemények megállapítása előtt megállapodás megkötése céljából a felhasználók érdek-képviselői szervezeteivel és a jelentős felhasználókkal egyeztetésre kerül sor. A MAHASZ és az MSZSZ-EJI úgy látja, hogy a jelenlegi rendszer megfelelően biztosítja a különböző érdekek közötti egyensúlyt, amely az elmúlt években zavartalanul működött. A FilmJus azt javasolja, hogy a jogdíjközleményt kifogásoló szervezetek valós piaci adatokkal igazolják azokat az érveiket, amelyek szerint a jogdíjak hátrányosan befolyásolják az audiovizuális piacot.

5.2.3. Műsorszolgáltatók

Szinte valamennyi válaszadó egyöntetűen bírálta a jogdíjközlemények jóváhagyásának menetét, mondván: az egyeztetési eljárás formális, a díjközlemények tervezetei sok esetben megkésve vagy csak néhány napos véleményezési határidővel kerülnek megküldésre, a felhasználók véleményét a minisztérium nem veszi figyelembe, stb. Az MTV véleménye az, hogy a közös jogkezelő szervezetek, illetve a felhasználók között az érdekegyensúly nem biztosított. A jelenlegi állapot kiváltó oka a TMSZ szerint az, hogy a műsorszolgáltatók érdekeiket képtelenek érdemben érvényesíteni a díjmegállapítás folyamatában és gyakorlatában, mert a jelenlegi gyakorlat nem biztosítja megfelelően az audiovizuális szektor érintett szereplőinek oldalán megjelenő érdekek közötti egyensúlyt.

5.2.4. Következtetések

Az állami szervek mind elismerik, hogy javítani lehet és kell a jogdíjközlemények elfogadásának menetén; a műsorszolgáltatók azon a véleményen vannak, hogy a jelenlegi gyakorlat áttekinthetetlen, kaotikus és nem kiegyensúlyozott. A közös jogkezelő szervezetek ezzel szemben megfelelőnek és jól funkcionálónak tartják a jelenlegi helyzetet. Az OKM és az IRM érdeminek tekinthető konkrét javaslatait a jogdíjközlemények jóváhagyásánál

figyelembe veendő szempontrendszer kidolgozására, közzétételére és lehetséges tartalmi elemeire javasoljuk továbbgondolni és megvalósítani.

5.3. Ön szerint hogyan modellezhető a jogdíjközleményekben megállapított jogdíjak hatása a műsorszolgáltató és műsorterjesztő szegmensre a digitális átállás során?

A kérdésre a műsorszolgáltatók és a közös jogkezelő szervezetek közül a FilmJus nem adott választ.

5.3.1. Közös jogkezelő szervezetek

Az ARTISJUS, a MAHASZ és az MSZSZ-EJI válaszaiban egybehangzó vélemény fogalmazódott meg, miszerint a szerzői és szomszédos jogok szempontjából önmagában a mű/teljesítmény-felhasználás analóg vagy digitális módjának nincs jelentősége, a díjfizetés mértékét nem befolyásolja, nincs kihatással rá. Az ARTISJUS utal arra a tendenciára, amely szerint a digitális átállás a díjszabások átalakításához, illetve ahhoz vezethet, hogy a felhasználás jogát egyenként kell megszerezni a jogosulttól.

5.3.2. Műsorszolgáltatók

Érdekesség, hogy a közszolgálati műsorszolgáltatók nézőpontjából tekintve a „*kérdés nem megválaszolható, illetve fontos az egyértelmű jogszabályok megfogalmazása a digitális átállást követően felmerülő szerzői jogi kérdésekben*” (MR véleménye), vagy „*az átalánydíjak változatlansága esetén nem prognosztizálható a befolyás*” (MTV véleménye). A TMSZ ezzel szemben ellentétes tendenciát vél felfedezni: a digitális átállás során ugrásszerűen emelkedni fog a felhasználások száma, ugyanakkor a műsorszolgáltatók bevételei nemhogy növekedni, de valószínűleg csökkenni fognak. A helyi (közösségi) műsorszolgáltatók a bizonytalansági tényező mellett arra is felhívták a figyelmet, hogy a rádiózásban létjogosultságot nyerő DAB rendszer a továbbiakban is szabad, ingyenes hozzáférést biztosít a közönség számára, így a rádiós piac ezen szegmensének üzleti modellje várhatóan nem változik meg strukturálisan. A multiplex szolgáltató mint az értékláncban megjelenő új elem megváltoztatja majd a tevékenység költségstruktúráját. A *simulcast*-időszakot a befogadói (fogyasztói) oldal számára szükségszerű és nélkülözhetetlen átmeneti időszaknak tekintik, amelyben ugyanaz a tartalom jelenik meg két platformon. Mivel a párhuzamos műsorszórás már eleve többletbevétel nélküli terheket ró a rádiókra, a párhuzamos díjfizetést feltétlenül elutasítják a műsorszolgáltatók.

5.3.3. Következtetések

A Korm. határozat mellékletének 50. pontja értelmében a földfelszíni digitális átállás pontos menetrendje csak a multiplex pályáztatás folyamatában véglegesedhet. A melléklet kijelöl egy lehetséges ütemtervet, amely a 2012-es analóg földfelszíni televíziós sugárzás lekapcsolásának megvalósításához szükséges. Az ütemezés 2008 I. negyedétől a „*switch-off*” időpontjáig irányozza elő a *simulcast*-időszakot. A pályáztatás során feltételül rögzíteni kellene a párhuzamos szolgáltatás ennél rövidebb, a lehetséges legrövidebb időszakának meghatározását, az esetleges szerzői jogi hátrányok elkerülése érdekében.

5.4. Hogyan látja az audiovizuális archívumok, illetve a Nemzeti Audiovizuális Archívum (NAVA) helyzetét, szerepét és jövőjét jogi (elsősorban szerzői jogi) szempontból? Milyen hatása lehet a NAVA-nak, illetve a dedikált hálózati összekapcsolódásnak (NAVA-pontok) az audiovizuális piacra? Milyen szerepe lehet a közös jogkezelésnek a műsorszolgáltatók audiovizuális archívumainak on-line hozzáférhetővé tételében?

A kérdésre valamennyi műsorszolgáltató és közös jogkezelő szervezet adott választ.

5.4.1. Közös jogkezelő szervezetek

Az ARTISJUS szerint a magyar alkotókat illetően a jogosultak (gyártók, szerzők, előadóművészek) elhatározásából önkéntes közös jogkezelés jöhet létre a NAVA szempontjából releváns lehívásra hozzáférhetővé tétel joga tekintetében. Ilyen külföldi példa azonban nem ismeretes. A FilmJus úgy látja, hogy az audiovizuális archívumok, illetve a NAVA helyzete rendezetlen. A közös jogkezelők elősegíthetik a műsorszolgáltatók audiovizuális archívumainak on-line hozzáférhetővé tételét. A MAHASZ szerint a NAVA gyűjtőköre arányaiban kevés rögzített előadóművészi teljesítményt tartalmaz ma, és ennek az arálynak a változása nem is várható. A dedikált hálózatok összekapcsolását szabad felhasználásnak minősítő jogi szabályozás esetleges kockázatainak csökkentése érdekében szükséges egy olyan állami kezességvállalás, amely a dedikált hálózatokból a világhálóra esetlegesen kikerülő tartalmak jogosultjait érő károkért helytáll. Az MSZSZ-EJI a MAHASZ válaszához annyit fűzött hozzá, hogy a nemzetközi tapasztalatok egyértelműen mutatják, hogy on-line közegben az előadóművészek számára jól használható megoldás, ha az interaktív felhasználás engedélyezési jogát a közös jogkezelő szervezet gyakorolja.

5.4.2. Műsorszolgáltatók

Az MTV szerint a jelenlegi archívumok kulturális értékek, amelyek megőrzése fontos társadalmi érdek, de az audiovizuális piacra kevés hatással vannak. Az archívum felhasználása ugyanis korlátozott, és a korlátok a felhasználási engedélyek. Elképzelhető olyan megoldás, amely szerint a közös jogkezelés megoldhatná azt a problémát, hogy az archívumok a nagyobb közösség számára hozzáférhetővé váljanak. Ezt azonban csak olyan jogi környezetben lehet majd megvalósítani, ahol a közös jogkezelés határai, díjai, korlátjai tisztán láthatóak, méltányosak, és nem torzítják a piacot. Az MR Archívumának fontos szerepe lehetne a kulturális értéket képviselő hanganyagok kiadásában, archív felvételek internetes hozzáférhetővé tételében. Ennek során azonban számos szerzői jogi akadályba ütköztek. A TMSZ álláspontja szerint ha az archívumban lévő audiovizuális műveket a műsorszolgáltató nem szerkesztett műsorfolyam részeként, és nem az Sztj. 38. §-ának (5) bekezdésében szabályozott szabad felhasználás részeként, hanem egyedileg, a felhasználók által meghatározott időpontban és helyen kívánja hozzáférhetővé tenni, a felhasználás az Sztj. 26. §-ának (8) bekezdése szerinti „on demand” felhasználásnak minősül. Ha az archívumban található anyagok nem kerülnek egyedi elbírálás alá, és a közös jogkezelők által a jogdíjközleményükben meghatározott jogdíjat kell minden egyes letöltés/lehívás után megfizetni, ez jelentős mértékben hátráltatja a hozzáférhetővé tételt. Álláspontjuk szerint az archívumban található filmalkotások esetén az MSZSZ-EJI-nek nincs jogalapja jogdíjat szedni.

5.4.3. Következtetések

A válaszadók többsége úgy látja, hogy a NAVA helyzete rendezetlen, sok a jogi bizonytalanság, és szerzői jogi akadályok hátráltatják a művek, műsorok (digitális archívumok) szélesebb körű on-line hozzáférhetővé tételét. Megoldás lehet e tekintetben az önkéntes közös jogkezelés, de szigorúan méltányos, a piacot nem torzító jogdíjak alkalmazásával.

5.5. Ön szerint alkalmazhatók-e, és ha igen, akkor milyen nemzetközi példák, minták a hazai jogdíjmértékek megállapításában?

A kérdésre valamennyi műsorszolgáltató és közös jogkezelő szervezet adott választ.

5.5.1. Közös jogkezelő szervezetek

A válaszadók közül többen is említették a nemzetközi gyakorlatot, amely szerint a jogdíjak megállapítása történhet a bevételek aránya, illetve átlányösszeg megállapítása alapján. Az Európai Bíróság gyakorlatára utalva²⁸⁸ az ARTISJUS nem tartja lehetségesnek a jogdíjak mértékének összehasonlítását, míg az MSZSZ-EJI összevethetőnek találja a magyar megoldással a dán és az angol rendszert, amely a hazai gyakorlathoz hasonlóan szintén a kollektív felhasználási keretszerződés megkötésén alapul, továbbá a díjmértékeket a vételkörzethez, vagyis az elérhető közönség nagyságához igazítottan állapítják meg. A MAHASZ és a FilmJus általános megállapításokra szorítkozott.

Érdemi javaslattal egyetlen válaszadó sem élt.

5.5.2. Műsorszolgáltatók

A műsorszolgáltatók részéről beérkezett válaszok közös jellemzője, hogy megállapításaik az általánosságok szintjén mozognak. Érdekesség viszont, hogy a két közszolgálati műsorszolgáltató válasza eltérést mutat egymástól. Az MR megítélése egységes képet mutat; szerintük a közös jogkezelő szervezetek által a sugárzásért nemzetközi szinten alkalmazott jogdíjtarifák az egyes EBU-tagállamokban²⁸⁹ (így Magyarországon is) nagyságrendileg megegyeznek. Ezzel szemben az MTV megállapítja, hogy a nemzetközi gyakorlatban ismert elvek nem érvényesülnek a hazai gyakorlatban. Ennek oka, hogy a közös jogkezelő szervezetek eljárása (különösen az MSZSZ-EJI-é) ellehetetleníti a felhasználókat, így a jogosultak sem jutnak hozzá a kellő jogdíjhoz.

A kereskedelmi televíziós csatornák nem fogalmaztak meg különvéleményt, ők a TMSZ választ osztották, amely szerint több nemzetközi példa is mintául szolgálhat egy olyan magyar szabályozás kialakításához, amely hatékonyan és egyforma súllyal tudja érvényesíteni a közös jogkezelők és a felhasználók érdekeit.

²⁸⁸ *Ministère Public és J. Verney kontra J-L Tournier* 395/87 sz. ügy, EBHT [1989] 2521. o.; 110, 241 és *François Lucazeau és mások kontra SACEM és mások* 242/88 sz. ügy, EBHT [1989] 2811. o.

²⁸⁹ *European Broadcasting Union, www.ebu.ch*

A HEROE utalt a jogdíjak magas mértékére, amelyet a nemzetközi összehasonlítások is megerősítenek, de példát, javaslatot nem tett.

Érdemi javaslattal a TMSZ és a T-Online élt. A TMSZ szerint az Szjt. 102. §-ának (1) bekezdését indokolt lenne oly módon módosítani, hogy ha a szerzői művek, illetve szomszédos jogi teljesítmények jogszabályban meghatározott és a jogosultak elhatározásán alapuló közös jogkezelésbe tartozó, az Szjt. szerint sugárzásnak minősülő nyilvánosságához közvetítésével kapcsolatban a felhasználó, illetve a felhasználók érdek-képviselői szervezete és a jogosultak, illetve azok közös jogkezelő szervezete között nem jön létre megállapodás a díjazásról és a felhasználás egyéb feltételeiről, akár a felhasználók érdek-képviselői szervezete, akár az érintett közös jogkezelő szervezet egyoldalúan megindíthatja az Szjt. 103. §-a alapján létrehozott egyeztető testületnél az Szjt. 104. §-a szerinti eljárást.

A T-Online javaslata a jogdíjak bevétellel arányos megállapítására, a dupla-jogdíj megfizetésének megakadályozására, illetve a külföldön kifizetett jogdíjak esetében a beszámítás lehetőségére irányult.

5.5.3. Következtetések

A műsorszolgáltató szervezetektől érkezett érdemi javaslatok további megfontolást igényelnek. Az egyeztető testületi eljárást illető javaslathoz megjegyzendő, hogy közösségi szinten újragondolást igényel a műholdas irányelv 11. cikkében szabályozott mediációs rendszer. A várható közösségi fejlemények, valamint a német arbitrációs megoldás, továbbá az angol *Copyright Tribunal* modellje további tanulmányozást tesznek szükségessé.

A tanulmány közgazdasági elemzése rámutat arra, hogy egy minden piaci szereplő igényeinek megfelelő tarifarendszer kialakítására nincs lehetőség, mert a műsorszolgáltatók méretük, földrajzi hatósugaruk, műsoraik tartalma, bevételük szerkezete függvényében más-más jogdíjszámítási modellt tartanak saját szempontjaik szerint optimálisnak. A külföldi tapasztalatok alapján a hazai jogdíjrendszer fejlesztésének iránya a tényleges műfelhasználáshoz jobban közelítő, az ebből származó bevételeket pontosabban megragadó, jelenleginél differenciáltabb tarifarendszer kialakítása lehet. Egy differenciáltabb rendszerben a felhasználók inkább megtalálhatják a műfelhasználási arányaikhoz jobban igazodó megoldásokat, így azt „elfogadhatóbbnak” találnák. A hazai jogdíjmértékek megállapításában, ahogyan más tagállamokban is, hozhat új fordulatot az Európai Bíróságnak a *Kanal 5*-ügyben²⁹⁰ meghozandó döntése, amely iránymutatással szolgálhat az EKSZ alkalmazására vonatkozóan ezen az igen fontos gazdasági-társadalmi területen. Bár az a jogdíjszámítási modell, amelyet a közös jogkezelő szervezetek alkalmaznak, számos tagállamban, így Magyarországon is, vitatott, mindazonáltal az ügyben felmerült kérdéseket az Európai Bíróság még nem tárgyalta.

²⁹⁰ *Kanal 5 Limited TV 4 Aktiebolag kontra Föreningen Svenska Tonsättares Internationella Musikbyrå (Stim)* C-52/07 sz. ügy.

5.6. Tervezi-e, hogy él olyan újonnan megjelenő műszaki megoldásokkal (pl. az MPEG-4 kódolás által biztosított lehetőségek DRM alkalmazására), amelyek a szerzői jog védelmét is biztosítják? Megítélése szerint indokolt-e, hogy a DRM-megoldások alkalmazása a jogdíj mértékét csökkentő tényezőként kerüljön figyelembevételre? Ha igen, mennyiben?

Az első kérdésre a MR, a T-Online és az M-RTL, a második kérdésre valamennyi közös jogkezelő szervezet válaszolt (az MSZSZ-EJI a MAHASZ álláspontját osztotta).

5.6.1. Közös jogkezelő szervezetek

Az ARTISJUS álláspontja szerint jelenleg nem indokolt a DRM-alkalmazás jogdíjcsökkentő tényezőként való figyelembevétele, a MAHASZ és az MSZSZ-EJI lát erre lehetőséget, míg a FilmJus kifejezetten költségcsökkentőnek tekinti.

5.6.2. Műsorszolgáltatók

A beérkezett három válasz háromféle pozíciót határozott meg. Az MR nem tervezi DRM bevezetését, a T-Online alkalmaz ilyen megoldást. Az M-RTL a technikai szabványosítást követően nem zárkózik el DRM alkalmazásától, amelyet szerinte jogdíjcsökkentő tényezőként javasolt figyelembe venni.

5.6.3. Következtetések

A műszaki megoldások kérdésével a tanulmány I. Fejezete részletesen foglalkozott, ahol megállapításra került, hogy a DRM-megoldásoknak a közös jogkezeléshez való kapcsolata továbbra is kérdéses. Ahhoz, hogy a díjrendszereket teljesen felválthassák a DRM-megoldások, több feltételnek is meg kellene valósulnia: minden művet el kellene látni hatásos műszaki intézkedéssel, lehetővé kellene tenni a különböző technikai megoldások közötti kölcsönös átjárhatóságot, a művekhez legfeljebb olyan áron kellene hozzájuttatni a felhasználókat, amennyibe a művek felhasználása a díjigény fenntartásával kerül. A jelen helyzet erre még nem ad lehetőséget. A DÁS stratégiaajavaslataiban elvégzett összehasonlításból kiderül, hogy az MPEG-4-es tömörítési technológia még fejlesztési állapotban van, változó képminőséget biztosít. Egy induló technológiáról van szó, amely drága mind a műsorszolgáltatási, mind a vételi oldali készülékek terén. Az MPEG-4 várhatóan 2008-tól válik tömegtechnológiává.²⁹¹ Vitatható, hogy egy költséges műszaki megoldás alkalmazása mennyiben tekinthető a jogdíj mértékét csökkentő tényezőnek.

²⁹¹ Javaslat a televíziózás és a rádiózás digitális átállításának stratégiájára A(DÁS) – konzultációs vitaanyag – 2006. szeptember, 31. táblázat, 225. old.

VI. FEJEZET

A közös jogkezelő szervezetek által alkalmazott jogdíjak – közgazdasági megközelítésben

Bevezetés

A közös jogkezelő szervezetek által alkalmazott jogdíjakat közgazdasági szempontból elemző fejezet a tarifarendszer hazai gyakorlatát nemzetközi összehasonlításban vizsgálja. Először bemutatjuk, hogy az EU tagországaiban mennyire egységes a közös jogkezelő szervezetek gazdasági érdekeltsége, piaci helyzete, kitérünk az alkalmazott jogdíj-megállapítási modellek ismertetésére. Nemzetközi példák alapján adunk áttekintést a hatásvizsgálati felmérésben előforduló felhasználási területekre vonatkozóan a különböző országokban alkalmazott jogdíj-megállapítási módszerekről, kiemelve a vizsgált tarifarendszerek azonos elemeit, újszerű megoldásait, a hazai viszonyok között hasznosítható tapasztalatokat. Ezután kerül sor a jogdíj-megállapítási rendszer hazai sajátosságainak felvázolására és a külföldi gyakorlattal való összevetésére. Az elemzés a hatásvizsgálati kérdőívre adott válaszok tükrében mutatja be a jogdíjak hatását a hazai audiovizuális szektorra, jelezve a felhasználók oldaláról megfogalmazott fontosabb kritikákat, valamint a közös jogkezelők véleményét. A fejezet végén a jogdíjrendszer közgazdasági megközelítésű összehasonlító vizsgálatából adódó javaslatokat fogalmazzunk meg.

6.1. A közös jogkezelés nemzetközi gyakorlata az audiovizuális szektorban

6.1.1. A közös jogkezelő szervezetek gazdasági érdekeltsége, piaci helyzete, tarifamegállapítási modellek a nemzetközi gyakorlatban

Az Európai Unió tagországaiban nem egységes a közös jogkezelő szervezetek gazdasági érdekeltsége (profitorientáció, non-profit jelleg), piaci pozíciója (monopolhelyzet), valamint az alkalmazott jogdíjak megállapításának rendszere.

Az Európai Unió tagországaiban a közös jogkezelő szervezetek jogi helyzete tekintetében nem alakult ki egységes gyakorlat, és ezáltal közgazdasági/piaci természetük is országonként különböző. Az üzleti modell tagállamonkénti különbségei a közös jogkezelő szervezetek eltérő fejlődési útjának következménye, kulturális, gazdasági, valamint intézményi tényezők által meghatározott.²⁹²

A közös jogkezelő szervezetek különböző jogi szervezeti formában működnek az Európai Unió tagállamaiban, így gazdasági érdekeltségük is eltérő. A nemzeti törvényhozás 13 tagállamban – Ausztria, Csehország, Észtország, Franciaország, Magyarország, Olaszország, Lettország, Litvánia, Lengyelország, Portugália, Szlovákia, Szlovénia és Spanyolország – előírja, hogy a közös jogkezelő szervezetek nem lehetnek profitorientált szervezetek. Ezen országok közül Ausztriában, Portugáliában, Szlovéniában és

²⁹²Olaszországban például az egész szerzői jogi piacot egyetlen jogkezelő menedzseli (SIAE) a szerzők vonatkozásában, amely jogi monopólium. 1992 óta vette át az előadóművészek szomszédos jogainak menedzselését az IMAIE, amely non-profit szervezet.

Spanyolországban a közös jogkezelő szervezetek a szervezeti formára vonatkozó megkötés nélkül nem profitorientált jogi személyek (*not for profit legal entities*), míg Csehországban, Észtországban, Franciaországban, Lettországban és Litvániában, valamint Magyarországon egyesületek (*association*) lehetnek. Belgium, Dánia, Finnország, Görögország, Írország, Olaszország, Málta, Hollandia és az Egyesült Királyság esetében a nemzeti törvényhozás viszont nem követeli meg, hogy a közös jogkezelő szervezetek non-profit szervezetek legyenek, lehetnek nyereségorientált kereskedelmi szervezetek vagy más természetű jogi személyek.²⁹³

A közös jogkezelő szervezetek az Európai Unió országaiban általában territoriális alapon működnek, és sok tagállamban mind a kezelésükben lévő felhasználási terület vagy repertoár, mind pedig a földrajzi hatókör tekintetében kizárólagos (exkluzív) jogokkal rendelkeznek.²⁹⁴ Ha egy tagállamban több közös jogkezelő van jelen a belföldi piacon, kizárólagosságuk még ekkor is fennmarad, mivel a gyakorlatban minden egyes közös jogkezelő egy meghatározott jog vagy jogok együttesét kezeli, repertoárjuk különböző, kivételes az azonos felhasználási területen és földrajzi régióban működő jogkezelő szervezetek közötti verseny.

A tagországok szabályozása a közös jogkezelő szervezetek piaci helyzete tekintetében sem egységes. Nyolc tagállamban – Ausztria, Csehország, Dánia, Magyarország, Olaszország, Lettország, Hollandia – adott felhasználási területre, azaz a művek, szomszédos jogi teljesítmények adott csoportjára vonatkozóan a közös jogkezelő szervezetek az állam által törvényben biztosított jogi monopóliumok²⁹⁵. Kilenc tagállamban – Ciprus, Észtország, Görögország, Litvánia, Málta, Szlovénia, Szlovákia, Spanyolország – a törvény lehetővé teszi az azonos felhasználási területen működő közös jogkezelő szervezetek közötti versenyt. Nyolc tagállam – Finnország, Franciaország, Németország, Írország, Luxemburg, Portugália, Svédország, Egyesült Királyság – nem tiltja és nem engedélyezi a közös jogkezelő szervezetek közötti versenyt, de nem hoz létre jogi monopóliumot sem.

A gyakorlatban az előadóművészek és a hangfelvétel-előállítók közös jogkezelő szervezetei körében találhatunk arra példát, hogy a nemzeti piacon két közös jogkezelő tevékenykedik, és ezáltal fennáll a potenciális verseny lehetősége. Ez a helyzet Franciaországban (*ADAMI & SPEDIDAM, SCPP & SPFF*), Hollandiában (*NORMA & SENA*), Lengyelországban (*STOART & SWAP*), Szlovákiában (*SLOVGRAM & OZIS*). Spanyolországban az audiovizuális szektor szerzőinek van két közös jogkezelője, az *SGAE* és a *DAMA*. A két jogkezelő által képviselt repertoár nem teljesen fedi egymást, a tarifák nem összemérhetőek, így gyenge a verseny intenzitása ezen a piacon. A gyakorlatban – Spanyolországot kivéve – az összes többi EU-tagállamban a szerzők közös jogkezelő szervei általában élvezik a nemzeti vonatkozásban fennálló *de facto* territoriális monopóliumhelyzet előnyeit, függetlenül attól, hogy a törvényhozás jogi monopóliumhelyzetet biztosított-e számukra vagy sem.

A közös jogkezelő szervezetek Magyarországon is *de jure* monopóliumhelyzetben vannak azáltal, hogy az Sztj.-ben meghatározott felhasználási területre kizárólagos jogot biztosít egy-egy szervezet számára. Az Sztj. rendelkezik arról, hogy bizonyos, egyedileg nem

²⁹³ *The Collective Management of Rights in Europe. The Quest of Efficiency. KEA European Affairs, July 2006.*

²⁹⁴ *Maria Mercedes Frabboni: The Current Discussion on Collective Management of Rights in the EU. Economic Concerns* <http://www.liuc.it/ricerca/istitutoeconomia/laweconomicsjuly2005/program.asp>

²⁹⁵ A jogi monopólium (*de jure* monopóliumhelyzet) olyan monopóliumhelyzet, amelyet törvény garantál azáltal, hogy egy adott tevékenységre kizárólagos jogot biztosít.

gyakorolható felhasználási területeken felhasználási jogot kizárólag az illetékes közös jogkezelőn keresztül lehet szerezni, és a törvény által meghatározott területeken csak egy jogkezelő működhet. Az Szjt. szerint egy adott területre, vagyis a művek, szomszédos jogi teljesítmények egy meghatározott csoportjára csak egy közös jogkezelőt lehet nyilvántartásba venni, a törvény továbbá meghatározza azokat az eseteket is, amikor a közös jogkezelés kötelező, azaz amikor az adott jogot (díjigényt) kizárólag a közös jogkezelő útján lehet érvényesíteni (kötelező közös jogkezelés).²⁹⁶

A magyarországi közös jogkezelés szempontjából releváns piac szerkezetének jellemzője, hogy a nagyszámú szerző/előadó meghatározott felhasználási területeken egy-egy monopolhelyzetben lévő közös jogkezelő szervezet útján gyakorolja jogait. A kezelésükben lévő repertoár vonatkozásában e monopolstátuszt élvező közös jogkezelő szervezetek állnak kapcsolatban a nagy- és kislemezfelhasználókkal.

Az MSZH által 2007 februárjában megküldött hatásvizsgálati kérdőívre a GVH által adott válasz szerint „*versenyjogi értelemben a médiapiacok még mindig legfeljebb nemzeti kiterjedésűek a fennálló nyelvi, kulturális, szabályozási környezetek különbözőségei miatt.*”

A *de jure* monopolhelyzet következtében a közös jogkezelő szervezetek – hazánkban és az EU érintett tagállamaiban egyaránt – közgazdasági természetük tekintetében ún. monopóliumok, mégpedig – a vonatkozó szakirodalom²⁹⁷ szerint – ún. természetes monopóliumok. Természetes monopóliumról²⁹⁸ akkor beszélünk, ha a költség- és keresleti viszonyok egyetlen termelő/szolgáltató piacon maradását indokolják. Természetes monopólium esetén egyetlen termelő/szolgáltató alacsonyabb átlagköltségen képes veszteség nélkül kielégíteni a piaci keresletet, mintha kettő vagy több szolgáltató egyidejűleg építené ki a kapacitásokat. A természetes monopólium tehát olyan monopólium, amelynek hosszú távon gazdasági, hatékonysági okokból – például a relatíve kicsi piacméret miatt – nem maradhat fenn versenytársa (két tartósan nyereséges cég már nem maradhat fenn ugyanazon a piacon ugyanolyan szolgáltatáskínálattal). Ezekben a monopolpiacokon a verseny társadalmi szempontból sem kívánatos, mivel több szolgáltató léte a kapacitások szükségtelen megduplázását jelentené. Az állam a társadalmi szinten jelentkező költségek csökkentése érdekében jogi eszközökkel akadályozza meg új belépők megjelenését.

A jogi monopólium megszüntetésének közgazdasági szempontból nincsen akadálya hazánkban.²⁹⁹ Amennyiben a piac kis mérete miatt a közös jogkezelő szervezetek a maguk területén valóban természetes monopóliumok, akkor ez azt is jelenti, hogy a törvény által biztosított jogi monopólium feloldása után sem élne meg hosszú távon a piacon azonos felhasználási területen több közös jogkezelő szervezet. Erre utal egyébként az a tény, hogy számos uniós tagállamban a közös jogkezelő szervezetek a *de jure* monopolhelyzet

²⁹⁶ Erről bővebben lásd a III. Fejezetet.

²⁹⁷ Maria Mercedes Frabboni: *The Current Discussion on Collective Management of Rights in the EU. Economic Concerns* <http://www.liuc.it/ricerca/istitutoeconomia/laweconomicsjuly2005/program.asp>; *The Collective Management of Rights in Europe. The Quest for Efficiency, KEA European Affairs, July 2006.*

²⁹⁸ Természetes monopólium például a vasúti infrastruktúra üzemeltetése, vagy alacsony népsűrűségű területeken a hírközlési, postai, tömegközlekedési szolgáltatások. A természetes monopólium különleges esete, ami természeti adottság következtében áll fenn, amikor például egy áruszállítási piacon csak egyetlen, kikötésre alkalmas öböl van, és csak itt lehet kikötőt üzemeltetni.

²⁹⁹ Ezt támasztja alá az Európai Bizottságnak a 2007. március 23-án Magyarország részére megküldött felszólítására (*infringement notice*) adott válasz, amelyben Magyarország készséget mutat a monopolhelyzet megszüntetésére az Szjt. olyan irányú módosításával, amely a jogosultak és a felhasználók érdekeinek szem előtt tartásával a jelenleginél rugalmasabb szabályozást alakít ki.

biztosításának hiányában is *de facto* monopóliumok. Így a jogi monopólium megszüntetésétől nem várható alapvető változás, verseny a hazai közös jogkezelői piacon. Ugyanakkor a jogi monopólium feloldásának a reális veszélyeire hívja fel a figyelmet – a hazánkhoz hasonlóan átmeneti gazdaságnak tekintett – Lengyelország példája, ahol a 90-es években a jogi monopólium eltörlésének eredményeként a jogdíjfizetési rendszer hosszú évekre csődöt mondott.

A közös jogkezelő szervezetek költségelőnye elsősorban abból adódik, hogy a nemzeti piacon *de jure* és/vagy *de facto* monopóliumok. A közös jogkezelő szervezetek mint monopóliumok a nemzetközi gyakorlatban is elterjedten alkalmazzák az ún. árdiszkrimináció eszközt³⁰⁰. Az árdiszkrimináció nem negatív töltetű eszköz, azt jelenti, hogy ugyanazt a szolgáltatást különböző felhasználóknak különböző áron „értékesítik” (pl. egyedi felhasználási szerződések formájában). A szakirodalom szerint a különböző felhasználási engedélyek jobban tudnak alkalmazkodni egyes, speciális felhasználók igényeihez.³⁰¹ A közös jogkezelő szervezetek szerint ilyen módon megfelelő, személyre szabott megoldást lehet kínálni a felhasználók minden kategóriája számára. Ez a fajta megoldás a monopolhelyzetben lévő „eladó” számára magasabb profitot eredményez, aki az árdiszkrimináció alkalmazásával képes kiegyenlíteni a monopólium következtében a társadalmat ért veszteséget. Egyrészt az ún. termékdifferenciálás az árdiszkrimináció segítségével megerősíti a közös jogkezelő szervezetek helyzetét, másrészt pozitív hatással van a felhasználókra. Például a zeneiparban a felhasználás terjedelme szerinti árdiszkriminációt lehet tapasztalni a nemzetközi piacon, mivel több jogdíjat fizet egy rádiós műsorszolgáltató, mint egy fodrászüzlet. Az árdiszkrimináció számára erős korlátot jelent az, hogy azonos tranzakció esetében nem lehet eltérő kondíciókat alkalmazni, tehát az azonos kategóriába tartozó felhasználóknak ugyanolyan feltételeket kell kínálni.

A közgazdasági elméleti szakirodalom szerint a természetes monopóliumok általában erős szabályozottságot és szervezettséget igényelnek. Ez indokolja, hogy sok esetben még állami tulajdonban is vannak, különösen Európában. Mivel a közös jogkezelő szervezetek által kezelt szerzői és szomszédos jogok piacán – monopóliumok lévén – nincs gazdasági verseny, különösen fontos szerepe van az állami felügyeletnek, amelyet hazánk esetében jelenleg a kultúráért felelős miniszter, meghatározott felhasználás esetében az elektronikus hírközlésért felelős miniszter gyakorol, az MSZH elnökének véleményezési jogköre mellett. A monopolpiacon a piaci szereplők árképzésének állami kontrollja kitüntetett jelentőséggel bír. Domináns piaci pozícióikra való tekintettel a közös jogkezelő szervezetek tevékenysége valamennyi EU-tagállamban a versenytörvény hatálya alá tartozik.³⁰²

A transzparencia biztosítása érdekében a tagállamok egy csoportjában törvény írja elő, hogy a közös jogkezelő szervezeteknek nyilvánosságra kell hozniuk és elérhetővé kell tenniük az érdekeltek számára mindenkori tarifáikat és licencdíjjaikat.

A következő 16 európai uniós országban kell a közös jogkezelő szervezeteknek nyilvánosságra hozni tarifáikat: Ausztria, Belgium, Csehország, Franciaország, Németország, Görögország, Magyarország, Olaszország, Lettország, Litvánia, Luxemburg, Málta, Portugália, Szlovákia, Szlovénia és Spanyolország.

³⁰⁰ Nem hordoz negatív tartalmat. Lásd: Mikroökonómia (Szerk.: Chikán Attila), 1989.

³⁰¹ Maria Mercedes Frabboni: *The Current Discussion on Collective Management of Rights in the EU. Economic Concerns* <http://www.liuc.it/ricerca/istitutoeconomia/laweconomicsjuly2005/program.asp>.

³⁰² A versenytörvény aspektusokkal a IV. Fejezet foglalkozik.

A közös jogkezelő szervezetek a nyilvánosságra hozott általános díjszabástól eltérő, külön megállapodást is köthetnek a felhasználókkal. Németországban például általános gyakorlat, hogy a közös jogkezelő szervezetek 20% díjkezdvezményt biztosítanak abban az esetben, ha meghatározott felhasználók egyesületei szerződést kötnek a közös jogkezelővel tagszervezeteik nevében.³⁰³ A spanyol *DAMA* jogkezelő szervezet, amelynek versenytársa is van a nemzeti piacon az *SGAE* „személyében”, a televíziós műsorszolgáltatók esetében a jogdíjak inkasszálását biztosító külön szerződés esetében a díjközleményben rögzített tarifákhoz képest 50%-os kedvezményt is hajlandó nyújtani.³⁰⁴

Bizonyos jogdíjak esetében törvény rögzíti a tarifákat (általában a viszonteladói és magáncélú másolási díjakat) a következő országokban: Belgium (magáncélú másolás), Dánia, Finnország, Franciaország (viszonteladás és magáncélú másolás), Görögország (magáncélú másolás), Olaszország (viszonteladás), Luxemburg (magáncélú másolás, nyilvános előadás díjazása), Spanyolország (viszonteladói díjak, magáncélú másolás után fizetendő jogdíj, hangfelvételek, videofelvételek nyilvánosságához való közvetítése), Svédország (viszonteladói díjak, magáncélú másolás jogdíja), Magyarország (követő jogi és reprográfiai jogdíj).

6.1.2. A jogdíjak megállapításának nemzetközi gyakorlata az audiovizuális szektorban

Európai szinten az audiovizuális szektorban a jogdíjak megállapítása tekintetében nem alakult ki egységes gyakorlat és egységes tarifarendszer, még az azonos felhasználási területeken sem. Sőt: azon kevés tagállamban, ahol azonos felhasználási területen egynél több közös jogkezelő szervezet működik, ott sem egységes e szervezetek tarifa-megállapítási gyakorlata. Erre szolgáltat példát Spanyolország, ahol a két közös jogkezelő, az *SGAE* és a *DAMA* esetében a fizetendő tarifák kiszámításának módszere különbözik egymástól, így a jogdíj közvetlenül nem összemérhető, mert a filmek tekintetében a sugárzás által történő nyilvánosságához való közvetítés esetében az *SGAE* bevételarányos jogdíjat, a *DAMA* percdíjat határoz meg.

A külföldi tapasztalatok szerint az audiovizuális szektorban a közös jogkezelő szervezetek általános díjközleményeikben alapvetően két tarifa-megállapítási módszert alkalmaznak.³⁰⁵ A fizetendő jogdíjat

- a felhasználók bevételeinek százalékában határozzák meg; vagy
- a felhasználás mértékével kapcsolatban álló jellemzők alapján tételes összeget határoznak meg (pl. percdíj a nézőszám függvényében).

Az EU-tagországokban legelterjedtebb bevételarányos jogdíj-megállapítási modellt számos országban vitatják, amelyet az Európai Bíróság is vizsgálat alá vesz a *Kanal 5*-ügy kapcsán.³⁰⁶ A bevételi modell közgazdasági alapokon nyugvó kritikája abból indul ki, hogy e modellben a jogdíjakat a felhasználók (adott esetben a televíziós csatornák) összbevételének arányában számítják ki (vagyis hirdetések, előfizetés-értékesítésből származó bevételeik arányában). Annak ellenére, hogy a közös jogkezelő nem vesz részt a gazdasági

³⁰³ Daniel J. Gervais: *Collective Management of Copyright and Neighbouring Rights in Canada: An International Perspective*, 2001 August, 60. old.

³⁰⁴ *Tarifas generales DAMA*: <http://www.damautor.es/>

³⁰⁵ A MAHASZ információi szerint a bevételekkel arányos jogdíj mértéke a bevételek 4%-a, további bevételek esetén az előfizetői díjak 2%-a, fenntartói támogatás 1%-a.

³⁰⁶ *Kanal 5 Limited TV 4 Aktiebolag kontra Föreningen Svenska Tonsättare Internationella Musikbyrå (Stim) C-52/07 sz. ügy.*

kockázatvállalásban, a felhasználó üzleti sikere, ami összbevételeinek növekedésében ölt testet, a közös jogkezelőnek fizetendő díj növekedését jelenti, és ez nincs feltétlenül kapcsolatban a jogkezelő által nyújtott szolgáltatással (pl. a rendelkezésre bocsátott zeneművekkel). A másik közgazdasági szempontú ellenérvet az jelenti, hogy amennyiben a közös jogkezelőnek fizetendő díjak a felhasználó összbevételeéhez kötődnek, és nem a jogkezelő szervezetek által nyújtott szolgáltatáshoz, fennáll a veszélye, hogy a felhasználók ugyanazon alkotásért (pl. zeneműért) igen különböző összeget fizetnek. Ez indokolatlan versenyhátrányba hozza a több jogdíjat fizető felhasználót.

A következőkben áttekintésre kerülnek a különböző külföldi jogdíj-megállapítási gyakorlatok³⁰⁷. Ezek bemutatása – terjedelmi okok miatt – csak példálódzó jellegű. Elsősorban a felmérésben gyakran előforduló felhasználási területekre vonatkozóan kerülnek bemutatásra nemzetközi összehasonlításban is a jogdíjszámítási módszerek, összegyűjtve a különböző országokban alkalmazott jogdíjszámítási módszerek azonos elemeit, valamint az újszerű, eredeti megoldásokat.

Spanyolországban két közös jogkezelő szervezet, az *SGAE* és a *DAMA*³⁰⁸ egyaránt foglalkozik audiovizuális alkotások jogkezelésével, de tarifa-megállapítási gyakorlata különböző. Az *SGAE*³⁰⁹ kezelésébe tartozó, ún. kisjogos műveknek és audiovizuális (többek között filmalkotások) alkotásoknak a televíziós műsorszolgáltatók által földi sugárzással történő nyilvánosságához közvetítéséért bevételarányos, az ún. bruttó, illetve nettó hasznosítási bevétel százalékában megállapított nagyságú jogdíjat kell fizetni opcionális alapon. Az *SGAE* számára fizetendő – fokozatosan növekvő – tarifák 15 évre (!) vannak rögzítve, a felhasználóknak bevételük évente növekvő százalékát kell jogdíjként leróniuk. A felhasználók számára kiszámíthatóságot és jó tervezhetőséget biztosít, hogy a jogdíjközlemények 1999-től egészen 2015-ig rögzítik, hogy az adott évben a bevételek hány százalékát kell meghatározott felhasználások esetében jogdíjként kifizetni.

A fizetendő jogdíjak között a bruttó hasznosítási bevétel százalékában

Év	Zeneművek, kisjogos irodalmi alkotások	Zeneművek sokszorozása	Filmalkotások és egyéb audiovizuális alkotások	Összesen
1999	1,2022	0,3878	0,3490	1,9390
2000	1,2022	0,3878	0,3490	1,9390
2001	1,2563	0,4052	0,3647	2,0262
2002	1,3127	0,4234	0,3811	2,1172
2003	1,3717	0,4425	0,3982	2,2124
2004	1,4334	0,4624	0,4161	2,3119
2005	1,4978	0,4832	0,4348	2,4158

³⁰⁷ E tanulmány keretein belül nem vállalkozunk teljes körű képet adni a jogdíjak megállapításának nemzetközi gyakorlatáról, hanem elsősorban a hazai felhasználók és a hazai jogkezelő szervezetek közötti vita tárgyát képező felhasználási területre koncentráltan mutatjuk be példálódzó jelleggel a külföldi gyakorlatot elsősorban Spanyolország, Németország, az Egyesült Királyság interneten is hozzáférhető jogdíjközleményei felhasználásával.

³⁰⁸ Az *SGAE* jogkezelőnek 66 ezer tagja van, több mint 3 millió irodalmi és zenei, valamint audiovizuális alkotás tartozik a kezelésébe. Spanyolországon kívül Argentínában, Japánban, Mexikóban vannak képviselői. A *DAMA* 1998 óta képviseli az audiovizuális művek szerzőinek jogait.

³⁰⁹ Az *SGAE* tarifáira vonatkozó adatok forrása: http://www.sgae.es/tipology/glos/list/es/1043_A_53.html.

2006	1,5651	0,5049	0,4544	2,5244
2007	1,6355	0,5276	0,4748	2,6379
2008	1,7090	0,5513	0,4962	2,7565
2009	1,7858	0,5761	0,5185	2,8804
2010	1,8661	0,6020	0,5418	3,0099
2011	1,9501	0,6290	0,5661	3,1452
2012	2,0376	0,6573	0,5916	3,2865
2013	2,1292	0,6869	0,6182	3,4343
2014	2,2250	0,7177	0,6460	3,5887
2015	2,3250	0,7500	0,6750	3,7500

A fizetendő jogdíjak a nettó hasznosítási bevétel százalékában

Év	Zeneművek, kisjogos irodalmi alkotások	Zeneművek sokszorozása	Filmalkotások és egyéb audiovizuális alkotások	Összesen
1999	2,3560	0,7600	0,6840	3,8000
2000	2,3560	0,7600	0,6840	3,8000
2001	2,3996	0,7740	0,6966	3,8702
2002	2,4438	0,7883	0,7095	3,9416
2003	2,4889	0,8029	0,7226	4,0144
2004	2,5349	0,8117	0,7359	4,0885
2005	2,5817	0,8328	0,7495	4,1640
2006	2,6293	0,8482	0,7634	4,2409
2007	2,6779	0,8638	0,7775	4,3192
2008	2,7274	0,8798	0,7918	4,3990
2009	2,7778	0,8960	0,8064	4,4802
2010	2,8290	0,9126	0,8213	4,5629
2011	2,8812	0,9294	0,8365	4,6471
2012	2,9344	0,9466	0,8519	4,7329
2013	2,9885	0,9641	0,8677	4,8203
2014	3,0437	0,9819	0,8837	4,9093
2015	3,1000	1,000	0,9000	5,0000

A díjközlemény meghatározása szerint az ún. bruttó hasznosítási bevétel tartalmazza a költségvetési támogatás, a reklámbevételek és az előfizetői díjakból származó bevételek bruttó összegét. A közlemény utalásszerűen felsorolja azokat a tételeket, amelyekkel csökkenteni lehet a jogdíjfizetés alapjául szolgáló ún. bruttó bevételeket. A jogdíjfizetés kiszámításának alapjául szolgáló bruttó bevételt csökkenteni kell a költségvetési támogatás meghatározott százalékával, amelynek mértéke szintén 15 évre előre van meghatározva, mértéke 2007-ben 32,5%, 2008-ban 30%, 2009-ben 27,5%. Bruttó bevételt csökkentő tételt jelent a reklámügynökségeknek fizetett megbízási díj összege (maximum 25%-a lehet a teljes reklámbevételnek), továbbá az előfizetői díj összegéből legfeljebb 25% vonható le különböző jogcímenek. A bruttó bevételből a csökkentő tételek után adódó ún. nettó hasznosítási bevétel százalékos arányában határozzák meg a fizetendő jogdíj összegét.

A közös jogkezelő jogdíjminimumot határoz meg arra az esetre vonatkozóan, ha a hasznosítási bevétel bruttó vagy a nettó összegéből számított jogdíj nem ér el egy euróban meghatározott összeget:

A havonta fizetendő minimumdíj földi sugárzású televízió útján történő nyilvánossághoz közvetítés esetén

Vételkörzet nagysága	Zeneművek és/vagy kisjogos irodalmi művek (euró)		Egyéb audiovizuális művek (euró)
	nyilvánossághoz történő közvetítés	többszörözés	nyilvánossághoz történő közvetítés
1 millió lakos felett	319,01	102,9	93,63
400 ezer–1 millió lakos	191,39	61,73	55,57
200–400 ezer lakos	127,58	41,16	37,03
100–200 ezer lakos	63,82	20,57	18,51
100 ezer lakos alatt	38,27	12,34	11,12

A másik spanyol közös jogkezelő szervezet, a *DAMA*³¹⁰ – az *SGAE*-vel szemben – a filmalkotásoknak és más audiovizuális műveknek a televíziós műsorszolgáltatók által földi sugárzással történő nyilvánossághoz közvetítéséért nem bevételarányos, hanem tételesen meghatározott percdíjat számít fel, amely a napszaktól függően differenciált tarifát jelent. Például a 60 perc hosszúságú filmért fizetendő díj összege az este 9 órától éjfélig terjedő fő műsoridőben 11 871 euró (közel 3 millió Ft), míg a kisebb nézettségű, kora reggeli órákban csak 12 euró (3 ezer Ft).

A nyilvánossághoz közvetítésért fizetendő díj földi úton történő televíziós műsorszolgáltatás esetén

Napszak	Idősáv	Percdíj (euró)
Hajnal	2,30–7,29	0,20
Reggel	7,30–8,59	3,86
Délelőtt	9,00–12,59	12,62
Ebéd előtt	13,00–14,59	128,14
Ebédidő	15,00–17,59	79,72
Délután	18,00–20,59	103,00
Este (fő műsoridő)	21,00–23,59	197,86

³¹⁰ A *DAMA* tarifáira vonatkozó adatok forrása: <http://www.damautor.es/>.

Késő éjjel	00,00–2,29	37,92
------------	------------	-------

Regionális kereskedelmi televíziók esetében a német *GEMA*³¹¹ szintén a bevételekkel arányosan, de a zenei tartalom nagyságának figyelembevételével határozza meg a kezelésében lévő repertoár használata után fizetendő jogdíjat. A jogkezelő a fizetendő jogdíjminimumot vevőkészülékenként havi összegben határozza meg a zenei tartalom nagyságától függően. Amennyiben az adásidő kevesebb 24 óránál, arányosan csökkenthető a jogdíj összege.

A fizetendő jogdíj nagysága a bevételek százalékában

Zenetartalom aránya	Tarifa a bevételek százalékában (%)
0–10%	0,32
10–20%	0,96
20–50%	2,25
50–75%	4,02
75–100%	5,63

A közös jogkezelő által megállapított díjminimum havonta és vevőkészülékenként

Zenetartalom aránya	Havi díj készülékenként (euró)
0–10%	0,00087
10–20%	0,11261
20–50%	0,00614
50–75%	0,01094
75–100%	0,01534

A német *GVL*³¹², az előadóművészek és hangfelvétel-előállítók közös jogkezelő szervezete a megjelent hanghordozók és videoklipek magán- (kereskedelmi) televíziós programokban való felhasználásáért bevételarányos jogdíjat szed: a bevételek 0,25%-át kell jogdíjként kifizetni, de ún. közepes használat esetén 50% kedvezményt, ún. csekély használat esetén további 50% kedvezményt lehet kapni. A bevételek között számításba kell venni a reklámból, hirdetésből származó bevételeket, a program szponzorálásából származó bevételeket, a barterüzletekből származó bevételeket, valamint az előfizetői díjakat és az adományokat. A reklámbevételek összegét legfeljebb 15%-kal lehet csökkenteni a mennyiségi rabatt összegével.

A videoklipek jogdíja – átlagos nézőszámot tekintve – 1400 euró klipenként. Abban az esetben, ha a nézőszám az átlagosnál kisebb, akkor a fizetendő jogdíj arányosan csökkentendő. A jogdíj legalább 25 euró. Amennyiben a televíziós program évente több mint 1000 videoklipet használ fel, 5–80% kedvezményt kap.

³¹¹ A *GEMA* tarifáira vonatkozó adatok forrása: <http://www.gema.de/musiknutzer/schnellsuche.shtml>.

³¹² A *GVL* tarifáira vonatkozó adatok forrása: <https://www.gvl.de/index.htm>.

A spanyol előadóművészek közös jogkezelő szervezete, az *AISGE*³¹³ jogdíjközleménye szerint az audiovizuális művek földi sugárzású televízióval történő nyilvánosságához közvetítésért bevételarányos jogdíjat állapít meg: az összbevétel legfeljebb 1,5%-át kell kifizetni – negyedéves ütemezésben. A tarifa a felhasználói tevékenység kezdete óta eltelt idő függvényében változik. Az évente fokozatosan emelkedő tarifák a kezdő műsorszolgáltató vállalkozások számára kedvezőek:

A felhasználói tevékenység kezdete óta eltelt idő (év)	<i>AISGE</i> -tarifa a bevétel %-ában
1	0,50
2	0,75
3	1,00
4	1,25
5 és több	1,50

A jogkezelő az alábbi jogdíjminimumot határozta meg, amely az alacsony bevétellel rendelkező helyi televíziókra érvényes általános tarifával egyenlő:

Település mérete	Negyedéves tarifa (euró)
1 millió lakosnál nagyobb	915
400 ezer–1 millió lakos	540
200–400 ezer lakos	375
100–200 ezer lakos	186
100 ezer lakosnál kevesebb	108

A jogkezelő definiálja a hasznosítási bevételt, amely magában foglalja a költségvetési támogatás, tagdíjak, videóból származó bevételek, reklámbevételek összegét.

A zenészek és a hangfelvétel-előállítók közös spanyol jogkezelője, az *AIE*³¹⁴ a hangfelvételek vezeték nélküli televízióon keresztül történő nyilvánosságához közvetítésért bevételarányos tarifarendszert alakított ki. A felhasználó a bruttó vagy a nettó bevételek arányában megállapított tarifák közül választhat. A jogdíj a felhasználó szervezet havi bruttó bevételének 0,37%-a (ebből *AGEDI* 0,1887%, *AIE* 0,1813%). Az alkalmazott jogdíjmértékeket 10 évre előre rögzített módon, azokat fokozatosan vezetik be a spanyol piacra, amelynek értelmében a fizetendő tarifák a 2004-től 2015-ig terjedő időszakra vonatkozóan rögzítettek az alábbi módon:

³¹³ Az *AISGE* tarifáira vonatkozó adatok forrása: <http://www.aisge.es/index.php>.

³¹⁴ Az *AIE* tarifáira vonatkozó adatok forrása: <http://www.aie.es/>.

A nyilvánossághoz közvetítés díja a bruttó bevétel %-ában

Év	AGEDI	AIE	Összesen
2004	0,15453%	0,14847%	0,3030%
2005	0,15759%	0,15141%	0,3090%
2006	0,16014%	0,15386%	0,3140%
2007	0,16320%	0,15680%	0,3200%
2008	0,16626%	0,15974%	0,3260%
2009	0,16932%	0,16268%	0,3320%
2010	0,17238%	0,16562%	0,3380%
2011	0,17544%	0,16856%	0,3440%
2012	0,17850%	0,17150%	0,3500%
2013	0,18207%	0,17493%	0,3570%
2014	0,18513%	0,17787%	0,3630%
2015	0,18870%	0,18130%	0,3700%

A nettó bevételen alapuló rendszerben a fizetendő jogdíj összege a bevétel 0,50%-a a következők szerint:

A nyilvánossághoz közvetítés díja a nettó bevétel %-ában

Év	AGEDI	AIE	Összesen
2004	0,20910%	0,20090%	0,4100%
2005	0,21267%	0,20433%	0,4170%
2006	0,21675%	0,20825%	0,4250%
2007	0,22083%	0,21217%	0,4330%
2008	0,22491%	0,21609%	0,4410%
2009	0,22899%	0,22001%	0,4490%
2010	0,23307%	0,22393%	0,4570%
2011	0,23715%	0,22785%	0,4650%
2012	0,24174%	0,23226%	0,4740%
2013	0,24582%	0,23618%	0,4820%
2014	0,25041%	0,24059%	0,4910%
2015	0,25500%	0,24500%	0,5000%

A nettó bevétel kiszámítása során a következő százalékos mértékkel csökkenhető a bruttó bevétel:

2004	40,0%
2005	37,5%
2006	35,0%
2007	32,5%
2008	30,0%
2009	27,5%
2010	25,0%
2011	22,5%
2012	20,0%
2013	19,0%
2014	18,0%
2015	17,0%

A részlegesen nyereségorientált kulturális szervezetek esetében a jogdíjfizetés kiszámításnak alapjául szolgáló bevétel további 10%-kal csökkenthető.

A jogkezelő jogdíjminimumot állapít meg, amely a vételkörzet lakosságának függvényében változik.

Jogdíjminimum összege

Vételkörzet nagysága	Jogdíjminimum (euró)
1 millió lakos felett	116,08
400 ezer–1 millió lakos	69,67
200–400 ezer lakos	46,40
100–200 ezer lakos	23,24
100 ezer lakos alatt	13,92

Az Egyesült Királyságban az előadóművészek és a hangfelvétel-előállítók közös jogkezelő szervezete, a *PPL*³¹⁵ a televíziós jogdíjak esetében egyedi megállapodást köt a felhasználóval, amelyekről nem bocsátanak rendelkezésre információt.

Az *SGAE* a kezelésében lévő alkotásoknak a rádiók által történő nyilvánossághoz közvetítéséért fizetendő jogdíjakat is a hasznosítással kapcsolatos bevétel százalékában határozza meg. A bevételek között veszi számba a költségvetési támogatásokat, szponzori támogatásokat, előfizetői bevételeket, reklámbevételeket, vállalkozói tevékenységből származó bevételeket (de nem veszi számba a programok kereskedelmi értékesítéséből származó bevételeket, a pénzügyi tranzakciók bevételeit, 25% erejéig levonhatók a reklámügynökségnek történő kifizetések).

Az *SGAE* kezelésében lévő repertoár felhasználásának arányában, azaz a műtartalom alapján három különböző felhasználói kategóriát különít el, meghatározva a jogdíjszámítás alapjául szolgáló bevételekre vonatkozó korrekciós tényezőket:

³¹⁵ <http://www.ppluk.com/>

Felhasználói kategória	Korrektíós koefficiensek
Műsoridejük kevesebb mint 10%-ában használják az <i>SGAE</i> -repertoárt	0,25
Műsoridejük 10–70%-ában használják a repertoárt	0,60
Műsoridejük 70–100%-ában használják a repertoárt	1,00

A jogdíjfizetés kiszámításának alapjául szolgáló bruttó bevétel összegét a fenti korrektíós tényezőkkel kell korrigálni: a nyilvánossághoz való közvetítés esetében a korrigált bruttó bevétel 3,75%-a, a többszörözés esetében 1,25%-a a fizetendő jogdíj összege. A jogkezelő minimumdíjat állapít meg, amelyet a vételkörzet nagyságától függően határoz meg.

A havonta fizetendő jogdíjminimum nagysága

Vételkörzet nagysága	Nyilvánossághoz történő közvetítés (euró)	Többszörözés (euró)
1 millió lakos felett	384,0	128,01
400 ezer–1 millió lakos	230,39	76,81
200–400 ezer lakos	153,59	51,20
100–200 ezer lakos	76,81	25,60
100 ezer lakos alatt	15,34	15,34

A spanyol zenészek és hangfelvétel-előállítók közös jogkezelője, az *AIE* a hangfelvételek vezeték nélküli rádióon keresztül történő nyilvánossághoz közvetítéséért bevételarányos díjat számít fel. A rádióknak a havi bruttó bevétel 2,35%-át (ebből: 1,1985 a hangfelvétel-előállítók szervezetének, az *AGEDI*-nek, 1,515% az *AIE*-nek), valamint a hangfelvételeket tartalmazó programokhoz kapcsolódó szponzorbevételeknek az 5%-át (ebből: 2,55% *AGEDI*, 2,45% *AIE*) kell befizetni.

A közlemény definiálja a bruttó bevétel fogalmát, amely az összes bevételt tartalmazza, a bevétel eredetére, természetére és címére való tekintet nélkül (pl. tartalmazza a szubvenciókat, reklámbevételeket), de nem veszi számba a pénzügyi műveletekhez kapcsolódó bevételeket, valamint a programok eladásából származó bevételeket.

A jogkezelő jogdíjminimumot határoz meg, amelynek összege havonta 38,46 és 320,35 euró közötti összeg, a rádió vételkörzetének nagysága szerint differenciáltan a következőképpen:

Vételkörzet nagysága	Havi jogdíjminimum (euró)
1 millió lakos feletti	320,35
400 ezer–1 millió lakos	192,21
200–400 ezer lakos	128,11
100–200 ezer lakos	64,07
100 ezer lakos alatt	38,46

A német *GEMA* a kezelésében lévő repertoár tekintetében a magán- (kereskedelmi) rádiók által történő nyilvánossághoz közvetítésért a bevételekkel arányosan állapítja meg a fizetendő jogdíjakat. A *GEMA* a rádióműsor zenetartalmának függvényében különböző arányban állapítja meg a fizetendő jogdíj nagyságát.

A fizetendő jogdíj nagysága a bevételek százalékában

Zenetartalom aránya	Tarifa a bevételek százalékában
0–10%	0,78
10–35%	2,71
35–50%	3,88
50–80%	6,20
80–90%	6,98
90–100%	7,75

A közös jogkezelő a havonta fizetendő minimumdíj összegét a vételkörzet nagysága szerint differenciáltan határozza meg az alábbiak szerint:

Havi jogdíjminimum

Hallgatóság	Tarifa
–50 000	0,01841 euró
50 001–500 000	0,00920 euró
500 001–	0,00191 euró

Amennyiben az adásidő kevesebb 24 óránál, a jogdíj összege arányosan csökken. Amennyiben a programnak csak a 90, 80, 50, 35 vagy 10%-a a zenei tartalom, ennek megfelelő mértékben csökken a jogdíj mértéke. A legkisebb fizetendő jogdíjmérték 30 euró/hó.

A *GEMA* felsorolásszerűen tartalmazza a jogdíj kiszámításának alapjául a bevételek között számba vehető bevételfajtákat: reklámbevétel, bannerreklám, programhoz kapcsolódó szponzorbevétel, telefonbevétel, barterügyletből származó bevétel, adományok, előfizetési díjak. A reklámbevételeket csökkenteni lehet (maximum 15%) az ügynökségeknek történt kifizetések összegével, a mennyiségi rabatt és az árengedmény összegével (nettó

reklámbevétel). A nettó reklámbevételből le lehet vonni a következő tételeket: nemzeti reklám (7%), regionális reklám (11%).

A magán- (kereskedelmi) rádiók esetében alkalmazott jogdíjmértéket a *GVL* szintén a bevétel százalékában határozza meg. Amennyiben az adásidő legalább 50%-át teszi ki a megjelent hanghordozók használata, akkor a reklámbevételek 5,58%-a; amennyiben az adásidő legalább 25%-át teszi ki, a reklámbevételek 2,79%-a a jogdíj. A közlemény meghatározza, hogy mit kell bruttó reklámbevételnek tekinteni (reklám- és hirdetési bevételek, programok szponzorálásából, adományokból származó bevételek, barter- és telekommunikációs bevételek, amelyekből le lehet vonni az ügynökségek megbízási díját, a mennyiségi rabatt összegét, valamint átalányszerűen 7% nemzeti és 11% regionális reklámmal kapcsolatos akvizíciós ráfordítást). Amennyiben a rádióadó egy olyan szakmai képviseleti egyesülés tagja, amely szerződést kötött a közös jogkezelővel, akkor 20%-os díjkedvezményt kap.

Az Egyesült Királyság közös jogkezelő szervezetei közül az *MCPS-PRS*³¹⁶ és a *PPL* a jogdíjakat a nettó műsorszolgáltatási bevétel százalékában határozza meg. Az előadóművészek és a hangfelvétel-előállítók jogkezelő szervezete, a *PPL* esetében a jogdíjfizetés kiszámításának alapját képező nettó bevétel a – szponzori támogatásokat, adományokat, barter- és egyéb kölcsönügyletekből származó bevételeket is magában foglaló – bruttó műsorszolgáltatói bevétel 85%-a, amelyből további költségtételeket (pl. külső felvételek esetén a szponzorbevételeket meghaladó költségeket) lehet levonni.

Az Egyesült Királyságban a zeneszerzőket és a zeneműkiadókat képviselő *MCSP-PRS* közös jogkezelő szervezet a kereskedelmi rádiók esetében a jogdíjat a nettó bevétel százalékában határozza meg, amely a bevétel nagysága függvényében az alábbiak szerint változik:

Nettó bevétel	Fizetendő jogdíj a bevétel százalékában (%)
530 749 £-nál kevesebb	3
530 750–1 0 61 497 £	4
1 061 498 £-nál nagyobb	5,25

Amennyiben a rádióműsor zenetartalma 15%-nál kisebb, akkor a jogdíj összege a bevétel 1%-a.

Az Egyesült Királyságban az előadóművészek és a hangfelvétel-előállítók jogkezelő szervezete, a *PPL* is bevételarányos jogdíjat állapít meg a rádiók számára:

³¹⁶ Az *MCPS-PRS*-re vonatkozó adatok forrása: <http://www.mcps-prs-alliance.co.uk/Pages/default.aspx>, a *PPL*-re vonatkozó információk forrása: <http://www.ppluk.com/>.

Nettó bevétel	Fizetendő díj a bevétel százalékában (%)
27 500 Ł-nál kevesebb	Minimumdíj
27 500–513 903 Ł	2%
513 904–1 027 808 Ł	3%
1 027 808 Ł-nál nagyobb	5%

Amennyiben a rádióműsor zenetartalma 15%-nál kisebb, akkor a bevétel 1%-a a jogdíj összege.

Az ismételt sugárzási díj alkalmazására Dániában lehet példát találni. A *Danish Broadcasting Corporation* és a dán előadóművészek szövetsége, a *DSF* által 2005-ben kötött szerződés³¹⁷ szerint az ismételt sugárzási díj összege televíziós műsorszolgáltatás esetében az első sugárzást követő, ún. második időszakban az első sugárzásra megállapított díj 15%-a, az ún. harmadik időszakban 20%-a, az ún. negyedik időszakban 25%-a. Rádiós műsorszolgáltatás esetében a fenti díjmérték rendre 10%, 15%, 20%.

A művek internet útján történő nyilvánossághoz közvetítése esetében a német és a spanyol jogkezelő szervezetek egyaránt az új szolgáltatások piaci bevezetésének kezdeti időszakában az átlagostól eltérő tarifákkal dolgoznak, mintegy ösztönözve ezen új szolgáltatások elterjedését, különös tekintettel a gyorsan terjedő illegális zene- és filmletöltő megoldásokra.

A *DAMA* a kezelésében lévő film- és más audiovizuális alkotások internet-típusú digitális hálózat útján történő nyilvánossághoz közvetítéséért fizetendő díjakat az ebből a tevékenységből származó bevétel százalékában³¹⁸ határozza meg attól függően különböző arányban, hogy a szolgáltató hány éve (1, 2, 3, 4, 5 évnél régebben) végzi ezt a tevékenységet.

A fizetendő jogdíj mértéke az ebből a tevékenységből származó bevétel százalékában

A nyilvánossághoz történő közvetítés kezdete óta eltelt idő (év)	Tarifa az ebből a tevékenységből származó bevétel %-ában (%)
1	0,50%
2	0,75%
3	1,00 %
4	1,25%
5 és több	1,50%

³¹⁷ *Agreement between the Danish Broadcasting Corporation (DR) and the Danish Actors' Association (DSF) 2005.*

³¹⁸ A T-Online kapcsán érdemes felhívni a figyelmet arra, hogy a *DAMA* a letöltő szolgáltatásból származó bevétel arányában határozza meg a jogdíj összegét.

A *GEMA* repertoárjába tartozó zenei művek kívánság szerinti letöltés útján történő felhasználásának jogdíja³¹⁹ a felhasználásból származó bevétel meghatározott százalékában:

Időszak	Tarifa a felhasználásból származó bevétel százalékában (%)
2005. december 31-ig	10,0%
2006. január 1–december 31.	12,5%
2007. január 1-jétől	15,0%

A jogkezelő által meghatározott jogdíjminimum az alábbiak szerint alakult lehívott művenként, amennyiben a lejátszási idő 5 percnél rövidebb:

Időszak	Tarifa (euró)
2005. december 31-ig	0,125
2006. január 1–december 31.	0,150
2007. január 1-jétől	0,175

Ha a zeneletöltésből nem származik árbevétel, akkor a jogdíj minimális összege művenként a következő:

Időszak	Tarifa (euró)
2005. december 31-ig	0,1875
2006. január 1–december 31.	0,2250
2007. január 1-jétől	0,2625

A spanyol előadóművészek közös jogkezelője, az *AISGE* esetében az audiovizuális alkotások nyilvánosságához történő közvetítésének jogdíja, ha internet-típusú digitális hálózat útján történik, az ebből a tevékenységből befolyó bevételek meghatározott százalékában van megállapítva rendelkezésre bocsátás esetén, a jogkezelőnek fizetendő legkisebb összeg a következő:

A tevékenység kezdete óta eltelt idő (év)	<i>AISGE</i> -tarifa az ebből a tevékenységből származó bevétel %-ában	Minimumtarifák hozzáférésekenként (euró)
1	0,50%	0,050
2	0,75%	0,055
3	1,00%	0,060
4	1,25%	0,065
5 és több	1,50%	0,070

³¹⁹ „On demand” letöltés (download).

Amennyiben a nyilvánossághoz való közvetítés a digitális hálózatban televíziós jelekkel történik, a tarifák a következők:

A tevékenység kezdete óta eltelt idő (év)	<i>AISGE</i> -tarifa az ebből a tevékenységből származó bevétel %-ában
1	0,50%
2	0,75%
3	1,00%
4	1,25%
5 és több	1,50%

A minimális tarifák az alábbiak:

A weboldal havi látogatottsága	<i>AISGE</i> -tarifaminimum (euró)
25 ezer látogatás alatt	62
25–75 ezer látogatás	125
75–125 ezer látogatás	180
125 ezer látogatás felett	305

A zenészek és a hangfelvétel-előállítók közös spanyol jogkezelője, az *AIE* a hangfelvételek interneten történő nyilvánossághoz közvetítéséért (nem interaktív *simulcasting* és *webcasting* módon) két alternatívát kínál a felhasználók számára:

- 0,0007 euró dalonként és hallgatónként (hallgatónként kell számba venni minden olyan internethasználót, aki egy adott pillanatban kapcsolatban volt a szolgáltató által nyújtott szolgáltatással, csak a Spanyolország területén levő hallgatókat lehet számba venni);
- 0,000175 euró percenként és hallgatónként.

A jogdíjminimum havonta 62,50 euró.

6.1.3. Összegzés

A nemzetközi gyakorlatban a közös jogkezelő szervezetek tarifa-megállapítási rendszerének vizsgálata alapján az alábbi összefoglaló következtetések, hasznosítható tapasztalatok, tanulságok fogalmazhatók meg, amelyeknek a hazai gyakorlatban való hasznosíthatóságát vizsgálat és megfontolás tárgyává lehet tenni:

- Az audiovizuális szektorban a jogdíjak megállapításának nemzetközi gyakorlatában alapvetően kétféle megoldás terjedt el: a bevétellel arányos jogdíj, illetve a felhasználással összefüggően megállapított (pl. vételkörzet nagysága, percdíj, stb.) jogdíj.

— A jogdíjak megállapításának azonos/hasonló elve ellenére a nemzetközi tarifák közvetlenül nem összemérhetőek a magyar tarifákkal, a tarifamértékek sem közvetlenül összehasonlíthatóak, mert a díjigény alapjául szolgáló konkrét felhasználási jog nem teljesen ugyanaz, a tarifaszámítás konkrét módja különböző.

— A külföldi közös jogkezelő szervezetek által alkalmazott, közleményben nyilvánosságra hozott általános tarifák jellemzője, hogy úgy a bevételarányos, mint a tételesen megállapított jogdíjak a hazai jogdíjközleményekben megjelenő tarifáknál differenciáltabban vannak megállapítva, és e differenciáltság következtében jobban igazodnak a műfelhasználás tényleges mennyiségéhez (pl. a ténylegesen felhasznált audiovizuális tartalom függvényében változó tarifákat állapítanak meg; külön tarifaközlemény szabályozza a kereskedelmi televíziók, valamint a kereskedelmi rádiók jogdíjait).

— A nemzetközi gyakorlatban a bevételarányos modellben a jogdíjak kiszámításának alapját képező bevételek nettó bevételek abban az értelemben, hogy az összbevételt a műfelhasználással nem összefüggő tételekkel vagy százalékos arányban csökkenteni lehet, illetve bizonyos bevételeknek csak meghatározott részét veszik figyelembe.

— A külföldi gyakorlatban alkalmazzák a jogdíjkezdvezmény intézményét. Ez lehet általános jogdíjkezdvezmény vagy bizonyos felhasználási területre vonatkozó kedvezmény. Egyes jogkezelő szervezetek általános jogdíjkezdvezményben részesítik a jogdíjfizetési szerződést kötő nagyobb ügyfeleket, azok szövetségeit (pl. Németországban 20%). Az egyes felhasználási módok esetében alkalmazott kedvezményes jogdíjmérték a közös jogkezelő szervezetek, valamint a szerzők érdekeit szolgálva ösztönzi új típusú szolgáltatások, nyilvánosságához közvetítési módok elterjesztését (pl. zene-, filmletöltés az interneten). Az új vállalkozásoknak adott adókedvezményekhez hasonlóan a jogdíjkezdvezmény segítheti az új szolgáltatások beindítását.

— Az üzleti élet szereplőinek, így az audiovizuális szektor piaci szereplőinek a jogdíj-megállapítással kapcsolatos jogos elvárása a kiszámíthatóság és a tervezhetőség. Ennek a követelménynek nem felel meg egy évente erőteljes változásokat bevezető tarifarendszer, még hozzá úgy, hogy a jogdíjközleményt az év végén adják ki. A spanyol példa egyedülálló, amennyiben 10, illetve 15 évre előre rögzítettek a bevételarányos százalékok, a leírás aránya, stb. Ennek kapcsán tanulságos az is, hogy az új tarifarendszert fokozatosan, kiszámítható módon vezetik be.

6.2. Közös jogkezelés a hazai audiovizuális szektorban

6.2.1. A jogdíj-megállapítási rendszer hazai sajátosságai az audiovizuális szektorban

A szerzői jogdíj az a díj, amely a szerzőt a mű felhasználására adott engedély ellenében megilleti. A szerzői jogdíjak esetében nem értelmezhető, így nem alkalmazható a gazdaságban a hagyományos termékek vagy szolgáltatások piacán elterjedt árképzési modell, amely az ár megállapítás során a gazdaságilag indokolt költségeket és a nyereséget veszi alapul. Egzakt árképzési elvek hiányában – különös tekintettel az erőfölényes piacra – a felhasználók – a hazai és külföldi piacon egyaránt – időnként megkérdőjelezzik a jogdíjkezelők ár megállapítási modelljét, díjainak mértékét, amit a jogkezelő szervezetek ellen indított perek, versenyfelügyeleti eljárás is jeleznek (pl. Vj-97/2004., svédországi *Kanal 5-*

TV4 és a *Stim* között zajló per, amely az Európai Bíróság előtti előzetes döntéshozatali eljárás szakaszába került).

A jogdíjak mértékével kapcsolatos vizsgálódás során irányjelzőként szolgálhat a Versenytanácsnak a FilmJus-ügyben képviselt álláspontja: „*tisztességtelenül (túlzón) magas az ár akkor, ha az meghaladja a gazdaságilag indokolt költségek és a befektetés adott szakmát jellemző kockázatával arányban álló hozam alapján adódó nyereség összegét, a szerzői jogdíjak esetében nem értelmezhető, és más módszer sem alkalmas azok megítéléséhez. Ezért a Versenytanács arra az álláspontra helyezkedett, hogy a szerzői jogdíjak esetében nem a díj mértéke, hanem megállapításuk módja [...] esetén vizsgálható a tisztességtelenség.*”

Az Sztj. a díjazás tekintetében főszabályként mondja ki, hogy a díjazásnak – a felek eltérő megállapodása hiányában – a felhasználáshoz kapcsolódó bevétellel kell arányban állnia (arányos díjazás elve)³²⁰. Más esetekben a szerzőt a mű felhasználásáért megfelelő díjazás illeti meg anélkül, hogy a felhasználás engedélyezésére kizárólagos joga volna (megfelelő díjazás elve).³²¹

Németországban is törvény rendelkezik a díjazásról; az *Urheberrechtswahrnehmungsgesetz* 13. §-a fekteti le a közös jogkezelő szervezetek tarifáira vonatkozó szabályokat.³²² A tarifák kiszámításának alapját – generális szabályként – a művek felhasználásából származó, pénzértékkel bíró előnyök képezik. Ettől eltérő számítási alapot is lehet alkalmazni, ha ésszerű, gazdasági ráfordításokkal elérhető előnyöket eredményez. A tarifa kialakítása során figyelembe kell venni a mű felhasználásának arányát a teljes felhasználáson belül. Továbbá, a tarifa megállapítása és szétosztása során figyelembe kell venni a vallási, kulturális és szociális érdekeket, beleértve a fiatalok érdekeit. Ezekben az esetekben a közös jogkezelő szervezetek díjkezdvezményt nyújtanak vagy rugalmas fizetési módszereket alkalmaznak. A tarifák kialakítása során tekintetbe kell venni, hogy szükséges-e műszaki intézkedések bevezetése a kezelésükben lévő művek védelme érdekében.

A jogdíjak megállapítására vonatkozóan nincsenek kötelező, általánosan elfogadott szabályok. Abban az esetben, amikor közvetlen kapcsolat van a mű felhasználása és a felhasználásból befolyt bevétel között (pl. műpéldányok eladása, bérbeadása), az egyik

³²⁰ Sztj. 16. § (4) bekezdés

³²¹ Sztj. 16. § (5) bekezdés, első mondat

³²² § 13 Tarife

(1) 1Die Verwertungsgesellschaft hat Tarife aufzustellen über die Vergütung, die sie auf Grund der von ihr wahrgenommenen Rechte und Ansprüche fordert. 2Soweit Gesamtverträge abgeschlossen sind, gelten die in diesen Verträgen vereinbarten Vergütungssätze als Tarife.

(2) Die Verwertungsgesellschaft ist verpflichtet, die Tarife und jede Tarifänderung unverzüglich im Bundesanzeiger zu veröffentlichen.

(3) 1Berechnungsgrundlage für die Tarife sollen in der Regel die geldwerten Vorteile sein, die durch die Verwertung erzielt werden. 2Die Tarife können sich auch auf andere Berechnungsgrundlagen stützen, wenn diese ausreichende, mit einem wirtschaftlich vertretbaren Aufwand zu erfassende Anhaltspunkte für die durch die Verwertung erzielten Vorteile ergeben. 3Bei der Tarifgestaltung ist auf den Anteil der Werknutzung am Gesamtumfang des Verwertungsvorganges angemessen Rücksicht zu nehmen. 4Die Verwertungsgesellschaft soll bei der Tarifgestaltung und bei der Einziehung der tariflichen Vergütung auf religiöse, kulturelle und soziale Belange der zur Zahlung der Vergütung Verpflichteten einschließlich der Belange der Jugendpflege angemessene Rücksicht nehmen.

(4) Bei der Gestaltung von Tarifen, die auf den §§ 54 und 54a des Urheberrechtsgesetzes beruhen, ist auch zu berücksichtigen, inwieweit technische Schutzmaßnahmen nach § 95a des Urheberrechtsgesetzes auf die betreffenden Werke oder die betreffenden Schutzgegenstände angewendet werden. Forrás: http://www.gesetze-im-internet.de/urhwahrng/_13.html.

legelterjedtebb megoldás az, hogy a mű felhasználásának felhasználási szerződésben történő engedélyezésekor arányos részesedést kötnek ki a felhasználásból származó bevételekből a szerzők és a szerzői jog egyéb jogosultjai javára.

A különböző felhasználási formák esetén fizetendő szerzői jogdíj összegét – az oktatási és kulturális miniszter jóváhagyását követően – a jogkezelő szervezetek évente teszik közzé a Magyar Közlönyben. A díjközlemények az egyes felhasználási formákra általában differenciált összegű szerzői jogdíjakat állapítanak meg. (A díjközleményekben meghatározott díjtételek mindig nettó összegként értendők, amelyhez 20% áfát kell hozzászámítani.)

Az audiovizuális szektorra kiterjedő hatásvizsgálat során a megkérdezett felhasználók csak néhány felhasználási forma esetén fizetendő jogdíj mértékét, számításának módját illették kritikával. Ilyen kritikával illetett jogdíjfajta volt például az ún. sugárzási díj, az ismételt sugárzási díj, szinkrondíj, „*on demand*” hozzáférhetővé tételi díj.³²³

A hatásvizsgálat alapján megállapítható, hogy a bevételarányos modellben nem irreleváns a felhasználó által a közös jogkezelőnek fizetendő jogdíj összege szempontjából, hogy a közös jogkezelő mit tekint a mű felhasználásához kapcsolódó bevételnek. Egyszerű a helyzet abban az esetben, amikor a mű felhasználása és a felhasználásból befolyt bevétel között közvetlen kapcsolat áll fenn, és jogdíjként ki lehet kötni a felhasználásból származó tényleges bevétel arányos részét. Az audiovizuális műsorszolgáltatók esetében azonban a legtöbb esetben a mű felhasználásához közvetlenül kapcsolható bevétel nem képződik, ezért a jogdíjszámítás alapjául szolgáló bevételeket közelítő módszerekkel kell meghatározni.

Közelítő jellegük miatt a jogdíjszámítási módszereket állandó kritika éri, és várhatóan a jövőben sem található mindenki számára egyaránt megnyugtató megoldás, legfeljebb törekedni lehet az ellenérdekű felek közötti nézetkülönbségek csökkentésére.³²⁴ Még az EU-tagországokban legelterjedtebb bevételarányos modellt is sok támadás éri.³²⁵

A hazai közös jogkezelő szervezetek a nemzetközi gyakorlatban is elterjedt jogdíjszámítási módszereket alkalmazzák jogdíjközleményeikben, így

- a felhasználó bevételével arányos jogdíjak,
- valamilyen felhasználási jellemző alapján tételesen meghatározott jogdíjak

fizetését írják elő³²⁶.

A bevételarányos modellben a fizetendő jogdíj mértéke szempontjából meghatározó jelentősége van annak, hogy a felhasználó összbevételének mely tételei tartoznak a jogdíjszámítás alapjául szolgáló bevételek közé. A magyar felmérésben szereplő műsorszolgáltatók – a *Kanal 5*-ügyben felperes tévétársaságokhoz hasonlóan – azt

³²³ A III. Fejezet tárgyalja bővebben a felhasználók által vitatott jogdíjfajtákat.

³²⁴ A FilmJus esete jól példázza azt, hogy akár az egyik (bevételekkel arányos), akár a másik (percdíj) módszert alkalmazza a közös jogkezelő szervezet, mindig lesz olyan felhasználó, amely elégedetlen a díjmegállapítás érvényes rendszerével. Az egyik műsorszolgáltató esetében a bevétellel arányos jogdíj, míg mások esetében a percdíj alapján számított jogdíj kedvezőbb – az adottságoktól, a felhasználástól függően.

³²⁵ Lásd a már említett ügyet: *Kanal 5 Limited TV 4 Aktiebolag kontra Föreningen Svenska Tonsättares Internationella Musikbyrå (Stim)* C-52/07 sz. ügy.

³²⁶ A nagyobb felhasználókkal kötött egyedi szerződések keretében a jogkezelő a felhasználó műfelhasználásának nagyságrendjét ismerve fix összegű átalánydíjat is szokott alkalmazni.

nehezményezik, hogy kereskedelmi és egyéb bevételeik alakulása nem áll közvetlen kapcsolatban a művek felhasználásának mértékével, azaz a bevételeik növekedéséből fakadó jogdíjfizetési kötelezettségük nem arányos műfelhasználásuk mértékének növekedésével. Közvetlen kapcsolat valóban nincs a költségvetési támogatás, a reklámbevételek vagy az előfizetői díjbevételek növekedése és a műfelhasználás között, de az összbevétel alakulása közvetett módon kapcsolatban van a műsorok néző-, illetve hallgatószámaival, és ezáltal a mű nyilvánosságához közvetítésének terjedelmével. A műsorszolgáltató teljes működési bevételével arányos jogdíjszámítási modell abból a feltételezésből indul ki, hogy a nagyobb nézettséget/hallgatóságot felmutató audiovizuális műsorszolgáltatók nagyobb költségvetési támogatást, reklámbevételt és előfizetői bevételt tudhatnak magukénak, műsoraik között nagyobb arányban szerepelnek a jogdíjköteles művek, így végső soron az audiovizuális alkotások nyilvánosságához közvetítésének „volumene” a bevétel mértékével arányosan nagyobb.

A nemzetközi összehasonlítás azt mutatta, hogy a hazai rádiós és televíziós műsorszolgáltató szervezetek számára a műfelhasználásokért megállapított, költségvetési támogatásuk, előfizetői díjbevételük, továbbá reklám- és szponzorbevételeik meghatározott százalékhöz igazított, ún. bevételarányos modell megfelel a nemzetközi díjmegállapítási gyakorlatnak, és nem utolsósorban az Szjt.-nek. A vizsgált német, spanyol, angolszász országok gyakorlatában általánosságban a költségvetési támogatás, a reklámbevételek és az előfizetői bevételek összege szolgált a jogdíjfizetés alapjául. A magyar gyakorlattal ellentétben viszont a költségvetési szubvencióból, reklám- és szponzorbevételből és előfizetői díjból összetevődő összbevétel csökkenthető bizonyos – a műfelhasználáshoz nem kapcsolódó és ezért a felhasználók által joggal vitatható – bevételi tételekkel, vagy eleve csak adott arányban vesznek figyelembe bizonyos bevételfajtákat.

Az európai országok hazainál differenciáltabb jogkezelési rendszerében a bevételarányos jogdíjak esetében a jogkezelő szervezetek általában az audiovizuális tartalom műsorszerkezeten belüli részaránya szerint is differenciálják tarifarendszerüket. A *GEMA*, az *SGAE*, a *GVL* a bevétel százalékában megállapított tarifái attól függően is különböznek egymástól, hogy a műsorszolgáltató műsoraiban például a zenei műsorok aránya hány százalékot képvisel. Gazdaságilag megalapozott, hogy például a zenei műsorok sugárzására specializálódott rádiók bevételeik nagyobb százalékát fizetik meg a zenei alkotások nyilvánosságához közvetítése utáni jogdíjként, mint azok a műsorszolgáltatók, amelyek műsorai csak csekély arányban tartalmaznak zenei alkotásokat.

Amint az a hatásvizsgálati kérdőívre megküldött válaszokból kiderült, a hazai jogkezelő szervezetek díjközleményeiben nem általánosan elterjedt az audiovizuális tartalom szerinti tarifadifferenciálás. A jogkezelő szervezetek közül például az MSZSZ-EJI és a MAHASZ a jogdíjközleményében a műsorszolgáltató szervezet teljes bevételének százalékában határozza meg a fizetendő jogdíj mértékét – függetlenül attól, hogy az adott szervezet műsorstruktúrájában milyen arányt képviselnek a szóban forgó művek. Ugyanakkor a felhasználókkal kötött általános szerződéseikben a díjfizetési kötelezettséget már a hangfelvételek műsoridőhöz viszonyított aránya szerint differenciáltan állapítják meg. Az MR például jelezte, hogy a százalékos mértékek alapjaként a megjelölt bevételek 40%-át kell figyelembe venni, tekintettel arra, hogy a hangfelvételek az MR műsorában ebben az arányban szerepelnek.

Talán nem véletlen, hogy a hazai felmérés keretében a felhasználók a viszonylag differenciáltabb általános tarifarendszert alkalmazó ARTISJUS tevékenységével voltak a

legelégedettebbek. A hazai tarifarendszer jelenleginél nagyobb differenciáltságával megvalósítható lenne az a törekvés is, hogy a fizetendő jogdíj jobban közelítene a műfelhasználások tényleges mértékéhez, ezáltal a felhasználók minden bizonnyal „igazságosabbnak” is találnának egy differenciáltabb tarifarendszert.

A nemzetközi gyakorlatban is elterjedt az a hazai közös jogkezelő szervezetek által is alkalmazott eljárás, hogy egy jogdíjminimumot állapítanak meg, meghatározva a bevételek arányában kiszabott jogdíjmérték alsó határát. A bevételarányos modell tehát – a jogdíjminimum megállapításának módszere miatt – általában ötvöződik a tételes díjmodellel, amennyiben a fizetendő jogdíj minimumösszegét valamilyen felhasználási jellemző függvényében határozzák meg, mint például a nézőszám, hallgatóság nagysága, készülékszám, stb. A fizetendő jogdíj legkisebb összege a nemzetközi gyakorlatban általában havidíjat jelent, és ténylegesen kis értéket képvisel. Az *SGAE* zeneművek esetében a néző-, illetve hallgatóságszám függvényében havi 38 eurót (9500 Ft), de legfeljebb havi 320 euró (80 ezer Ft/hó) díjat számít fel, a *DAMA* minimális havi tarifája 15–384 euró (3750–96 ezer Ft), az *AISGE* havidíja 36–305 euró (9000–76000 Ft), a *GEMA* esetében havi 30–900 euró (7500–225000 Ft) között mozog a fizetendő jogdíjminimum összege.

A közszolgálati és kereskedelmi műsorszolgáltatók által fizetendő jogdíjak nagysága közötti különbségtétel nemcsak a hazai közös jogkezelő szervezetek által, hanem a nemzetközi gyakorlatban is alkalmazott eljárás. Elterjedt az a megoldás, hogy az általános díjközlemények a kereskedelmi műsorszolgáltatókra vonatkoznak, a közszolgálati műsorszolgáltatókkal pedig egyedi megállapodás keretében rögzítik a tarifákat. A közszolgálati és kereskedelmi tévétársaságok eltérő jogdíjaira szolgáltató példát a már említett *Kanal 5*-ügy, amelynek az előkészítő iratai szerint a svéd előadóművészek jogait védő közös jogkezelő szervezet, a *Stim* a felperes *Kanal 5* és *TV4* összbevétel-arányos tarifáival szemben átalánydíjat számít fel a közszolgálati műsorszolgáltatóknak (*Sveriges Television/Sveriges Radio*), amelyek egy meghatározott időre szóló fix összeget fizetnek. A közszolgálati műsorszolgáltatók számára megállapított, általánostól eltérő tarifákat, illetve tarifamegállapítási eljárást nemcsak a hazai kereskedelmi műsorszolgáltatók (pl. az M-RTL a FilmJus-tarifák esetében), hanem a külföldi kereskedelmi szervezetek (pl. *Kanal 5*, *TV4* a *Stim* tarifái esetében) is támadják.

A közszolgálati műsorszolgáltatókra érvényes, általánostól eltérő tarifák e szervezetek közszolgálati jellegével (pl. szigorúbb reklámszabályok, közszolgálati műsorok, archívum, stb.) vannak összefüggésben.

A nemzetközi gyakorlatban is alkalmaznak általános díjkedvezményt. A felhasználóknak, különösen a nagyobb súllyal rendelkező nagyfelhasználóknak, vagy a több felhasználót tömörítő szakmai szövetségeknek módja van a közös jogkezelő szervezetekkel külön felhasználói szerződést kötni, kedvezményes jogdíjban megállapodni, de e szerződések feltételei, tarifái általában üzleti titkot képeznek, nem nyilvánosak. A hazai audiovizuális piacon a HEROE például az ARTISJUS-szal kötött megállapodást, amelyben kötelezettséget vállalt tagvállalatai képviseletében arra, hogy eleget tesznek a jogdíjfizetési kötelezettségeknek. Ennek ellenében a bevételek 4%-át jelentő jogdíj fizetéséből 0,8% kedvezményt kaptak, így a HEROE-tagok esetében a szerzői jogdíj mértéke a bevétel 3,2%-a. Ez 20%-os díjkedvezménynek, azaz az általános német gyakorlatnak felel meg. Ugyanakkor a HEROE a hatásvizsgálat során jelezte, hogy szándékaik ellenére nem sikerült hasonló kedvezményes jogdíjban megállapodást kötni a MAHASZ-szal, így a díjközleményben

meghatározott maximális jogdíjat fizetik. A FilmJus jogdíjközleménye 2.1.4 pontjának megfelelően ad jogdíjkedvezményt, amelynek mértéke a díjminimum 30%-a.

6.2.2. A jogdíjak hatása a hazai audiovizuális piacra – a hatásvizsgálati kérdőív tükrében

A jogdíjak audiovizuális szektorra gyakorolt hatásának bemutatása során a felhasználóknak és a közös jogkezelő szervezeteknek kiküldött kérdőív következő, egymással szorosan összefüggő kérdéseire adott válaszokat³²⁷ vettük alapul:

Befolyásolja-e a szerkesztői döntéseit a közös jogkezelőknek fizetendő jogdíj mértéke? Ha igen, hogyan?

Mi a véleménye a hazai rádió- és televízió-szervezeteket érintő jogdíjközleményekben megállapított jogdíjaknak az audiovizuális szektorra gyakorolt hatásáról? Ön szerint – figyelemmel a médiapiac egyre inkább nemzetközi jellegűvé válására – hogyan ítéltető meg a magyar közös jogkezelők által alkalmazott jogdíjmértékek hatása a hazai audiovizuális szektor versenyképességére?

Megítélése szerint a jogdíjak befolyásolják-e, és ha igen, akkor hogyan, a magyar gyártású művek, műsorok versenyképességét?

A két, ellenérdekű oldaltól – a műsorszolgáltatóktól és a közös jogkezelő szervezetektől – kapott válaszok egymásnak teljesen ellentmondanak. A műsorszolgáltatók szinte egyöntetű véleménye szerint a fizetendő jogdíj mértéke egyértelműen negatív hatást gyakorol az audiovizuális szektorra, az egyes műsorszolgáltatók műsorösszetételére, a hazai művek versenyképességére a hazai piacon. Ezzel szemben a közös jogkezelő szervezetek szerint a jogdíjaknak nincs számottevő hatása az audiovizuális szektorra, a versenyképességre, mivel a jogdíjak versenysemlegesek, alkalmazásuk során az egyenlő elbánás érvényesül.

6.2.2.1. Felhasználói vélemények

Az MR szerint a bevételalapú díjmegállapítási rendszerben, amikor a közös jogkezelő a fizetendő jogdíj mértékét a műsorszolgáltató szervezet – költségvetési, kereskedelmi, előfizetői – bevételeinek arányában határozza meg, akkor a jogdíjfizetés és a műsorkészítés között nincs közvetlen kapcsolat, ezáltal a közös jogkezelő szervezeteknek fizetendő jogdíj mértéke nincs közvetlen hatással a műsorszerkesztői döntésekre, a tartalom szerkezetére. Az MR gyakorlatában nem érvényesül olyan törekvés sem, hogy a magasabb jogdíjak miatt a műsorszolgáltató műsoridejének kisebb részében sugároz kereskedelmi célból kiadott hangfelvételeket.

A felmérés szerint az MR esetében a műsorszerkesztői döntéseket leginkább az ún. nagyjogos művek után fizetendő jogdíjak befolyásolják, amelyek kívül esnek a közös jogkezelés körén. A jogdíjaknak a műsorszerkesztésre gyakorolt befolyása jelentős a komolyzenei művek esetében (Bartók Rádió) a zeneműkiadóknak fizetendő kottahasználathoz kapcsolódó díj miatt. Számos olyan szerző van, akiknek a műveit egyáltalán nem sugározza

³²⁷ A kérdőívek értékelését lásd a tanulmány V. Fejezetében.

az MR, mert a jogdíjat egyszerűen nem tudja kifizetni. Véleménye szerint az MR archívumanyagaihoz való ún. „on demand” hozzáférés biztosításához kapcsolódó jogdíjmértékek a jövőben befolyással lesznek a fogyasztói keresletre, de a kulturális érték miatt jutányos jogdíj megállapítása javasolt.

A HEROE – nemzetközi összehasonlításban is – túl magasnak tartja a jogdíjak mértékét, amelynek együttes aránya eléri a kereskedelmi bevételek 8%-át. Meg kell jegyezni, hogy a szakirodalom a művek alkotóinak díjazását a bevételek 10%-áig terjedően arányosnak ítéli meg.³²⁸ A német piacon a magán- (kereskedelmi) rádiók a zenei tartalom arányától függően a bevétel 3,57–13,33%-át fizetik ki a közös jogkezelőnek szerzői és előadóművészi jogdíjként. A spanyol audiovizuális piacon 8,68–11,5% közötti a jogdíj bevételekhez viszonyított összege.

A nagy kereskedelmi televíziós műsorszolgáltatók esetében a profitorientált, illetve költséghatékonyságra törekvő stratégia határozza meg a műsorszerkezetet. E stratégia jegyében a hazai nagyfelhasználók azt jelezték, hogy a jogdíjközlemények befolyással voltak a műsorszerkesztői döntésekre, a szolgáltatott tartalomra. A tévétársaságok igyekeznek beszüntetni vagy csökkenteni a túl magas jogdíjfizetési kötelezettséget jelentő szolgáltatásokat, vagy a túl magas jogdíjat megállapító közös jogkezelő szervezet kezelésében lévő művek sugárzását.

Az M-RTL válasza szerint a tévétársaságnál a szerkesztői döntések meghozatala során a jogdíj mint költségtenyező a kalkuláció szerves részét képezi. A szerkesztői döntések során komoly súllyal esik a latba a jogdíj mértéke, valamint kiszámíthatósága, kalkulálhatósága. A műsorszolgáltató számára fontos, hogy a több éves projektek bekerülési költsége tervezhető legyen, ne változzon évente jelentősebb mértékben. A jogdíjak műsorszerkezetre gyakorolt hatása kapcsán jelezték, hogy a tévétársaság a magas jogdíjak miatt videoklipeket egyáltalán nem tűz műsorára. A tévétársaság válasza szerint az MSZSZ-EJI³²⁹ és a FilmJus magyar tartalmakra vonatkozó – a műsorszolgáltató szerint eltúlzott mértékű – jogdíjaira hivatkozva sugároz kevesebb magyar tartalmú művet.

Az MSZSZ-EJI rendelkezésünkre bocsátott adatai szerint 2006-ban az M-RTL nem folytatott az MSZSZ-EJI ismételt sugárzási³³⁰ díjközleményének hatálya alá eső felhasználást.

A TV2 válaszában jelezte, hogy egyes műsortartalmak nyilvánosságához való közvetítését befolyásolják a jogdíjak, azok változása. A tévétársaság azért nem sugároz nagy mennyiségben (csak szinte elenyésző számban) videoklipeket, mert a videoklipek filmsíkjának filmelőállítói jogait kezelő Phonojus Kft. jelentős mértékű jogdíjat számít fel ezen videoklipek filmsíkjának sugárzása után. Ezért a TV2 szinte kizárólag olyan klipeket sugároz, amelyek sugárzási jogát vagy egyedileg szerzi meg az adott filmelőállítótól, vagy külföldi ügynökségeken keresztül jut hozzá bizonyos kliprészletek sugárzási jogához.

³²⁸ „A szerzői jogban szinte mindenhol elterjedt szokássá vált az ún. tízszázalékos elv, vagyis az a szabály, hogy a felhasználók a mű hasznosítása révén szerzett összes bevétel kb. egytized részéről kötelesek lemondani a szerzők és egyéb jogosultak javára. Nem védett mű felhasználása vagy „vegyes” (védett és nem védett művek) felhasználás esetén a tarifa csökken, illetve különböző kedvezmények léteznek.” Szerzői jogdíj. Magyar Szabadalmi Hivatal. 2005. 9. old.

³²⁹ A válaszadó kritikája az ún. ismételt sugárzási díjra vonatkozik.

³³⁰ Az ún. ismétlési díjat az Szt. 1994-es módosítása vezette be a jogrendszerbe, de 1986 óta létezik az MSZSZ-EJI és az MTV szerződéses gyakorlatában.

A TV2 szerint érinti a műsortartalmat az olyan jogdíjak MSZSZ-EJI által történő alkalmazása, mint például az „ismételt sugárzását lehetővé tevő rögzítés”, a „szinkron-jogdíj”; ez utóbbi jogalapját a TV2 megkérdőjelezte.

A jogdíjak műsorszerkezetre gyakorolt hatásáról tanúskodik, hogy a tévétársaság a műsorában szereplő tartalmakat oly módon állítja össze, hogy a műfelhasználás lehetőleg ne tartozzon az MSZSZ-EJI hatáskörébe. Az MSZSZ-EJI nyilvántartása szerint 2006-ban a TV2 valóban nem folytatott – az M-RTL-hez hasonlóan – az MSZSZ-EJI ismételt sugárzási díjközleményének hatálya alá tartozó műfelhasználást.

Az MTV válaszában azt az álláspontot képviseli, hogy a jogdíjak, különösen az MSZSZ-EJI által megállapított díjak nemzetközi összehasonlításban is magasnak ítélt mértéke negatív hatással van a hazai audiovizuális piac versenyképességére. A túlzott jogdíjmértéket a felvétel első sugárzását követő ismételt sugárzásáért fizetendő jogdíj példáján, az alábbiakkal támasztja alá: *„az MSZSZ-EJI 2006. évre megállapított jogdíjközleményének a sugárzások körében meghatározott percdíjai elérik a percenkénti 7 580 Ft-ot, míg a FilmJus 2006. évi jogdíjközleménye a sugárzással kapcsolatosan maximum 98 Ft percenkénti jogdíjat határoz meg. Ez majdnem 100-szoros eltérés! Ennek alapján tehát az MSZSZ-EJI (aki csak az előadóművészeket képviseli) egy órás sugárzásért 454 800 Ft jogdíjat kérne, míg a nemzetközi piacon egy órás „jogtiszta” műsor sugárzásáért pár száz dollárt kérnek.”*

A hazai audiovizuális szektorra gyakorolt fontos negatív hatásként az MTV kiemeli, hogy a magyar alkotásokra megállapított, a külföldi alkotásokhoz képest viszonylag magas jogdíjak – továbbá a kiszámítható jogi környezet – miatt beszerzéseik, műsorszerkezeti döntéseik során a műsorszolgáltató előnybe részesíti a külföldi alkotásokat a hazaiakkal szemben. Ezáltal a belföldi piacon a magyar filmek hátrányos helyzetbe kerülnek a külföldi alkotásokkal szemben. Az MTV hangsúlyozza a magyar filmarchívum nemzeti kulturális örökségben képviselt értékét, amelynek nyilvánosságához való közvetítése társadalmi érdek.

Az MTV szerint *„a közös jogkezelő szervezetek monopolhelyzetben vannak a szerzői jogdíjak megállapítása és beszedése „piacán”, nyilvánvaló, hogy az általuk alkalmazott magas jogdíj, illetve a jogdíjköteles felhasználásoknak az egyoldalú meghatározása a felhasználókat hátrányos helyzetbe hozza. Ezáltal a felhasználók piacon való szerződéskötési szabadsága korlátozásra kerül.”*

A TMSZ válaszában a jogdíjaknak a magyar gyártású alkotásokkal kapcsolatos negatív piaci hatását emelte ki, amely a magyar audiovizuális piacon mind a fogyasztókat (nézőket), mind a műsorszolgáltató szervezeteket, mind a szerzői és szomszédos jogosultakat egyaránt hátrányosan érinti. Ez a hatás abban az egyre inkább teret nyerő tendenciában nyilvánul meg, hogy a műsorszolgáltatók gazdaságossági megfontolások alapján a külföldi gyártású alkotásokat részesítik előnyben és illesztik programjukba a magyar gyártású audiovizuális alkotások helyett. A TMSZ szerint a magyar és külföldi gyártású művek versenyében a hazai piacon a magyar művek elvéreznek a magasabb jogdíjak miatt az árversenyben. Amennyiben nem változik a jogdíjak mértéke, a televíziós műsorszolgáltatók a jövőben is törekedni fognak költséghatékonysági megfontolások alapján – a nemzeti, valamint az európai kultúrpolitikai törekvésekkel szemben – a külföldi tartalmak előnyben részesítésére.

A TMSZ összehasonlító táblázatok segítségével mutatta be a magyar és a külföldi filmek ismételt sugárzásáért fizetendő jogdíjak közötti különbséget. A TMSZ által

rendelkezésre bocsátott adatokat tartalmazzák a következő, a hatásvizsgálati kérdőívre adott válaszához csatolva küldött táblázatok. E táblázatok szerint egy országos vételkörzetű kereskedelmi televízió 1997 előtti, 60 perces filmalkotás ismételt (tízszeri) sugárzásáért nagyjátékfilm esetében a magyar alkotásért 4,5-szer magasabb összeget köteles fizetni, mint a külföldi gyártású alkotásért. Televíziós sorozatok esetében 4-szer kerül többre a magyar alkotás a külföldinél. Mivel a TMSZ táblázata egy valóságidegen, 10-szeres ismétlést feltételező gyakorlatot hoz fel példának, ezért a táblázat alapadatainak felhasználásával kiszámoltuk az első sugárzást követő 2-szeres ismétlést feltételező, életszerűbb esetre vonatkozóan a külföldi és a magyar filmalkotások beszerzési költségeit. Az első sugárzást követő kétszeri ismétlést feltételezve a magyar alkotások átlagosan 4,5–5-ször kerülnek többre a külföldi alkotásoknál. Elsősorban a hazai és a külföldi forgalmazónak fizetendő sugárzási díjak között van nagy különbség: a magyar filmekért 7–13-szor annyit kell kifizetni, mint a külföldi alkotásokért. A forgalmazónak fizetendő sugárzási díj a külföldi filmalkotások esetében 140–195 ezer Ft, ami az MSZSZ-EJI ismételt sugárzási díjával számolva 12–16 percnyi magyar film ismétlésének jogdíjával egyenlő. A külföldi alkotások rendkívül alacsony beszerzési árával a magyar filmalkotások nem tudnak versenybe szállni.

A magyar és külföldi filmek jogdíjával kapcsolatban a TMSZ még a következőket emelte ki válaszában: „a közös jogkezelés körébe tartozó hazai filmek (a nagyjátékfilmek mellett ide értve a híradókat, rövidfilmeket is) egy átlagos vételkörzetű, közszolgáltatói státuszú hazai műholdas televíziós csatorna számára egy lejátszást és tíz ismétlést alapul véve percenként kb. 4000 forintért szerezhető meg. Ez csak a közös jogkezelő szervezeteknek fizetendő díj, amelyen felül a műsorszolgáltatót a filmforgalmazóknak járó tulajdonképpeni vételár is terheli. Ugyanez a műsorszolgáltató amerikai forrásból percenként megközelítőleg 800 forintos áron vásárolhat filmet hasonló feltételekkel, amely összeg a beszerzés teljes költségét – így az összes jogdíjat is – fedezi. A két tétel között ötszörös a különbség, a magyar alkotások hátrányára.”

Az MTV Archívumába tartozó, magyar gyártású filmalkotások televíziós sugárzási jogdíjai a 2006. évben

1997 előtti filmalkotás, hossza: 60 perc, sugárzások száma: tízszeri Felhasználó: országos vételkörzetű kereskedelmi televízió	Forgalmazónak fizetendő sugárzási díj + egyéb költség (nettó HUF)	FilmJusnak fizetendő sugárzási díj (nettó HUF) (a forgalmazó bevételeinek 15%-a)	MSZSZ-EJI-nek fizetendő jogdíj (nettó HUF) (11 660 Ft/ismételt sugárzási perc)
Nagyjátékfilm	1 830 000 Ft	274 500 Ft	6 296 400 Ft
Televíziós filmsorozat	1 350 000 Ft	202 500 Ft	6 296 400 Ft
Rajzfilm	1 350 000 Ft	202 500 Ft	6 296 400 Ft
Tévészínház, színházi közvetítések, szórakoztató és zenei műsorok	1 830 000 Ft	292 500 Ft	6 296 400 Ft

Megjegyzés: az MTV 2006. évi archívumhasználati díjjegyzéke és a közös jogkezelő szervezetek vonatkozó jogdíjközleményei alapján. TMSZ

Külföldi gyártású filmalkotások televíziós sugárzási jogdíjai a 2006. évben

Filmalkotás hossza: 60 perc sugárzások száma: tízszeri Felhasználó: országos vételkörzetű kereskedelmi televízió	Forgalmazónak fizetendő sugárzási díj + egyéb költség (nettó HUF)	Szinkronköltség (nettó HUF)	MSZSZ-EJI által igényelt szinkronjogdíj (nettó HUF) (2 915 Ft/ismételt sugárzási perc)
Nagyjátékfilm	140 000 Ft	175 000 Ft	1 574 100 Ft
Televíziós filmsorozat	195 000 Ft	175 000 Ft	1 574 100 Ft
Dokumentumfilm	150 000 Ft	175 000 Ft	1 574 100 Ft

Megjegyzés: Országos vételkörzetű kereskedelmi televízió beszerzései és az MSZSZ-EJI vonatkozó jogdíjközleménye alapján. TMSZ

A TMSZ szerint a túlzott mértékű jogdíjak miatt a hazai műsortartalmak aránya csökken, és ezáltal a hazai alkotók művei nem jutnak el a nyilvánossághoz, és a viszonylag magas jogdíjtételek ellenére a felhasználás gyakoriságának csökkenése miatt a jogosultak összességében kevesebb jogdíjbevételekhez jutnak. (Ez csak a tételesen és nem bevételarányosan megállapított jogdíjakra érvényes.)

A felmérés szerint a TMSZ tagszervezetei kétféle módon reagálnak az általuk magasnak tartott jogdíjmértékekre: egyrészt – az M-RTL és a TV2 válaszában már ismertetett módon – nem tűznek műsorra, vagy csak minimális mértékben – a két közös jogkezelő szervezet tevékenységi körébe tartozó – magyar tartalmat, másrészt az MTV igen kifogásolható módon felrúgja a jogkövető magatartás követelményét, amikor megtagadja a közös jogkezelő szervezeteknek járó jogdíj kifizetését.

A TMSZ – tagszervezetei képviselőjében – elsősorban a FilmJus és az MSZSZ-EJI jogkezelői gyakorlatával kapcsolatban fogalmazott meg a jogdíjakra vonatkozóan kritikát. Az ARTISJUS tevékenységét kedvezőnek ítélte: a legrégebben működő hazai közös jogkezelő szervezetként alapvetően nyitott az audiovizuális piac működésével összefüggő hosszú távú megfontolások érvényesítésére.

A TMSZ a kereskedelmi televíziók álláspontját közvetítve kiemeli, hogy a következő pénzügyi év előkészítése, az üzleti terv és költségvetés elfogadása szempontjából túl késői időpontban, az év végén történik az általában magasabb jogdíjmértéket jelentő jogdíjközlemények egyeztetése, kihirdetése.

A T-Online válaszában hangsúlyozta, hogy szolgáltatáskínálatát (zene- és filmletöltés) közvetlenül befolyásolja a szolgáltatás után fizetendő jogdíj nagysága. A szolgáltató a túlzott jogdíjigény miatt a TÉKA szolgáltatása beszüntetését tervezte abban az esetben, ha a filmalkotásban rögzített előadás felhasználásához kapcsolódó előadóművészi jogdíjak tárgyában az MSZSZ-EJI által ellene indított perében³³¹ a T-Online számára nem kedvező ítélettel zárult volna. A társaság – többek között – az MSZSZ-EJI jogdíj-megállapításának azon módját sérelmezte, hogy a jogkezelő nem a mű közvetlen felhasználásához kapcsolódó tényleges bevételt (a T-Online megfogalmazásában az ún. nettó bevételt) vette alapul, hanem olyan összegű jogdíjminimumot állapított meg, amely a szolgáltató műfelhasználáshoz kapcsolódó, tényleges bevételének többszöröse: az MSZSZ-EJI által a filmletöltő szolgáltatás kapcsán követelt jogdíj összege a szolgáltató nettó bevételének 360-szorosát tette ki.

A T-Online a hazai közös jogkezelői díjak mértékét összességében tartja túl magasnak. Véleménye a következő: *„jelenleg az Artisjusnak fizetendő jogdíjak tekintetében az európai átlagértéknél mintegy 20%-al magasabbak a magyar díjak. A legtöbb európai uniós tagállamban pedig a legális zeneletöltéssel kapcsolatban felmerülő előadói jogdíjat a kiadói jogdíj fedezi, szemben a magyar gyakorlattal”*.

A T-Online vitatja az MSZSZ-EJI jogdíját az IPTV-vel kapcsolatban. Ez az új szolgáltatás az ADSL-kapcsolaton, a műsorelosztásra dedikált külön csatornán teszi lehetővé a kábelszolgáltatásokhoz hasonló módon TV-csatornák egyidejű változatlan továbbítását. Ennek megfelelően a T-Online a kábelszolgáltatókkal megegyező szerződést kötött az ARTISJUS-szal, de az MSZSZ-EJI-vel – a hagyományos műsorelosztókhoz hasonlóan – nem lépett kapcsolatba.

Megvizsgálandó, hogy lehetséges-e a jövőben az illegális műfelhasználások terén élen járó Magyarországon a jogdíjak eszközével is ösztönözni³³² – az illegális, szerzői jogot sértő letöltő szolgáltatásokkal szemben alternatívát nyújtó – legális zene- és filmletöltő szolgáltatások bővülését, valamint új szolgáltatások bevezetését.

6.2.2.2. Közös jogkezelő szervezetek

Az ARTISJUS a jogdíjak audiovizuális szektorra gyakorolt hatása kapcsán a következő álláspontot képviseli: a szerzői és szomszédos jogi jogdíjközlemények feltételei és jogdíjmértékei nem tartalmaznak indokolatlan megkülönböztetést (díjak), és megfelelnek az egyenlő elbánás feltételeinek (egyéb általános felhasználási feltételek) valamennyi hazai rádió- és televízió-szervezetre, azok nincsenek befolyással a műsorszolgáltató szervezetek egymás közötti versenyére a magyar piacon.

A külföldi és a magyar jogdíjmértékek nem hasonlíthatók közvetlenül össze. A jogdíjmértékeket befolyásoló körülmények ugyanis igen eltérőek (így a jogok terjedelme, a jogok értékesítésének gyakorlata, szerződéses hagyományok, képviselt repertoár terjedelme, jövedelmi viszonyok, árszínvonal, felhasználók gazdasági viszonyai).

³³¹ A 8.P.24.159/2006 ügyszám alatt indult per 2007 áprilisában a felek peren kívüli egyezségével zárult. A perek részletes feldolgozását lásd a IV. Fejezetben.

³³² Ennek módja, valamint az előadóművészek, illetve hangfelvétel-előállítók kieső bevételének esetleges kompenzálása további vizsgálat tárgya lehet.

A FilmJus válaszában jelezte, hogy a hazai műsorszolgáltatók által a FilmJusnak fizetett jogdíjak nincsenek számottevő hatással az audiovizuális szektor versenyképességére. A FilmJus 2006-ban vezette be a műsorszolgáltatók igényeihez és az Szjt.-ben foglalt követelményekhez igazodva – a korábban a filmalkotások perchorrához, valamint a sugárzások és a műsorszolgáltató vételkörzetébe bekötött lakások számához igazodó jogdíj helyett – a bevételarányos jogdíjat, amelynek mértéke a filmelőállítónak az adott filmalkotás adott felhasználónak történő értékesítéséből származó, áfával csökkentett nettó bevétele 15%-ának felel meg. A jogkezelő egy percenkénti és sugárzásonkénti jogdíjminimumot határozott meg. A fizetendő jogdíjminimum mértékét a műsorszolgáltató kereskedelmi vagy közszolgálati jellegétől függően differenciált összegben állapította meg.

A FilmJus összegszerű példán keresztül cáfolta azt a véleményt, hogy jogdíjai aránytalanul magasak lennének³³³: *„A Filmmúzeum a Hunnia Filmstúdiótól a 2005. évben megvásárolt 19 magyar játékfilmet. A Filmmúzeum által közölt adatok szerint e filmek egy percének egyszeri sugárzása Ft-ba került (ez az ár az áfát nem tartalmazza.) A Dialóg Filmstúdiótól vásárolt 4 magyar játékfilm esetén egy perc egyszeri sugárzásának díja Ft + áfa volt. Az Objektív Filmstúdiótól beszerzett 17 magyar játékfilm esetén egy perc egyszeri sugárzása Ft + áfa. A fenti adatokat összehasonlítjuk azzal a minimumpercdíjjal, amit a FilmJus megállapított a jogdíjközleményében (a díjminimum a 2006. és 2007. évre azonos). A legmagasabb minimum-értéket vesszük figyelembe, vagyis azt, ami a 200.000-nél több háztartásba bekötött kereskedelmi műsorszolgáltatókra vonatkozik. Ebben az esetben a díj – minimum 98 Ft/perc/sugárzás. A fentiekből látható, hogy a FilmJus által 2007-re megállapított díjminimum még a körzeti közműsor-szolgáltató Filmmúzeum által 2005-ben vásárolt filmek árához képest is jóval alacsonyabb.”*

A FilmJus adatokkal alátámasztva megkérdőjelezte a televíziós műsorszolgáltatók által hangoztatott azon észrevételek megalapozottságát, amelyek arra vonatkoznak, hogy a hazai előállítású és külföldről beszerezhető filmalkotások beszerzési ára között többszörös a különbség: *„A Filmmúzeum a Granada Media Group-tól megvásárolta a Maigret-sorozatot. A sorozat egy percének egyszeri sugárzása – akkori árfolyamon átszámolva USD-ről – Ft-ba került. Az Alfa holdbázis sorozat esetén a percdíj Ft /sugárzás. A Mediatrade-től vásárolt olasz játékfilmek esetén a percdíj Ft/sugárzás volt.... A FilmJus által megállapított legmagasabb jogdíjminimum – ahogyan az előző pontban írtuk – 98 Ft/perc/sugárzás. Fentiekből látható, hogy a FilmJus által 2007-re megállapított díjminimum a körzeti közműsor-szolgáltató Filmmúzeum által 2005-ben vásárolt külföldi filmek árához képest is jóval alacsonyabb.... a FilmJus a jogdíjközleménye 2.1.4. pontjának megfelelően a díjminimumokból 30 % kedvezményt is ad.”*

E két példával kapcsolatban meg kell jegyezni, hogy a TMSZ a magyar alkotások sugárzásáért fizetendő jogdíjak vonatkozásában elsősorban nem a FilmJus, hanem az MSZSZ-EJI által megállapított díjakat ítélte túlzottan magasnak (lásd a vonatkozó táblázatokat).

A FilmJus jogdíjközleménye 2.1.4. pontjának megfelelően a jogdíjminimumokból 30% kedvezményt nyújt azoknak a felhasználóknak, amelyek egyedi megállapodást kötnek a jogkezelővel rendszeres adatszolgáltatásról.

A MAHASZ szerint a hazai szokásokat és a külföldön alkalmazott megoldásokat figyelembe véve kialakított jogdíjtarifái méltányosak. Véleménye szerint a hazai

³³³ Az idézett adatokat a válaszadó üzleti titoknak minősítette.

audiovizuális szektor – elsősorban a nyelvi korlátok miatt – csak csekély mértékben van kitéve a nemzetközi versenynek. Minthogy nemzetközi összehasonlításban a magyarországi jogdíjak átlagosnak tekinthetők, a magyar műsorszolgáltatók a jogdíjak miatt bizonyosan nem kerülnének versenyhátrányba.

A sugárzási jogdíj mértékének 1994. évi megállapítása idején a MAHASZ az MSZSZ-EJI-vel közösen áttekintette az akkori nemzetközi gyakorlatot. E szerint a bevételarányos jogdíj-megállapítást alkalmazó országokban a jogdíj mértéke a kereskedelmi bevételek 4%-a, a költségvetési támogatás 1%-a és az előfizetői díjak 2%-a (4+2+1). Megjegyzendő, hogy az elemzés során áttekintett országokban nem volt egyértelműen azonosítható a fenti szabály, de összességében Spanyolországban, illetve Németországban a felhasználási mód függvényében kevesebb, vagy hasonló a bevételarányos előadóművészi és hangfelvétel-előállítói jogdíj mértéke. A jogkezelő szervezetek hangsúlyozzák, hogy a külföldön alkalmazott jogdíjmértékek csak tájékoztató jelleggel és megállapításuk minden aspektusára kiterjedő vizsgálat után szolgálhatnak összehasonlítási szempontul.

A nemzetközi gyakorlatban elterjedtebb bevételarányos rendszerben a jogdíj a felhasználó piaci erejéhez is igazodik. Az MSZSZ-EJI-MAHASZ a közös díjközleményeikben még nem, de a felhasználókkal kötött általános szerződésben alkalmazza a sávosan kialakított jogdíjstruktúrát, amikor a jogdíjmértéket hozzáigazítja a hangfelvételeknek a teljes műsoridőhöz viszonyított arányához is.

Amennyiben a hangfelvételek aránya nem éri el a felhasználó teljes műsoridejének a felét, akkor a kedvezményes díjmérték az általános 4%+2%+1% helyett az alábbiak szerint alakul:

A hangfelvételek aránya a műsoridőhöz viszonyítva	Díjfizetési kötelezettség mértéke a bevételek %-ában
30 és 50 százalék között	a) 2% b) 1% c) 0,5%
10 és 30 százalék között	a) 1,2% b) 0,6% c) 0,3%
10 százalék alatt	a) 0,4% b) 0,2% c) 0,1%

A sávos jogdíjstruktúra alkalmazásának előzményei a sugárzási jogdíj 1994. évi bevezetésének időszakára nyúlnak vissza, amikor az MSZSZ-EJI és a MAHASZ először a legjelentősebb zenefelhasználókkal, a rádiókkal, majd ezt követően – a rádiókkal kialakított feltételrendszert alapul véve – a televíziókkal kötött szerződéseket. A kereskedelmi forgalomba hozott hangfelvételek műsoridőn belüli aránya szerint differenciált sávos rendszer alkalmazásának a lehetőségét első ízben az MR vetette fel, de általánosan alkalmazható megoldást jelentett minden olyan esetben, amikor a program jelentős részét nem kereskedelmi forgalomba hozott hangfelvételek sugárzása teszi ki (pl. a televíziók esetében is). A kezdeti időszakban az arányosítás úgy működött, hogy az érintett televízió maga tehetett egyoldalú nyilatkozatot a felhasznált hangfelvételek műsoridőhöz viszonyított százalékos mértékéről, de

ez a rendszer nagyon bonyolult és nehézkes volt, ezért tértek át az áttekinthetőbb sávós rendszerre. A felhasználó egyoldalú nyilatkozatot tesz arról, hogy melyik sávba tartozik. Jelenleg a sávós tarifarendszer a felhasználókra indokolatlan megkülönböztetés nélkül érvényesülő általános felhasználási szerződési feltétel, hasonlóan a díjközleményben szereplő rendelkezésekhez. A sávós rendszer tarifaközleménybe emelésének jogi akadályja nincs.

Az MSZSZ-EJI-MAHASZ az ország nyelvi, kulturális, gazdasági adottságaiból származó korlátokra való tekintettel³³⁴, a magyar eredetű alkotások ösztönzése céljából a sugárzási szerződésekben 10%-os kedvezményt biztosít a fizetendő jogdíjból, amennyiben a műsorszolgáltató által felhasznált hangfelvételek több mint 30%-a hazai előállítású. Az MR jelezte, hogy igénybe veszi ezt a kedvezményt, így a díjfizetési kötelezettségét 10%-kal csökkenti.

Az MSZSZ-EJI véleménye szerint a hazai audiovizuális szektor szereplői elsősorban a hazai piacon állhatnak versenyben egymással. A jogdíjközleményekben megállapított díjak és egyéb feltételek ugyanakkor versenysemlegesnek tekinthetők, mivel megállapításuk a felhasználókra indokolatlan megkülönböztetés nélkül történik, illetve alkalmazásuk során is érvényesül az egyenlő bánásmód követelménye. A jogdíjak megállapítása megfelel a nemzetközi gyakorlatnak. Összefoglalóan az MSZSZ-EJI úgy ítéli meg, hogy a műsorszolgáltatók nemzetközi versenyképességét a jogdíjak mértéke nem befolyásolja hátrányosan. Mivel a jogdíjak növekedése évek óta rendre alulmaradt a fogyasztói árak növekedéséhez képest, a magyar gazdaság többi szektorához viszonyítva az audiovizuális szektor felhasználói viszonylag kedvező helyzetben vannak.

A hangfelvétel-sugárzási díj esetében az MSZSZ-EJI díjkedvezményben állapodott meg az ismételt sugárzási díjak tekintetében az MTV-vel, díjfizetési kedvezménnyel elismerve a közszolgálati műsorszolgáltató egyedülálló művészeti, kultúrtörténeti és televízió-történeti jelentőségű archívumának hasznosításához fűződő érdekeket. A sajátos piaci feltételek és feladatok alapján az MSZSZ-EJI indokoltnak látja a közszolgálati és a kereskedelmi célú műsorszolgáltatás különböző kezelését a jogdíjak tekintetében.

.....

Az MSZSZ-EJI számításokkal támasztja alá, hogy az ismétlési percdíjak növekedése 1989 óta jóval alulmaradt az átlagos fogyasztói árnövekedés mögött. A kiindulási értéket az 1989. évi 1047 Ft-os percdíj jelenti, amelyet a közös jogkezelő szervezet az abban az évben fizetendő 5 000 000 Ft átalánydíj és a ténylegesen ismételt percek száma (4 777 perc) alapján számolt ki. Az 1989. évi percdíj – a fogyasztói árak KSH által kimutatott átlagos növekedésének figyelembevételével számított – reálértéke 2003-ban 11 351 Ft, amelynek alatta marad az MSZSZ-EJI 2003. évi jogdíjközleményében a közszolgálati országos műsorszolgáltatók esetében megállapított 6825 Ft-os percdíj. A hatályos, 2007. évi tarifaközlemény szerint a 2003. évi – reálértékben az 1989. évinek megfelelő – percdíj az országos kereskedelmi televíziók esetében van érvényben, míg a közszolgálati országos műsorszolgáltatók esetében 7 580 Ft, azaz a reálértéknél alacsonyabb mértékű.

³³⁴ „A nagy piaccal, komolyabb gazdasági erővel rendelkező országok műsorgyártói kedvezőbb helyzetben vannak a nemzetközi mezőnyben, de ez a gazdaság valamennyi szereplőjére igaz. Az is igaz, hogy egy hazai gyártású műsor létrehozása költségesebb, mint konzervműsorok, illetve húsz, harminc éves játékfilmek megvásárlása külföldi gyártóktól.”

Egyes műsorszolgáltatók a fizetendő jogdíj mértékét „kerülő úton” igyekeztek csökkenteni: a felhasználók a reklámozó által ténylegesen megfizetett bevétel egy részét nem saját bevételükként, hanem kifejezetten erre a célra létrehozott közvetítő társaságaik, ügynökségeik (ún. „sales house” vagy „reklámpatform” társaságaik), azaz értelmezésük szerint a „jogdíjelszámoláson kívül eső harmadik személyek” bevételeként számolták el. E gyakorlatra tekintettel az MSZSZ-EJI a jogdíjközleményben pontosítás céljából újradefiniálta a kereskedelmi bevétel fogalmát. A jogdíjközlemény 1.4. (b) pontja 2007-ben egyrészt kiegészült egy olyan pontosítással, amely – kifejezetten utalva a gazdasági reklámtevékenységről szóló 1997. évi LVIII. törvény 2. §-ára – e törvény definícióihoz köti, hogy mit kell reklámszolgáltatásért és reklám közzétételéért fizetett bevételnek, illetve kit kell reklámozónak tekinteni. Másrészt pontosításra került a szöveg olyan szempontból is, hogy ez a gyakorlat ne csak „ügynökségi vagy közvetítői jutalék”, illetve „mennyiségi kedvezmény”, hanem egyéb jogcímen se eredményezhesse a jogdíjak fedezetének elvonását.

Az MSZSZ-EJI kimutatása szerint 2006-ban a televíziós műsorszolgáltatók (közel 100 szervezet) a kereskedelmi célból kiadott hangfelvételnek vagy az arról készült másolatnak a sugárzása jogcímen összesen Ft jogdíjat fizettek, az ismételt sugárzás jogcímen megfizetett jogdíj összege Ft volt (ehhez adódik az MTV tartozása, amit nem fizetett meg.)

6.3. A jogdíjrendszer közgazdasági megközelítésű vizsgálatából adódó összefoglaló következtetések, javaslatok

A közös jogkezelő szervezetek Magyarországon is *de jure* monopolhelyzetben vannak azáltal, hogy az Szjt. meghatározott felhasználási területre kizárólagos jogot biztosít egy-egy szervezet számára. Közgazdasági jellegük tekintetében monopóliumok, mégpedig – elfogadva a szakirodalom ilyen irányú következtéseit, valamint azt a tapasztalatot, hogy számos tagországban a *de jure* monopolhelyzet nélkül is *de facto* monopóliumok – természetes monopóliumok. A természetes monopóliumok viszont erős szabályozottságot igényelnek, esetükben fontos szerepe van az állami felügyeletnek, különösen az árképzés kontrollja bír kitüntetett jelentőséggel.

A szerzői jogdíjrendszer közgazdasági szempontú vizsgálata alapján megfogalmazható általános következtetés, hogy a tarifarendszer – a jogdíj-megállapítás módjától, a műsorszolgáltató érdekeltségétől, a jogdíjnak a költségstruktúrában elfoglalt arányától, stb. függően – különböző erősséggel és mértékben van hatással a műsorszolgáltatók kínálatának szerkezetére.

Az e tanulmány előkészítéséhez összeállított hatásvizsgálati kérdőívre a műsorszolgáltatók által adott válaszok szerint a közös jogkezelő szervezetek által alkalmazott jogdíj-megállapítási módszerek – a bevételarányos, illetve a műfelhasználás valamilyen jellemzője alapján tételesen meghatározott díjak – különböző mértékben befolyásolják a műsorszerkesztői döntéseket és ezáltal a műsorkínálatot. A műfelhasználáshoz közvetlenül nem kapcsolódó, a felhasználó összbevételéhez kötött díjmegállapítási rendszerben a fizetendő jogdíjak összege nem a műfelhasználás mértékétől, hanem a – műsorkínálattal csak közvetett kapcsolatban lévő – költségvetési támogatások, reklám- és szponzorbevételek, előfizetői díjakból származó bevételek alakulásától függ. Az összbevétel-arányos modellben a műsorszolgáltató általános vett bevételnövekedése, és nem a műsorokban felhasznált alkotások összetétele eredményez jogdíjnövekedést. Tehát a bevételarányos jogdíjrendszerben

a jogdíj nem gyakorol közvetlen hatást a műsorszerkesztő döntéseire. Ezzel szemben a másik jogdíjmodellben, a közvetlenül a műfelhasználáshoz – annak valamilyen jellemzőjéhez – kötött, tételes jogdíjak (pl. percdíj) esetében a fizetendő jogdíj mértéke közvetlen hatást gyakorol a költséghatékonysági szempontokat érvényesítő műsorszerkesztői döntésekre³³⁵. A felhasználó által túl magasnak ítélt jogdíjak miatt – függetlenül annak jogosságától – a műsorkínálatból kimaradnak vagy háttérbe szorúlnak az érintett tartalmak, előadóművészi teljesítmények. Minthogy a hazai rendszerben a bevételarányos és a tételes modell együttes alkalmazása valósul meg a jogdíjminimum rögzítésével, a műsorszolgáltatók jelentős része a jogdíjak műsorszerkezetet befolyásoló hatásáról adott számot.

A jogdíjak műsorszerkezeti döntésekre gyakorolt hatása szempontjából nem lehet megkerülni a hazai és a külföldi tartalom arányának kérdését. A magyar audiovizuális piac televíziós szegmensét a hazai eredetű tartalom visszaszorulása, illetve alacsony aránya jellemzi. A közszolgálati televíziókra vonatkozó statisztikai adatok szerint a hazai műsorok aránya az összműsoridőben a 2002. évi 76,8%-ról 2005-re 65,1%-ra csökkent. A tévéjátékok esetében 47,7%-ról 19,4%-ra, a filmek esetében 18,5%-ról 12,3%-ra csökkent a műsoridőn belül a hazai műsorok aránya.

A hazai televízió-műsorok aránya a műsoridőn belül a közszolgálati műsorszolgáltatóknál

	2002	2003	2004	2005
Hazai műsorok aránya összesen	76,8	80,7	74,1	65,1
Tévéjáték	47,7	50,1	21,2	19,4
Film	18,5	23,7	16,8	12,3
Zenei programok	93,8	93,5	95,2	90,6

Forrás: KSH Magyar statisztikai évkönyvek adatai

Tény azonban, hogy a hazai audiovizuális piac egyik szegmensében a televíziós műsorok belföldi piacán a magyar és a (szinkronizált) külföldi alkotások versenyben állnak egymással, lévén, hogy helyettesítő termékekről van szó. A televíziós műsorszerkesztői döntéseket sok egyéb tényező (pl. nézettség, műsorpolitika, reklámbevétel, hazai tartalomipari kínálat, új hazai alkotások) mellett – a költséghatékonysági szempontok érvényesítésének erősségétől függően műsorszolgáltatóként eltérő súllyal – a költségként megjelenő jogdíj mértéke is befolyásolja, de a hazai műsorok alacsony, illetve csökkenő arányának okát tévedés lenne elsősorban a jogdíjak nagyságában keresni. A szerkesztő a műsorszerkezeti döntések meghozatala során az új gyártású hazai alkotások alacsony kínálatával kénytelen szembesülni. A hazai műsorok alacsony arányának tehát ugyanolyan fontos tényezője a hazai tartalomipar gyengesége, az új gyártású hazai művek csekély kínálata. A TMSZ által bemutatott adatok szerint a külföldi filmalkotások rendkívül alacsony beszerzési ára is inkább ezek műsorba vételére ösztönöz.

Vizsgálat tárgyává kell tenni, hogy milyen szerteágazó okok állnak a kereskedelmi televíziók magyar tartalmakat nélkülöző műsorpolitikájának, illetve az MTV alacsony hazai eredetű műsorhányadának hátterében, milyen eszközökkel lehet ezen változtatni, ami a hazai szerzők és előadóművészek, valamint végső soron a közös jogkezelő szervezetek érdeke is.

³³⁵ A költséghatékonysági szempontok a közszolgálati és a kereskedelmi tévétársaságoknál általában eltérő erősséggel érvényesülnek.

Kultúrpolitikai szempontból megfontolandó, hogy a hazai műsorszolgáltatókat a jogdíj intézményén keresztül is arra próbáljuk ösztönözni, hogy minél nagyobb arányban sugározzanak magyar eredetű műveket. Erre talán a többi jogkezelő által és a többi felhasználási területen is követendő példát szolgáltat az MSZSZ-EJI-MAHASZ díjkezdvezménye, amely szerint a sugárzási szerződésekben 10%-os jogdíjkezdvezményt biztosítanak, ha a műsorszolgáltató által felhasznált hangfelvételek több mint 30%-a hazai előállítású.

Az összes piaci szereplő igényeinek megfelelő tarifarendszer kialakítására nincs lehetőség³³⁶, mert a műsorszolgáltatók méretük, földrajzi hatósugaruk, műsoraik tartalma, bevételük szerkezete függvényében más-más jogdíjszámítási modellt tartanak saját szempontjaik szerint optimálisnak. A külföldi tapasztalatok alapján a hazai jogdíjrendszer fejlesztésének iránya a tényleges műfelhasználáshoz jobban közelítő, az ebből származó bevételeket pontosabban megragadó, a jelenleginél differenciáltabb tarifarendszer kialakítása lehet. Egy differenciáltabb rendszerben a felhasználók jobban megtalálhatják a műfelhasználási arányaikhoz jobban igazodó megoldásokat, így azt „elfogadhatóbbnak” találnák.

A jogdíjrendszer továbbfejlesztése során érvényesíteni javasolt irányok a következők:

— A tarifarendszert az audiovizuális tartalom műsorszerkezetben betöltött arányainak figyelembevételével differenciáltabbá kell tenni. Az MSZSZ-EJI és a MAHASZ felhasználókkal kötött szerződéseiben általánosan alkalmazott jó gyakorlatot a jogdíjkezdvezményekben is nyilvánosságra hozva általánossá, transzparenssé kell tenni (pl. a műtartalom műsorokban elfoglalt aránya szerint, a bevételek különböző százaléka szerint differenciált jogdíj meghirdetése a kezdvezményekben).

— A bevételarányos modellben a jogdíjfizetés számítási alapjául szolgáló bevételek kiszámítása során a jelenleginél szélesebb körben kell meghatározni a műfelhasználáshoz nem kapcsolódó, az összbevételt csökkentő tételeket (pl. a reklámbevételek csökkenthetőek legyenek az ügynökségeknek fizetett megbízási díj összegével, a mennyiségi árendemény összegével, maximum 15–25% erejéig).

— A díjkezdvezmények körét – a hazai szerzők és előadóművészek, a nemzeti kultúra ösztönzésének céljaival összhangban – szélesíteni kell.

— Az újonnan meghonosítandó szolgáltatások vagy a szakmapolitikai érdekek által támogatásra érdemes szolgáltatások elterjedését, az újonnan alapított audiovizuális vállalkozások tevékenységét a jogdíjrendszeren keresztül is ösztönözni kell a szolgáltatás vagy a vállalkozás beindításának első éveiben adandó jogdíjkezdvezménnyel (pl. a tevékenység működtetésének első 3–5 évében 25–50%-os jogdíjkezdvezmény). A jogdíjkezdvezmény kompenzálásának módja lehet az „érettség” korában kivetett relatíve magasabb jogdíjmérték, vagy a szerzőknek, előadóművészeknek kieső bevételeik ellensúlyozásaként nyújtott valamilyen állami kompenzáció.

³³⁶ A TMSZ szerint „az egyik műsorszolgáltató számára pl. az átalánydíj fizetése, a másik műsorszolgáltató számára a reklámbevétel bizonyos százalékának megfizetése tűnhet az optimális és gazdaságilag élhető rendszernek.”

— A díjkedvezmények rendszerének normatívva tétele. A Magyar Közlönyben nyilvánosságra hozott jogdíjközlemények tartalmazzák azokat a feltételeket, amelyek teljesítése esetén a felhasználó díjkedvezményben részesül (a FilmJus példája alapján).

— A jogdíjrendszer több évre rögzített, kiszámítható, jól átlátható és tervezhető rendszert alkosson.

— A felhasználóktól elvárható a jogkövető magatartás; minden felhasználó köteles a jogszabályban előírt mértékű jogdíj megfizetésére, ami alól nem lehet felmentést kapni.

— A jogdíjak audiovizuális piacra gyakorolt hatásának egyszeri vizsgálata helyett évente vagy kétévente megismételt hatáselemzés bevezetése. A jogdíj-megállapítást hatásvizsgálattal kell megalapozottabbá tenni. A hatásvizsgálatnak ki kell terjednie arra, hogy a jogdíjak milyen hatást gyakorolnak a hazai műsorok gyártására, ismétlésük arányára, a hazai és külföldi műsorok arányára. A hatásvizsgálatot a jogdíjközlemények jóváhagyásáért felelős állami szerv végezhetné el, az érdekelt felhasználók, jogkezelő szervezetek bevonásával. A hatásvizsgálat eredményeinek figyelembevételével kell törekedni a feltárt kedvezőtlen társadalmi-gazdasági hatások csökkentésére.

6.4. Következtetések

A közös jogkezelők által alkalmazott jogdíjak hazai és nemzetközi rendszerének vizsgálata alapján megállapítható, hogy a hazai közös jogkezelők a nemzetközi gyakorlatban is elterjedt jogdíj-megállapítási módszereket alkalmazzák: a jogdíjakat vagy a bevétellel arányosan, vagy valamilyen felhasználási jellemző alapján tételesen határozzák meg. A módszerek hasonlósága ellenére a nemzetközi tarifák közvetlenül nem összemérhetőek a magyar tarifákkal, mert a jogdíjszámítás konkrét eljárása, a felhasználási terület, a jog terjedelme, stb. nem azonos. A külföldön alkalmazott jogdíj-megállapítási módszerek általában a hazaiaknál differenciáltabb rendszert képeznek, és jobban igazodnak a tényleges műfelhasználás mértékéhez, illetve a műfelhasználáshoz kapcsolódó bevételek számbavétele pontosabb. A hazai jogdíjrendszerben a jelenleginél szélesebb körben javasolt díjkedvezményeket érvényesíteni. A jogdíjközlemények hosszabb időszakra vonatkozó rögzítésével, kellő időben történő nyilvánosságra hozatalával törekedni kell arra, hogy a jogdíjrendszer kiszámítható, előre tervezhető költségtételt jelentsen a műsorszolgáltatók számára. A jogdíjak audiovizuális szektorra gyakorolt hatását illetően a felhasználók és a közös jogkezelők teljesen ellentmondóan vélekednek. A felmérés arra a megállapításra jutott, hogy az összbevétellel arányosan megállapított jogdíj nem gyakorol közvetlen hatást a műsorszerkezetre, de a tételes jogdíj (pl. percdíj) közvetlenül befolyásolja a műsorszerkesztői döntéseket. A hazai és a külföldi alkotások a belföldi piacon versenyeznek egymással. A jogdíjközlemények jóváhagyását rendszeres hatáselemzéssel kell megalapozni.

VII. FEJEZET

Összegzés és koncepcionális javaslatok

Bevezetés

A tanulmány egyes fejezeteinek végén található az adott fejezetben feldolgozott témával kapcsolatban levonható főbb következtetések összefoglalói. E fejezet az említett összefoglalókra épít. Egyrészt úgy, hogy – az áttekintés és a feldolgozás megkönnyítése érdekében – e fejezeti összefoglalókat e helyt együttesen, összegyűjtve megismétli, másrészt pedig akképpen, hogy rájuk építve fogalmaz meg ajánlásokat és javaslatokat a digitális átállás szerzői jogi – főként a közös jogkezeléssel kapcsolatos – kérdéseinek megoldásához.

7.1. A tanulmány egyes fejezetei alapján levont következtetések gyűjteménye

7.1.1. Nemzetközi jogkezelési modellek, különös tekintettel az audiovizuális szektorra

A DRMS jogi szabályozására számos nemzetközi példa létezik, de a DRM-megoldásoknak a közös jogkezeléshez való kapcsolódása még nem teljesen kiforrott. A DRM-megoldások bizonyos területeken már régebben elterjedtek (pl. DVD-k), más területeken alkalmazásuk még korai stádiumban van. Magyarországon alkalmaznak DRM-megoldásokat (pl. T-Online), ezeket azonban a jogdíjak megállapításakor még nem veszik figyelembe. A DRM-megoldások alkalmazását illetően problémát jelenthet, hogy a fogyasztók még nincsenek teljes mértékben felkészülve az ezen megoldások által nyújtott lehetőségek teljes körű igénybevételére. Fontos lenne a megfelelő szabványok kialakítása, valamint a kölcsönös átjárhatóság biztosítása. Szintén hátráltatja a DRM-megoldások elterjedését az a tény, hogy jelenleg gyakorlatilag valamennyi műszaki intézkedés ellen létezik egy ellenintézkedés, tehát a biztonság kérdése problémát jelent. A jelen helyzetben a megoldás az lenne, ha a „hagyományos” jogdíjrendszerek és a DRMS párhuzamosan, egymást kiegészítve működnének. A díjak megállapításakor a jogdíj mértékét csökkentő tényezőként kellene figyelembe venni a DRM-megoldások alkalmazását.

A felhasználó által alkotott internetes tartalmak, a közreműködői web (a web2.0-alkalmazások) mélyreható változásokat idéztek elő az audiovizuális szektorban. A videomegosztó rendszerek és a hagyományos média egymás mellett létező jelenségek. A felhasználó által alkotott internetes tartalmak fejlődésének (nemcsak az audiovizuális területen) szerzői jogi akadályai vannak. Megfigyelhető ezen a területen a modern társadalmi igények megjelenítése, cselekvési programmá artikulálása (Egyesült Királyság, Norvégia).

7.1.2. A közös jogkezelés és az audiovizuális tartalomszolgáltatások az európai közösségi jogban

A Bizottság és az Európai Bíróság három évtizedre visszanyúló versenyjogi megközelítésben foglalkozott a közös jogkezelésre vonatkozó alapelvekkel, amelyben új fordulatot jelenthet a *Kanal 5*-ügyben előterjesztett előzetes döntéshozatal iránti kérelem, hiszen jó alkalmat teremt az Európai Bíróság számára, hogy fejlessze ítélkezési gyakorlatát,

és iránymutatással szolgáljon az EKSZ alkalmazására vonatkozóan ezen az igen fontos gazdasági-társadalmi területen. Bár a bevételi modell, amelyet a közös jogkezelő szervezetek alkalmaznak, számos tagállamban, így Magyarországon is, vitatott, mindazonáltal az ügyben felmerült kérdéseket az Európai Bíróság még nem tárgyalta.

A hazai egyeztetési, felügyeleti gyakorlat kiegészítésére, megváltoztatására irányuló elképzelésekhez hasznos lehet a más tagállamok gyakorlatának, pl. a holland példának a részletesebb elemzése. Számos tanulsággal szolgálhat e vonatkozásban a finn gyakorlat is, ahol a kulturális ügyekért felelős minisztérium csupán öt évre engedélyezi a közös jogkezelő szervezet létrejöttét, és a kijelölést visszavonhatja idő előtt, amennyiben a szervezet nem teljesíti a feltételeket.

Az elmúlt néhány évben a határokon átnyúló on-line zenei felhasználások kezelésének kérdése került közösségi szinten napirendre. Nem elhanyagolandó az a körülmény, hogy a vezetékes továbbközvetítést végző szervezetek számára a műholdas irányelv által előírt kötelező közös jogkezelés jelenlegi rendszere számos problémát vet fel. Várhatóan a közösségi szintű jogpolitika szintjén lesz szükséges rendezni a vezeték útján történő továbbközvetítési jogok megszerzésének folyamatát. E téren is a nemzeti szintű monopolhelyzetben lévő közös jogkezelő szervezetek gyakorlatát – a bizottsági ajánlásból ismertté vált – „egyablakos” központi engedélyezés vagy a „minden jogot egyben” csomagterv, illetve ezek kombinációja válthatná fel. A digitális átállás során a kábelszervezeteknek megnövekszik a szerepük, fontos lenne ezért – e tanulmány monitoring jellegű folytatásaként – a hazai szektor részletes, átfogó szerzői jogi/közgazdasági megközelítésű vizsgálata.

7.1.3. A közös jogkezelés hazai rendszere, szabályozása és az audiovizuális jogdíjközlemények

A közös jogkezelés hatályos jogi szabályozása háromszintű: egyrészt az Sztj. megszabja a közös jogkezelés kereteit (fogalma, nyilvántartás a közös jogkezelő szervezetekről, általános szabályai, felügyelete), másrészt a Kjvr. tartalmazza a közös jogkezelő szervezetek nyilvántartásának részletes szabályait, harmadrészt a miniszter által jóváhagyott és a Magyar Közlönyben nyilvánosságra hozott éves jogdíjközlemények rögzítik az egyes tarifák mértékét és a felhasználás egyéb feltételeit. A jogdíjközlemények fogadtatása vegyes: vannak olyanok, amelyeket a felhasználók (jog)vita nélkül elfogadnak, illetve tudomásul vesznek, míg más jogdíjközleményekkel kapcsolatban jogi és szakmai kifogásokat fogalmaznak meg, amik perekben, GVH-eljárásban vagy SZJSZT-szakvéleményben csúcsosodnak ki. Ez jellemzi különösen az ún. „ismétlési” jogdíjközleményeket.

A közös jogkezelés az alkotmányos (alap)jogok korlátozása tekintetében érdemel vizsgálatot. Itt kell kiemelni az egyesülési jogot. A közös jogkezelő tevékenység folytatása ugyanis miniszteri nyilvántartáshoz kötött. A gazdasági verseny szabadságát – jelenleg – az Sztj. *de jure* monopóliumra vonatkozó szabálya korlátozza. A tulajdonhoz való jog korlátozását a kisjogos művek esetében teszi lehetővé az Sztj., amit nemzetközi és európai uniós kötelezettség, a szerzők védelme, a technikai fejlődés, valamint a szerzői alkotások tömegmértékű felhasználása indokol. A szerződési szabadság korlátozása az általános szerződési feltételek alkalmazásával függ össze. A diszkrimináció tilalma érvényre juttatásának a közös jogkezelők által alkalmazott kedvezmények esetében lehet jelentősége.

A közös jogkezelő szervezetek tekintetében az állami kontroll mellett a versenyjogi kontroll biztosíthatná az erőfölénnyel való visszaélés megakadályozását. A Tpv. és az Szt. együttes alkalmazásából azonban nehézségek erednek, amelyek a jogdíjak miniszteri jóváhagyáshoz való kötésére, a vagyoni jogok kulturális funkciójára és a közös jogkezelők egyesületi formájára vezethetők vissza.

Az erőfölénnyel való visszaélés esetei közül elsősorban a tisztességtelen általános szerződési feltételek alkalmazása érdemel vizsgálatot. A GVH a legversenycentrikusabb megoldásnak a bevételarányos díjmegállapítást tartja; a díjakat a „költség-nyereség” helyett a megállapítás módja tekintetében vizsgálja.

A jelenlegi díjmegállapítási folyamat inkább formális jelleggel, mintsem érdemi módon történik. Ezáltal a jogdíj-megállapításhoz kapcsolódó alkumechanizmusban résztvevők pozíciójának kiegyensúlyozottsága is megkérdőjelezhető.

7.1.4. Az audiovizuális jogdíjközleményeket érintő perek és szakértői vélemények

Összegzésül megállapítható, hogy az MSZSZ-EJI kontra T-Online perben a jogvita arra irányult, hogy az előadóművészek interaktív engedélyezési jogának gyakorlására a közös jogkezelő szervezet vagy a filmelőállító jogosult-e. A felek peren kívül egyeztek meg, így a vitatott jogalapról bírói határozat nem született. A T-Online és az MSZSZ-EJI között létrejött egyezség keretében a T-Online egyoldalú nyilatkozatot tett arra vonatkozóan, hogy nem ért egyet a közös jogkezelő szervezet ez irányú joggyakorlásával. Az MSZSZ-EJI kontra MTV eljárásban az MTV az ismétlési jogdíj esetében a tévedésre, valamint a jogdíj aránytalan magas összegére hivatkozik, míg a szinkrondíj tekintetében annak jogalapját vitatja. Az eljárás még folyik.

A FilmJus kontra Minimax és MTV pert a FilmJus audiovizuális művek jogosulatlan felhasználásának megállapítása, valamint a jogdíjak megfizetésére kötelezése iránt indította. Az alperesek vitatják a FilmJus perbeli legitimációját, illetve azt, hogy a FilmJus az MTV-t a perbeli filmek előállítójának tekinti. A Fővárosi Bíróság közbenső ítéletében a jogdíj megfizetésére kötelezte az alpereseket, akik az ítélet ellen fellebbezést nyújtottak be. Az eljárás jelenleg folyamatban van. A TMSZ kontra OKM perben a jogvita tárgya arra irányul, hogy a filmalkotásokra vonatkozó sugárzási jog önkéntes jogkezelésbe vehető-e vagy sem. Az ügyben tárgyalásra még nem került sor.

Az SZJSZT két esetben foglalkozott kifejezetten a jogdíjközlemények kérdésével: a 06/06/1. számú szakvélemény az Szt. 73. §-ának (3) bekezdése alapján fennálló vélelem következményeit elemzi, és megállapítja, hogy e vélelem érvényesülése esetén az előadóművészt a továbbiakban csak a (3) bekezdésben megjelölt díjigények illetik meg. A 27/06. számú szakvélemény pedig azt tisztázta, hogy a sugárzás vagy nyilvánossághoz történő átvitel céljából rögzített előadások esetében – ideértve a filmalkotásoknak tekinthető ilyen rögzítéseket is – teljes egészében, minden korlátozás nélkül fennáll az Szt. 74. §-ának (2) bekezdése szerinti díjigény, és nem vonatkozik rá a 73. § (3) bekezdésének első mondata szerinti jogátszállási vélelem. A díjigény akkor is fennmarad, ha az előadóművész hozzájárul előadásának filmalkotásban való rögzítéséhez, és nem köti ki külön, hogy ez a jogdíjigény a rögzítéshez való hozzájárulással nem száll át a rögzítést végzőre vagy másra.

Az SZJSZT továbbá több alkalommal foglalkozott a filmek televíziós felhasználásának szerzői jogi és szomszédos jogi kérdéseivel (36/01., 14/04., 20/06.). Ezeknek a jelentősége abban áll, hogy egyes műsorszolgáltatók és a TMSZ jelenleg is vitatják a filmalkotások ismételt sugárzásának önkéntes közös jogkezelés körébe utalt filmszerzői díjigényét.

7.1.5. A hatásvizsgálati kérdőívekre beérkezett válaszok összefoglalása és értékelése

A műsorszolgáltatóktól és a közös jogkezelő szervezetektől kapott válaszok egymásnak teljesen ellentmondóak. A műsorszolgáltatók szinte egyöntetű véleménye szerint a fizetendő jogdíj mértéke egyértelműen negatív hatást gyakorol az audiovizuális szektorra, az egyes műsorszolgáltatók műsorösszetételére, a hazai művek versenyképességére a hazai piacon. Ezzel szemben a közös jogkezelők szerint a jogdíjnak nincs számottevő hatása az audiovizuális szektorra, a versenyképességre, mivel a jogdíjak versenysemlegesek, alkalmazásuk során az egyenlő elbánás érvényesül. A díjmegállapítás folyamatára visszavezethető zavarok mind a közös jogkezelő szervezetek (kivéve az ARTISJUS, illetve a MAHASZ véleményét), mind a műsorszolgáltatók szerint kimutathatók az audiovizuális piacon. A műsorszolgáltatók szinte kivétel nélkül úgy látják, hogy a jogdíjak mértéke befolyással van a szerkesztői döntésekre, pontosabban kevesebb olyan műsort sugároznak, amelyeknél magasnak ítélik a jogdíjvonzatot. Az MR szerint ugyanakkor a kisjogos felhasználás nincs hatással a szerkesztői döntésekre az átalányfizetési módra tekintettel.

Az állami szervek mind elismerik, hogy javítani lehet és kell a jogdíjközlemények elfogadásának menetén; a műsorszolgáltatók azon a véleményen vannak, hogy a jelenlegi gyakorlat áttekinthetetlen, kaotikus és nem kiegyensúlyozott. A közös jogkezelő szervezetek ezzel szemben megfelelőnek és jól funkcionálnak tartják a jelenlegi helyzetet. Az OKM és az IRM érdeminek tekinthető konkrét javaslatait a jogdíjközlemények jóváhagyásánál figyelembe veendő szempontrendszer kidolgozására, közzétételére és lehetséges tartalmi elemeire javasoljuk továbbgondolni és megvalósítani.

A Korm. határozat mellékletének 50. pontja értelmében a földfelszíni digitális átállás pontos menetrendje csak a multiplex pályáztatás folyamatában véglegesedhet. A melléklet kijelöl egy lehetséges ütemtervet, amely a 2012-es analóg földfelszíni televíziós sugárzás lekapcsolásának megvalósításához szükséges. Az ütemezés 2008 I. negyedévétől a „switch-off” időpontjáig irányozza elő a *simulcast*-időszakot. A pályáztatás során feltételül rögzíteni kellene a párhuzamos szolgáltatás ennél rövidebb, a lehetséges legrövidebb időszakának meghatározását, az esetleges szerzői jogi hátrányok elkerülése érdekében.

A válaszadók többsége úgy látja, hogy a NAVA helyzete rendezetlen, sok a jogi bizonytalanság, és szerzői jogi akadályok hátráltatják a művek, műsorok (digitális archívumok) szélesebb körű on-line hozzáférhetővé tételét. Megoldás lehet e tekintetben az önkéntes közös jogkezelés, de szigorúan méltányos, a piacot nem torzító jogdíjak alkalmazásával.

A műsorszolgáltató szervezetektől érkezett érdemi javaslatok további megfontolást igényelnek. Az egyeztető testületi eljárást illető javaslathoz megjegyzendő, hogy közösségi szinten újragondolást igényel a műholdas irányelv 11. cikkében szabályozott mediációs rendszer. A várható közösségi fejlemények, valamint a német arbitrációs megoldás, továbbá az angol *Copyright Tribunal* modellje további tanulmányozást tesznek szükségessé.

A műszaki megoldások kérdésével a tanulmány I. Fejezete részletesen foglalkozott, ahol megállapításra került, hogy a DRM-megoldásoknak a közös jogkezeléshez való kapcsolata továbbra is kérdéses. Ahhoz, hogy a díjrendszereket teljesen felválthassák a DRM-megoldások, több feltételnek is meg kellene valósulnia: minden művet el kellene látni hatásos műszaki intézkedéssel, lehetővé kellene tenni a különböző technikai megoldások közötti kölcsönös átjárhatóságot, a művekhez legfeljebb olyan áron kellene hozzájuttatni a felhasználókat, amennyibe a művek felhasználása a díjigény fenntartásával kerül. A jelen helyzet erre még nem ad lehetőséget. A DÁS stratégiaajavaslataiban elvégzett összehasonlításból kiderül, hogy az MPEG-4-es tömörítési technológia még fejlesztési állapotban van, változó képminőséget biztosít. Egy induló technológiáról van szó, amely drága mind a műsorszolgáltatási, mind a vételi oldali készülékek terén. Az MPEG-4 várhatóan 2008-tól válik tömegtechnológiává. Vitatható, hogy egy költséges műszaki megoldás alkalmazása mennyiben tekinthető a jogdíj mértékét csökkentő tényezőnek.

7.1.6. A közös jogkezelő szervezetek által alkalmazott jogdíjak – közgazdasági megközelítésben

A közös jogkezelők által alkalmazott jogdíjak hazai és nemzetközi rendszerének vizsgálata alapján megállapítható, hogy a hazai közös jogkezelők a nemzetközi gyakorlatban is elterjedt jogdíj-megállapítási módszereket alkalmazzák: a jogdíjakat vagy a bevétellel arányosan, vagy valamilyen felhasználási jellemző alapján tételesen határozzák meg. A módszerek hasonlósága ellenére a nemzetközi tarifák közvetlenül nem összemérhetőek a magyar tarifákkal, mert a jogdíjszámítás konkrét eljárása, a felhasználási terület, a jog terjedelme, stb. nem azonos. A külföldön alkalmazott jogdíj-megállapítási módszerek általában a hazaiaknál differenciáltabb rendszert képeznek, és jobban igazodnak a tényleges műfelhasználás mértékéhez, illetve a műfelhasználáshoz kapcsolódó bevételek számbavétele pontosabb. A hazai jogdíjrendszerben a jelenleginél szélesebb körben javasolt díjkedvezményeket érvényesíteni. A jogdíjközlemények hosszabb időszakra vonatkozó rögzítésével, kellő időben történő nyilvánosságra hozatalával törekedni kell arra, hogy a jogdíjrendszer kiszámítható, előre tervezhető költség-tételt jelentsen a műsorszolgáltatók számára. A jogdíjak audiovizuális szektorra gyakorolt hatását illetően a felhasználók és a közös jogkezelők teljesen ellentmondóan vélekednek. A felmérés arra a megállapításra jutott, hogy az összbevétellel arányosan megállapított jogdíj nem gyakorol közvetlen hatást a műsorszerkezetre, de a tételes jogdíj (pl. percdíj) közvetlenül befolyásolja a műsorszerkesztői döntéseket. A hazai és a külföldi alkotások a belföldi piacon versenyeznek egymással. A jogdíjközlemények jóváhagyását rendszeres hatáselemzéssel kell megalapozni.

7.2. Alapvető tanulságok és koncepcionális javaslatok

Az előzőek alapján a következő alapvető tanulságok szűrhetők le és az alábbi koncepcionális javaslatok tehetők a digitális átállás és a közös jogkezelés viszonyát illetően, kellő figyelemmel a médiapolitikai szempontokra is.

a) Az Sztj.-ben foglalt anyagi jogi (a védelem tárgyára, tartalmára, időtartamára, a szabad felhasználás eseteire vonatkozó) szabályok nem akadályozzák a digitális átállást, sem az ahhoz kapcsolódó médiapolitikai célok megvalósítását. Hatályos szerzői jogi szabályozásunk a digitális átállással megnyíló felhasználási módokat, illetve a bekövetkező egyéb fejleményeket – megfelelő joggyakorlati adaptációk révén – be tudja fogadni, el tudja helyezni jelenlegi dogmatikai és terminológia rendjén belül. A digitális átállás kapcsán azonban nemcsak, hogy nincs szükség szerzői anyagi jogunk számottevő módosítására, hanem ennek jogi lehetősége is igen korlátozott volna amiatt, hogy az Európai Unió szerzői jogi irányelvei elsősorban éppen a tagállamok szerzői jogának anyagi jogi rendelkezéseit hangolták össze; a mai helyzetben ezért e területen erős jogharmonizációs kööttségekkel kell számolnunk. Meg kell jegyezni, hogy a hatásvizsgálati kérdőívekre adott válaszok sem tártak fel olyan joggyakorlati vagy egyéb anomáliát, amely az Sztj. anyagi jogi rendelkezéseinek valamilyen súlyos hiányosságával volna összefüggésbe hozható.

b) A hatályos szabályozás és az annak talaján kialakult jogviták áttekintéséből, a nemzetközi összehasonlításból és a közgazdasági elemzésből, de még a hatásvizsgálati kérdőívekre adott válaszokból is egyaránt az szűrhető le, hogy a közös jogkezelés hazai rendszere kielégítően működik és alapjában megfelel a digitális átállás követelményeinek. Ez nem jelenti azt, hogy ne szorulna kiigazításra, hogy továbbfejlesztése, korszerűsítése nem volna indokolt. Fontos következtetésként kell azonban figyelembe venni, hogy a közös jogkezeléssel kapcsolatos – az érintett felek által korántsem egyformán megítélt – problémák nem a digitális átállással függnak össze, nem abból adódnak, nem annak közvetlen következményei. A digitális átállás nem vet fel új, különleges kérdéseket a közös jogkezelést illetően. Ellenben az várható tőle, hogy a közös jogkezelés mai zavarait, diszfunkcionális jelenségeit fel fogja nagyítani, a jelenlegi problémákat élesebb megvilágításba fogja helyezni.

c) A közös jogkezelést illetően az európai közösségi jogban „erjedés” tapasztalható: számos új fejleménynek lehetünk tanúi. Kikristályosodott megoldásokról, a tagállamokat is kötelező közösségi jogi válaszokról azonban még nem beszélhetünk. Fontos lesz, hogy a tanulmányban is említett *Kanal 5*-ügyben az Európai Bíróság milyen tartalmú előzetes döntést hoz. Érdemes nyomon követni az on-line zeneszolgáltatások közös jogkezelési kérdéseivel foglalkozó európai bizottsági ajánlás további vitáját. Az Európai Parlament e tárgyban elfogadott állásfoglalása és számos egyéb jel alapján az várható, hogy az Európai Bizottság a közös jogkezelésre vonatkozó irányelvjavaslatot terjeszt elő a közeli jövőben. Mindezekre tekintettel – a közösségi jogi keretek végleges kialakulásáig, megszilárdulásáig – nem volna időszerű a közös jogkezelés hazai rendszerének átfogó felülvizsgálata. Ilyesmit a digitális átállás sem követel meg kényszerítő erővel. Ha azonban közösségi jogszabályt – feltehetőleg irányelvet – alkotnak a közös jogkezelésről, az óhatatlanul kikényszeríti majd a hazai szabályozás alapos áttekintését és – ennek függvényében – számottevő módosítását, akár új alapokra való helyezését is. Ennek során a közös jogkezelésnek a mainál jóval részletesebb, árnyaltabb szabályozása alakulhat ki, amely helyet kaphatna akár egy újraalkotott Sztj.-ben, akár – mint pl. Németországban – egy külön, önálló törvényben is.

d) Az előző alpontban kifejtettek ugyanakkor egyáltalán nem szólnak az ellen, hogy a lehető legrövidebb távon elvégezzük a közös jogkezelés mai szabályozásában (és joggyakorlatában) azokat a változtatásokat, amelyek indokoltsága jelenleg is egyértelműnek tűnik, és amelyek – minden valószínűség szerint – a jövőbeli közösségi szabályozással sem kerülnének ellentétbe.

E változtatások végrehajtására a legközelebbi alkalmat az Szjt. ez év őszére tervezett módosítása kínálhatja. E módosítás is már éppen a közös jogkezelés egy fontos kérdése miatt vált szükségessé: a tanulmány is utalt arra, hogy az Európai Bizottság kötelezettségzegési eljárást indított Magyarországgal szemben, mivel álláspontja szerint az EKSZ 43. és 49. cikkével (a letelepedés és a szolgáltatásnyújtás szabadságával) összeegyeztethetetlen az Szjt. 86. §-ának (2) bekezdésében foglalt szabályozás, vagyis a közös jogkezelő szervezetek törvényben előírt monopolhelyzete. A bizottsági felszólításra adott – az EKTB egyeztetési mechanizmusában elfogadott – külügyminiszteri válaszlévél arra vonatkozó vállalást tartalmaz, hogy a Kormány 2007 novemberében az Országgyűlés elé terjeszti az említett összeegyeztethetlenség – közösségi jogi jogsértés – megszüntetéséhez szükséges törvényjavaslatot. Ez a jogalkotási vállalás és annak elismerése a Kormány részéről, hogy az Szjt. említett rendelkezése – a közös jogkezelők jogi monopóliuma – ellentétes a közösségi joggal, már önmagában is komoly előrelépés a közös jogkezelés hazai szabályozási környezetének átalakításában; attól középtávon számos kedvező hatás várható a közös jogkezelés „mindennapjaiban”, azaz gyakorlati működésében is.

Ez az elkerülhetetlen, a Kormány által is tervbe vett és rövid távon elvégzendő Szjt.-módosítás a közös jogkezelők közösségi jogot sértő és egyébként is indokolatlan jogi monopóliumának megszüntetésén kívül egyéb anomáliák orvoslására, a szabályozás más kérdésekben történő továbbfejlesztésére is megfelelő alkalmat nyújthat. A továbbfejlesztés két fő – egymást kiegészítő, erősítő – irányt követhet. Az egyik a közös jogkezelők díjszabásaival szemben támasztott anyagi jogi követelmények pontosabb, részletesebb, több szempont mérlegelését is megkövetelő meghatározása lehet. Ezt az irányt leírhatjuk úgy is, mint a közös jogkezelés – azon belül is a díjszabások – normatív háttérének megerősítését. A továbbfejlesztés másik fő iránya a díjszabások jóváhagyására irányuló eljárás átalakítása lehet.

A díjszabásokkal szemben támasztott anyagi jogi követelmények rögzítésével, a normatív háttér megerősítésével lehet megvalósítani elsősorban azokat a javaslatokat, amelyeket a közös jogkezelő szervezetek díjszabásainak közgazdasági elemzése alapján a tanulmány megfogalmaz. A közgazdasági elemzés alapján egyértelműnek tűnik: nem a díjszabás, a „tarifamegállapítás” alapmódszere a döntő, hanem az, hogy akármelyik módszert veszik is alapul, azt kellően differenciáltan alkalmazzák-e. Az összes releváns szempontot tükröző, kellően differenciált díjszabás garantálhatja ugyanis csak azt, hogy a közös jogkezelő által beszedett díjak a felhasználás tényleges mértékéhez, illetve a felhasználáshoz ténylegesen kapcsolódó bevételekhez igazodjanak. Ehhez a szabályozás megkövetelheti – éppúgy, mint pl. a jogszabály-tervezetelnél – az alkalmazás előtt álló díjszabások gazdasági, társadalmi, kulturális és egyéb hatásainak vizsgálatát és e vizsgálat eredményeinek bemutatását. A díjszabásokkal szemben támasztott anyagi jogi követelmények rögzítése – a normativitás erősítése ezen a területen – már önmagában is hozzájárulhat ahhoz, hogy a jogdíjak rendszere mind a jogosultak, mind a felhasználók számára kiszámítható legyen. Ezen túlmenően pedig az említett szempontrendszer bevezetése a jogdíjak megállapítására irányuló eljárás normativitását és kiszámíthatóságát is erősítheti, bármelyik lehetséges eljárási modell válik is végül elfogadottá. A díjszabások normatív háttérének gazdagításához tartozhat a

díjkedvezmények alkalmazási feltételeinek törvényi szabályozása és egyes fogalmak (pl. a „jelentős felhasználó” fogalmának) tisztázása. Le kell azt is szögezni, hogy mind a díjszabásokkal szemben támasztott törvényi követelmények részletesebb meghatározásához, mind pedig a díjszabások differenciáltabbá tételéhez éppen a digitális technika elterjedése és azon belül a digitális átállás teremti meg a korábbiaknál kedvezőbb technikai feltételeket. Ennyiben mindenképpen közvetlenül hat a digitalizáció és a digitális átállás a közös jogkezelésre: a digitális felhasználás pontos nyomon követésének technikai feltételei lényegesen jobbak, mint az analóg felhasználásoknál. Ennek köszönhetően jobban mérhető, igazolható és ellenőrizhető a tényleges felhasználás, ami lehetővé teszi egyfelől a tényleges felhasználáshoz jobban igazodó, azzal jobban arányban álló jogdíjmértékek megállapítását, másfelől a befolyt jogdíjak pontosabb felosztását az érintett jogosultak között.

A díjszabások jóváhagyására – állami kontrolljára – irányuló eljárás továbbfejlesztésének két alapvető változata képzelhető el: vagy az előzetes jóváhagyási eljárás elhagyása, vagy annak szabályozottabbá, formalizáltabbá tétele.

Az első opció előnye az lehet, hogy a jelenlegi hazai joggyakorlatban a díjszabások *ex post* korrekcióját, a magánjogi vagy a versenyjogi reparáció lehetőségét (a díjszabások mint általános szerződési feltételek tisztességtelenség címén polgári bíróság előtt történő megtámadását és a közös jogkezelőknek mint erőfölényben lévőknek a díjszabások megállapítása vagy alkalmazása során elkövetett visszaéléseivel szembeni versenyhatósági fellépést) éppen az *ex ante* állami kontrollra, a miniszteri jóváhagyásra és az azt megelőző eljárásra tekintettel, arra hivatkozva zárják ki. Hátránya volna viszont, hogy csak utólagos – jogviták eredményeként bekövetkező – korrekciót tenne lehetővé. A díjszabások magánjogi jellege így jobban kidomborodna, javulnának a polgári jogi és a versenyjogi reparáció esélyei, viszont a közös jogkezelés csatamezővé válna; ez a megoldás tehát a jelenleginél is több konfliktushoz, jogvitához vezetne. A jóváhagyási eljárás megszüntetése továbbá kevésbé tudná kezelni azt a szempontot, amelyre a tanulmány VI. fejezetében található közgazdasági elemzés világít rá: a közös jogkezelők természetes monopóliumok, ami állami felügyeletet igényel és különösképpen az árképzésük állami kontrollját teszi szükségessé.

A második opció a díjszabások megállapítására és jóváhagyására irányuló eljárás szabályozottabbá tétele. Ez különösen a következőket jelentené:

— határidők megállapítása (a díjszabás-tervezetek előterjesztésére, a véleményezésre és a miniszter intézkedéseire egyaránt);

— a közös jogkezelők előzetes egyeztetési kötelezettségének előírása (az OKM által lefolytatandó egyeztetés helyett vagy mellett);

— vagy annak tisztázása, hogy a díjszabások felhasználók és mások részéről történő véleményezésének pontosan mi a jogi relevanciája (nyilvánvaló, hogy a véleményezési eljárás kiürítését jelenti, ha a beérkező véleményeket egyáltalán nem veszik figyelembe, nem is mérlegelik és így azok semmiféle hatást nem gyakorolnak a miniszter döntésére; különösen ez a helyzet, ha ez rendszeresen fordul elő, hiszen ilyenkor a szabályozásnak a véleménykérés megkövetelésével elérni kívánt célja megghiúsul), vagy a jelentős felhasználók és a felhasználói érdek-képviseleti szervezetek számára erősebb – a véleményezés jogát meghaladó – jogosítványok biztosítása;

— a díjszabások jóváhagyására irányuló eljárás jogi természetének tisztázása;

- a jóváhagyási jogkör telepítésének felülvizsgálata;
- az egyeztető testület bekapcsolása a jóváhagyási eljárásba;
- a díjszabások, illetve a jóváhagyás időbeli hatályának felülvizsgálata;
- a közös jogkezelők határozott időre szóló nyilvántartásba vétele,

— a jóváhagyás jogi természetének és joghatásainak tisztázása, illetve felülvizsgálata (pl. úgy, hogy a jóváhagyás nem feltételezne tartalmi kontrollt, nem a díjszabás tartalmára vonatkozna és nem az alkalmazás előfeltétele volna, hanem csupán a nyilvánosságra hozatalhoz – ez esetben a Magyar Közlönyben való közzétételhez – való hozzájárulásnak számítana);

— a díjszabások nyilvánosságra hozatalára vonatkozó szabályok kiigazítása (pl. szükség van-e a Magyar Közlönyben való publikálásra, nem volna-e elegendő a közös jogkezelők honlapján és kiadványaiban való megjelentetés).

Bármelyik opciót is vesszük alapul a díjszabások jóváhagyására irányuló eljárás szabályozásának továbbfejlesztésekor, az egyeztető testület szerepét érdemivé kell tenni, az egyeztetés hatókörét szélesíteni kell. Általánossá kell tenni – az Szjt. 102. §-a (2) bekezdésének módosításával – azt, hogy az egyeztető testület eljárását bármelyik fél kezdeményezhesse. Az egyeztető testület szerepének erősítése teljes mértékben megfelelne mind az európai tendenciáknak, mind pedig a hazai szabályozási fejleményeknek is, amelyek egyaránt a rendes bírósági eljáráson kívüli, alternatív vitarendezési eljárások (egyeztetés, békéltetés, közvetítés, választottbíráskodás stb.) elterjesztését célozzák. Tisztázni kellene továbbá a viszonyt az egyeztető testületi eljárás és a díjszabás miniszteri jóváhagyása (illetve a jóváhagyási eljárás) között; erre nem alkalmas a hatályos szabályozásban található egyetlen – szinte jelentéktelen – norma, amely a miniszternek az egyeztető testületi eljárásról való tájékoztatását írja elő csupán [Szjt. 104. § (1) bekezdés].

e) A digitális átállás során a közös jogkezelő szervezetekkel stabil és fontos partnerekként kell számolni. Annak még a látszatát is kerülni célszerű, hogy a digitális átállást bárki is a közös jogkezelés hazai rendszerének meggyengítésére, működésének akadályozására kívánná felhasználni. Világossá kell tenni a közös jogkezelők előtt, hogy a digitális átállás – noha adaptációt kívánhat tőlük – nem jelent veszélyt számukra, hanem éppen ellenkezőleg: a még hatékonyabb működés távlatát nyithatja meg előttük. Ezzel a megközelítéssel biztonsággal elkerülhető volna, hogy a közös jogkezelők a digitális átállás ellenzőivé váljanak. Ezt nemcsak azért lenne célszerű elkerülni, mert a közös jogkezelő szervezetek érdekérvényesítő képessége – nem kis részben szakmai felkészültségük miatt – igen erős, hanem azért is, mert az általuk képviselt jogosultak (szerzők, előadóművészek stb.) művei, teljesítményei szolgáltatják a tartalmat és az értéket mindahhoz, amihez a digitális átállás minden eddiginél kedvezőbb technikai feltételeket fog teremteni.